

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΟΜΕΑΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Π.Μ.Σ Διεθνές Δίκαιο και Διπλωματικές Σπουδές

Λυμπεροπούλου Ηλέκτρα Α.Μ. 1206Μ007

Επιβλέπων Καθηγητής κ. Στ. Περράκης

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

*"Βασανιστήρια, απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση και
Ευρωπαϊκή Δημόσια Τάξη. Συγκλίσεις και αποκλίσεις στις χώρες του
Συμβουλίου της Ευρώπης, με έμφαση στην Ελλάδα"*

Οκτώβριος 2008

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΣΔΑ	Αμερικανική Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΔΔ	Διεθνές Δικαστήριο
ΔΣΑΠΔ	Διεθνές Σύμφωνο Αστικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων
ΔΣΒας	Διεθνής Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
CPT	European Committee for the Prevention of Torture
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ECRI	European Commission against Racism and Intolerance

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Προλογικό σημείωμα.....	1
Εισαγωγή.....	3
1. Η Ευρωπαϊκή Δημόσια Τάξη ως το μεγαλύτερο επίτευγμα του νομικού πολιτισμού.....	3
2. Η διεκκυστική διαδικασία μεταξύ ανθρωπίνων δικαιωμάτων και δημόσιας ασφάλειας. Η διασάλευση του status quo μετά την 11 ^η Σεπτεμβρίου και το ισχυρό πλήγμα στις φιλελεύθερες αξίες.....	5
Πρώτο Μέρος ΟΙ ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΤΩΝ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΩΝ, ΚΑΙ ΑΛΛΗΣ ΑΠΑΝΘΡΩΠΗΣ Ή ΕΞΕΥΤΕΛΙΣΤΙΚΗΣ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ.....	9
1ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ <i>Τα θεσμικά όργανα του Οργανισμού του Στρασβούργου.....</i>	<i>9</i>
1.1. Γενική θεώρηση του Συμβουλίου της Ευρώπης, αξίες και στόχοι.....	9
1.2. Τα καταστατικά όργανα του Συμβουλίου της Ευρώπης.....	11
α) Επιτροπή Υπουργών.....	11
β) Κοινοβουλευτική Συνέλευση.....	12
1.3. Τα συμβατικά όργανα του Συμβουλίου της Ευρώπης.....	13
α) Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.....	13
β) Η επιτροπή για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης (CPT).....	14
1.4. Τα μη συμβατικά όργανα του Συμβουλίου της Ευρώπης.....	15
α) Ο Επίτροπος για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.....	15
β) Η Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI).....	15
2ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ <i>Ιχνηλάτηση της έννοιας των βασανιστηρίων απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης στο πλαίσιο της ΕΣΔΑ, η κλιμάκωση των εννοιών.....</i>	<i>17</i>
2.1. Η εννοιολογική προσέγγιση των βασανιστηρίων βάσει της πρώιμης νομολογίας του ΕΔΔΑ.....	17

α) Η «Ελληνική Υπόθεση».....	17
β) Η «Ιρλανδική Υπόθεση».....	20
Ι. Η άποψη της Επιτροπής.....	21
ΙΙ. Η άποψη του Δικαστηρίου.....	22
2.2 Η εννοιολογική προσέγγιση των βασανιστηρίων βάσει της νέας αντίληψης του ΕΔΔΑ, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση ως «ζωντανό εργαλείο».....	23
2.3. Η εννοιολογική προσέγγιση της απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης βάσει της νομολογίας του ΕΔΔΑ.....	30
α) Οι συνθήκες κράτησης.....	31
β) Η κράτηση ατόμων τα οποία αντιμετωπίζουν προβλήματα υγείας.....	33
γ) Ο σωματικός περιορισμός.....	34
δ) Η υποχρεωτική γύμνια.....	35
ε) Η απομόνωση.....	36
ζ) Το «σύνδρομο του διαδρόμου».....	38
η) Οι εξαφανίσεις.....	41
θ) Η έκδοση - απέλαση σε χώρες όπου υπάρχει ο κίνδυνος βασανιστηρίων, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης.....	42
ι) Η έλλειψη διενέργειας αποτελεσματικής έρευνας βασιζόμενη σε υπόνοια ή καταγγελία για την εφαρμογή βασανιστηρίων, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης.....	45
2.4. Η απαγόρευση των βασανιστηρίων στο εθνικό δίκαιο και ως κανόνας <i>ius cogens</i>	48
3 ^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τη πρόληψη των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, ένας παγκόσμιος οδηγός δράσης σε περιφερειακό επίπεδο(CPT).....	51
3.1. Ο ορισμός των βασανιστηρίων με βάσει τις εκθέσεις της CPT.....	51
α) Η πορεία προς την δημιουργία ενός νέου υπερεθνικού θεσμού.....	51
β) Η έννοια των βασανιστηρίων κατά την Επιτροπή.....	53

γ) Η έννοια της απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης κατά την Επιτροπή.....	55
3.2. Τα standards της CPT ως καθρέπτης των ανησυχιών της.....	57
3.3. Η σχέση μεταξύ της CPT και του ΕΔΔΑ, συγκλίσεις και αποκλίσεις.....	59
3.4. Το <i>modus operandi</i> της CPT υπό το πρίσμα των επισκέψεων, των εκθέσεων, και των συστάσεων.....	60
α) Τα μέλη της Επιτροπής.....	60
β) Οι ειδικοί.....	61
γ) Οι επισκέψεις.....	62
4 ^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ Τα άλλα πρότυπα μη δεσμευτικού χαρακτήρα στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης.....	63
4.1. Ο Επίτροπος για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.....	63
4.2. Η Επιτροπή Υπουργών.....	67
α) Οι Ευρωπαϊκοί Σωφρονιστικοί Κανόνες.....	67
β) Τα άλλα πρότυπα της Επιτροπής Υπουργών.....	69
4.3. Η Κοινοβουλευτική Συνέλευση.....	71
Δεύτερο Μέρος ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΗΣ ΑΠΑΝΘΡΩΠΗΣ Ή ΕΞΕΥΤΕΛΙΣΤΙΚΗΣ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΚΑΙ Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΑ ΚΡΑΤΗ ΜΕΛΗ.....	75
1 ^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ Πανόραμα της ισχύουσας κατάσταση στις χώρες του Συμβουλίου της Ευρώπης, οι νέες προκλήσεις και το δίλλημα της ασφάλειας.....	75
1.1. Γενική θεώρηση μέσα από τον φακό των εκθέσεων της CPT.....	75
1.2. Η παγκόσμια πόλη κατά της τρομοκρατίας και το ακριβό τίμημα που πληρώνει η ανθρωπότητα.....	80
α) Οι ανακριτικές τεχνικές, οι έκνομες μεταγωγές και οι «μαύροι τόποι».....	80
β) Οι χώρες του Συμβουλίου της Ευρώπης ως συνένοχες στο έγκλημα. Η αμφισβήτηση του νομικού κεκτημένου.....	82

1.3. Η απάντηση της Επιτροπής Υπουργών ως ευγενής προσπάθεια για την αποτροπή της της διασάλευσης του νομικού τοπίου.....	85
---	----

2° ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ελλάδα και βασανιστήρια, το «ένοχο;» παρελθόν.....88

2.1. Η ευαισθητοποίηση της Ελλάδας ως προς τα βασανιστήρια και η Κυπριακή Υπόθεση.....	88
--	----

2.2. Τα βασανιστήρια στην Ελλάδα και η Ελληνική Υπόθεση, από ενάγουσα εναγόμενη.....	89
--	----

2.3. Το νομικό πλαίσιο το οποίο κατοχώνει το άτομο και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια στην Ελλάδα (Σύνταγμα, σωφρονιστικός κώδικας, ποινικός κώδικας.....)	91
---	----

3° ΚΕΦΑΛΑΙΟ Το ακόμα πιο ένοχο παρόν96

3.1 Η Ελλάδα ως «κολαστήριο ανθρωπίνων ψυχών», επισκόπηση του σωφρονιστικού συστήματος της χώρας υπό το πρίσμα των εκθέσεων οργάνων του Συμβουλίου της Ευρώπης.....	96
---	----

α) Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την πρόληψη των βασανιστηρίων.....	96
--	----

1. Οι Εκθέσεις από το 1993 έως το 2001.....	96
---	----

2. Οι Εκθέσεις του 2006 και 2008.....	102
---------------------------------------	-----

β) Ο Επίτροπος για τα δικαιώματα του ανθρώπου.....	109
--	-----

γ) Η Επιτροπή κατά του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας.....	110
---	-----

δ) Η Εθνική Επιτροπή για τα δικαιώματα του ανθρώπου.....	111
--	-----

ε) Ο Συνήγορος του Πολίτη.....	113
--------------------------------	-----

3.2. Οι καταδίκες της Ελλάδας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο.....	115
--	-----

Συμπεράσματα	120
--------------------	-----

Βιβλιογραφία.....	123
-------------------	-----

Παραρτήματα

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Η παρούσα διπλωματική εργασία υπό τον τίτλο “ Τα βασανιστήρια, η απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση και Ευρωπαϊκή Δημόσια Τάξη. Συγκλίσεις και αποκλίσεις στις χώρες του Συμβουλίου της Ευρώπης, με έμφαση στην Ελλάδα”, είναι το αποτέλεσμα πολύμηνης μεθοδικής έρευνας, η οποία έγινε με πραγματικό ενδιαφέρον και εντατική προσπάθεια. Ο λόγος για τον οποίο επέλεξα το συγκεκριμένο θέμα έχει να κάνει με τις εξελίξεις στο πεδίο των δικαιωμάτων του ανθρώπου ιδιαίτερα μετά την 11^η Σεπτεμβρίου όπου ο σεβασμός για τα θεμελιώδη δικαιώματα φαίνεται ότι πέρασε σε δεύτερη μοίρα θυσιάζομενος στο όνομα της ασφάλειας, ενώ απαρέκλιτα δικαιώματα όπως η απαγόρευση των βασανιστηρίων, πλέον καταπατώνται με ισοπεδωτικό τρόπο περιφρονώντας το μέχρι τώρα νομικό κεκτημένο. Η εργασία περιορίζεται στις χώρες του Συμβουλίου της Ευρώπης, παρέχοντας μια πανοραμική αλλά κατατοπιστική ματιά στις πρακτικές των ευρωπαϊκών κρατών του 21^{ου} αιώνα, σε ότι αφορά στο ευαίσθητο και πολύπαθο θέμα της μεταχείρισης των κρατουμένων.

Συγκεκριμένα, το πρώτο μέρος της εργασίας εστιάζει στο θεσμικό και λειτουργικό κομμάτι του Συμβουλίου της Ευρώπης, το πρώτο κεφάλαιο ασχολείται με την ιχνηλάτηση της έννοιας των βασανιστηρίων στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Σύμβασης έχοντας ως οδηγό τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου οι οποίες λειτουργούν ως αρωγοί στην κατανόηση της έννοιας. Στο δεύτερο κεφάλαιο τη σκυτάλη παίρνει η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τη πρόληψη των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, όπου γίνεται αναφορά τόσο στο ιδεολογικό οικοδόμημα της Σύμβασης όσο και στο *modus operandi* της δημιουργηθείσας αρμόδιας επιτροπής, αλλά και στις σχέσεις με το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο. Το τρίτο κεφάλαιο είναι αφιερωμένο στα υπόλοιπα πρότυπα μη δεσμευτικού χαρακτήρα.

Το δεύτερο μέρος εστιάζει ως επί το πλείστον στο πρακτικό κομμάτι του Συμβουλίου της Ευρώπης. Το πρώτο κεφάλαιο αποτελεί πανόραμα της ισχύουσας κατάστασης στις χώρες του Συμβουλίου της Ευρώπης υπό το φως των νέων

προκλήσεων και υπό την πίεση του διλλήματος της ασφάλειας. Σημαντικό είναι ότι γίνεται ιδιαίτερη μνεία στις Κατευθυντήριες Γραμμές για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και την πάλη κατά της Τρομοκρατίας, κείμενο υψίστης σημασίας το οποίο υιοθέτησε η Επιτροπή των Υπουργών προκειμένου να αποκλιμακωθεί η ένταση γύρω από το πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, από τους κλυδωνισμούς που προκάλεσε ο «πόλεμος» κατά της τρομοκρατίας. Το δεύτερο όπως και το τρίτο κεφάλαιο είναι αφιερωμένα στην πρακτική της Ελλάδας. Από την Κυπριακή Υπόθεση στην Ελληνική, η Ελλάδα ως ενάγουσα και εναγόμενη, θα επιδοθώ στη εξέταση του ισχύοντος νομοθετικού πλαισίου και τις εγγυήσεις του ελληνικού κράτους μέσα από το Σύνταγμα, τον Ποινικό και Σωφρονιστικό Κώδικα για τα άτομα που στερούνται την ελευθερία τους. Μέσα από αναλυτική κριτική σκοπιά, με την αρωγή των εκθέσεων από αρμόδια όργανα, αλλά και με την συνδρομή των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, διαφαίνεται η πάγια αρνητική τακτική της χώρας αναφορικά με την μεταχείρισή των κρατουμένων η οποία από το παγερό διδακτορικό καθεστώς μέχρι σήμερα δεν παρουσιάζει ιδιαίτερη βελτίωση, συγκεντρώνοντας τα βέλη του Οργανισμού του Στρασβούργου.

Εισαγωγή

1. Η Ευρωπαϊκή Δημόσια Τάξη ως το μεγαλύτερο επίτευγμα του νομικού πολιτισμού.

Η ανάπτυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου σε διεθνές αλλά και περιφερειακό επίπεδο αποτελεί μια δυναμική διαδικασία η οποία μετά πάνω από μισό αιώνα. Το ζήτημα της προαγωγής και προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου πέρασε σταδιακά από τον χώρο του οράματος στο πεδίο της εφαρμογής, μέσα την υιοθέτηση νομικά δεσμευτικών κειμένων ή και κειμένων soft law.

Είναι αναμφισβήτητο ότι ο Οργανισμός του Στρασβούργου αποτελεί το πιο εξελιγμένο και ορθά δομημένο δικαιοπολιτικό σύστημα σε παγκόσμιο επίπεδο, αναφορικά με τα δικαιώματα του ανθρώπου¹. Πρόκειται για έναν ενισχυμένο περιφερειακό οργανισμό, όπου τα δικαιώματα του ανθρώπου αποτελούν συστατικό θεμέλιο της «ευρωπαϊκής δημόσιας τάξης», της διαμόρφωσης ενός υπερκείμενου συστήματος αρχών και κανόνων, προς το οποίο πρέπει να συγκλίνουν οι εθνικές έννομες τάξεις². Κεντρικό σημείο της «Ευρωπαϊκής Δημόσιας Τάξης» αποτελεί η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου(ΕΣΔΑ)³, την οποία το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, στην υπόθεση Λοϊζίδου κατά Τουρκίας, αναγνώρισε ως «συνταγματικό εργαλείο της Ευρωπαϊκής Δημόσιας Τάξης⁴».

¹ Stelios Perrakis, *L' action des institutions internationales pour l'établissement d'un ordre des droits de l'homme. Expérience récente, bilan et perspectives*, Annuaire International des Droits de l' Homme, v.2, 2007, ed. Ant. Sakkoulas-Bruylant, Athènes-Bruxelles, p. 288

² Στ. Περράκης, *Δικαιώματα του Ανθρώπου και Ευρωπαϊκή Δημόσια Τάξη. Σκέψεις Πάνω στις Διαστάσεις μιας Αναδύομενης Νομικής Διαδρομής Ανάμεσα στην Πραγματικότητα και την Ουτοπία*, Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου, Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης, τ.21, ειδικό τεύχος Σεπτέμβριος 2001, σ. 384

³ Υπογράφηκε στις 04/11/1950 ενώ τέθηκε σε ισχύ στις 03/09/1953, η Ελλάδα την κύρωσε με τον ν. 2329/1953

⁴ Στ. Περράκης, *Η σημασία της υπόθεσης Λοϊζίδου και οι συνέπειες των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στη διεθνή δικαιοταξία. Μερικές παρατηρήσεις*, Επετηρίδα Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων, 2000, εκ. Σιδέρης, σ. 169-180

Το Συμβούλιο της Ευρώπης πρωτοστάτησε στη δημιουργία ενός χώρου δημοκρατίας⁵ και δικαίου, όπου τα δικαιώματα του ανθρώπου βρίσκονταν σε περίοπτη θέση, έχοντας ως θεμέλιο την πολυσήμαντη ΕΣΔΑ⁶. Έτσι, όπως διαπιστώνεται και μέσα από τη διεθνή νομολογία⁷, ήδη από τον πρώτο καιρό εφαρμογής της σύμβασης, στο χώρο των δικαιωμάτων του ανθρώπου διαμορφώνονται απαράβατες αρχές και κανόνες που τα κράτη οφείλουν να εφαρμόζουν χωρίς αποκλίσεις. Διαγράφεται έτσι το νομικό-πολιτικό πλαίσιο με το οποίο τα ευρωπαϊκά κράτη πρέπει να ευθυγραμιστούν, εαν επιθυμούν να μείνουν στην ευρωπαϊκή οικογένεια. Μέσα από την «Ευρωπαϊκή Δημόσια Τάξη» εκφράζεται το κοινό ιδεώδες, αναφορικά με το κράτος δικαίου και τα δικαιώματα του ανθρώπου, έχοντας ως βασικό κορμό την ΕΣΔΑ.

Ενώ όπως ήδη ανέφερα η ΕΣΔΑ αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο του συστήματος του Στρασβούργου και συνάμα τον συνταγματικό χάρτη, ωστόσο πρέπει να επισημανθεί η ύπαρξη και άλλων συμβατικών κειμένων του Συμβουλίου της Ευρώπης, τα οποία καλύπτουν ορισμένες πλευρές της «Ευρωπαϊκής Δημόσιας Τάξης», συμπληρώνοντας την υποδειγματική ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική. Ειδικότερα, μία σύμβαση χαρακτηριστική, η οποία σε επόμενο μέρος της εργασίας θα αποτελέσει αντικείμενο ανάλυσης, είναι η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (1987), ένα κείμενο υψίστης σημασίας σε ότι αφορά στην προστασία ατόμων που στερούνται της ελευθερίας τους.

Αναμφισβήτητα από τα προεκτεθέντα, συμπεραίνεται ότι η ΕΣΔΑ αποτελεί πηγή έμπνευσης για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εκφράζοντας τον σκληρό πυρήνα των κοινών ιδεωδών στην Ευρώπη, τα οποία

⁵ Στο προίμιο του καταστατικού του Συμβουλίου της Ευρώπης επισημαίνονται «οι πνευματικές και ηθικές αξίες οι οποίες αποτελούν την κοινή κληρονομιά των λαών, από τις οποίες απορρέουν οι αρχές της ατομικής ελευθερίας, της πολιτικής ελευθερίας και της υπεροχής του δικαίου στις οποίες εδράζεται κάθε πολιτικό καθεστώς αληθώς δημοκρατικό»

⁶ Για την ΕΣΔΑ βλ. Στ. Περράκης, Διαστάσεις της διεθνούς προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, τ. Α', β' εκδ., εκ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1997, σ. 83-207

⁷ βλ. Υποθέσεις Αυστρία κατά Ιταλίας, προσφυγή αριθ. 788/60, απόφαση 11 Ιανουαρίου 1960, Κύπρος κατά Τουρκίας, προσφυγή αριθ. 8007/77, απόφαση 10 Ιουλίου 1978, Χρυσόστομος και λοιποί κατά Τουρκίας, προσφυγή αριθ. 15299, 15300, 15318 89, απόφαση 4 Μαΐου 1991. Μέσα από αυτές τις αποφάσεις αναδύονται οι αρχές της ευρωπαϊκής δημόσιας τάξης.

αναδύονται μέσα από την αχλύ της «Ευρωπαϊκής Δημόσιας Τάξης». Μέσα από αυτό το πρίσμα θεώρησης, του ευρωπαϊκού πολιτισμού, επιχειρείται η προσέγγιση του φαινομένου των βασανιστηρίων. Σε ποιο βαθμό θεωρείται επιτυχημένη η «Ευρωπαϊκή Δημόσια Τάξη»; Υπάρχουν ρωγμές στο σύστημα ως προς τον σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου; Το ιδεώδες του ευρωπαϊκού νομικού πολιτισμού έχει πραγματοποιηθεί ως προς την αγόγγυστη ευθυγράμμιση των κρατών ως προς τις επιταγές του; Αυτά είναι μερικά από τα ερωτήματα στα οποία θα επιχειρήσω να δώσω μια απάντηση, μέσα από την ανάλυση και την ανάπτυξη συλλογιστικής γύρω από το ευαίσθητο θέμα των βασανιστηρίων, της ταπεινωτικής ή εξευτελιστικής μεταχείρισης.

2. Η διελκυστίδα μεταξύ ανθρωπίνων δικαιωμάτων και δημόσιας ασφάλειας. Η διασάλευση του status quo μετά την 11^η Σεπτεμβρίου και το ισχυρό πλήγμα στις φιλελεύθερες αξίες

Στην αυγή του 21^{ου} αιώνα, το ανησυχητικό φαινόμενο της διεθνούς τρομοκρατίας έχει πυροδοτήσει ποικίλους προβληματισμούς γύρω από την ανάγκη διατήρησης ισορροπίας σεβασμού των δικαιωμάτων του σκληρού πυρήνα και διατήρησης της δημόσιας ασφάλειας. Μολονότι τα βασανιστήρια συνοδεύονται από την παγκόσμια κατακραυγή και ένα πλήθος συμβατικών και μη ρυθμίσεων σε διεθνές αλλά και περιφερειακό επίπεδο⁸, ωστόσο παρουσιάζουν μια αντοχή στον χρόνο⁹ η οποία σε μεγάλο βαθμό οφείλεται στην διαμόρφωση της

⁸ Ενώ ένα πλήθος συμβατικών ή όχι κειμένων περιλαμβάνει την απαγόρευση των βασανιστηρίων, ωστόσο η βασική φόρμουλα για την απαγόρευση απορρέει από το άρθρο 5 της Οικουμενικής Διακήρυξης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σύμφωνα με το οποίο «κανείς δεν επιτρέπεται να υποβάλλεται σε βασανιστήρια, ούτε σε ποινή ή μεταχείριση σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική». Ομοίως το Διεθνές Σύμφωνο περί Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων προβλέπει στο άρθρο 7 τα εξής « ουδείς δύναται να υποβληθεί εις μαρτύρια ή εις ποινάς ή μεταχειρίσεις σκληράς, απανθρώπους ή εξευτελιστικής». Αναφορικά με τα περιφερειακά νομικά κείμενα τα οποία έχουν διατάξεις για τα βασανιστήρια, αυτά είναι η ΕΣΔΑ και το άρθρο 3, σύμφωνα με το οποίο «ουδείς επιτρέπεται να υποβληθεί εις βασάνους ούτε εις ποινάς ή μεταχειρίσεις απανθρώπους ή εξευτελιστικής», η Αμερικανική Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, ο Αφρικανικός Χάρτης για τα Δικαιώματα των Ανθρώπων και των Λαών, όπου αναπαραγάγουν την απαγόρευση της Οικουμενικής Διακήρυξης, αν και το εύρος της προστασίας ποικίλει. Οι συμβάσεις είναι διαθέσιμες στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www2.ohchr.org/english/law/>

⁹ Ρίζες των βασανιστηρίων ως επίσημος θεσμός της ανακριτικής διαδικασίας βρίσκονται στην αρχαία Ελλάδα. Το δικαστικό βασανιστήριο χρησιμοποιείτο ως μέσο εξακρίβωσης της αλήθειας, ενώ ετυμολογείται στα ελληνικά από τη «βάσανο», την λυδία λίθο με την οποία εξακριβωνόταν η γνησιότητα του χρυσού, για περισσότερα ιστορικά στοιχεία για τα βασανιστήρια βλ Κυριάκος Σιμόπουλος

νέας τάξης πραγμάτων την οποία επέβαλλε η προσπάθεια καταστολής της τρομοκρατίας.

Το δίλλημα ασφάλεια ή ελευθερία άρχισε να κυριαρχεί στην επιλογή της κατασταλτικής πολιτικής των κρατών, ιδιαίτερα μετά το ισχυρό πλήγμα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, όπου οι φιλελεύθερες αξίες γονάτισαν μπροστά στην πάταξη της τρομοκρατίας. Η αμερικανική κυβέρνηση έδωσε το σήμα για την εξαπόλυση ενός ανελέητου κυνηγιού μαγισσών, παρασέρνοντας και τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις, οι οποίες συναίνεσαν στην καταστρατήγηση των νομικών τους υποχρεώσεων. Η 11^η Σεπτεμβρίου έφερε στο φώς πρακτικές οι οποίες αντιστρατεύονται τις αρχές και τις αξίες οι οποίες αποτελούν κεκτημένο του ευρωπαϊκού πολιτισμού, κλονίζοντας τα θεμέλια του. Πλέον, η ατζέντα της εθνικής ασφάλειας, θέτει σοβαρές απειλές στο πεδίο των δικαιωμάτων του ανθρώπου, εκμηδενίζοντας το νομικό κεκτημένο. Η Ευρώπη υπήρξε και στο παρελθόν αντιμέτωπη με το τρομοκρατικό φαινόμενο, χωρίς ωστόσο να περάσει σε ακραίες αντιδράσεις όπως θα αποδειχθεί στο δεύτερο μέρος της εργασίας. Έτσι, χώρες όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γαλλία και η Ισπανία, αντιμετώπιζαν κατά καιρούς προβλήματα αναφορικά με την διασάλευση της εθνικής τάξης, τα οποία αντιμετώπιζαν με διοικητικά μέτρα, βελτιώνοντας τους τρόπους έρευνας, είτε εισάγοντας ειδικές νομοθεσίες¹⁰. Ωστόσο, η συμμαχία με τις Ηνωμένες Πολιτείες στον αγώνα κατά της τρομοκρατίας, έφερε στην επιφάνεια νέες κατασταλτικές μεθόδους. Οι μέθοδοι έρευνας, σύλληψης και ανάκρισης σκλήρυναν σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες¹¹ όπως θα διαπιστωθεί σε επόμενο μέρος της εργασίας, ενώ κάποιες χώρες

Βασανιστήρια και Εξουσία. Αθήνα: Αυτοέκδοση, 1987, Jean Kellaway, *The History of Torture and Execution: From Early Civilization Through Medieval Times to the Present*, Mercury Books London, 2003, Σμιτσή Κ.Α., *Η Απαγόρευση των Βασανιστηρίων και των Άλλων Τρόπων Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας στο Διεθνές Δίκαιο*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 1996, σ. 36-57

¹⁰ Colin Warbrick, *The European Response to Terrorism in an Age of Human Rights*, *The European Journal of International Law* Vol. 15 no.5, 2004, p.5, επίσης βλ άρθρο στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.counterpunch.org> Security, Terrorism and Human Rights, JOANNE MARINER, 20 January 2006.

¹¹ Βλ. σχετική έκθεση του Human Rights Watch, *In the Name of Counter-Terrorism: Human Rights Abuses Worldwide*, A Human Rights Watch Briefing Paper for the 59th Session of the United Nations Commission on Human Rights, March 25, 2003, διαθέσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.hrw.org/un/chr59/counter-terrorism-bck.pdf>

εισήγαγαν ειδική αντιτρομοκρατική νομοθεσία προκειμένου να πετύχουν τους σκοπούς τους¹².

Ενώ όλες οι κυβερνήσεις πάντα αρνούνται και ουδέποτε νομιμοποιούν τα βασανιστήρια, αυτή η στάση τείνει να αποκτήσει περισσότερο γκρί απόχρωση, καθώς ναι μεν περιφρουρώντας την διεθνή τους εικόνα αποκηρύττουν την φρίκη των βασανιστηρίων, ωστόσο πρόκειται για μια πρακτική την οποία «αγκαλιάζει» όλος ο δυτικός κόσμος, με οδηγό τις Η.Π.Α. Η πρακτική αυτή είχε ως αποτέλεσμα, εκατοντάδες άνθρωποι να έχουν απαχθεί, «εξαφανιστεί» και μεταφερθεί παράνομα, και συνήθως μυστικά, σε χώρες όπου αντιμετωπίζουν βασανιστήρια, κακομεταχείριση και άλλες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτά τα άτομα, θύματα ενός «τυφλού» πολέμου βρίσκονται υπό αυθαίρετη και παράνομη κράτηση είτε από αξιωματούχους των Η.Π.Α. είτε από αξιωματούχους άλλων χωρών μετά από αίτημα των Η.Π.Α, οι οποίες ηγούνται αυτού του δικτύου έκνομων μεταγωγών ή «εξαιρετικών αποδόσεων» (extraordinary renditions) όπως τις έχουν ονομάσει οι αμερικάνικες αρχές, ενώ χαρακτηριστικό είναι ότι από τον Ιανουάριο του 2002 μέχρι σήμερα, έχουν φυλακιστεί στο Γουαντάμαμο περίπου 775 κρατούμενοι¹³.

Σημάδι των χρόνων αποτελούν οι αξιοκατάκριτες μέθοδοι για την απόσπαση ομολογιών, ως ενδεικτική της υστερίας που έχει κυριεύσει τις χώρες οι οποίες προσφέρουν τα ανθρώπινα δικαιώματα στο βωμό σαν σύγχρονη Αντιγόνη, με αντάλλαγμα την ασφάλεια. Ωστόσο, ιδιαίτερα ανησυχητικό είναι το φαινόμενο της συνεργασίας που παρατηρήθηκε από την πλευρά των ευρωπαϊκών κρατών, τα οποία έθεσαν σε αμφισβήτηση την ύπαρξη της «Ευρωπαϊκής Δημόσιας Τάξης» για την οποία έχει γίνει ήδη λόγος, μηδενίζοντας τις προσπάθειες χρόνων για την οικοδόμηση ενός συστήματος αξιών¹⁴. Το Συμβούλιο της Ευρώπης όμως έμεινε

¹² Ηχηρό παράδειγμα αποτελεί το Ηνωμένο Βασίλειο, με την γνωστή *Anti-Terrorism, Crime and Security Act* (ATCSA) η οποία τέθηκε σε ισχύ τον Δεκέμβριο του 2001 και ευνοούσε την επ'αορίστου κράτηση αλλοδαπών.

¹³ Βλ σχετικά στην ιστοσελίδα της Διεθνούς Αμνηστίας <http://www.amnesty.org.gr/campaigns/stoptorture/gitmoformerdets.htm>

¹⁴ Όπως θα αναλυθεί σε επόμενο μέρος της εργασίας, Τον Ιούνιο του 2006 αλλά και το 2007, έκθεση της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης επιβεβαίωσε, ότι η αμερικανική κεντρική

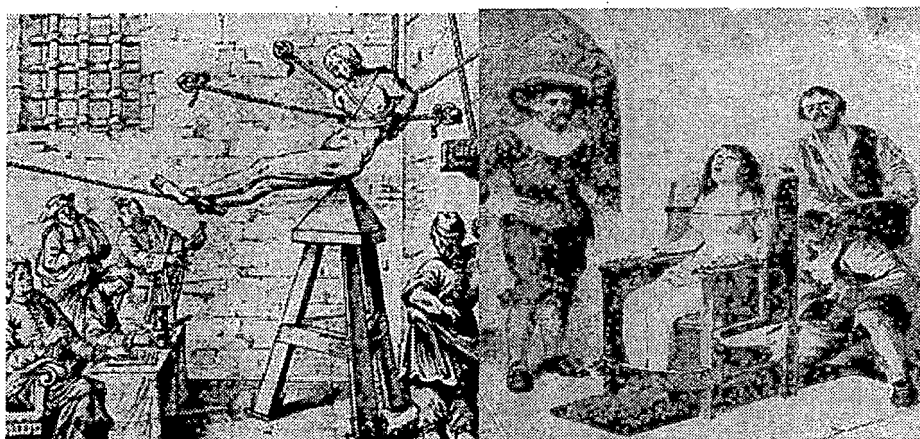
πιστό στις αξίες των οποίων υπεραμύνεται, υπογραμμίζοντας ακόμα μια φορά την ανάγκη διατήρησης της ισορροπίας μεταξύ σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της επίτευξης της εθνικής ασφάλειας, υιοθέτησε τις κατευθυντήριες γραμμές για τα ανθρώπινα δικαιώματα και την πάλη κατά της τρομοκρατίας, ένα κείμενο εξαιρετικής πολιτικής σημασίας για το οποίο θα γίνει ειδική αναφορά σε επόμενο μέρος της εργασίας¹⁵.

Η αναμέτρηση ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ασφάλειας σηματοδοτεί μια νέα πραγματικότητα, ενώ οι ηγέτες ευρωπαϊκών κρατών πολλάκις ευαγγελίζονται την τελευταία προκειμένου να προβούν στην καταστράτηγηση των διεθνών τους υποχρεώσεων, σημειώνοντας τεράστιο κενό ανάμεσα στην ρητορική περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την πράξη¹⁶.

υπηρεσία πληροφοριών (CIA) λειτούργησε κέντρα μυστικών κρατήσεων στην Πολωνία και τη Ρουμανία. Η έκθεση δεν αποκλείει την πιθανότητα να λειτούργησαν κέντρα κράτησης της CIA και σε άλλες χώρες - μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης. Alleged secret detentions and unlawful inter-state transfers of detainees involving Council of Europe member states, Parliamentary Assembly, 12 June 2006, Secret detentions and illegal transfers of detainees involving Council of Europe member states: second report, 11 June 2007. Αμφότερες οι εκθέσεις είναι διαθέσιμες στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://assembly.coe.int>
¹⁵ Guidelines on Human Rights and the Fight against Terrorism, adopted by the Committee of Ministers on 11 July 2002 at the 804th meeting of the Ministers Deputies, Το κείμενο βρίσκεται διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση

<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=804/4.3&Sector=secCM&Language=lanEnglish&Ver=0003&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75>, Επίσης βλ. Wolfgang Benedek, Alice Yotopoulos Marangopoulos (eds) *Antiterrorist Measures and Human Rights*, Martinus Nijhoff Publishers, 2004, p. 27-31

¹⁶ Ιδιαίτερης σημασίας είναι οι χαρακτηρισμοί τους οποίους προσέδωσε η Διεθνής Αμνηστία στα ευρωπαϊκά κράτη στην ετήσια εκθέσή της το έτος 2008 «It is also sadly true that this region, which regards itself as a beacon of human rights, still embraces a yawning gap between rhetoric and reality, standards and application, principles and performance. States that entered voluntarily into the various commitments of the regional institutions, have equally voluntarily evaded their obligations attacking and eroding human rights, and failing to find the political will needed to address key abuses» Amnesty International Report 2008, η έκθεση είναι διαθέσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.amnesty.org/en/library/info/POL10/001/2008/en>

Εικόνα 1. Μεσαιωνικές μέθοδοι βασανισμού, η «κρεμάλα του Ιούδα» και η «καρέκλα» η οποία ήταν γεμάτη καρφιά τα οποία πλήγωναν το σώμα.

Πρώτο Μέρος

ΟΙ ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΤΩΝ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΩΝ, ΚΑΙ ΑΛΛΗΣ ΑΠΑΝΘΡΩΠΗΣ Ή ΕΞΕΥΤΕΛΙΣΤΙΚΗΣ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

1ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Τα θεσμικά όργανα του Οργανισμού του Στρασβούργου

1. 1. Γενική θεώρηση του Συμβουλίου της Ευρώπης, αξίες και στόχοι

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο Οργανισμός του Στρασβούργου αποτελεί το πιο προωθημένο δικαιοπολιτικό σύστημα στον τομέα των δικαιωμάτων του ανθρώπου σε διεθνές επίπεδο. Η πολυμελής δράση του διαχέεται μέσα από διάφορα όργανα, καταστατικά, συμβατικά και μη συμβατικά, συγκροτώντας ένα συμπαγές θεσμικό σύνολο το οποίο ερμηνεύει και προάγει τις κοινές αξίες και την ιδεολογική ταυτότητα του Οργανισμού¹⁷.

Ο Οργανισμός ιδρύθηκε το 1949 με την Συνθήκη του Λονδίνου, ενώ σήμερα αριθμεί 47 κράτη-μέλη¹⁸. Πρόκειται για πολιτικό κυρίως οργανισμό, με ευρείες αρμοδιότητες στον οικονομικό, κοινωνικό, επιστημονικό, πολιτιστικό, νομικό και διοικητικό τομέα¹⁹. Ο Οργανισμός όπως είδη αναφέρθηκε είναι συνυφασμένος με τα δικαιώματα του ανθρώπου. Στο προίμιο διακηρύσσει την

¹⁷ Stelios Perrakis, *L' action des institutions internationales pour l' tablissement d'un ordre des droits de l' homme. Exp' rience r' cente, bilan et perspectives*, Annuaire International des Droits de l' Homme, v.2, 2007, ed. Ant. Sakkoulas-Bruyant, Ath' nes-Bruxelles, p. 289

¹⁸ Υποψήφιο προς ένταξη κράτος είναι η Λευκορωσία (12.03.1993). Εκτός από τα 47 κράτη μέλη που μετέχουν στις διαδικασίες και στα όργανα του Στρασβούργου, στην Επιτροπή υπουργών καθώς και στην Κοινοβουλευτική συνέλευση έχουν δικαίωμα συμμετοχής υπό το καθεστώς του παρατηρητή και άλλα κράτη μη μέλη. Πιο συγκεκριμένα στην Επιτροπή Υπουργών συμμετέχει ο Καναδάς (29.05.1996), η Αγία Έδρα (07.03.1970), η Ιαπωνία (20.11.1996), το Μεξικό (01.12.1999) και οι Η.Π.Α (10.01.1996) στην Κοινοβουλευτική Συνέλευση συμμετέχει ο Καναδάς (28.05.1997), το Ισραήλ (02.12.1957) και το Μεξικό (04.11.1999).

¹⁹ Για την περιγραφή του οργανισμού βλ. ενδεικτικά ΕΣΔΑ βλ. Στ. Περράκης, *Διαστάσεις της διεθνούς προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου*, τ. Α', β' εκδ., εκ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1997, σ. 83-86, Π. Νάσκου Περράκη, *Το δίκαιο των διεθνών οργανισμών. Η θεσμική διάσταση*, εκ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005, σ. 302-322, R.St. Mc Donald (eds), *The European system for the protection of human rights*, Dordrecht. Nijhoff, 1993. Επίσης επισκεφτείτε την επίσημη ιστοσελίδα του οργανισμού <http://www.coe.int/>

προσήλωση των κρατών-μελών στις ηθικές και πνευματικές αξίες που αποτελούν κοινή κληρονομιά των λαών, από τις οποίες προέρχονται οι αρχές της ατομικής ελευθερίας και της υπεροχής του δικαίου, πάνω στις οποίες δομείται η αληθινή δημοκρατία. Χαρακτηριστικής σημασίας είναι το άρθρο 3 του Καταστατικού όπου προσδιορίζει ότι «κάθε μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης αναγνωρίζει την αρχή της υπεροχής του δικαίου και την αρχή σύμφωνα με την οποία κάθε άτομο που βρίσκεται υπό την δικαιοδοσία του πρέπει να απολαμβάνει των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών.

Είναι ενδιαφέρον να σημειωθεί, όπως θα αναλυθεί και παρακάτω, ότι εκτός των καταστατικών και συμβατικών οργάνων τα οποία επαγρυπνούν για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, έχουν αναπτυχθεί και άλλοι μη συμβατικού χαρακτήρα μηχανισμοί και διαδικασίες, δίνοντας μια εξαιρετική δυναμική στο οικοδόμημα του Συμβουλίου της Ευρώπης αναφορικά με τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα.

1.2. Τα καταστατικά όργανα του Συμβουλίου της Ευρώπης

α) Επιτροπή Υπουργών

Πρόκειται για το εκτελεστικό όργανο του Συμβουλίου της Ευρώπης, ενώ αποτελείται από του Υπουργούς Εξωτερικών όλων των κρατών μελών του Οργανισμού που εκπροσωπούνται – εκτός από τις ετήσιες συνόδους – από τους αντιπροσώπους τους στο Στρασβούργο. Οι εργασίες και οι δραστηριότητες της Επιτροπής Υπουργών αφορούν: τον πολιτικό διάλογο, την συνεργασία με την Κοινοβουλευτική συνέλευση²⁰, την συνεργασία με τη Διάσκεψη των τοπικών και περιφερειακών αρχών του Οργανισμού, την υποδοχή νέων κρατών μελών, τον έλεγχο του σεβασμού των δεσμεύσεων των καρτών μελών συμπεριλαμβανομένων και των Συμβάσεων και συμφωνιών, την υιοθέτηση συστάσεων προς τα κράτη-

²⁰ Η συνεργασία της Επιτροπής Υπουργών με την Κοινοβουλευτική Συνέλευση μπορεί να λάβει διάφορες μορφές όπως για παράδειγμα εκθέσεις της Επιτροπής Υπουργών, αιτήσεις για γνωμοδότηση από την Κοινοβουλευτική Συνέλευση κ.α

μέλη, ενώ σημαντική είναι η αρμοδιότητα του ελέγχου της εκτέλεσης των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Σε ότι αφορά στις συστάσεις προς τα κράτη-μέλη, σχετικές με το θέμα των βασανιστηρίων θα επανέλθω σε επόμενο μέρος.

β) Κοινοβουλευτική Συνέλευση

Η Κοινοβουλευτική Συνέλευση αποτελεί το Κοινοβούλιο του Οργανισμού. Αποτελείται από βουλευτές των κρατών μελών, τα οποία εκπροσωπούνται ανάλογα με τον πληθυσμό τους²¹. Υιοθετεί τριών ειδών πράξεις: συστάσεις (στην Επιτροπή υπουργών), αποφάσεις (οι οποίες αντανakλούν τις απόψεις της) και γνώμες (για αιτήσεις εισδοχής μελών, για draft συνθηκών και άλλων πράξεων που υποβάλλονται από την Επιτροπή Υπουργών). Διαθέτει δέκα επιτροπές μέσα από τις οποίες αντιμετωπίζει τα επιμέρους ζητήματα²².

Τα ζητήματα με τα οποία ασχολείται η ΚΣ σχετίζονται με : την προστασία και προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της δημοκρατίας, την εφαρμογή των υποχρεώσεων και των δεσμεύσεων των κρατών μελών, την μάχη κατά της τρομοκρατίας με ταυτόχρονο σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα, την διαχείριση περιφερειακών κρίσεων, την κατάσταση των προσφύγων και των μεταναστών, τον διαπολιτισμικό και διαθρησκευτικό διάλογο και την κοινωνική συνοχή. Ωστόσο, εξέχον είναι ο ρόλος της σχετικά με την τρομοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα ο οποίος διεκπεραιώνεται μέσα από την Επιτροπή Νομικών Υποθέσεων και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

²¹ Σήμερα συνολικά ο αριθμός των βουλευτών ανέρχεται στους 318, βλ. σχετικά στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://assembly.coe.int/Communication/Brochure/Bro01-e.pdf>

²² Πρόκειται για τις επιτροπές πολιτικών υποθέσεων (AS/POL), επιτροπή νομικών υποθέσεων και ανθρωπίνων δικαιωμάτων (AS/JUR), επιτροπή οικονομικών υποθέσεων και ανάπτυξης (AS/EC), επιτροπή κοινωνικών και οικογενειακών Υποθέσεων και υποθέσεων Υγείας (AS/SOC), επιτροπή προσφύγων και πληθυσμού (AS/MIG), επιτροπή πολιτισμού, επιστήμης και εκπαίδευσης (AS/CULT), επιτροπή για το περιβάλλον, τη γεωργία και τις τοπικές και περιφερειακές υποθέσεις (AS/ENA), επιτροπή των ίσων ευκαιριών για τις γυναίκες και τους άνδρες (AS/EGA), επιτροπή για τους κανόνες διαδικασίας και τις εξαιρέσεις αυτών (AS/PRO), και τέλος επιτροπή για την τήρηση των υποχρεώσεων και των δεσμεύσεων από τα κράτη μέλη του (Επιτροπή ελέγχου) (AS/MON)

1.3. Τα συμβατικά όργανα του Συμβουλίου της Ευρώπης

α) Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου(ΕΔΔΑ), αποτελεί αναμφισβήτητα τον κινητήριο μοχλό του ευρωπαϊκού δικαιοδοτικού συστήματος. Έχει ως βασικό στόχο την υλοποίηση μιας στενής συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών του, με σκοπό τη διασφάλιση και προώθηση των ιδανικών και των αρχών που συνθέτουν την κοινή ευρωπαϊκή πνευματική κληρονομιά αλλά και την στήριξη της κοινωνικής και οικονομικής τους προόδου²³.

Το ΕΔΔΑ μέσα από μία στέρεη και συνεκτική νομολογία συμβάλλει συνεχώς στην εγκαθίδρυση ενός ολοκληρωμένου καθεστώτος δικαιωμάτων του ανθρώπου, βάσει της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και της υπεροχής του δικαίου²⁴. Στο ΕΔΔΑ μπορεί να προσφύγει κάθε κράτος μέλος του ΣτΕ ή ιδιώτης – πολίτης των κρατών μελών που έχει υποστεί παραβίαση των δικαιωμάτων που προστατεύονται από την ΕΣΔΑ. Η υποθέσεις εκδικάζονται από Επιτροπές, τμήματα και το τμήμα ευρείας σύνθεσης. Το κράτος το οποίο καταδικάστηκε οφείλει σε περίπτωση αποζημίωσης να καταβάλλει το ορισθέν από το δικαστήριο ποσό, να «συμμορφωθεί» στην απόφαση²⁵ που είναι δεσμευτική την εκτέλεση της οποίας επιβλέπει η Επιτροπή Υπουργών, ενώ παράλληλα οφείλει στο εφεξής να συμμορφωθεί ακόμα και εάν αυτό συνεπάγεται αλλαγές και αναθεωρήσεις της εσωτερικής εθνικής νομοθεσίας.

²³ Βλ. σχετικά Παναγιώτης Γρηγορίου, *Η προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου στο ευρωπαϊκό δικαιοδοτικό σύστημα*, Ζητήματα Ευρωπαϊκής Διακυβέρνησης και Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Νικόλας Βερνίκος(επιμ.), εκ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2004,σ. 47-64

²⁴ Stelios Perrakis, *L' action des institutions internationales pour l'`tablissement d'un ordre des droits de l'homme. Exp`rience r`cente, bilan et perspectives*, Annuaire International des Droits de l' Homme, v.2, 2007, ed. Ant. Sakkoulas-Bruylant, Ath`nes-Bruxelles, p.291

²⁵ Βλ. άρθρο 46 του Κατ.ΕΔΔΑ

Μόνο το έτος 2007 έλαβε 1.735 αιτήσεις, απέρριψε 13.000 ενώ εξέδωσε 1.503 αποφάσεις. Από τις αποφάσεις τις οποίες εξέδωσε, οι περισσότερες αφορούσαν στην Τουρκία(331) και στην Ρωσία(191)²⁶.

β) Η Επιτροπή για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης (CPT)

Σε αυτό το σημείο θα γίνει μια πολύ σύντομη αναφορά στην Επιτροπή, δεδομένου ότι είναι αντικείμενο ανάλυσης σε επόμενο κεφάλαιο, έτσι ώστε να τοποθετηθεί σχηματικά στο σύστημα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Με την υιοθέτηση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας το 1987 έγινε η αρχή δημιουργίας ενός υποδειγματικού νέου θεσμού, ο οποίος έθεσε σημαντικά standards στην μεταχείριση κρατουμένων.

Πρόκειται για έναν πρόληπτικό μηχανισμό μη νομικού χαρακτήρα για την προστασία των κρατουμένων. Βασίζεται σε ένα σύστημα επιτόπιων επισκέψεων σε χώρους κράτησης των κρατών μελών, περιοδικών ή ad hoc. Τα μέλη της επιτροπής λόγω του διεπιστημονικού χαρακτήρα εντολής της, προέρχονται από ποικίλα επιστημονικά πεδία όπως γιατροί, ψυχολόγοι, κ.λ.π, και διατυπώνουν μέσα από τις εκθέσεις, συστάσεις, σχόλια και αιτήματα για περαιτέρω ενημέρωση. Αυτές οι εκθέσεις αποτελούν το σημείο εκκίνησης για έναν συνεχή διάλογο με το κράτος.

²⁶ Για λεπτομέρειες αναφορικά με τις στατιστικές βλ. την ετήσια έκθεση του ΕΔΔΑ η οποία βρίσκεται διαθέσιμη στην ιστοσελίδα http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/59F27500-FD1B-4FC5-8F3F-F289B4A03008/0/Annual_Report_2007.pdf#xml=http://www.search.coe.int/texis/search/pdfhi.txt?query=orture&pr=Internet_D2&prox=page&rorder=500&rprox=750&rdfreq=500&rwfreq=500&rlead=500&rdep th=250&sufs=1&order=r&mode=&opts=&cq=8&sr=&id=48496693d

1.4. Τα μη συμβατικά όργανα του Συμβουλίου της Ευρώπης

α) Ο Επίτροπος για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

Στο πλαίσιο της αποτελεσματικότερης προστασίας στο πεδίο των δικαιωμάτων του ανθρώπου, αποφασίστηκε από την Επιτροπή των Υπουργών στην Σύνοδο της Βουδαπέστης το 1999, δημιουργία της θέσης του Επιτρόπου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.

Ο Επίτροπος εκλέγεται από την Κοινοβουλευτική Συνέλευση του ΣτΕ, με τυπική ψηφοφορία και επίτευξη πλειοψηφίας επί των ψηφισάντων, ανάμεσα σε τρεις υποψηφίους, που προτείνει η Επιτροπή Υπουργών. Οι κυριότερες δραστηριότητες του Επιτρόπου, στον οποίο θα επανέλθω σε επόμενο μέρος της εργασίας, συνοψίζονται ως εξής: Διάλογος με τις εθνικές κυβερνήσεις και κατά τόπους επισκέψεις, ενώ ιδιαίτερης σημασίας είναι η διατύπωση θεματικών εκθέσεων, συστάσεων, απόψεων στα κράτη μέλη, συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στην προαγωγή και προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

β) Η Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI)

Η ECRI είναι ένας μηχανισμός που ιδρύθηκε κατά την Α' σύνοδο των Αρχηγών Κρατών και Κυβερνήσεων του Συμβουλίου της Ευρώπης²⁷. Τον Ιούνιο του 2002, η Επιτροπή Υπουργών υιοθέτησε ένα νέο καταστατικό για την ECRI, θεμελιώνοντας τον ρόλο της ως ένα ανεξάρτητο σώμα έλεγχου σε θέματα ρατσισμού και φυλετικών διακρίσεων.

Συγκεκριμένα, σκοπός της ECRI είναι η μάχη κατά του ρατσισμού, της ξενοφοβίας, του αντισημιτισμού και της μισαλλοδοξίας στον ευρωπαϊκό χώρο. Ο τρόπος με τον οποίο πραγματοποιεί τον σκοπό της είναι η χώρα προς χώρα προσέγγιση²⁸, όπου τα μέλη της Επιτροπής εξετάζουν ειδικά ζητήματα

²⁷ Η απόφαση για την ίδρυση της ECRI περιέχεται στην Διακήρυξη της Βιέννης που υιοθετήθηκε κατά την Α' Σύνοδο στις 9 Οκτωβρίου 1993.

²⁸ Η χώρα προς χώρα προσέγγιση λαμβάνει χώρα σε τέσσερις / πέντε κύκλους, καλύπτοντας δέκα/ δώδεκα χώρες κάθε χρόνο

για κάθε κράτος ξεχωριστά, συντάσσοντας έκθεση την οποία διαβιβάζουν στα κράτη μέσω της Επιτροπής Υπουργών. Αξίζει να αναφερθούν οι εργασίες πάνω σε θέματα γενικού ενδιαφέροντος οι οποίες παίρνουν γενικά την μορφή πολιτικών συστάσεων, που απευθύνονται στις κυβερνήσεις των κρατών μελών και προτείνουν κατευθυντήριες γραμμές στους αρμόδιους για την ανάπτυξη των εθνικών πολιτικών²⁹.

29 Ιδιαίτερης σημασίας είναι οι συστάσεις γενικής πολιτικής οι οποίες απευθύνονται στα κράτη μέλη. Αξίζει να σημειωθούν οι ακόλουθες: Σύσταση γενικής πολιτικής N° 8 (General Policy Recommendation) “Καταπολεμώντας τον ρατσισμό με ταυτόχρονη καταπολέμηση της τρομοκρατίας”: Αυτή η σύσταση προτείνει στα κράτη μέλη να απέχουν από την υιοθέτηση αντί-τρομοκρατικών μέτρων τα οποία προωθούν την διάκριση σε θέματα φυλής, χρώματος, γλώσσας, θρησκείας, εθνικότητας, εθνικής ή ηθικής καταγωγής. Υπογραμμίζει την ευθύνη των κρατών να δράσουν άμεσα και αποτελεσματικά, περιλαμβάνοντας από μέτρα νομικού χαρακτήρα έως πράξεις ρατσισμού και φυλετικών διακρίσεων που προκύπτουν από τον αγώνα κατά της τρομοκρατίας. Σύσταση n° 11 σχετικά με την “μάχη κατά του ρατσισμού και των φυλετικών διακρίσεων στις πράξεις των αστυνομικών αρχών”. Στόχος της σύστασης είναι να βοηθήσει την αστυνομία να προωθήσει την ασφάλεια και τα δικαιώματα του ανθρώπου. Η εν λόγω σύσταση επικεντρώνεται κυρίως στα ζητήματα ρατσιστικών διακρίσεων, από την αστυνομία, σε βάρος συνήθως μειονοτικών ομάδων.

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ιχνηλάτηση της έννοιας των βασανιστηρίων απάνθρωπης η εξευτελιστικής μεταχείρισης στο πλαίσιο της ΕΣΔΑ, η κλιμάκωση των εννοιών

2.1. Η εννοιολογική προσέγγιση των βασανιστηρίων βάσει της πρώιμης νομολογίας του ΕΔΔΑ

α) Η «Ελληνική Υπόθεση»

Τα βασανιστήρια χαρακτηρίζονται ως η πλέον αποτρόπαιη πράξη παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η οποία επισείει την κοινωνική κατακραυγή. Μολονότι, αυτό αποτελεί επίσημη κοινή θέση των περισσότερων ευρωπαϊκών κρατών η πραγματικότητα απέχει της θεωρίας, κάτι το οποίο θα αποδειχθεί στην συνέχεια της εργασίας.

Το άρθρο 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο σε ότι αφορά την απαγόρευση των βασανιστηρίων, της απάνθρωπης η εξευτελιστικής μεταχείρισης καθώς διακηρύσσει ότι «ουδείς επιτρέπεται να υποβληθεί εις βασάνους ούτε εις ποινάς ή μεταχείρισιν απανθρώπους ή εξευτελιστικής». Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι δεν εξειδικεύει περισσότερο την απαγόρευση, γύρω από το άρθρο αυτό έχει διατυπωθεί και εξελιχθεί σημαντική νομολογία, όπως θα διαπιστωθεί, η οποία έχει συνεισφέρει σημαντικά στην κατανόηση και ερμηνεία του φαινομένου³⁰.

Από τις πρώτες προσπάθειες οριοθέτησης των βασανιστηρίων είναι η απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, αναφορικά με την Ελληνική Υπόθεση. Είναι θεμιτό να ξεκινήσουμε με αυτήν την απόφαση, καθώς θεωρείται ότι προσέφερε τα πρώτα επίσημα εκτεταμένα

30 Η ερμηνεία του άρθρου 3 επαφίεται στο ΕΔΔΑ κατά βάση, ωστόσο και μέσω των εκθέσεων της CPT διαφαίνεται η προσπάθεια ερμηνείας και κατηγοριοποίησης των παραβιάσεων. Βλ. σχετικά Malcolm D Evans, Rod Morgan, *Preventing Torture: A Study of the European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment* ed. Oxford University Press, 1998, p.92

ευρήματα αναφορικά με τα βασανιστήρια³¹, αποτελώντας οδηγό για μεταγενέστερες υποθέσεις.

Εν έτει 1967 επιβλήθηκε στην Ελλάδα στρατιωτικό πραξικόπημα, υπό τον Γεώργιο Παπαδόπουλο. Από εκείνη τη στιγμή και έπειτα άρχισε η συστηματική δίωξη των αντιφρονούντων. Κατά τη διάρκεια και των 7 χρόνων του δικτατορικού καθεστώτος γινόταν συστηματική χρήση βασανιστηρίων από τα σώματα ασφαλείας, κάτι το οποίο δυσaráεστησε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες, στους κύκλους των οποίων η Ελλάδα θεωρείτο υποδειγματική δημοκρατία³². Η Επιτροπή μετά την έρευνα την οποία διενήργησε, προχώρησε στην σύνταξη έκθεσης, την μακροσκελέστερη που έχει εκδώσει ποτέ η Επιτροπή, στην οποία σημαντικό τμήμα καταλάμβανε η ανάλυση ως προς τις παραβιάσεις του άρθρου 3. Διαπίστωσε ότι κατά την διάρκεια της δικτατορίας, χρησιμοποιήθηκαν εκτεταμένα βασανιστήρια από την Ελληνική Στρατιωτική Αστυνομία και την Ασφάλεια Αθηνών, στην οδό Μπουμπουλίνας, όπου κρατούνταν άτομα τα οποία είχαν συλληφθεί για πολιτικούς λόγους. Η Επιτροπή διαπίστωσε την εφαρμογή πρακτικών όπως φάλλαγα³³, η οποία ισοδυναμούσε με βασανιστήριο, ενώ άλλες πρακτικές που διαπιστώθηκαν ήταν το ηλεκτροσόκ, οι εικονικές εκτελέσεις, τα κτυπήματα σε όλο το σώμα αλλά και ο περιορισμός σε στενόχωρα κελιά³⁴. Ακόμα, σύμφωνα με έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας, οι κρατούμενοι υπεβλήθησαν σε μεθόδους όπως η παλαινιστιακή κρεμάλα η οποία

³¹ J. Barrett, *The Prohibition of Torture under International Law, Part 2: The Normative Content*, The International Journal of Human Rights, 5:2, 2001, p. 4

³² Οι Σκανδιναβικές χώρες Δανία, Σουηδία, Νορβηγία, Ολλανδία έκαναν πανομοιότυπες προσφυγές στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο αφού νωρίτερα είχαν απευθυνθεί στην Κοινοβουλευτική Συνέλευση. Για το χρονικό βλ. Στ. Περράκης, *Η «ελληνική υπόθεση» ενώπιον των διεθνών οργανισμών (1967-1974)*, εκ. Αντ. Σάκκουλας, Αθήνα, 1997. Επίσης για λεπτομέρειες σχετικά τις διακρατικές προσφυγές βλ. Γεώργιος Μίντσης, *Οι διακρατικές προσφυγές στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, εκ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003, σ. 181-224

³³ Η Επιτροπή περιέγραψε την φάλλαγα ως εξής : «μια μέθοδο βασανιστηρίων γνωστή εδώ και αιώνες. Πρόκειται για το χτύπημα των πελμάτων με ένα ξύλινο ή μεταλλικό ραβδί ή κοντάρι που αν εκτελεστεί με επιδεξιότητα, δεν σπάει τα οστά, δεν προκαλεί ουλές στο δέρμα και δεν αφήνει μόνιμα και αναγνωρίσιμα σημάδια, προξενεί όμως οξείς πόνους και οιδήματα στα πέλματα.» The Greek Case, Report of 5 November 1969, Yearbook, v. 12, p.499

³⁴ Ibid. p.504

χρησιμοποιείται κατά κόρον, η εξαγωγή δακτύλων, τριχωτού, αλλά και το κάψιμο με τσιγάρα³⁵.

Ωστόσο, ο διαχωρισμός των παραπάνω πρακτικών σχετικά με το αν συνιστούν βασανιστήρια ή απάνθρωπη μεταχείριση δεν ήταν ιδιαίτερα εύκολος, ενώ η έκθεση της Επιτροπής προσέφερε λίγες διευκρινίσεις.

Έτσι, παρά τις θεωρητικές επισημάνσεις δεν θεώρησε αναγκαίο να υπαγάγει την κάθε πράξη κακομεταχείρισης στην αντίστοιχη κλιμάκωση του άρθρου 3³⁶. Ειδικότερα, η λέξη βασανιστήρια «χρησιμοποιείται συνήθως για να περιγράψει μιαν απάνθρωπη μεταχείριση που έχει κάποιον σκοπό, όπως η απόκτηση πληροφοριών ή ομολογιών ή η επιβολή τιμωρίας και γενικά συνιστά μιαν επιδεινωμένη μορφή απάνθρωπης μεταχείρισης³⁷». Εφόσον, τα βασανιστήρια συντίθενται τόσο από απάνθρωπη όσο και από εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία, τότε ως απάνθρωπη μεταχείριση χαρακτηρίζεται «τουλάχιστον μια τέτοια μεταχείριση που να προκαλεί σκόπιμα τέτοια οδύνη, ψυχική ή σωματική, η οποία στην παρούσα κατάσταση είναι αδικαιολόγητη³⁸». Αναφορικά με την εξευτελιστική μεταχείριση, σύμφωνα με την Επιτροπή, είναι αυτή που «ταπεινώνει υπέρμετρα κάποιον μπροστά σε άλλους ή τον αναγκάζει να ενεργεί ενάντια στην θέληση ή την συνείδησή του³⁹».

Έτσι, προκειμένου να χαρακτηριστεί μια πράξη ως βασανιστήριο, πρέπει να εμπεριέχει πρόκληση σοβαρού πόνου ή οδύνης στο σώμα ή την ψυχή, σκόπιμη επιβολή σοβαρού πόνου, καθώς και αδικαιολόγητη επιβολή του πόνου υπό τις περιστάσεις, ενώ εμπεικλείει επιδεινωμένης μορφής απάνθρωπη μεταχείριση⁴⁰. Αυτό το οποίο αξίζει να σημειωθεί είναι ότι για πρώτη φορά η έννοια του μη

³⁵ Amnesty International(1968) *Situation in Greece*, January, London

³⁶ Κωσταντίνος Α. Σιμιτσής, *Η Απαγόρευση των Βασανιστηρίων και των Άλλων Τρόπων Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας στο Διεθνές Δίκαιο*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 1996, σ. 217

³⁷ The Greek Case, Report of 5 November 1969, Yearbook, v. 12, p. 186

³⁸ Ibid

³⁹ Ibid

⁴⁰ J. Barrett, *The Prohibition of Torture under International Law, Part 2: The Normative Content*, The International Journal of Human Rights, 5:2, 2001, p. 5

σωματικού βασανιστηρίου εμφανίζεται για πρώτη φορά στην νομολογία στην «Ελληνική Υπόθεση». Σύμφωνα με την Επιτροπή, πρόκειται για «την επιβολή ψυχικής οδύνης με την πρόκληση μιας κατάστασης αγωνίας και πίεσης μέσω προσβολών που δεν είναι σωματικές⁴¹». Ωστόσο, δεν προχώρησε σε περαιτέρω εμβάθυνση.

β) Η «Ιρλανδική Υπόθεση»

Μια ακόμα σημαντική απόφαση για την οριοθέτηση των βασανιστηρίων είναι η περιβόητη για τις αντιφάσεις που εκφράστηκαν, «Ιρλανδική Υπόθεση». Κατά την εφαρμογή της ειδικής κατασταλτικής νομοθεσίας του Ηνωμένου Βασιλείου, η οποία αποσκοπούσε στον τερματισμό των αιματηρών ταραχών ανάμεσα σε προτεστάντες και καθολικούς, 342 άτομα συνελήφθησαν, ενώ τους επόμενους μήνες περισσότεροι από 1000 βορειοιρλανδοί είχαν την ίδια τύχη, οδηγούμενοι σε ειδικά κέντρα κράτησης. Από αυτούς του κρατούμενους 12 μεταφέρθηκαν σε μη προσδιορισμένα κέντρα κράτησης, όπου υπεβλήθησαν συστηματικά σε ειδικές ανακριτικές μεθόδους⁴². Αυτές, πέντε στον αριθμό έχουν ως εξής⁴³:

- Ορθοστασία έναντι του τοίχου, πρόκειται για τον εξαναγκασμό των κρατουμένων σε στάση έντασης για ώρες. Ειδικότερα, οι κρατούμενοι εξαναγκάζονταν σε τέντωμα έναντι του τοίχου με τα δάχτυλα πάνω από το κεφάλι κόντρα στον τοίχο, ενώ τα πόδια βρίσκονταν σε έκταση και τα πέλματα προς τα πίσω ώστε να πέφτει το βάρος στα δάχτυλα των χεριών.
- Κουκούλωμα, πρόκειται για την τοποθέτηση μιας μαύρης κουκούλας στο κεφάλι του κρατουμένου κατά την ώρα της ανάκρισης.
- Υποβολή σε θόρυβο, πρόκειται για την παραμονή των κρατουμένων κατά την ανάκριση, σε ένα δωμάτιο όπου ακουγόταν συνεχής υπόκοφος συριγμός.

⁴¹ The Greek Case, Report of 5 November 1969, Yearbook, v. 12, p. 461

⁴² Σύμφωνα με το Λονδίνο, αυτές οι μέθοδοι ήταν επιτρεπτές βάσει νόμου, όπως ανέγραφαν οι Εκθέσεις Compton και Parker

⁴³ Ireland v. United Kingdom, Judgment of 28 January 1978, Series A, n.25, par. 96

- Στέρηση ύπνου.
- Στέρηση τροφίμων και ποτών

I. Η άποψη της Επιτροπής

Σύμφωνα με την έκθεση της Επιτροπής, και οι πέντε προαναφερόμενες τεχνικές ανάκρισης, ισοδυναμούσαν με βασανιστήρια⁴⁴. Συγκεκριμένα, «οι πέντε τεχνικές εφαρμοζόμενες ταυτόχρονα είχαν σκοπό να επιβάλλουν μια σοβαρή ψυχολογική και σωματική πίεση από την οποία να προκληθούν σοβαρές οδύνες...Η συνδιασμένη εφαρμογή των τεχνικών αυτών που παρακωλύουν την χρήση των αισθήσεων, ιδίως της όρασης και της ακοής, έχει άμεσο αποτέλεσμα στην προσωπικότητα από σωματική και πνευματική άποψη...Η θέληση για αντίσταση ή για παραίτηση είναι αδύνατο, κάτω από αυτές τις συνθήκες να σχηματιστεί αυτόβουλα⁴⁵. Κατά συνέπεια, «η συστηματική εφαρμογή των τεχνικών με σκοπό να δώσει ένα άτομο πληροφορίες, παρομοιάζεται με εκείνες τις μεθόδους συστηματικών βασανιστηρίων που είναι γνωστές ανά τους αιώνες.. Ακόμα και αν δεν επιφέρουν σοβαρά επακόλουθα, η Επιτροπή βλέπει σε αυτές ένα σύγχρονο σύστημα βασανισμών, που εμπίπτει στην ίδια κατηγορία με εκείνα τα συστήματα που έχουν εφαρμοστεί προσφάτως για την απόκτηση πληροφοριών και ομολογιών⁴⁶». Έτσι, παρατηρείται η ιδιαίτερα εξελεγμένη άποψη της Επιτροπής, σύμφωνα με την οποία, ακόμα και αν δεν διεπίστωσε την ύπαρξη φυσικών τραυμάτων, μέσα από την διαπίστωση ψυχικών συμπτωμάτων τα οποία εξέλαβε ως ιατρική απόδειξη οδηγήθηκε στο συμπέρασμά της⁴⁷.

⁴⁴ Ireland v UK, Report of the European Commission of Human Rights, 25 Jan 1976, ECHR Ser B, No 23-I, 410

⁴⁵ Ireland v UK, Yearbook, V.19, p.792

⁴⁶ Ibid p.794

⁴⁷ Louis-Philippe F. Rouillard, *Misinterpreting the Prohibition of Torture Under International Law: The Office of Legal Counsel Memorandum*, AU International Law Review Volume 21, No. 1, p.21

II. Η άποψη του Δικαστηρίου

Το ΕΔΔΑ επιλήφθηκε της υπόθεσης με αίτηση της προσφεύγουσας Ιρλανδίας, στις 10 Μαρτίου 1976, ενώ εξέδωσε απόφαση στις 18 Ιανουαρίου 1978. Με 16 ψήφους έναντι 1, απεφάνθη ότι η προσφυγή στις πέντε τεχνικές συνιστούσε απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση⁴⁸, ασυμβίβαστη με το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ, ωστόσο δεν συνιστούσε βασανιστήρια. Συγκεκριμένα, «παρόλο που οι πέντε τεχνικές, όπως εφσρμόστηκαν συνδιαστικά, αρμόζουν αναμφίβολα προς απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση, παρόλο που σκοπός τους ήταν η απόσπαση ομολογιών ή πληροφοριών και κατανομασμού άλλων και παρόλο που η χρήση τους υπήρξε συστηματική, εν τούτοις δεν προκάλεσαν την οδύνη της ιδιαίτερης έντασης και σκληρότητας που υπονοείται από τη λέξη βασανιστήρια, όπως αυτή είναι αντιληπτή⁴⁹». Εν ολίγοις, πρόκειται για μια ιδιαίτερα περιοριστική ερμηνεία του άρθρου 3, καθώς η κακομεταχείριση για να θεωρηθεί βασανιστήριο πρέπει να συνεπάγεται εξαιρετική αγριότητα. Λαμβάνει υπόψη αποκλειστικά το στοιχείο της έντασης της κακοποίησης, περιορίζοντας την έννοια των βασανιστηρίων στο πεδίο της ακραίας βαρβαρότητας, αδιαφορώντας για τις για τις ψυχολογικές επιπτώσεις στα θύματα⁵⁰.

Ωστόσο, χαρακτηριστική είναι η έντονη διχογνωμία η οποία προκλήθηκε στους κόλπους του δικαστηρίου, αναφορικά με την φύση των ανακριτικών τεχνικών, καθώς υπήρξαν μέλη τα οποία υποστήριζαν ότι αποτελούσαν βασανιστήρια, ενώ αλλά ότι όχι βασανιστήρια δεν ήταν αλλά ούτε απάνθρωπη μεταχείριση. Ειδικότερα, οι δικαστές Zekia και O' Donogue, διατύπωσαν την

⁴⁸ Πρόκειται για το σημείο στο οποίο συμφωνεί με την Επιτροπή, συγκεκριμένα : «οι πέντε τεχνικές εφαρμόστηκαν σε συνδιασμό, με προμελέτη και για ώρες χωρίς σταματημό, προκάλεσαν αν όχι ουσιαστικούς σωματικούς τραυματισμούς, έντονη σωματική και χυκική οδύνη στα πρόσωπα που τις υπέστησαν κι ακόμη επέφεραν οξείες ψυχιατρικές ενοχλήσεις κατά τη διάρκεια της ανάκρισης. Συνεπώς εμπίπτουν στην κατηγορία της απάνθρωπης μεταχείρισης κατά την έννοια του άρθρου 3. Οι τεχνικές ήταν επίσης εξευτελιστικές αφού ήταν τέτοιες ώστε να προκαλέσουν στα θύματά τους αισθήματα φόβου, αγωνίας και κατωτερότητας, ικανά να τα ταπεινώσουν, να τα υποβαθμίσουν και ίσως να σπάσουν τη σωματική και ηθική τους αντίσταση.

⁴⁹ Ireland v UK, Judgment on 28 Jan.1978, Series A, n.25, EHRR, V.2 (1979-1980)p.25, par.167

⁵⁰ Πρόκειται για επιπτώσεις όπως χάσιμο βάρους, αποπροσανατολισμός κ.α. ⁵⁰ J. Barrett, *The Prohibition of Torture under International Law, Part 2: The Normative Content*, The International Journal of Human Rights, 5:2, 2001, p.8

γνώμη ότι οι αυτές οι συνδιασμένες τεχνικές αποτελούσαν βασανιστήρια, καθώς η φύση των βασανιστηρίων επιδέχεται μικρότερης έντασης πόνου. Ακόμα, οι δικαστές Ο' Donogue, Ευρυγένης και Matscher, έδωσαν έμφαση στις διαφορές μεταξύ του φυσικού πόνου που προκαλείται από συμβατικές, βάρβαρες μεθόδους βασανιστηρίων και σύγχρονων μεθόδων βασανισμού οι οποίες στοχεύουν στην ανθρώπινη προσωπικότητα, στην καταστροφή της πνευματικής και ψυχολογικής ισορροπίας του ατόμου, αλλά και στην κάμψη της θέλησης⁵¹.

Στην άλλη πλευρά βρίσκεται η ξεχωριστή γνώμη του δικαστή Fitzmaurice ο οποίος ισχυρίστηκε ότι οι πέντε τεχνικές δεν εντάσσονται στο πλαίσιο απαγόρευσης του άρθρου 3, καθώς το περισσότερο που θα μπορούσαν να αποτελούν είναι εξευτελιστική μεταχείριση.

Η απόφαση του Δικαστηρίου, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί αναχρονιστική όπως και ενδεικτική της άρνηση της πραγματικότητας με την τοποθέτηση των βασανιστηρίων στην κορυφή της πυραμίδας του πόνου, καθώς ήδη από τότε οι νέες τεχνικές χρησιμοποιούνταν κατά κόρον, ενώ όπως θα αποδειχθεί παρακάτω, η μετέπειτα νομολογία του ΕΔΔΑ φαίνεται να σβήνει τα παρωχημένα σημάδια του παρελθόντος, δείχνοντας ευαισθησία στα νέα δεδομένα.

2.2 Η εννοιολογική προσέγγιση των βασανιστηρίων βάσει της νέας αντίληψης του ΕΔΔΑ, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση ως «ζωντανό εργαλείο»

Με το πέραςμα των χρόνων το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο απαρνήθηκε στον σκληροπυρηνικό και αδιάλλακτο ρόλο, ο οποίος το χαρακτήριζε σε ότι αφορά την προσέγγιση και την διαπίστωση των βασανιστηρίων, υιοθετώντας μια δικαιοϊκή οπτική ελαστικότητα.

Είναι χαρακτηριστικό ότι το χρονικό διάστημα 1978-1996 το ΕΔΔΑ δεν διεπίστωσε καμμία πράξη βασανιστηρίων στις υποθέσεις οι οποίες άχθηκαν ενώπιόν του. Το δικαστήριο απέφευγε να αποδώσει αυτό το ειδικό στίγμα στην

⁵¹ Ireland v UK, Judgment on 28 Jan.1978, Series A, n.25, EHRR, V.2 (1979-1980), απόψεις δικαστών Zekia, Ο' Donogue, Ευρυγένη, Matscher, σ. 97-102, 102-109, 136-138, 139-141, αντίστοιχα

απάνθρωπη μεταχείριση, παρόλο που υπήρχαν αρκετές υποθέσεις στις οποίες υπήρχε αίτημα διαπίστωσης βασανιστηρίων. Όμως το Δικαστήριο προτίμησε να υιοθετήσει μια τακτική σιωπής για περίπου μια 20ετία⁵².

Σημείο αναφοράς στην αλλαγή συλλογιστικής του Δικαστηρίου, αποτέλεσε η σημαντική υπόθεση για την πορεία της νομολογίας, Aksoy κατά Τουρκίας⁵³, όπου Επιτροπή και Δικαστήριο συμφώνησαν ότι ο προσφεύγων είχε υποστεί βασανιστήρια. Συγκεκριμένα ο προσφεύγων, τούρκος υπήκοος ο οποίος συνελήφθει με την κατηγορία ότι είχε σχέσεις με το PKK ισχυρίστηκε ότι υπέστη κακοποίηση με διάφορους τρόπους όπως την λεγόμενη παλαιστινιακή κρεμάλα⁵⁴ η οποία είχε ως αποτέλεσμα να παραλύσουν για 2 βδομάδες τα χέρια του, αλλά και ηλεκτροσόκ, χτυπήματα και λεκτική βία.

Το ΕΔΔΑ αφού έκανε την διάκριση μεταξύ βασανιστηρίων και απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης έκρινε ότι: «αυτή η μεταχείριση έγινε με πρόθεση αφού η εκτέλεσή της απαιτούσε μια συγκεκριμένη προετοιμασία και μια ειδική εκπαίδευση. Φαίνεται ότι έγινε με σκοπό να αποσπασθεί ομολογία ή πληροφορίες από τον προσφεύγοντα. Εκτός από τον υπερβολικό πόνο που προκλήθηκε στον αιτούντα εκείνη τη εποχή, οι ιατρικές γνωματεύσεις δείχνουν ότι υπέστη παράλυση και στα δύο χέρια η οποία είχε συγκεκριμένη διάρκεια. Το δικαστήριο θεωρεί ότι αυτή η μεταχείριση ήταν ιδιαίτερα σκληρή και σοβαρή όπου μόνο ως βασανιστήρια θα μπορούσε να θεωρηθεί, συνεπώς δεν υπήρχε λόγος να εξεταστούν οι άλλες μορφές κακομεταχείρισης⁵⁵».

Σημείο τομής στην νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου αποτελεί η απόφαση Aydin v Turkey⁵⁶, όπου για πρώτη φορά ο βιασμός εισβάλλει στην σφαίρα των βασανιστηρίων. Συγκεκριμένα, μια νεαρή τουρκοπούλα, κουρδικής

52 Υπήρχαν περισσότερες υποθέσεις οι οποίες χαρακτηρίζονταν ως απάνθρωπη μεταχείριση, βλ. σχετικά Louis-Philippe F. Rouillard, Misinterpreting the Prohibition of Torture Under International Law: The Office of Legal Counsel Memorandum, AU International Law Review Volume 21, No. 1, 2005, p. 28

53 Aksoy v Turkey, Judgment of 18 December 1996

54 Πρόκειται για την μεταχείριση εκείνη όπου βγάζουν τα ρούχα του θύματος, δένουν τα χέρια πισθάγκωνα και το κρεμούν από τα μπράτσα.

55 Aksoy v Turkey, Judgment of 18 December 1996, par.64

56 Aydin v Turkey, Judgment of 25 September 1997

καταγωγής οδηγήθηκε σε αστυνομικό τμήμα της περιοχής όπου κατά την ανάκριση βιάζεται από τους αστυνομικούς και υποβάλλεται σε κακομεταχείριση. Σύμφωνα με την αιτούσα, παρέμεινε σε κράτηση για τρεις μέρες κατά τη διάρκεια των οποίων δεχόταν σωματικά χτυπήματα, υποχρεώθηκε να μπει στο λάστιχο μιας ρόδας όπου γύριζε με δύναμη, ενώ την κατέβρεχαν με παγωμένο νερό.

Το δικαστήριο συμφώνησε με την προγενέστερη έκθεση της Επιτροπής, η οποία όμως θεώρησε ότι υπήρξε βασανιστήριο το οποίο προέκυψε μόνο από την πράξη του βιασμού, αφήνοντας στην άκρη άλλες πράξεις κακομεταχείρισης. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι «ο βιασμός από όργανο του κράτους συνιστά σοβαρή και αποτρόπαιη μορφή κακομεταχείρισης δεδομένης της ευκολίας με την οποία ο θύτης μπορεί να εκμεταλλευτεί το ευάλωτο και την αδύναμη αντίδραση του θύματος. Επιπλέον, ο βιασμός άφησε βαθιά ψυχολογικά τραύματα στο θύμα, τα οποία δε θεραπεύονται σύντομα, όπως άλλες μορφές σωματικής ή πνευματικής βίας, ενώ η προσφεύγουσα υπέστη έντονο φυσικό πόνο μιας βίαιας εισδοχής κάτι που προκάλεσε το αίσθημα ταπείνωσης, και ότι βιάστηκε τόσο σε σωματικό αλλά και σε συναισθηματικό επίπεδο»⁵⁷. Κατά συνέπεια, ο βιασμός ανυψώνεται για πρώτη φορά στη σφαίρα των βασανιστηρίων, δίνοντας νέα δυναμική στην ερμηνεία των βασανιστηρίων.

Εξαιρετικής σημασίας είναι και η υπόθεση Selmouni κατά Γαλλίας όπου ο προσφεύγων, μαροκινής καταγωγής, υπέστη σοβαρή κακομεταχείριση κατά την κράτησή του σε αστυνομικό τμήμα, όπως σεξουαλική κακοποίηση όπου δημιούργησε σωματικά αλλά και ψυχολογικά τραύματα, καταστρεπτικά και μακροχρόνια τα οποία θεωρήθηκαν ως αποτέλεσμα βασανιστηρίων⁵⁸. Το Δικαστήριο έκρινε ότι αυτές οι πράξεις ήγειραν στον αιτούντα αισθήματα φόβου, αγωνίας, κατωτερότητας, έτσι ώστε έκαμψαν τις φυσικές και ψυχολογικές του αντιστάσεις. Έτσι, συμπέρανε ότι ο αιτών υπέστη σωματική αλλά και ψυχολογική

⁵⁷ Aydin v Turkey, Judgment of 25 September 1997 par.83, Η απαγόρευση του βιασμού ως βασανιστήριο και ο χαρακτηρισμός του ως έγκλημα κατά της ανθρωπότητας φαίνεται και στην υπόθεση Furundzija IT-95-17/1-T, par.65, 10 December 1998, International War Crimes Tribunal for the Former Yugoslavia

⁵⁸ Επίσης ο αιτών υπεβλήθη σε άσχημη μεταχείριση καθώς οι αστυνομικοί τον έσερναν από τα μαλλιά, ουρούσαν πάνω του και τον απειλούσαν συνεχώς

βία, η οποία προκάλεσε σοβαρό πόνο και οδύνη. Σημειωτέον ότι το Δικαστήριο στηρίχθηκε στον ορισμό της UNCAT⁵⁹ προκειμένου να ορίσει το μέγεθος του πόνου ο οποίος προκλήθηκε στο θύμα, αντί να στηριχθεί εξ' ολοκλήρου στο άρθρο 3 της ΕΣΔΑ⁶⁰.

Ακόμα, στη συγκεκριμένη υπόθεση η οποία αποτελεί σημείο εξέλιξης στη νομολογία, το δικαστήριο δήλωσε ότι « δεδομένου ότι η Ευρωπαϊκή Σύμβαση αποτελεί ένα ζωντανό εργαλείο το οποίο πρέπει να ερμηνεύεται υπό το φώς των σύγχρονων περιστάσεων το Δικαστήριο θεωρεί ότι ορισμένες πράξεις οι οποίες στο παρελθόν χαρακτηρίζονταν ως απάνθρωπες ή εξευτελιστικές, θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν διαφορετικά στο μέλλον, σύμφωνα με τα νέα δεδομένα⁶¹ ».

Με τις προεκτεθείσες αποφάσεις εγκαινιάζεται μια νέα εποχή στην νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, όπου αποκτά περισσότερη ευαισθησία στις επιταγές της σύγχρονης πραγματικότητας, απορρίπτοντας τις παρωπίδες του παρελθόντος, χωρίς να σημαίνει ότι η διαπίστωση των βασανιστηρίων έχει γίνει συχνή. Αντ' αυτού εξακολουθεί να είναι επιφυλακτικό και να διατηρεί την περιοριστική του προσέγγιση ως προς την διαπίστωση των βασανιστηρίων για λόγους οι οποίοι δεν έχουν ξεκαθαρίσει μέχρι σήμερα.

Ενδεικτικά οφείλω να αναφέρω κάποιες σύγχρονες αποφάσεις στις οποίες έχει εξακριβωθεί η πρακτική των βασανιστηρίων.

Χαρακτηριστική είναι πρόσφατη υπόθεση Olmez κατά Τουρκίας⁶², όπου ο προσφεύγων συνελήφθη, μαζί με την αδερφή του από τις τουρκικές αρχές ως ύποπτος για τη συμμετοχή του στο PKK. Ο προσφεύγων ισχυρίστηκε ότι

⁵⁹ Malcolm D Evans, *Getting to Grips with Torture*, ICLQ, 2002, Issue 2 51, p.377

⁶⁰ Κατά λέξει: "It remains to be established in the instant case whether the 'pain or suffering' inflicted on Mr. Selmouni can be defined as 'severe' within the meaning of Article 1 of the United Nations Convention. The Court considers that this 'severity' is, like the 'minimum severity' required for the application of Article 3, in the nature of things, relative; it depends on all the circumstances of the case, such as the duration of the treatment, its physical or mental effects and, in some cases, the sex, age and state of health of the victim, etc." *Selmouni v France*, Judgment of 28 July 1999, par.182

⁶¹ Ibid, par.183

⁶² *Olmez v Turkey*, Judgment of 20 February 2007

υπεβλήθη στη παλαιστινιακή κρεμάλα, σε ηλεκτροσόκ, φάλαγγα αλλά και σε σεξουαλική κακοποίηση με αντικείμενο. Ομοίως η αδερφή του, υπέστη την ίδια μεταχείριση ενώ βιάστηκε και 2 φορές από τους αστυνομικούς. Το δικαστήριο, βάσει και των ιατρικών γνωματεύσεων, έκρινε ότι τέτοιου είδους βία η οποία μόνο εσκεμμένα θα μπορούσε να προκληθεί για την απόσπαση ομολογίας ή πληροφοριών άρμοζε να χαρακτηριστεί ως βασανιστήρια.

Χαρακτηριστική είναι και η υπόθεση Dedoskin και άλλοι κατά Ρωσίας⁶³, όπου οι αιτούντες ισχυρίστηκαν ότι κατά την έκτιση της ποινής τους σε φυλακή της Ρωσίας, έπεσαν θύματα κακοποίησης από την ειδική ομάδα η οποία ήταν υπεύθυνη για την τήρηση της τάξης εντός του ιδρύματος. Συγκεκριμένα, οι τρόφιμοι έφεταν θύματα ξυλοδαρμού αδιακρίτως και χωρίς ιδιαίτερο λόγο σε ανύποπτο χρόνο, ενώ οι αστυνομικοί χρησιμοποιούσαν συχνά ράβδους για να διεκπεραιώσουν το αποτρόπαιο έργο τους. Κατά την κρίση του Δικαστηρίου, η ειδική ομάδα είχε καταφύγει σε εσκεμμένη βία και είχε την πρόθεση να εγείρει στους αιτούντες, αισθήματα φόβου, εξευτελισμού, ώστε να κάμψει τις φυσικές και ηθικές αντιστάσεις τους. Σκοπός ήταν να τους δημιουργήσουν αισθήματα κατωτερότητας, ενώ τα χτυπήματα από την χρήση ειδικών ράβδων προκάλεσε ψυχική και σωματική οδύνη, έτσι ώστε το Δικαστήριο έφτασε να διαπιστώσει ότι οι αιτούντες είχαν υποβληθεί σε βασανιστήρια.

Αίσθηση ως προς την συμπεριφορά των κρατικών αρχών απέναντι στα άτομα τα οποία βρίσκονται υπό κράτηση, προκαλεί και η επόμενη υπόθεση Abdulsamet Yaman κατά Τουρκίας⁶⁴. Πρόκειται για έναν τούρκο υπήκοο ο οποίος συνελήφθη από την τουρκική αστυνομία και υποβλήθηκε σε κράτηση και ανάκριση για διάστημα εννέα ημερών. Ο αιτών ισχυρίστηκε ότι καθ'όλη την διάρκεια κρατήσής του υποβλήθηκε σε αναγκαστική γύμνια, βύθισμα σε κρύο νερό, κρεμάλα, χτυπήματα με ράβδους αλλά και ηλεκτροσόκ στα γεννητικά του όργανα. Όλα αυτά είχαν ως αποτέλεσμα να απωλέσει τη χρήση του δεξιού χεριού του και να σπάσει ένα πλευρό. Το Δικαστήριο, μετά και από εξέταση των

⁶³ Dedoskin and Others v Russia, Judgment of 15 May 2008

⁶⁴ Abdulsamet Yaman v Turkey, Judgment of 2 November 2004

ιατρικών γνωματεύσεων, αλλά και λόγω της έλλειψης παροχής αιτιολόγησης από την πλευρά τη εναγόμενης χώρας για τα τραύματα του αιτούντα, συμπέρανε ότι είχε υποβληθεί σε κακομεταχείριση. Δεδομένου του μεγάλου βαθμού κακοποίησης η οποία ασκήθηκε προκειμένου να αποσπασθούν πληροφορίες από τον αιτούντα, για την ανάμειξή του με το PKK, έκρινε ότι η κακομεταχείριση αυτή εμπερίκλειε σοβαρή και σκληρή οδύνη, έτσι ώστε έχρηζε χαρακτηρισμού ως βασανιστήρια. Στην σφαίρα των βασανιστηρίων ανήκει και η πρακτική της φάλαγγας, όπως άλλωστε διαπιστώθηκε σε μια από τις βασικές υποθέσεις που εξέτασε το Δικαστήριο σχετικά με τα βασανιστήρια⁶⁵. Η πρακτική αυτή διαπιστώθηκε και σε μεταγενέστερη υπόθεση, συγκεκριμένα στην υπόθεση Mammadov κατά Αζερμπαϊτζάν⁶⁶, όπου ο αιτώντας ισχυρίστηκε ότι κατά την σύλληψη και κράτησή του από τις αρχές, υπεβλήθη σε φάλαγγα, σε ξυλοδαρμούς αλλά και σε απειλές βιασμού. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η βία η οποία ασκήθηκε σε βάρος του αιτούντα, με σκοπό να αποσπασθούν πληροφορίες, ήταν τόσο σκληρή ώστε τη χαρακτήρισε ως βασανιστήριο. Με το ίδιο σκεπτικό το Δικαστήριο προχώρησε στην κρίση του στην υπόθεση Chitayev κατά Ρωσίας⁶⁷, όπου ο αιτώντας υπεβλήθη σε ηλεκτροσόκ, σε ξυλοδαρμό, σε εξαναγκασμό σε άβολες στάσεις, αλλά και εκτεθειμένος σε σκυλιά. Έτσι, μετά από εξέταση και των ιατρικών γνωματεύσεων, συμπέρανε ότι ο αιτών υπεβλήθη σε βασανιστήρια.

Ιδιαίτερης σημασίας είναι και η απόφαση Ciorap κατά Μολδαβίας⁶⁸, όπου ο αιτών ισχυρίστηκε ότι κατά την διάρκεια απεργίας πείνας την οποία διενήργησε λόγω διαμαρτυρίας για τις άθλιες συνθήκες διαβίωσης σε φυλακή της Μολδαβίας, υπεβλήθη αρκετές φορές σε αναγκαστικό τάισμα μέσω σωλήνα, κάτι το οποίο του προκαλούσε οξείς πόνους, αιμορραγία, αδυναμία στην ομιλία, αλλά και πιθανότητα μόλυνσης αφού δεν ήταν μίας χρήσης αλλά οι σωλήνες χρησιμοποιούνταν και σε άλλους κρατούμενους. Σύμφωνα με την κρίση του Δικαστηρίου, το επαναλαμβανόμενο αναγκαστικό τάισμα του αιτούντα, δεν το επέτασαν ιατρικοί λόγοι αλλά λόγοι όπως ο εξαναγκασμός του αιτούντα να

⁶⁵ Aksoy v Turkey, Judgment of 18 December 1996

⁶⁶ Mammadov v. Azerbaijan, Judgment of 11 January 2007

⁶⁷ Chitayev v. Russia, Judgment of 18 January 2007

⁶⁸ Ciorap v. Moldova, Judgment of 19 September 2007

διακόψει την διαμαρτυρία του, ενώ παράλληλα η πράξη αυτή έγινε με τρόπο που τον εξέθεσε σε σοβαρό σωματικό πόνο και εξευτελισμό, έτσι ώστε μόνο ως βασανιστήριο μπορεί να θεωρηθεί⁶⁹.

Ακόμα μια σύγχρονη θα έλεγα υπόθεση είναι και η Elci και άλλοι κατά Τουρκίας⁷⁰, αναφορικά με την τρομοϋστερία και τις νέες ανακριτικές τεχνικές. Πρόκειται για 16 δικηγόρους οι οποίοι τέθηκαν σε κράτηση με την υποψία ότι συμμετείχαν σε τρομοκρατική οργάνωση. Αυτοί ισχυρίστηκαν ότι υπέστησαν βασανιστήρια και απάνθρωπη μεταχείριση καθώς τους έδεσαν τα μάτια, υπεβλήθησαν σε συνεχόμενη δυνατή μουσική, σε απειλές θανάτου, σε γύμνια αλλά και σε ντούς με κρύο νερό. Το Δικαστήριο θεώρησε ότι τα αποδεικτικά στοιχεία ήταν αξιόπιστα και συνεκτικά, έτσι ώστε συμπέρανε ότι τέσσερις από τους αιτούντες υπεβλήθησαν σε σωματική και ψυχική βία σοβαρής και σκληρής φύσης η οποία ισοδυναμούσε με βασανιστήρια, ενώ άλλοι τέσσερις υπέστησαν απάνθρωπη μεταχείριση

Εν συμπεράσματι, μέσα από την παράθεση των ανωτέρω αποφάσεων αυτό το οποίο αποδεικνύεται είναι ότι μετά από την πολυετή σιωπή την οποία κράτησε το Δικαστήριο, υιοθέτησε μια άλλη προσέγγιση σχετικά με το θέμα των βασανιστηρίων, περισσότερο ανοιχτή και ελαστική, χωρίς ωστόσο να έχει απαλλαχτεί εξ' ολοκλήρου από τις επιφυλάξεις και τους δισταγμούς του παρελθόντος.

⁶⁹ Σύμφωνα με το Δικαστήριο το εξαναγκαστικό τάισμα όταν επιβάλλεται από θεραπευτική αναγκαιότητα δεν θεωρείται απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση βλ. Jalloh v. Germany, 2006, par. 69, Ακόμα, ο τρόπος με τον οποίο υποβάλλεται ο κρατούμενος σε αυτή την διαδικασία, δεν πρέπει να ξεπερνά το ελάχιστο επίπεδο σοβαρότητας το οποίο επιβάλλεται μέσω του άρθρου 3 βλ. Nevmerzhitsky v. Ukraine, 2005, par.94

⁷⁰ Elci and Others, Judgment of 13 November 2003

2.3. Η εννοιολογική προσέγγιση της απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης βάσει της νομολογίας του ΕΔΔΑ

Αναφορικά με τις επίμαχες έννοιες απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση, βάσει και των όσων έχουν προαναφερθεί στην «Ελληνική» αλλά και στην «Ιρλανδική Υπόθεση», μπορούμε να αναφέρουμε τα παρακάτω. Ως απάνθρωπη μεταχείριση ορίζεται η μεταχείριση η οποία προκαλεί σκόπιμα ψυχική ή σωματική οδύνη, σοβαρή αλλά όχι σε ακραία ένταση και οξύτητα καθώς θα ενέπιπτε στην έννοια των βασανιστηρίων. Παραδόξως, η έννοια της απάνθρωπης μεταχείρισης είναι η λιγότερο αναπτυγμένη από την πλευρά της θεωρητικής προσέγγισης, σε σχέση με τις υπόλοιπες κατηγορίες. Πράγματι, η πλειονότητα των υποθέσεων οι οποίες άχθηκαν ενώπιον του δικαστηρίου για παραβιάσεις του άρθρου 3, αφορούσαν σε απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση αθροιστικά⁷¹ η οποία όπως θα αποδειχθεί παρακάτω, δύναται να εκδηλωθεί με ποικίλους τρόπους. Από την μια πλευρά αποτελεί την κατηγορία εκείνη όπου εμπίπτουν πράξεις οι οποίες δεν ξεπέρασαν το όριο ώστε να θεωρηθούν βασανιστήρια, ενώ από την άλλη χρησιμοποιείται ως σημείο αναφοράς ώστε να αποφασιστεί αν η μεταχείριση πρέπει να χαρακτηριστεί εξευτελιστική, με την έννοια ότι το επίπεδο οδύνης την οποία επέφερε δεν είναι αρκετό ώστε να χαρακτηριστεί απάνθρωπη⁷².

Στην «Ελληνική Υπόθεση» η Επιτροπή όρισε ότι εξευτελιστική είναι η μεταχείριση η οποία ταπεινώνει υπέρμετρα το άτομο ή το αναγκάζει να δράσει παρά τη θέληση ή την συνείδησή του⁷³. Στις παραγράφους που ακολουθούν θα

⁷¹ Πράγματι, μόνο το έτος 2007 το δικαστήριο εξέδωσε 81 αποφάσεις στις οποίες διεπίστωσε την ύπαρξη απάνθρωπης μεταχείρισης, έναντι 11 υποθέσεων στις οποίες διεπίστωσε βασανιστήρια βλ. ηλεκτρονική διεύθυνση http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/59F27500-FD1B-4FC5-8F3F-F289B4A03008/0/Annual_Report_2007.pdf#xml=http://www.search.coe.int/taxis/search/pdfhi.txt?query=torture&pr=Internet_D2&prox=page&rorder=500&rprox=750&rdfreq=500&rwfreq=500&rlead=500&rdep th=250&sufs=1&order=r&mode=&opts=&cq=8&sr=&id=48496693d

⁷² Βλ. σχετικά Malcolm D Evans, Rod Morgan, *Preventing Torture: A Study of the European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment* ed. Oxford University Press, 1998, p.93

⁷³ Τα δύο συστατικά του εξευτελισμού είναι η προσβολή της ανθρώπινης αξίας και η μέγιστη ταπείνωση. Προσβολή της αξίας είναι δυνατή όταν το άτομο γίνεται θύμα διακρίσεων, μειώνεται ο αυτοσεβασμός του, περιορίζεται η αυτενέργειά του. Σχετικά με την μέγιστη ταπείνωση, αυτή είναι δυνατή μέσα από την μεταχείριση η οποία υποβιβάζει το θύμα ως προς το βαθμό, τη θέση, την υπόληψη ή τον χαρακτήρα, στα

αναλυθούν ορισμένες κατηγορίες παραβιάσεων του άρθρου 3 στις οποίες εμπεριέχεται η έννοια της απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης.

α) Οι συνθήκες κράτησης

Οι συνθήκες κράτησης αποτελούν τον κυριότερο λόγο καταδίκης των κρατών για απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση τα τελευταία χρόνια, καθώς η κατάσταση η οποία επικρατεί τόσο σε κέντρα προσωρινής κράτησης όσο και σε φυλακές ή ψυχιατρικά καταστήματα, πολλές φορές είναι ιδιαίτερα δυσμενής. Άλλωστε η διατήρηση της αξιοπρέπειας των ατόμων τα οποία στερούνται την ελευθερία τους αποτελεί κεντρικό σημείο ενασχόλησης στο Συμβούλιο της Ευρώπης, στους κόλπους του οποίου έχουν υιοθετηθεί σχετικές δράσεις από διάφορους φορείς⁷⁴. Ωστόσο, το Δικαστήριο έχει υιοθετήσει μια περιοριστική ερμηνεία ως προς το ποιές συνθήκες είναι τόσο δυσμενείς ώστε να αποτελούν απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση. Οι αιτούντες αντιμετώπιζαν σχετική δυσκολία ως προς το να στηριχθούν στη ΕΣΔΑ προκειμένου να καταγγείλουν τις άθλιες συνθήκες διαβίωσης σε καταστήματα κράτησης, αυτό όμως μόνο μέχρι πρόσφατα. Αυτό ίσως οφειλόταν σε αντιλήψεις οι οποίες είχαν δημιουργηθεί όπως ότι το στοιχείο της ταπείνωσης είναι συνώνυμο της τιμωρίας, ότι το δικαστήριο δεν θα ασχολείτο με σοβαρά και χρόνια προβλήματα του συστήματος όπως η ελλειψής χρηματοδότηση, ο υπερπληθυσμός, κ.α⁷⁵.

Χαρακτηριστική είναι η υπόθεση *Dougoz κατά Ελλάδα*⁷⁶ όπου ο αιτώντας, συριακής υπηκοότητας ισχυρίστηκε ότι βρέθηκε σε κράτηση σε αστυνομικό τμήμα της Αττικής για αρκετούς μήνες. Το κελί το οποίο μοιραζόταν με άλλους κρατούμενους δεν διέθετε κρεβάτια, ούτε κλινοσκεπάσματα, ενώ δεν

δικά του μάτια ή ενώπιον των άλλων. Βλ. Κωσταντίνος Α. Σιμιτσίς, *Η Απαγόρευση των Βασανιστηρίων και των Άλλων Τρόπων Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας στο Διεθνές Δίκαιο*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1996, σ. 231-232

⁷⁴ Αρκετές συστάσεις έχουν υιοθετηθεί τόσο από την Επιτροπή Υπουργών όσο και από την Κοινοβουλευτική Συνέλευση, ενώ εξέχοντα ρόλο έχουν οι Ευρωπαϊκοί Σωφρονιστικοί Κανόνες, Σύσταση Rec(2006)2, της Επιτροπής των Υπουργών

⁷⁵ Jim Murdoch, *The Treatment of Prisoners - European standards*, ed. Council of Europe publishing, 2006, p. 220

⁷⁶ *Dougoz v Greece*, Judgment of 6 March 2001

πληρούσε τις στοιχειώδεις απαιτήσεις υγιεινής. Το Δικαστήριο αφού εξέτασε και την προηγούμενη έκθεση της Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων, σύμφωνα με την οποία το καθεστώς κράτησης στο αστυνομικό τμήμα ήταν ακατάλληλο για πολυήμερη διαμονή, δεδομένων των συνθηκών όπως ο υπερπληθυσμός αλλά και οι ανεπαρκείς συνθήκες υγιεινής, έκρινε ότι οι συνθήκες κράτησης ισοδυναμούσαν με εξευτελιστική μεταχείριση.

Ένα μήνα αργότερα το Δικαστήριο διεπίστωσε ακόμα μια παραβίαση του άρθρου 3 από την Ελλάδα, στην υπόθεση Peers κατά Ελλάδας⁷⁷. Συγκεκριμένα, ο αιτών παρέμεινε για διάστημα δύο μηνών σε κελί το οποίο ήταν πολύ μικρό, χωρίς εξαερισμό, χωρίς σεντόνια και προσωπικά είδη, ενώ ήταν αναγκασμένος να χρησιμοποιεί την τουαλέτα παρουσία του συγκρατούμενού του. Σύμφωνα με την κρίση του Δικαστηρίου, οι συνθήκες κράτησης έπληξαν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια του αιτούντα, δημιουργώντας αισθήματα αγωνίας και μειονεξίας, ικανά να τον ταπεινώσουν αλλά και να κάμψουν την φυσική ή ηθική του αντίσταση, έτσι ώστε χαρακτηρίστηκαν ως εξευτελιστική μεταχείριση.

Οι συνθήκες κράτησης σε πολλές νεοσύστατες δημοκρατίες, έθεταν τρόπον τινά προκλήσεις ως προς την διατήρηση της σκληροπυρηνικής θέσης και της αδιαλλαξίας του Δικαστηρίου να τις χαρακτηρίσει ως παραβιάσεις του άρθρου 3. Στην υπόθεση Kalashnikov κατά Ρωσίας⁷⁸ ο αιτών για τέσσερα χρόνια έμεινε σε ένα κελί το οποίο το μοιραζόταν ακόμα με 24 συγκρατούμενους, χωρίς εξαερισμό και φωτισμό, ενώ τον περιτριγύριζαν συνεχώς ζώφια. . Ακόμα, ισχυρίστηκε ότι υπέστη μολύνσεις και δερματοπάθειες, ενώ αρκετές φορές διέμενε στο ίδιο κελί με άτομα τα οποία είχαν προσβληθεί με αρρώστιες όπως σύφιλη. Κατά το Δικαστήριο όλα αυτά ήταν αρκετά ώστε να αποφασίσει ότι το ανθυγιεινό περιβάλλον και οι επιβλαβείς συνέπειες που είχε στην υγεία του

⁷⁷ Peers v Greece, Judgment of 19 April 2001

⁷⁸ Kalashnikov v. Russia, Judgment of 15 July 2002

αιτούντα, σε συνδιασμό με την διάρκεια κράτησης, συνιστούσαν εξευτελιστική μεταχείριση⁷⁹.

β) Η κράτηση ατόμων τα οποία αντιμετωπίζουν προβλήματα υγείας

Το Δικαστήριο ήρθε αντιμέτωπο με υποθέσεις όπου η επιβολή κράτησης σε άτομο το οποίο υποφέρει από σοβαρή αρρώστια ή αναπηρία, δύναται να αντιστρατεύεται το άρθρο 3. Έτσι, στην χαρακτηριστική υπόθεση Price κατά Ηνωμένου Βασιλείου⁸⁰, η αιτούσα, μια βρετανή ανάπηρη και νευροπαθής, διέμενε σε ένα κελί το οποίο δεν ήταν προσαρμοσμένο στην αναπηρία της, αναγκάζοντάς την έτσι να κοιμηθεί όχι στο κρεβάτι αλλά στην αναπηρική καρέκλα, η πρόσβαση στην τουαλέτα δεν ήταν δυνατή ενώ παραπονούνταν συνεχώς για το κρύο. Ωστόσο, τίποτα δεν έγινε προκειμένου να αλλάξει κελί, ενώ την επόμενη μέρα μεταφέρθηκε στις γυναικείες φυλακές όπου αντιμετώπισε δυσκολίες πρόσβασης στην τουαλέτα, φέρνοντας την στην ταπεινωτική θέση να αφήνεται στα χέρια των ανδρών προκειμένου να φτάσει στην τουαλέτα. Η αιτούσα ισχυρίστηκε ότι αυτή η κατάσταση είχε ως αποτέλεσμα να συνεχίζει να αντιμετωρίζει προβλήματα υγείας για καιρό ακόμα. Το Δικαστήριο έκρινε ότι η κράτηση ενός ανάπηρου ατόμου σε συνθήκες όπου κρύωνε επικίνδυνα και δεν είχε την δυνατότητα πρόσβασης σε τουαλέτα, παρά μόνο με δυσκολία, συνιστούσε εξευτελιστική μεταχείριση.

Άλλη μια απόφαση, ενδεικτική της κρατικής αμέλειας είναι και η Mouisel κατά Γαλλίας⁸¹, όπου ο αιτών έπασχε από χρόνια λευχαιμία. Κάθε τρεις βδομάδες γινόταν εισαγωγή σε νοσοκομείο, ωστόσο η περαιτέρω επιδείνωση της υγείας του έκανε επιτακτική την εισαγωγή του σε ειδική μονάδα. Αλλά αυτό το οποίο έγινε ήταν να μεταφερθεί σε άλλη φυλακή η οποία βρισκόταν πλησίον νοσοκομείου, παρα τα αλλεπάλληλα αιτήματα για αποφυλάκιση. Το Δικαστήριο έκρινε ότι στοιχειοθετήθηκε παραβίαση του άρθρου 3, καθώς ενώ η υγεία του αιτούντα

⁷⁹ Ακόμα μια παρόμοια υπόθεση κατά της Ρωσίας είναι και η Labzon v. Russia, Judgment of 16 June 2005, όπου το ΕΔΔΑ έκρινε ότι το γεγονός ότι ο αιτών ήταν αναγκασμένος να μένει σε ένα χώρο όπου του αντιστοιχεί λιγότερο από 1 cm², χωρίς εξαερισμό, φωτισμό και συνθήκες υγιεινής, συνηγορούσε στο ότι υπέστη εξευτελιστική μεταχείριση κατά παραβίαση του άρθρου 3

⁸⁰ Price v. the United Kingdom, Judgment of 10 July 2001

⁸¹ Mouisel v France, Judgment of 14 November 2002

επιδεινωνόταν, οι αρχές απέτυχαν να λάβουν ειδικά μέτρα, ενώ συνέχιζαν κατά την εισαγωγή του στο νοσοκομείο να του τοποθετούν χειροπέδες ενώ δεν υπήρχε ουσιαστικός φόβος για την ασφάλεια, έτσι η συνεχιζόμενη κράτησή του αποτελούσε απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση⁸². Χαρακτηριστική είναι και η περίπτωση όπου ο κρατούμενος πάσχει από ψυχικές διαταραχές, όπως η υπόθεση Rivi`re κατά Γαλλίας⁸³ όπου ο αιτών είχε αυτοκτονικές τάσεις. Το ΕΔΔΑ θεώρησε ότι η συνεχιζόμενη κράτηση χωρίς κατάλληλη ιατρική επίβλεψη, δημιούργησε ιδιαίτερο πόνο στον αιτούντα και συνιστούσε απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση.

Σημειωτέον ότι παρόλη την ευαισθησία του Δικαστηρίου ως προς τους ασθενείς, δεν επιφυλάσσει την ίδια ελαστικότητα προς τα άτομα προχωρημένης ηλικίας. Έτσι, έκανε σαφές στην υπόθεση Papon κατά Γαλλίας⁸⁴ ότι κανένα ευρωπαϊκό δικαιοδοτικό σύστημα δεν έχει ανώτατο όριο ηλικίας για την κράτηση. Η αίτηση του 90χρονου κρατούμενου ο οποίος βρισκόταν στον δεύτερο χρόνο έκτισης της ποινής του για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, δεν έφερε να αναμενόμενα αποτελέσματα, παρόλο που έγινε δεκτό ότι σε ορισμένες περιπτώσεις η κράτηση ενός ηλικιωμένου ατόμου, δύναται να επιφέρει παραβίαση του άρθρου 3.

γ) Ο σωματικός περιορισμός

Μία πιθανή πηγή κακομεταχείρισης είναι και η μη αναγκαία ταπείνωση του κρατουμένου κατά την μεταφορά του από μια φυλακή σε άλλη, ή σε νοσοκομείο. Κατά καιρούς υπήρξαν αιτήματα από άτομα τα οποία θεώρησαν ότι η τοποθέτηση χειροπέδων, χωρίς ουσιαστικό λόγο, συνιστούσε προσβολή της αξιοπρέπειάς τους, άρα παραβίαση του άρθρου 3. Έτσι, στην υπόθεση Henaf κατά Γαλλίας⁸⁵, ο αιτών ισχυρίστηκε ότι κατά την μεταφορά του σε νοσοκομείο

⁸² Ακόμα μια υπόθεση η οποία αφορά στις δυσκολίες ενός νευροπαθή είναι η Lind v. Russia, Judgment of 6 December 2007, όπου ο αιτών δεν έλαβε καμμία ιατρική βοήθεια, θεραπεία ενώ είχε ζητήσει. Το Δικαστήριο έκρινε ότι υπέστη απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση.

⁸³ Rivi`re v. France, Judgment of 11 July 2006

⁸⁴ Papon v France, Judgment of 7 June 2005

⁸⁵ Henaf v France, Judgment of 27 November 2003

προκειμένου να υποβληθεί την επόμενη μέρα σε επέμβαση, ήταν υποχρεωμένος να φορά χειροπέδες. Επίσης, το βράδυ πριν την επέμβαση έμεινε προσδεμένος στο κρεβάτι από τον αγκώνα. Λόγω της μεταχείρισης αυτής ο αιτών αρνήθηκε να εγχειριστεί και επέστρεψε στην φυλακή. Σύμφωνα με την κρίση του Δικαστηρίου, δεδομένης της ηλικίας, της κατάστασης της υγείας του αλλά και της έλλειψης προηγούμενων προβλημάτων ασφαλείας, θεώρησε ότι οι περιορισμοί κίνησης ήταν δυσανάλογοι ως προς τις απαιτήσεις ασφαλείας, άρα υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3. Το Δικαστήριο παραμένει όμως αυστηρό ως προς το αν οι περιστάσεις βοηθούν να χαρακτηριστεί η πράξη τοποθέτηση χειροπέδων, έτσι στην υπόθεση Wieser κατά Αυστρίας⁸⁶ έκρινε ότι η τοποθέτηση χειροπέδων σ'τιν αιτούντα κατά την σύλληψη η οποία δεν πραγματοποιήθηκε σε δημόσια θέα και δεν επέφερε σωματικό ή ψυχικό τραυματισμό, δεν αποτελεί παραβίαση του άρθρου 3.

δ) Η υποχρεωτική γύμνια

Όπως και η τοποθέτηση χειροπέδων κατά την σύλληψη ή κατά την μεταφορά του κρατούμενου, έτσι και το εκγύμνωμα ως συχνή διαδικασία των αστυνομικών αρχών, δύναται να αποτελέσει πηγή απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης. Αν και είναι απαραίτητη μέθοδος αρκετές φορές, ωστόσο πρέπει να διεξάγεται με σωστό τρόπο. Στην υπόθεση Van der Ven κατά Ολλανδίας⁸⁷, ο αιτών ισχυρίστηκε ότι ήταν υποχρεωμένος να υπόκειται σε σωματική έρευνα γυμνός κάθε φορά που δεχόταν επισκέψεις στην φυλακή και κάθε φορά που πήγαινε στην κλινική, αλλά και μια φορά την βδομάδα ανεξάρτητα από το αν είχε έρθει σε επαφή με τον έξω κόσμο. Σύμφωνα με τον αιτούντα, αυτή η διαδικασία είχε αρνητικές επιπτώσεις στην ψυχική του ισορροπία. Το Δικαστήριο θεώρησε ότι αυτού του είδους η σωματική έρευνα η οποία επιβάλλετο για διάστημα τριών ετών, δεδομένων όλων των άλλων μέτρων έλέγχου και της απουσίας πειστικής ανάγκης ασφαλείας, ήταν πλήγμα για την αξιοπρέπεια του αιτούντα ενώ προκάλεσε αισθήματα αγωνίας και κατωτερότητας, έτσι ώστε ισοδυναμούσε με απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση.

⁸⁶ Wieser v. Austria, Judgment of 22 February 2007

⁸⁷ Van der Ven v. the Netherlands, Judgment of 4 February 2003

Ομοίως στην υπόθεση Wieser κατά Αυστρίας στην οποία ήδη αναφέρθηκε, το Δικαστήριο έκρινε ότι η σωματική έρευνα ήταν διεισδυτική και ταπεινωτική, δίχως να δικαιολογείται για λόγους ασφαλείας, συνιστώντας εξευτελιστική μεταχείριση. Το γύμνωμα ενώ δύναται να θεωρηθεί απαραίτητη διαδικασία αρκετές φορές για λόγους ασφαλείας, αν διεξάγεται αυθαίρετα και χωρίς ουσιαστικό λόγο, τότε αγγίζει την απαγόρευση του άρθρου 3. Έτσι και στην υπόθεση Fr'rot κατά Γαλλίας⁸⁸, το Δικαστήριο έκρινε ότι αυτού του είδους σωματική έρευνα η οποία γινόταν αυθαίρετα, σε συνδιασμό με τις στάσεις σώματος τις οποίες έπρεπε να πάρει ο αιτών, δημιουργούσε αισθήματα κατωτερότητας και αγωνίας, έτσι ώστε αποτελούσε εξευτελιστική μεταχείριση.

ε) Η απομόνωση

Η απομόνωση του φυλακισμένου αποτελεί μέτρο που λαμβάνεται από το προσωπικό των φυλακών για την διατήρηση της τάξης και της ασφάλειας, ενώ ο κανόνας επιτάσσει ότι η αυστηρή απομόνωση για μεγάλο χρονικό διάστημα είναι ανεπιθύμητη. Συγκεκριμένα, η απομόνωση επιβάλλεται: ως πειθαρχικό μέτρο, ως απάντηση στην επικινδυνότητα και την προβληματική συμπεριφορά του κρατουμένου, ως μέσο διευκόλυνσης της αστυνομικής έρευνας, αλλά και ως αίτημα του ίδιου του κρατουμένου⁸⁹.

Σε παλαιότερες υποθέσεις οι οποίες αφορούσαν στην απομόνωση, η δικαιική θεώρηση του δικαστηρίου κρίνεται ως κοντόφθαλμη, με έλλειψη φαντασίας και κατανόησης ως προς τις αρνητικές επιπτώσεις του μέτρου στους κρατούμενους. Ενώ η παρατεταμένη απομόνωση θεωρείτο ανεπιθύμητη, τα αποτελέσματά της έπρεπε να αξιολογηθούν βάσει των ειδικών συνθηκών εφαρμογής της όπως η αυστηρότητα, η διάρκεια, ο σκοπός, αλλά και τις επιπτώσεις στον κρατούμενο⁹⁰. Έτσι, στην υπόθεση Kr'cher και M'ller κατά

⁸⁸ Fr'rot v. France, Judgment of 12 June 2007

⁸⁹ Βλ 2^η Γενική Έκθεση της CPT/ inf(92)3 παρ.56

⁹⁰ Jim Murdoch, *The Treatment of Prisoners - European standards*, ed. Council of Europe publishing, 2006, p.255

Ελβετίας⁹¹, ενώ η απομόνωση περιλάμβανε και αποστέρηση των αισθήσεων, εν τούτοις δεν κρίθηκε ως παραβίαση του άρθρου 3, παρά τον ψυχικό αλλά και σωματικό αντίκτυπο στους κρατούμενους.

Με το πέρασμα των χρόνων και σε ένα κλίμα συνολικής αλλαγής της νομικής νοοτροπίας του Δικαστηρίου, υιοθέτηση περισσότερο ελαστική οπτική ως προς την απομόνωση. Ενώ η απαγόρευση επαφών με άλλους κρατούμενους για λόγους ασφαλείας δεν ισοδυναμεί με παραβίαση του άρθρου 3, το Δικαστήριο στην υπόθεση *Iorgov* κατά Βουλγαρίας⁹² θεώρησε ότι τα κατάλληλα σωματικά και ψυχικά ερεθίσματα, είναι ζωτικής σημασίας για να αποτραπεί μακροπρόθεσμη επιδείνωση των ψυχικών και κοινωνικών ικανοτήτων. Ο αιτών, οποίος είχε καταδικαστεί σε θάνατο ήταν αναγκασμένος να περνά εικοσιτρείς ώρες μόνος του στο κελί. Επίσης, δεν είχε τη δυνατότητα να έρχεται σε επαφή με άλλους εγκλείστους κατά την διάρκεια του φαγητού ή στις δραστηριότητες, ενώ δεχόταν επισκέψεις μόνο δύο φορές το μήνα. Για το Δικαστήριο, αυτό το αυστηρό καθεστώς κράτησης προκάλεσε περισσότερο πόνο από τον ήδη αναπόφευκτο που δημιουργεί η κράτηση, συνιστώντας έτσι παραβίαση του άρθρου 3.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί η κρίση του Δικαστηρίου στην υπόθεση *Yurttas* κατά Τουρκίας⁹³, η οποία είναι ενδεικτική της στάσης του προς το επίμαχο ζήτημα της απομόνωσης. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η ολοκληρωτική αποστέρηση των αισθήσεων, συνδυασμένη με την ολοκληρωτική κοινωνική απομόνωση, δύναται να καταστρέψει την προσωπικότητα και αποτελεί μια μορφή απάνθρωπης μεταχείρισης. Από την άλλη πλευρά, η απαγόρευση επαφών με άλλους κρατούμενους για προστατευτικούς, πειθαρχικούς λόγους, ή λόγους ασφαλείας, δεν ισοδυναμεί με απάνθρωπη μεταχείριση ή τιμωρία⁹⁴. Ούτε το Δικαστήριο αποκλείει την δυνατότητα ότι η υπερβολικά μακριά κράτηση σε παντελή απομόνωση και σε ειδικά δύσκολες περιστάσεις για τον κρατούμενο,

⁹¹ *Kr' cher and M' ller v. Switzerland*, Judgment of 9 July 1981

⁹² *Iorgov v. Bulgaria*, Judgment of 11 March 2004

⁹³ *Yurttas v. Turkey*, Judgment of 27 May 2004

⁹⁴ *Ibid* par 47, επίσης βλ. *Messina v. Italy*, no. 25498/94, ECHR 1999-V; *' calan* [GC], par.191; and *Ilaşcu and Others*, par. 432

αποτελεί μεταχείριση αντίθετη με το άρθρο 3. Ωστόσο, στην υπόθεση αυτή δεν στοιχειοθετήθηκε παραβίαση του άρθρου 3 καθώς ο κρατούμενος είχε σετική επαφή με άλλους εγκλείστους, ενώ η περίοδος απομόνωσης δεν είχε τόσο διάρκεια ώστε να προκαλέσει ψυχική οδύνη.

Σε μια άλλη γνωστή υπόθεση η οποία αφορούσε στον τρομοκράτη Carlos ή όπως ήταν γνωστός ως «Τσακάλι»⁹⁵, ο κρατούμενος εξακολουθούσε να έχει πρόσβαση σε βιβλία, εφημερίδες, τηλεόραση, όπως και επαφή με τους δικηγόρους του, τον γιατρό και την αρραβωνιαστικιά του, οδηγώντας το Δικαστήριο να αποφασίσει ότι ο αιτών δεν κρατείτο σε πλήρη κοινωνική απομόνωση όπως ισχυρίστηκε, άρα δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3. Όμως, παρά την αρνητική του θέση απέναντι σε αυτή την υπόθεση, το ΕΔΔΑ γενικότερα, διακατέχεται από μεγαλύτερη κατανόηση ως προς τις αρνητικές επιπτώσεις της απομόνωσης.

ζ) Το «σύνδρομο του διαδρόμου»

Η θανατική ποινή καθαυτή δεν απαγορεύεται από το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ, αλλά από τα Πρωτόκολλα 6 και 13⁹⁶. Ωστόσο το θέμα της θανατικής ποινής δεν εμπίπτει αυτούσιο στο άρθρο 3 αλλά αυτό το οποίο έχει άμεση σχέση και δύναται να ενεργοποιήσει το άρθρο αυτό είναι ο τρόπος εκτέλεσης της ποινής. Έτσι, αν επιτείνεται ο πόνος η αγωνία και ο εξευτελισμός του καταδικασμένου, τότε παραβιάζεται το άρθρο 3. Επίσης, κρίσιμο είναι και το σημείο της μεταχείρισης του καταδικασμένου κατά την αναμονή της εκτέλεσης της ποινής, στις φυλακές. Η αναμονή αυτή, όπως θα αποδειχτεί παρακάτω, μπορεί να συνιστά απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση.

Συγκεκριμένα, το «σύνδρομο του διαδρόμου», εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις, συνιστά παραβίαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Το

⁹⁵ Πρόκειται για την απόφαση Ramirez Sanchez κατά Γαλλίας, Judgment of 27 January 2005

⁹⁶ Ειδικότερα το Πρωτόκολλο 6 απαγορεύει την θανατική ποινή παρά μόνο σε καιρό πολέμου ή σε επικείμενη απειλή κατά του έθνους, βρίσκεται διαθέσιμο στην ιστοσελίδα

<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/114.htm>

ενώ το Πρωτόκολλο 13 προνοεί για την πλήρη απαγόρευση της θανατικής ποινής και είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/187.htm>

φαινόμενο αυτό έχει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά όπως η καθυστέρηση στην εκτέλεση της ποινής, η οποία οφείλεται στην ανάγκη ενδελεχέστερης έρευνας προκειμένου να ικανοποιηθεί η κοινή γνώμη, αλλά και στην θέσπιση νόμων πάνω στους οποίους βασίζεται ο καταδικασμένος και ανοίγει ένα κύκλο εφέσεων προκειμένου ο ίδιος να καθυστερήσει την εκτέλεση της ποινής⁹⁷. Ακόμα ένα σημαντικό χαρακτηριστικό, είναι οι συνθήκες κάτω από τις οποίες ο καταδικασμένος αναμένει την εκτέλεση της ποινής, οι οποίες είναι ιδιαίτερα σκληρές καθώς ο κρατούμενος δεν έχει επικοινωνία με κανέναν και είναι περιορισμένος στο κελί του τον περισσότερο καιρό. Αυτή η κατάσταση μπορεί να προκαλέσει σωματική και ψυχική επιδείνωση στον καταδικασμένο, μετατρέποντάς τον σε «ζωντανό νεκρό»⁹⁸.

Χαρακτηριστική είναι η υπόθεση Soering κατά Ηνωμένου Βασιλείου⁹⁹, όπου άλλαξε σημαντικά το νομικό τοπίο γύρω από το «φαινόμενο του διαδρόμου», με μια πρωτοφανή και καινοτόμα απόφαση. Ο αιτών, διπλής υπηκοότητας, γερμανικής και αμερικανικής, αφού φόνευσε τους γονείς της ερωμένης του στις ΗΠΑ, διέφυγε μαζί της στο Ηνωμένο Βασίλειο, όπου και συνελήφθη έξι μήνες αργότερα. Οι ΗΠΑ ζήτησαν την έκδοσή του, αλλά ο αιτών με τον φόβο ότι θα υποβληθεί σε θανατική ποινή, εξάντλησε όλα τα εσωτερικά ένδικα μέσα για να μην παραδοθεί στις ΗΠΑ, χωρίς επιτυχία. Τότε απεύθυνε αίτηση στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Δικαστήριο, επικαλούμενος παραβίαση του άρθρου 3, καθώς η επιστροφή του στις ΗΠΑ, σήμαινε ότι αντιμετώπιζε τον κίνδυνο απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης¹⁰⁰. Ανάμεσα στα επιχειρήματά του ήταν η καθυστέρηση στο σύστημα εφέσεων, οι συνθήκες κράτησης, σε μικρά κελιά, χωρίς δραστηριότητες, με το φόβο σεξουαλικών επιθέσεων. Σύμφωνα με την Επιτροπή, το φαινόμενο του διαδρόμου δεν ήταν

⁹⁷ Βλ. Patrick Hudson, *Does the Death Row Phenomenon Violate a Prisoner's Human Rights under International Law?* EJIL 2000, Vol. 11 No.4, p. 834-835

⁹⁸ Ibid p. 836

⁹⁹ Soering v. U.K., Judgment of 7 July 1989

¹⁰⁰ Συγκεκριμένα, οι λόγοι τους οποίους επικαλέστηκε ήταν: καθυστέρηση στο δικαιοδοτικό σύστημα της πολιτείας Βιρτζίνια, την πιθανότητα η ηλικία του και η ψυχική του κατάσταση να μην ληφθούν υπόψη, τις δύσκολες συνθήκες μεταχείρισης στους θανατοποινίτες, την μέθοδο της εκτέλεσης, αλλά και το γεγονός ότι θα μπορούσε να εκδοθεί στην Γερμανία όπου δεν ίσχυε η θανατική ποινή

τέτοιας σοβαρότητας ώστε να ισοδυναμεί με παραβίαση του άρθρου 3. Αντίθετα, το Δικαστήριο έκρινε ότι η έκδοσή του στις ΗΠΑ συνιστούσε παραβίαση του άρθρου 3. Κατά λέξει το ΕΔΔΑ θεώρησε ότι «δεδομένης της ιδιαίτερα μακριάς περιόδου σε αναμονή εκτέλεσης της θανατικής ποινής σε υπερβολικές συνθήκες, με την πάντα παρούσα αγωνία αναμονής της εκτέλεσης, αλλά και των προσωπικών ιδιαιτεροτήτων του αιτούντα, ειδικά της ηλικίας και της ψυχικής κατάστασης κατά την τέλεση του αδικήματος, η έκδοσή του στις ΗΠΑ θα τον εξέθετε στον κίνδυνο μεταχείρισης, η οποία θα ξεπερνούσε το όριο του άρθρου 3»¹⁰¹. Έτσι, μέσα από αυτή την υπόθεση, δόθηκε το έναυσμα για να αγκαλιάσουν το «φαινόμενο του διαδρόμου» και άλλα δικαστήρια, στρώνοντας το έδαφος και για άλλες παρόμοιες προσφυγές στους κόλπους του Συμβουλίου της Ευρώπης¹⁰².

Το δικαστήριο, προσαρμοσμένο στην σύγχρονη πραγματικότητα, έχει δεχτεί την αρχή ότι ο φόβος και η αβεβαιότητα του μέλλοντος, που δημιουργούνται με την επιβολή της θανατικής ποινής, στην περίπτωση που υπάρχει πιθανότητα να εκτελεστεί η ποινή, επιτείνει την ανθρώπινη αγωνία, αλλά το αν αυτό θα ενεργοποιήσει το άρθρο 3, εξαρτάται από άλλους παράγοντες, όπως ήδη αναφέρθηκε. Έτσι, το Δικαστήριο έχει αποφύγει να κρίνει ότι το «φαινόμενο του διαδρόμου» *per se* αποτελεί παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στη υπόθεση *Iorgov* κατά Βουλγαρίας¹⁰³, ο αιτών καταδικάστηκε σε θάνατο λίγο μετά την εισαγωγή *moratorium* στις εκτελέσεις, ενώ παράλληλα διεξάγονταν έντονες συζητήσεις, σχετικά με το αν πρέπει να καταργηθεί ολοκληρωτικά η θανατική ποινή. Ο αιτών ισχυρίστηκε ότι βίωνε συνεχώς τον φόβο επαναφοράς της ποινής, κάτι το οποίο δεν συγκίνησε το Δικαστήριο αφού δεν είχαν πραγματοποιηθεί το διάστημα εκείνο εκτελέσεις, ενώ ο φόβος επαναφοράς της ποινής θα έσβηνε με το

¹⁰¹ *Soering v. U.K.*, Judgment of 7 July 1989, par. 111

¹⁰² Βλ. *Cinar v. Turkey*, Appl. N. 18864/91(1994), ο αιτών ισχυρίστηκε ότι υπέστη το σύνδρομο του διαδρόμου, ωστόσο, η Επιτροπή ενώ ήταν πρόθυμη να εξετάσει τις παραμέτρους της καθυστέρησης, αλλά και των δύσκολων συνθηκών, με τη συνεχή αγωνία του θανάτου, δεν εξέτασε τις παραμέτρους της ηλικίας και της ψυχικής σταθερότητας όπως στην υπόθεση *Soering*. Το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν υφίστατο παραβίαση του άρθρου 3 καθώς δεν υπήρχε ουσιαστικά αναμονή της εκτέλεσης, καθώς, η Τουρκία είχε καταργήσει τις εκτελέσεις

¹⁰³ *Iorgov v. Bulgaria*, Judgment of 11 March 2004

πέρασμα του χρόνου. Ομοίως, στην υπόθεση Poltoratskiy κατά Ουκρανίας¹⁰⁴, το Δικαστήριο έκρινε ότι ενώ ο αιτών θα βρισκόταν σε κατάσταση φόβου και αγωνίας πριν την εισαγωγή του moratorium, ο φόβος αυτός θα εξαλειφόταν με το πέρασμα του χρόνου¹⁰⁵. Έτσι, το Δικαστήριο εμφανίζεται περισσότερο πρόθυμο να χαρακτηρίσει ως απάνθρωπη μεταχείριση, υποθέσεις που επικαλούνται το αυθεντικό «σύνδρομο του διαδρόμου», το οποίο φτάνει μέχρι την στιγμή της πραγματικής εκτέλεσης του καταδικασθέντος.

η) Οι εξαφανίσεις

Σημείο εξέλιξης για το Δικαστήριο αποτελεί και η επέκταση των κατηγοριών θυμάτων τα οποία υπέστησαν παραβιάσεις του άρθρου 3. Έτσι, οι εξαφανίσεις ατόμων¹⁰⁶, επιφέρουν πόνο όχι μόνο στο θύμα αλλά και στους συγγενείς του, οι οποίοι εκλαμβάνονται ως θύματα παραβίασης του άρθρου 3. Χαρακτηριστική είναι η υπόθεση Kurt κατά Τουρκίας¹⁰⁷, όπου η αιτούσα ισχυρίστηκε ότι όχι μόνο παραβιάστηκαν τα δικαιώματα του υιού της, αλλά και η ίδια αποτελεί θύμα απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης, δεδομένης της αγωνίας την οποία της προκάλεσαν οι Αρχές αναφορικά με τους ισχυρισμούς της για την εξαφάνιση του υιού της. Το Δικαστήριο σημείωσε ότι η ενάγουσα ήταν αυτόπτης μάρτυρας στην απαγωγή του υιού της, ο εισαγγελέας δεν την θεώρησε αξιόπιστη, έτσι κατά συνέπεια έμεινε με την συνεχή αγωνία της γνώσης ότι ο υιός της βρισκόταν υπό κράτηση, με την παντελή έλλειψη επίσημης ενημέρωσης σχετικά με την μοίρα του παιδιού της. Δεδομένου ότι αυτή η αγωνία διήρκεσε για αρκετό χρονικό διάστημα, το Δικαστήριο έκρινε ότι η μητέρα ήταν θύμα παραβίασης του άρθρου 3.

Σε μεταγενέστερη απόφαση του ΕΔΔΑ¹⁰⁸, κρίθηκε ότι η προαναφερθείσα υπόθεση δεν εγκαθιδρύει τη γενική αρχή ότι συγγενικό πρόσωπο του

¹⁰⁴ Poltoratskiy v. Ukraine, Judgment of 29 April 2003

¹⁰⁵ Επίσης βλ. υποθέσεις Kuznetsov (39042/97), Nazarenko (39483/98), Dankevich (40679/98), Aliiev (41220/98) and Khokhlich (41707/98), Judgments of 29 April 2003

¹⁰⁶ Βλ. σχετικά Gobind Singh Sethi, *The European Court of Human Rights Jurisprudence on Issues of Forced Disappearances*, Human Rights Brief, Volume 8, Issue 3, 2001

¹⁰⁷ Kurt v. Turkey, Judgment of 25 May 1998

¹⁰⁸ Cakici v. Turkey, Judgment of 8 July 1999

εξαφανισθέντα, αποτελεί θύμα παραβίασης του άρθρου 3, εξειδικεύοντας ένα σύνολο παραγόντων που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στον χαρακτηρισμό του ως θύμα. Έτσι, η στενότητα του οικογενειακού δεσμού, οι ειδικές περιστάσεις της σχέσης, ο βαθμός στον οποίο το συγγενικό πρόσωπο ήταν μάρτυρας στο γεγονός της εξαφάνισης, η εμπλοκή του στις προσπάθειες να συλλέξει πληροφορίες για τον εξαφανισθέντα, αλλά και ο τρόπος με τον οποίο απάντησαν οι Αρχές στις προσπάθειες αυτές.

Μετάπειτα υποθέσεις σχετικές με την εξαφάνιση ατόμων, εξειδικεύουν περισσότερο τις προϋποθέσεις ώστε να κριθεί ότι το συγγενικό πρόσωπο υπέστη παραβίαση του άρθρου 3¹⁰⁹. Εν συμπεράσματι η συλλογιστική του Δικαστηρίου σχετικά με αυτό το ζήτημα δε μπορεί παρά να λάβει τον χαρακτηρισμό της πρωτοποριακής, καθώς η επέκταση της προστασίας του άρθρου 3 και σε άτομα τα οποία δεν πλήττονται άμεσα, είναι ενδεικτική της συνολικότερης θεώρησης στον Οργανισμό του Στρασβούργου, σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα.

θ) Η έκδοση - απέλαση σε χώρες όπου υπάρχει ο κίνδυνος βασανιστηρίων, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης

Η Σύμβαση για την Μεταφορά των Κρατουμένων¹¹⁰, προνοεί για την μεταφορά αλλοδαπών κρατούμενων, στις χώρες καταγωγής τους για λόγους διευκόλυνσης της δικαιοσύνης αλλά και για λόγους κοινωνικούς. Ωστόσο, προκειμένου να πραγματοποιηθεί η μεταφορά, δέον εστί να πληρούνται ορισμένες προϋποθέσεις¹¹¹, όπως: να γίνεται στην χώρα της οποίας ο κρατούμενος είναι υπήκοος, η απόφαση να είναι τελική, να απομένουν τουλάχιστον έξι μήνες μέχρι την ολοκλήρωση έκτισης της ποινής, οι πράξεις οι οποίες οδήγησαν στην επιβολή της ποινής πρέπει να στοιχειοθετούν ποινικό αδίκημα σύμφωνα με τους νόμους του κράτους το οποίο θα προβεί στην έκδοση, καθώς και να συμφωνούν τα δύο

¹⁰⁹ Βλ. σχετικά υποθέσεις *Timutas v Turkey*, Judgment of 13 June 2000, *Tas v Turkey*, Judgment of 14 Nov 2000, *Cicek v Turkey*, Judgment of 27 Feb 2001, *Cyprus v Turkey* Judgment of 10 May 2001, *Akdeniz v Turkey*, Judgment of 31 May 2001.

¹¹⁰ Convention on the Transfer of Sentenced Persons, Strasbourg, 21.III.1983, European Treaty Series – No. 112

¹¹¹ *Ibid*, άρθρο 3

κράτη. Ωστόσο, η μεταφορά των κρατουμένων δύναται να προσκρούει σε βασικά ανθρώπινα δικαιώματα τα οποία ενδέχεται να υποβάλλει σε κίνδυνο.

Ένα σημαντικό σημείο, το οποίο είναι ενδεικτικό της γενικής νοοτροπίας η οποία αναπτύσσεται γύρω από το άρθρο 3, είναι ότι ένα κράτος δεν πρέπει να προβεί σε απέλαση ή έκδοση ενός ατόμου, σε χώρα όπου ελλοχεύει ο κίνδυνος των βασανιστηρίων, της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης¹¹². Το εναργέστερο παράδειγμα εφαρμογής του άρθρου 3 σε τέτοιας φύσης υπόθεση, είναι η υπόθεση Soering, όπου το Δικαστήριο έκρινε ότι δεδομένων των συνθηκών στις φυλακές των ΗΠΑ, η έκδοσή του θα συνιστούσε η ίδια απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση.

Στην παλαιότερη υπόθεση Chahal κατά Ηνωμένου Βασιλείου¹¹³, το Δικαστήριο θεώρησε ότι θα στοιχειοθετηθεί παραβίαση του άρθρου 3, σε περίπτωση που απελαθεί ο αιτούντας, ηγετικό στέλεχος της αυτονομιστικής οργάνωσης Σιχ , στην Ινδία, όπου όπως αποδείχθη ενώπιον του ΕΔΔΑ, οι αστυνομικές αρχές δεν σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα και μετέρχονται συχνά βασανιστηρίων στην προσπάθειά τους να καταστείλουν την τρομοκρατία. Σε μια άλλη υπόθεση, D κατά Ηνωμένου Βασιλείου¹¹⁴, ο αιτών ο οποίος όσο ήταν στην φυλακή διαγνώστηκε ότι είχε προσβληθεί με AIDS, ισχυρίστηκε ότι η επαναπροώθησή του στο Saint Kitts, θα είχε ως συνέπεια να χάσει τα οφέλη από την ιατρική θεραπεία η οποία του παρείχετο στην Μ. Βρετανία. Για ανθρωπιστικούς λόγους, καθώς η κατάσταση της υγείας του είχε επιδεινωθεί, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η εκτέλεση της απόφασης της επαναπροώθησης θα συνιστούσε παραβίαση του άρθρου 3.

Έτσι, αυτό το οποίο έχει ιδιαίτερη βαρύτητα προκειμένου να ευδοκιμήσει η προσφυγή, είναι η ικανότητα του αιτούντα να δείξει ότι υπάρχει ουσιαστικός κίνδυνος. Εύλογο είναι λοιπόν να μην αποφέρουν καρπούς πολλές προσφυγές

¹¹² Το άρθρο 3 προσφέρει προστασία όταν «υπάρχουν ουσιαστικές ενδείξεις ότι αν εκδοθεί το άτομο θα αντιμετωπίσει τον πραγματικό κίνδυνο να υποβληθεί σε βασανιστήρια, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία από την αιτούσα χώρα» Soering v. U.K., Judgment of 7 July 1989, par. 91

¹¹³ Chahal v. UK, Judgment of 15 November 1976

¹¹⁴ D v. UK, Judgment of 2 May 1997

όπως η υπόθεση Cruz Varas κατά Σουηδίας¹¹⁵. Ειδικότερα, ο αιτών ισχυρίστηκε ότι η απέλασή του από την Σουηδία προς την Χιλή, συνιστούσε απάνθρωπη μεταχείριση, με την αιτιολογία ότι διέτρεχε τον κίνδυνο να βασανιστεί από τις αρχές της Χιλής και να υποστεί ψυχολογικό τραυματισμό από την επιστροφή του σε μια χώρα όπου υπέστη διώξεις στο παρελθόν. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο δεν συμμερίστηκε την συλλογιστική του και τόνισε ότι η ύπαρξη του κινδύνου πρέπει να εκτιμηθεί με αναφορά στις συνθήκες τις οποίες γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει το κράτος που απελαύνει. Έτσι, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι δεν υφίστατο ουσιαστικός κίνδυνος παραβίασης του άρθρου 3, καθώς δεν υπήρχαν βάσιμοι λόγοι για την επιβολή βασανιστηρίων αλλά και για την ανάμειξη του αιτούντα στις πολιτικές δραστηριότητες.

Η βαρυσήμαντη απόφαση του ΕΔΔΑ επί της υπόθεσης Saadi¹¹⁶ αναμενόταν με αδημονία, καθώς άπτεται μιας ζωτικής πτυχής του Δικαίου των Προσφύγων και του Δικαίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ήτοι της κράτησης των αιτούντων άσυλο. Στην υπόθεση, μάλιστα, δόθηκε η δυνατότητα παρέμβασης στην UNHCR και άλλες σχετικές ΜΚΟ. Στην υπόθεση αυτή διαφαίνεται η πάγια τακτική αλλά και ευαισθησία του Δικαστηρίου ως προς το θέμα της έκδοσης-απέλασης.

Ο προσφεύγων Shayran Baram Saadi ήταν υπήκοος Ιράκ, κουρδικής καταγωγής, ο οποίος συνελήφθη στην Ιταλία, βάσει υποψιών για συμμετοχή σε τρομοκρατικές δραστηριότητες. Ενόψει της απέλασής του στην Τυνησία, ο αιτών ισχυρίστηκε ότι η ενέργεια αυτή θα τον εξέθετε στον κίνδυνο να υποστεί βασανιστήρια, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση. Το Δικαστήριο έκανε χαρακτηριστική αναφορά σε εκθέσεις της Διεθνούς Αμνηστίας, αλλά και του Human Rights Watch, οι οποίες περιέγραφαν την ζοφερή κατάσταση στην Τυνησία, καθώς και περιπτώσεις όπου διαπιστώθηκαν βασανιστήρια¹¹⁷. Έτσι, συμπέρανε ότι ο αιτών, δεδομένης και της κατηγορίας για διεθνή τρομοκρατία,

¹¹⁵ Cruz Varas v. Sweeden, Judgment of 20 March 1991

¹¹⁶ Saadi v. Italy, Judgment of 28 February 2008

¹¹⁷ Κάποιες από τις πρακτικές που διαπιστώθηκαν ήταν το κρέμασμα από το ταβάνι, απειλές βιασμού, ηλεκτροσόκ, εικονικός πνιγμός, χτυπήματα και κάψιμο από τσιγάρο

άνηκε σε ομάδα κινδύνου αναφορικά με την πιθανότητα κακομεταχείρισης. Ακόμα και στην περίπτωση των διπλωματικών διαβεβαιώσεων, ο κίνδυνος θα εξακολουθούσε να είναι υπαρκτός, επομένως η απέλασή του θα συνιστούσε παραβίαση του άρθρου 3.

Ομοίως, στην προγενέστερη υπόθεση Hilal κατά Ηνωμένου Βασιλείου¹¹⁸, το Δικαστήριο θεώρησε ότι η απέλαση του αιτούντα στην Τανζανία, θα αποτελούσε παραβίαση του άρθρου 3, καθώς ως μέλος πολιτικής ομάδας, αντιεξουσιαστικής, αλλά και δεδομένης της ένδειας προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε γενικότερο επίπεδο, θα αντιμετώπιζε τον κίνδυνο βασανιστηρίων, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης¹¹⁹.

Στην γενικότερη ευφορία επέκτασης του άρθρου 3, το θέμα της απέλασης, έκδοσης, επαναπροώθησης, αποτελεί σημαντικό κομμάτι της πρόσφατης νομολογίας του Δικαστηρίου. Ειδικότερα σε υποθέσεις οι οποίες αφορούν στην διεθνή τρομοκρατία, όπως ήδη ανέφερα, το Δικαστήριο δεν διστάζει να διαπιστώσει παραβιάσεις. Ωστόσο, ο δικαιοδοτικός θεσμός του Στρασβούργου είναι ιδιαίτερα αυστηρός σχετικά με το αν πληρούνται οι βασικές προϋποθέσεις ώστε να κάνει δεκτή μια υπόθεση, κάτι που δεν έγινε στην υπόθεση Dragan και άλλοι κατά Γερμανίας¹²⁰, καθώς η απειλή του αιτούντα που θα απελαθεί, ότι θα αυτοκτονήσει, δεν αποτελεί παραβίαση του άρθρου 3, αφού βέβαια ληφθούν τα αναγκαία μέτρα προκειμένου να αποτραπεί η πράξη.

ι) Η έλλειψη διενέργειας αποτελεσματικής έρευνας βασιζόμενη σε υπόνοια ή καταγγελία για την εφαρμογή βασανιστηρίων, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης

Με μια πρώτη και επιφανειακή ματιά, το άρθρο 3 φαίνεται να επιβάλλει μόνο μια αρνητική υποχρέωση στα συμβαλλόμενα κράτη. Πρόκειται για την

¹¹⁸ Hilal v. United Kingdom, Judgment of 6 March 2001

¹¹⁹ Ακόμα μια παρόμοια υπόθεση, ενδεικτική της συλλογιστικής του Δικαστηρίου, είναι η NA. v. the United Kingdom, όπου ο αιτώντας ιχυριζόταν ότι η απέλασή του στην Σρι Λάνκα, θα τον εξέθετε στον κίνδυνο των βασανιστηρίων, λόγω των δραστηριοτήτων του πατέρα του κατά των Tamil Tigers

¹²⁰ Dragan and Others v. Germany, Judgment of 7 November 2004

υποχρέωση να απέχουν από την πρόκληση βασανιστηρίων, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης. Παρά την σημασία αυτής της αρνητικής υποχρέωσης, αυτή η περιοριστική προσέγγιση στο άρθρο 3, δεν παρέχει στα άτομα αποτελεσματική προστασία απέναντι στην κακομεταχείριση. Ουσιαστικά αυτό γίνεται για δύο λόγους. Πρώτον, αν το κατοχυρωμένο δικαίωμα του άρθρου 3 δεν επέβαλλε ταυτόχρονα υποχρέωση στα Συμβαλλόμενα Μέρη να διενεργήσουν αποτελεσματικές έρευνες όπου υπάρχουν ισχυρισμοί για κακομεταχείριση, οι οποίες θα αποφέρουν την δίωξη και την τιμωρία των υπαίτιων, αυτό θα συνεπαγόταν ατιμωρησία από την πλευρά του κράτους. Δεύτερον, αν η υποχρέωση του άρθρου 3 ήταν μόνο αρνητική, θεωρητικά θα επέτρεπε σε ένα Μέρος να υιοθετήσει παθητική στάση απέναντι στην κακομεταχείριση των ιδιωτών, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι ευθύνες τις οποίες έχει και τις οποίες έχει χαρτογραφήσει η ΕΣΔΑ¹²¹.

Συνεπώς, εκ των αναφερθέντων συνάγεται ότι εκτός από μια αρνητική υποχρέωση, η Σύμβαση επιβάλλει και δύο ξεχωριστές θετικές υποχρεώσεις στα Μέρη. Την υποχρέωση να διεξάγουν αποτελεσματικές έρευνες σε περίπτωση ισχυρισμού παραβίασης του άρθρου 3, αλλά και τη υποχρέωση να λαμβάνουν αποτελεσματικά μέτρα, προκειμένου να εξασφαλίσουν ότι τα άτομα που βρίσκονται στην δικαιοδοσία τους δεν θα υποβληθούν σε κακομεταχείριση ούτε από κρατικούς αξιωματούχους, αλλά ούτε και από ιδιώτες.

Αναφορικά με το πρώτο θετικό δικαίωμα, αυτό γίνεται αντικείμενο επίκλησης από τους αιτούντες σε συνδιασμό με το άρθρο 13. Στην χαρακτηριστική υπόθεση *Assenov κατά Βουλγαρίας*¹²², το Δικαστήριο επισήμανε ότι : «όταν ένα άτομο υποστηρίζει ότι έχει υποβληθεί σε σοβαρή κακομεταχείριση από την αστυνομία ή από άλλα όργανα του κράτους, η διάταξη του άρθρου 3 σε συνεργία με το άρθρο 1 της Σύμβασης το οποίο μεριμνά για την διασφάλιση των δικαιωμάτων και των ελευθεριών, κρίνεται απαραίτητη η διενέργεια επίσημης

¹²¹ Βλ. σχετικά *The absolute nature of the prohibition and the inherent obligations of article 3*, Article 3 of the European Convention on Human Rights, a practitioners Handbook, p.213

¹²² *Assenov v. Bulgaria*, Judgment of 28 October 1998

έρευνας η οποία θα οδηγήσει στην τιμωρία των υπευθύνων. Αν αυτό δεν γίνει, η γενική νομική απαγόρευση των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, παρά την θεμελιώδη σημασία της θα ήταν αναποτελεσματική στην πράξη και θα ήταν πιθανή η περίπτωση παραβίασης των δικαιωμάτων από κρατικούς αξιωματούχους, αλλά και η αέναη ατιμωρησία¹²³¹²⁴».

Σχετικά με την δεύτερη θετική υποχρέωση, προστασίας των ιδιωτών, σε κάποιες περιπτώσεις, το άρθρο 3 απλώνει τα προστατευτικά φτερά του και στα άτομα τα οποία πέφτουν θύματα κακοποίησης από ιδιώτες. Αυτή η υποχρέωση ορίζεται ως τριτενέργεια, και είναι ιδιαίτερα σημαντική καθώς αποτελεί επίφαση της ολοκληρωμένης προσέγγισης του ευρωπαϊκού δικαιοδοτικού συστήματος. Ειδικότερα, στην υπόθεση A v. UK¹²⁵, το Δικαστήριο ανέφερε ότι: «κάτω από το άρθρο 1 και το άρθρο 3 της Συμβάσεως, απαιτείται από τα Κράτη να λάβουν μέτρα σχεδιασμένα να εξασφαλίσουν ότι τα άτομα τα οποία βρίσκονται υπό την δικαιοδοσία τους, δεν θα υποβάλλονται σε βασανιστήρια, απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία, συμπεριλαμβανομένης της μεταχείρισης εκ μέρους των ιδιωτών¹²⁶». Όσο για την υπόθεση, αυτή αφορούσε στην κακοποίηση ενός ατόμου το οποίο στην ηλικία των εννέα, έπεφτε συχνά θύμα ξυλοδαρμού από τον πατέρα του, ενώ το προοδευτικό Δικαστήριο έκρινε ότι η μεταχείριση αυτή ισοδυναμούσε με παραβίαση του άρθρου 3¹²⁷.

Εκ των ανωτέρω συνάγεται ότι η κακομεταχείριση δεν έχει μόνο ένα πρόσωπο, αλλά εκφράζεται με διάφορες μεθόδους και μέσα, χωρίς ωστόσο να ωθεί το δικαιοδοτικό σύστημα του Στρασβούργου σε σύγχυση, καθώς δεδομένης

¹²³ Ibid par.102

¹²⁴ Είναι χαρακτηριστικό ότι στην υπόθεση Elci and Others v. Turkey, Judgment of 13 November 2003, οι παραβιάσεις του άρθρου 3 βασιζόμενες στην αδυναμία άσκησης της θετικής υποχρέωσης, ονομάζονται «διαδικαστικές παραβιάσεις του άρθρου 3». Άλλες ενδεικτικές υποθέσεις όπου έχει εξεταστεί η διαδικαστική παραβίαση του άρθρου 3 είναι, η Bekos and Koutropoulos v. Greece, Judgment of 13 December 2005, Poltoratskiy v Ukraine, Judgment of 29 April 2003, Sadik v. Turkey, Judgment of 8 January 2004, Khashiyev and Akayeva, Judgment of 24 February 2005

¹²⁵ A v. UK, Judgment of 23 September 1998

¹²⁶ Ibid, par. 22

¹²⁷ Παρόμοιας φύσης υπόθεση είναι και η Z v. UK, Judgment of 10 May 2001, όπου αφορούσε στην κακοποίηση τεσσάρων παιδιών από τους γονείς τους, για περίοδο τεσσάρων ετών

της ευελιξίας, της ευαισθησίας και της προσαρμοστικότητάς του ανταποκρίνεται στην νέα εποχή με αποτελεσματικότητα, δίνοντας το στίγμα της νεωτερικότητας.

2.4. *Η απαγόρευση των βασανιστηρίων στο εθιμικό δίκαιο και ως κανόνας ius cogens*

Η κατάταξη της σύντομης αυτής θεματικής αυτής στο τέλος του κεφαλαίου έγινε σκοπίμως, δεδομένης της ανάγκης για κατανόηση των όρων «βασανιστήρια», «απάνθρωπη» και «εξευτελιστική» μεταχείριση η οποία αποτελεί βασικό «λίθο» για την οικοδόμηση της συλλογιστικής γύρω από το θέμα αυτό.

Η διαπίστωση ότι η απαγόρευση των βασανιστηρίων έχει τις ρίζες της στο εθιμικό δίκαιο, έγινε ήδη στα μέσα του β' Παγκοσμίου Πολέμου, αναζητώντας την νομική βάση για την ποινικοποίηση των εγκλημάτων του Άξονα. Έτσι, διατυπώθηκε η έννοια των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας, φτάνοντας στην πανηγυρική νομική απαγόρευσή τους με το καταστατικό των δύο ad hoc Ποινικών Δικαστηρίων¹²⁸, αλλά του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Μέχρι τότε υποστηρίχεται ότι η απαγόρευση των βασανιστηρίων είχε θεσμική διάσταση¹²⁹. Σήμερα, το έγκλημα των βασανιστηρίων συγκαταλέγεται μεταξύ εκείνων για τα οποία εφαρμόζεται η αρχή της οικουμενικής δικαιοδοσίας, και των οποίων δεν επιδέχονται παρεκλίσεων αναφορικά με την εφαρμογή τους.

Ο 21^{ος} αιώνας δεν ξεκίνησε με τις καλύτερες προοπτικές, καθώς βασικά, θεμελιώδη δικαιώματα τέθηκαν υπό στυγερή αμφισβήτηση, ακυρώνοντας τις δικαιοπολιτικές προσπάθειες χρόνων προκειμένου να οικοδομηθεί ο νομικός πολιτισμός. Έτσι, δικαιώματα όπως η προστασία από τα βασανιστήρια, έπεσαν «θύματα» «βιασμού» των συμφεροντολογικών δυτικών πολιτικών και όχι μόνο, οι

¹²⁸ Πρόκειται για το Δικαστήριο για την Ρουάντα και το Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία

¹²⁹ Ιδιαίτερης σημασίας είναι η υπόθεση Filartiga όπου καταδείχθηκε ότι τα βασανιστήρια παραβιάζουν το διεθνές έθιμο, βλ. σχετικά Σιμιτσή Κ.Α., *Η Απαγόρευση των Βασανιστηρίων και των Άλλων Τρόπων Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας στο Διεθνές Δίκαιο*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1996, σ. 65-71

οποίες σκαβοντας τον «τάφο» των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο όνομα της ασφάλειας αμφισβήτησαν την όποια νομική υπόστασή τους. Έτσι, ξεκίνησε ένας διάλογος(ή καλύτερα μονόλογος), ορισμένων χωρών σχετικά με το αν υπάρχουν δικαιώματα *ius cogens*, τα οποία παράγουν υποχρεώσεις *erga omnes*.

Στην υπόθεση *Furundzija*¹³⁰, το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο για την πρώην Γιουγκοσλαβία (ICTY), έκρινε *obiter dictum*, ότι η παραβίαση ενός κανόνα *ius cogens*, όπως η απαγόρευση των βασανιστηρίων, είχε άμεσες συνέπειες στον νομικό χαρακτήρα όλων των εσωτερικών δράσεων που σχετίζονταν με την παραβίαση. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το Δικαστήριο, «το γεγονός ότι τα βασανιστήρια απαγορεύονται βάσει αναγκαστικού κανόνα του διεθνούς δικαίου, έχει συνέπειες σε επίπεδο εσωτερικών του κράτους, αλλά και σε ατομικό επίπεδο. Στο εσωτερικό επίπεδο, χρησιμεύει στο να απονομιμοποιεί κάθε νομική, διοικητική και δικαστική πράξη η οποία επιτρέπει τα βασανιστήρια. Ωστόσο, δεν θα είχε νόημα να υποστηριχθεί ότι χάριν της *ius cogens* αξίας της απαγόρευσης των βασανιστηρίων, οι συνθήκες και οι άλλοι εθιμικοί κανόνες σχετικά με τα βασανιστήρια θα ήταν άκυροι *ab initio*, και να μην δοθεί σημασία στην γνώμη ενός κράτους, σχετικά με την λήψη μέτρων, την έγκριση, την παράβλεψη των βασανιστηρίων ή την απαλλαγή των υπευθύνων με την χορήγηση αμνηστίας. Οι διαδικασίες θα πυροδοτούνταν από πιθανά θύματα, αν αυτά είχαν *locus standi* σε αρμόδιο διεθνές ή εθνικό δικαστήριο, προκειμένου να χαρακτηριστούν τα εθνικά μέτρα διεθνώς παράνομα. Αυτό το οποίο είναι σημαντικό είναι ότι οι υπεύθυνοι για την τέλεση των βασανιστηρίων οι οποίοι εκματαλλεύονται αυτά τα εθνικά μέτρα, είναι εφικτό να διωχτούν ποινικά είτε στην χώρα τους ή σε άλλη. Επιπλέον, σε ατομικό επίπεδο, αυτό της ποινικής ευθύνης, μια από τις επιπτώσεις του *ius cogens* κανόνα, είναι ότι κάθε κράτος είναι εξουσιοδοτημένο να ερευνήσει, να ασκήσει δίωξη, να τιμωρήσει ή να εκδόσει άτομα τα οποία κατηγορούνται για βασανιστήρια, εφόσον βρίσκονται στην περιοχή δικαιοδοσίας του....Τα βασανιστήρια δεν πρέπει να καλύπτονται

¹³⁰ Judgment of 10 December 1998, No. IT-95-17/1-T10

από νομοθετικούς περιορισμούς, ενώ δεν πρέπει και να εξαιρούνται και από την διαδικασία της έκδοσης κάτω από καμμία εξαίρεση πολιτικού αδικήματος»¹³¹.

Αυτή η ανοιχτή κρίση του Δικαστηρίου καταδεικνύει τις νομικές επιπτώσεις των κανόνων αναγκαστικού δικαίου, οι οποίες περιλαμβάνουν την ακύρωση των εσωτερικών μέτρων τα οποία θέτουν προσκόμματα στην αποτελεσματική επιβολή των κανόνων *ius cogens*, όπως είναι η απαγόρευση των βασανιστηρίων¹³².

Συνεπώς, είναι γενικά αποδεκτό ότι αυτή η απαγόρευση δεν επιδέχεται κανενός είδους περιορισμό, αλλά είναι απόλυτη. Αυτό συνεπάγεται ότι οι η εξαίρεση και αναίρεση των δικαιωμάτων η οποία προβλέπεται στην ΕΣΔΑ από το άρθρο 15, δεν ισχύει για το άρθρο 3. Συγκεκριμένα, το άρθρο 15 προβλέπει ότι: «εν περιπτώσει πολέμου ή ετέρου δημοσίου κινδύνου απειλούντος τη ζωήν του έθνους, έκαστον υψηλόν συμβαλλόμενον μέρος δύναται να λάβει μέτρα κατά παράβασιν των υπό της παρούσης Συμβάσεως προβλεπομένων υποχρεώσεων εν τω απαιτούμένω υπό της καταστάσεως απολύτως αναγκαίω μέτρω και υπό τον όρον όπως τα μέτρα ταύτα μη αντιτίθενται εις τις άλλας υποχρεώσεις τας απορρεούσας εκ του διεθνούς δικαίου». Στην επόμενη διάταξη προσδιορίζεται ότι: «η προηγούμενη διάταξις ουδεμία επιτρέπει παράβασιν του άρθρου 2, ή των άρθρων 3 και 4».

Το άρθρο 3 από μόνο του δεν ορίζει ότι η απαγόρευση είναι απόλυτη, αλλά ούτε και η Σύμβαση επισημαίνει όρους όπως «απόλυτο δικαίωμα» ή «απόλυτη απαγόρευση». Η κρίση αυτή επαφίεται στο δικαιοδοτικό όργανο του Στρασβούργου. Ωστόσο, δεν έχει αφιερωθεί αρκετός χρόνος από το Δικαστήριο ώστε να αποσαφηνιστεί η έννοια της «απόλυτης» απαγόρευσης, παρά τις σεβαστές προσπάθειες οι οποίες έχουν γίνει κατά καιρούς. Ήδη στην απόφασή του στην υπόθεση Ιρλανδίας κατά Ηνωμένου Βασιλείου, διακήρυξε ότι: « Η Σύμβαση απαγορεύει με απόλυτο τρόπο τα βασανιστήρια, την απάνθρωπη,

¹³¹ Ibid par. 155-157

¹³² Erica de Wet, *The Prohibition of Torture as an International Norm of Ius Cogens and its Implications for National and Customary Law*, EJIL, 2004, Vol. 15 No.1, p. 98

εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία, ανεξαρτήτως της συμπεριφοράς του θύματος. Το άρθρο 3 δεν προνοεί σχετικά με εξαιρέσεις, ενώ κάτω από το άρθρο 15(2), δεν δύναται να υπάρξει παρέκλιση ακόμα και σε περίπτωση δημοσίου επείγοντος, το οποίο απειλεί την ζωή του έθνους¹³³». Το έργο αποσαφήνισης της έννοιας της «απόλυτης» απαγόρευσης του άρθρου 3 συνεχίστηκε και κατά την εκδίκαση άλλων υποθέσεων, στις οποίες γινόταν ρητή αναφορά στον απόλυτο χαρακτήρα του άρθρου 3¹³⁴. Αν και η σεβαστή αυτή προσπάθεια ταυτοποίησης της απολυτότητας του άρθρου θεωρείται αρκετή, η επιτυχία της ίσως να αποδίδεται και στο γεγονός ότι κανένας διάδικος μέχρι σήμερα δεν την έχει αμφισβητήσει¹³⁵.

Εν κατακλείδι, αν και στην πρακτική οι εγγυήσεις του άρθρου 3 θεωρούνται ειδικές και αντιμετωπίζονται ως έτσι από το Δικαστήριο, το περιεχόμενό τους δεν έχει ξεκαθαρίσει ακόμα, παραμένοντας σε ένα ομιχλώδες τοπίο. Ίσως το ύστατο δικαιοδοτικό όργανο του Συμβουλίου της Ευρώπης στο μέλλον μας καταπλήξει, προβαίνοντας σε μια ενδελεχή ανάλυση του άρθρου 3 αναφορικά με την δυνατότητα παρέκλισης και το μέγεθος δέσμευσης από αυτό, δίνοντας ξεκάθαρη απάντηση στους «καλοθελητές» του σήμερα οι οποίοι επωφελούνται της σχετικής ασάφειας, προβαίνοντας σε δικές τους εκτιμήσεις και συνακόλουθες ενέργειες.

¹³³ Ireland v UK, Judgment on 28 Jan.1978, par.163

¹³⁴ Αναφορά στην απόλυτη φύση του άρθρου 3 γίνεται στις υποθέσεις Soering v. U.K. Chahal v. UK, Saadi v. Italy, Ramirez Sanchez v. France

¹³⁵ Michael K. Addo, Nicholas Grief, *Does Article 3 of the European Convention on Human Rights Enshrine Absolute Rights?* EJIL, (1998), Vol. 9 ,p.513

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τη πρόληψη των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων απάνθρωπης η εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, ένας παγκόσμιος οδηγός δράσης σε περιφερειακό επίπεδο(CPT)

2.1. Ο ορισμός των βασανιστηρίων με βάση τις εκθέσεις της CPT

α) Η πορεία προς την δημιουργία ενός νέου υπερεθνικού θεσμού

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τη πρόληψη των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων απάνθρωπης η εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, υπεγράφη στις 26 Νοεμβρίου 2007. Αξίζει όμως να γίνει μια σύντομη αναφορά στην πορεία για την υιοθέτηση της Σύμβασης, η οποία υπήρξε προϊόν του οραματισμού και των προσπαθειών ενός ανθρώπου. Εμπνευσμένος από τις εμπειρίες της Διεθνούς Επιτροπής Ερυθρού Σταυρού(ICRC), Ο Jean- Jacques Gautier, ένας επιτυχημένος ελβετός τραπεζίτης έθεσε τον εαυτό του στον αγώνα για την καταπολέμηση των βασανιστηρίων κυοφορώντας την ιδέα ανάπτυξης ενός θεσμού όπου διά της τακτικής των επισκέψεων, θα συνέδραμε στην πρόληψη των βασανιστηρίων¹³⁶. Στους κόλπους του Συμβουλίου της Ευρώπης, η ιδέα αυτή πέρασε σε μια φάση προσπάθειας υλοποίησης με την υιοθέτηση της Σύστασης 909(1981) της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης, ενώ η εξέλιξη ήρθε μέσα από την έκθεση¹³⁷ του N' el Berrier, προέδρου της Επιτροπής Νομικών Υποθέσεων της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης, ενώ το 1983 η Κοινοβουλευτική Συνέλευση υιοθέτησε την Σύσταση 971¹³⁸, με την οποία ζητούσε από την Επιτροπή Υπουργών να υιοθετήσει το σχέδιο. Εν τέλει όπως ήδη αναφέρθηκε σχετικά, η

¹³⁶ Βλ. σχετικά J.J. Gautier, *La proposition de Jean- Jacques Gautier in Contre la Torture: Une Arme Nouvelle*, (Geneva, La Vie Protestante), 1977, p.16

¹³⁷ Parliamentary Assembly Committee on Legal Affairs and Human Rights, *Report on Protection of Detainees from Torture and from Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, Doc. 5099, 7 July 1983

¹³⁸ Parliamentary Assembly Recommendation 971(1983), 28 September 1983

Σύμβαση υιοθετήθηκε στις 26 Ιουνίου 1987 και υπεγράφη στις 26 Νοεμβρίου του ίδιου έτους, ενώ τέθηκε σε ισχύ την 1^η Φεβρουαρίου 1989¹³⁹.

Η Σύμβαση αυτή σύστησε μία Επιτροπή που φέρει τον τίτλο «Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης, ή τιμωρίας» (Commission for the Prevention of Torture- CPT). Σε επόμενο μέρος του κεφαλαίου θα προβώ σε μία συνολική θεώρηση της λειτουργίας αυτού του διεθνούς οργάνου, το οποίο έχει καθαρά προληπτικό χαρακτήρα¹⁴⁰. Ωστόσο, αυτό το οποίο πρέπει να επισημανθεί είναι ότι για την εκπλήρωση του έργου του χρησιμοποιεί όλες τις σχετικές διατάξεις των διεθνών συμβάσεων, ιδιαίτερα της ΕΣΔΑ, αλλά και την νομολογία του Δικαστηρίου, ακόμα και αν δεν δεσμεύεται από αυτήν. Μέχρι σήμερα, η Σύμβαση έχει επικυρωθεί από 47 κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, ενώ έχει πραγματοποιήσει 252 επισκέψεις και έχει συντάξει 200 Εκθέσεις αναφορικά με αυτές¹⁴¹.

β) Η έννοια των βασανιστηρίων κατά την Επιτροπή

Όπως ήδη ανέφερα, η Επιτροπή δεν αποτελεί δικαιοδοτικό όργανο και δεν διαπιστώνει παραβιάσεις του άρθρου 3. Παρόλα αυτά προσφέρει ερμηνεία του άρθρου 3, προσεγγίζοντας με τον δικό της τρόπο τα βασανιστήρια και την απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση, προκειμένου να εκπληρώσει έναν μόνο σκοπό όπως η πρόληψη.

Σύμφωνα με την Επιτροπή, η χρήση των βασανιστηρίων και άλλης απάνθρωπης μεταχείρισης αποτελεί κοινό τόπο στο 1/5 των κρατών-μελών. Ωστόσο, δεν έχει κάνει ευρεία χρήση του όρου των βασανιστηρίων στις εκθέσεις της. Όταν το πράττει αυτό, τότε ο ακριβής όρος ο οποίος χρησιμοποιείται είναι

¹³⁹ Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με την διαδικασία, βλ. Malcolm D Evans, Rod Morgan, *Preventing Torture: A Study of the European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment* ed. Oxford University Press, 1998, p. 117-141

¹⁴⁰ Δηλ. Δεν πρόκειται για δικαιοδοτικό όργανο, δεν επιλύει διαφορές αλλά διατυπώνει συστάσεις προς τα κράτη-μέλη

¹⁴¹ Για γενικές πληροφορίες βλ. την σχετική ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.cpt.coe.int/en/about.htm>

«σοβαρή κακομεταχείριση». Όμως, δεν έχει αποσαφηνιστεί αν αυτή η φράση χρησιμοποιείται ως ευφημισμός για τα βασανιστήρια ή ως «ομπρέλα» κάτω από την οποία μία γκάμα κατηγοριών κακομεταχείρισης, ομαδοποιείται¹⁴².

Το ερώτημα το οποίο κυριαρχεί είναι, ποιό είναι το όριο το οποίο πρέπει να ξεπεραστεί, προκειμένου η κακομεταχείριση να μπορεί να χαρακτηριστεί ως βασανιστήριο; Μέχρι τώρα, η CPT, επεφύλασσε τον χαρακτηρισμό αυτό για ειδικές, «εξωτικές» μορφές βασανιστηρίων¹⁴³ τις οποίες επέβαλλαν τα κρατικά όργανα, αποσκοπώντας στην απόσπαση ομολογιών, πληροφοριών, στον εκφοβισμό ή απλά στον εξευτελισμό του ατόμου. Η φυσική βία περιγράφεται ως βασανιστήριο, στην περίπτωση που έχουν βρεθεί αποδεικτικά στοιχεία χρήσης ειδικών τεχνικών όπως το παλαιστινιακό κρέμασμα, η φάλαγγα, η τοποθέτηση μεταλλικού κουβά στο κεφάλι του ατόμου και εν συνέχεια το χτύπημα με μεταλλικές ή ξύλινες ράβδους¹⁴⁴, αλλά και στοιχεία χρήσης ειδικών εργαλείων όπως εξοπλισμός για την πρόκληση ηλεκτροσόκ¹⁴⁵. Αναφορικά με τα απλά χτυπήματα τα οποία προκαλούνται από γροθιές ή από την χρήση ράβδων, αυτά σπανίως χαρακτηρίζονται ως σοβαρή κακομεταχείριση ή βασανιστήρια. Αξίζει να σημειωθεί η Έκθεση της Επιτροπής για την Μολδαβία, η οποία υιοθετήθηκε λίγες μέρες μετά από τη υιοθέτηση της απόφασης Selmouni κατά Γαλλίας, στην οποία επισήμανε ότι δέχτηκε αρκετά αιτήματα για κακομεταχείριση, πολλά από τα οποία θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν και ως βασανιστήρια. Οι ισχυρισμοί είχαν να κάνουν με χτυπήματα που προκλήθηκαν με τα χέρια και τα πόδια, καθώς και με αντικείμενα, ενώ υπήρξαν και ισχυρισμοί για φάλαγγα. Επιπρόσθετα, σημειώθηκαν ισχυρισμοί για πνιγμούς με μάσκες αερίου ή πλαστικές σακούλες, όπως και για την πραγματοποίηση ηλεκτροσόκ. Ωστόσο, η Έκθεση δεν προέβη σε χαρακτηρισμό των πράξεων αυτών ως βασανιστήρια, αλλά αναφέρθηκε σε

¹⁴² βλ. 1^η Έκθεση για την Ισπανία, παρ.19 CPT/Inf (96) 9 [Part 1]

¹⁴³ Malcolm D Evans, Rod Morgan, *Combating Torture in Europe*, ed. Council of Europe publishing, 2001, p. 60

¹⁴⁴ Βλ. για παράδειγμα Εκθέσεις της Επιτροπής : 1^η Έκθεση για την Βουλγαρία παρ.27, CPT/Inf (97) 1 [Part 1], 1^η Έκθεση για την Κύπρο παρ.25, CPT/Inf (97) 5 [Part 1], 1^η Δημόσια Δήλωση κατά της Τουρκίας παρ 5, CPT/Inf (93) 1

¹⁴⁵ Βλ. για παράδειγμα 1^η Έκθεση για την Αυστρία παρ. 42, CPT/Inf (91) 10 1^η Έκθεση για την Ελλάδα παρ.25 CPT/Inf (94) 20, 1^η Δημόσια Δήλωση κατά της Τουρκίας παρ 5, CPT/Inf (93) 1

πιθανές πρακτικές τέτοιας φύσεως, αναδεικνύοντας την απροθυμία της να κάνει χρήση του όρου βασανιστήρια για περιπτώσεις φυσικής βίας. Άλλωστε, η Επιτροπή έχει υποστηρίξει ότι οι πρακτικές οι οποίες ισοδυναμούν με βασανιστήρια αφήνουν λίγα ίχνη¹⁴⁶. Έτσι, η φυσική βία μπορεί να ασκηθεί εν θερμώ, ενώ χτυπήματα μπορούν να προκύψουν την στιγμή της σύλληψης όπου ενδέχεται να ασκηθεί βία. Ο όρος αυτός χρησιμοποιήθηκε όμως σε Έκθεση που συνέταξε η Επιτροπή μετά από επίσκεψη στην Βουλγαρία¹⁴⁷, καθώς συνέλεξε αποδεικτικά στοιχεία σχετικά με την κακομεταχείριση κρατουμένων, οι οποίοι είχαν υποστεί χτυπήματα, κλωτσιές, γροθιές, χτυπήματα με αντικείμενα, αλλά και φάλαγγα.

Συμπερασματικά, η Επιτροπή αντιλαμβάνεται τα βασανιστήρια ως προμελετημένη, σκόπιμη πρόκληση σοβαρής οδύνης, η οποία αποβλέπει στην απόσπαση ομολογιών, ή πληροφοριών. Μέχρι τώρα, μέσα από τις κατά καιρούς εκθέσεις της, διαφαίνεται η τάση χαρακτηρισμού ως βασανιστήρια, ειδικευμένων τεχνικών(φυσικών ή ψυχολογικών)και εργαλείων.

γ) Η έννοια της απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης κατά την Επιτροπή

Είναι εύλογο να σημειωθεί ότι η χρήση των όρων απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση κατά την Επιτροπή, έχει διαφορετική χροιά από την χρήση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου. Έτσι, οι όροι αυτοί χρησιμοποιούνται προκειμένου να περιγράψουν τις σωματικές και κοινωνικές παραμέτρους των συνθηκών κράτησης, του λεγόμενου καθεστώτος κράτησης. Ειδικότερα, η Επιτροπή έχει χαρακτηρίσει ως απάνθρωπες τις συνθήκες κράτησης όταν υπάρχει έλλειψη υγιεινής, σωστής υποδομής, στην περίπτωση απομόνωσης σε μικρά, σκοτεινά κελιά, αλλά και στην περίπτωση υπερπληθυσμού. Όσο για την διαφορά ανάμεσα στις έννοιες «απάνθρωπη» και «εξευτελιστική» μεταχείριση, αυτή δεν υφίσταται αλλά η πρώτη περιλαμβάνει την δεύτερη.

¹⁴⁶ Βλ. 3^η Έκθεση για την Ισπανία παρ.30, CPT/Inf (96) 9 [Part 3], 2^η Έκθεση για την Αυστρία παρ.16 CPT/Inf (96) 28

¹⁴⁷ Βλ. 1^η Έκθεση για την Βουλγαρία παρ.27,

Ιδιαίτερη σημασία έχει η δυνατότητα χρήσης του όρου απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση, προκειμένου να περιγραφεί η προδικαστική απομόνωση η οποία εφαρμόζεται κατά κόρον από τις Σκανδιναβικές χώρες. Η Επιτροπή έχει ασχοληθεί με το συγκεκριμένο θέμα πλειστάκις κατά τις επισκέψεις της σε αυτές τις χώρες. Οι υπόδικοι κρατούμενοι στην Δανία, την Νορβηγία και τη Σουηδία, υπόκεινται σε περιορισμούς επαφών με άλλους εγκλείστους και άλλα άτομα, ενώ δεν δύνανται να έχουν επικοινωνία με τον έξω κόσμο μέσω των εφημερίδων αλλά και της τηλεόρασης. Η Επιτροπή, διατύπωσε συμπεράσματα σχετικά με αυτή την πρακτική, τα οποία συνέτειναν στην διαπίστωση ότι οι κρατούμενοι που υπέστησαν αυτούς τους περιορισμούς, αντιμετώπισαν προβλήματα ψυχικής υγείας¹⁴⁸. Ωστόσο, η Επιτροπή δεν έχει διασαφηνίσει πλήρως την θέση της, υποστηρίζοντας συλλήβδην ότι η απομόνωση σε μερικές περιπτώσεις ισοδυναμεί με απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση¹⁴⁹, και αυτό όχι στις εκθέσεις που συνέταξε για τις Σκανδιναβικές χώρες. Αυτό το έπραξε σε έκθεση για την Ισπανία, όπου περιέγραψε την πρακτική απομόνωσης των αποκαλούμενων ως επικίνδυνων κατάδικων ως απάνθρωπη μεταχείριση¹⁵⁰, τονίζοντας έτσι την δυνατότητα χαρακτηρισμού του περιβάλλοντος διαβίωσης των φυλακισμένων ως κατακριτέα κακομεταχείριση. Έτσι, η συμβατική βία δεν έχει τον πρωτεύοντα ρόλο.

Παρόλα αυτά, κατά καιρούς η Επιτροπή έχει περιοριστεί στον χαρακτηρισμό μίας κατάστασης ως εξευτελιστικής. Πρόκειται για έναν όρο ο οποίος χρησιμοποιείται για να περιγράψει μία μεταχείριση ταπεινωτικής φύσεως, όπως για παράδειγμα η πράξη αφόδευσης σε κουβά, παρουσία άλλων κρατούμενων στον περιορισμένο χώρο του κελιού¹⁵¹. Σε ύστερο χρόνο, η Επιτροπή θεώρησε ότι η πρακτική αυτή δεν είναι ταπεινωτική μόνο για το άτομο το οποίο προβαίνει σε αυτή την πράξη, αλλά και για τους άλλους κρατούμενους

¹⁴⁸ Βλ. 1^η Έκθεση για την Δανία παρ.25, CPT/Inf (91) 12 2^η Έκθεση για την Νορβηγία παρ.29, CPT/Inf (97) 11

¹⁴⁹ Βλ. 2^η Γενική Έκθεση, παρ. 56

¹⁵⁰ Βλ. 1^η Έκθεση για την Ισπανία παρ 110-113

¹⁵¹ Βλ. 1^η Έκθεση για το Ηνωμένο Βασίλειο, παρ.56, CPT/Inf (91) 15

που αναγκάζονται να βλέπουν¹⁵². Τελειώνοντας, άλλες πρακτικές οι οποίες έχουν «βαπτιστεί» από τη Επιτροπή ως εξευτελιστική μεταχείριση είναι η τοποθέτηση χειροπέδων στους κρατούμενους κατά τις επισκέψεις, αλλά και η έλλειψη παροχής υλικού υγιεινής σε γυναίκες κρατούμενες.

Συμπερασματικά, ενώ βάσει της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου τα βασανιστήρια, η απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση αντιμετωπίζονται ιεραρχικά και σύμφωνα με τον βαθμό σοβαρότητας, Η Επιτροπή χρησιμοποιεί αυτούς τους χαρακτηρισμούς προκειμένου να περιγράψει διαφορετικές καταστάσεις.

2.2. Τα standards της CPT ως καθρέπτης των ανησυχιών της

Αν και η Επιτροπή δεν αποτελεί δικαιοδοτικό όργανο, ωστόσο έχει αναπτύξει μια σειρά από standards¹⁵³ τα οποία φαρμόζει κατά την διεξαγωγή των επισκέψεων, προκειμένου να εκτιμήσει την επικρατούσα κατάσταση και να ενθαρρύνει τα κράτη να εκπληρώσουν τα κριτήρια που θέτει. Η δικαιολογητική βάση την οποία προσφέρει η Επιτροπή για την ανάπτυξη αυτού του corpus προτύπων, είναι η αντίληψη ότι το υπάρχον ευρωπαϊκό και διεθνές νομικό πλαίσιο δεν προσφέρει σαφείς κατευθύνσεις¹⁵⁴. Έτσι, τα standards της Επιτροπής είναι περισσότερο λεπτομερή από τα άλλα ευρωπαϊκά εργαλεία, αν και δεν είναι δεσμευτικά, παρά μόνο προσφέρουν κατευθυντήριες γραμμές στα κράτη για την βελτίωση του καθεστώτος κράτησης¹⁵⁵. Τα πρότυπα αυτά συγκεντρώνονται στις ετήσιες εκθέσεις της Επιτροπής, οι οποίες κωδικοποιούν τα ευρήματα της από επισκέψεις που έχει πραγματοποιήσει στην χώρα, αντικατοπτρίζοντας της ανησυχίες της. Σημειωτέον ότι αυτά τα θεσπισμένα πρότυπα είναι γενικής εφαρμογής, δηλαδή ενώ αρχικά αναπτύχθηκαν αποσκοπώντας στην αναμόρφωση

¹⁵² Βλ. 4^η Έκθεση για το Ηνωμένο Βασίλειο, παρ.112, CPT/Inf (2000) 1

¹⁵³ Βρίσκονται διαθέσιμα στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://www.cpt.coe.int/en/documents/eng-standards_scr.pdf#xml=http://www.search.coe.int/texis/search/pdfhi.txt?query=cpt+standards&pr=Internet_D2&prox=page&rorder=500&rprox=750&rdfreq=500&rwfreq=500&rlead=500&rdepth=250&sufs=1&order=r&mode=&oq=&id=484970c8f

¹⁵⁴ Βλ. 1η Γενική Έκθεση της Επιτροπής, CPT/Inf(91) 3 par. 95-96

¹⁵⁵ Ibid par. 96

των δυτικών καθεστώτων, πλέον εφαρμόζονται σε όλη την Ευρώπη, ακόμα και στις νεοδημιουργηθείσες δημοκρατίες¹⁵⁶.

Αναφορικά με τα θέματα τα οποία έχει επεξεργαστεί, αυτά είναι η αστυνομική κράτηση, οι συνθήκες κράτησης σε φυλακές και ψυχιατρικά καταστήματα, η μεταχείριση μεταναστών, η κράτηση ανηλίκων και γυναικών, η απέλαση αλλοδαπών, την εκπαίδευση του προσωπικού. Επιγραμματικά κάποια από τα standards είναι: η ενημέρωση για τα δικαιώματα του ατόμου που βρίσκεται υπό κράτηση, η παροχή του δικαιώματος επικοινωνίας με δικηγόρο, εξέτασης από γιατρό¹⁵⁷, η εισαγωγή ηλεκτρονικών μεθόδων καταγραφής των αστυνομικών ανακρίσεων για την αποφυγή περιστατικών απάνθρωπης μεταχείρισης¹⁵⁸, η τήρηση βασικών προϋποθέσεων αναφορικά με τις συνθήκες αστυνομικής κράτησης όπως επαρκής φωτισμός, εξαερισμός, καθαριότητα κελιών, παροχή κλινοσκεπασμάτων¹⁵⁹. Σημαντική αναφορά γίνεται και στο καθεστώς κράτησης σε φυλακές όπου και εκεί θέτει συγκεκριμένους όρους για την ανθρωπιστική μεταχείριση των κρατουμένων, κάνει προτάσεις για την αντιμετώπιση του φαινομένου του υπερπληθυσμού¹⁶⁰, αλλά και για την αντιμετώπιση των μεταδιδόμενων ασθενειών μέσα στις φυλακές, προτάσσοντας την σωστή ενημέρωση¹⁶¹, για την ορθότερη αντιμετώπιση των φυλακισμένων που εκτίουν μακρόχρονες ποινές ή ισόβια¹⁶², για την παροχή ολοκληρωμένης ιατρικής περίθαλψης στους εγκλείστους¹⁶³, ενώ δίνει σημασία και στην συναίνεση του κρατουμένου σχετικά με κάθε μορφή θεραπείας. Επιπρόσθετα, αναδεικνύει το ενδιαφέρον της σχετικά με την κράτηση αλλοδαπών, θέτοντας πρότυπα για την

¹⁵⁶ Ωστόσο αναγνωρίζει τις πρακτικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι χώρες που βγήκαν από ολοκληρωτικά καθεστάτα βλ. CPT/inf(93) 13 Γερμανία, παρ. 10-11, 69-70, 110-112, και 120, επίσης βλ. Gross, A., *Reinforcing the New Democracies: The European Convention on Human Rights and the Former Communist Countries- A Study of the Case-Law*, European Journal of International Law, 7, 1996, p. 89-102

¹⁵⁷ Βλ. http://www.cpt.coe.int/en/documents/eng-standards_scr.pdf#xml=http://www.search.coe.int/textis/search/pdfhi.txt?query=cpt+standards&pr=Internet_D2&prox=page&rorder=500&rprox=750&rdfreq=500&rwfreq=500&rlead=500&rdepth=250&sufs=1&order=r&moe=&opts=&cq=&id=484970c8f, σελ 6

¹⁵⁸ Ibid σελ. 10-11

¹⁵⁹ Ibid σελ. 15-16

¹⁶⁰ Ibid σελ. 21-24

¹⁶¹ Ibid σελ. 26-27

¹⁶² Ibid σελ. 28

¹⁶³ Ibid σελ. 29-33

ορθότερη υποδοχή και μεταχείρισή τους σε χώρους κράτησης¹⁶⁴, υπογραμμίζοντας και την παραδοχή ότι δεν είναι επιτρεπτή η απέλαση αλλοδαπών σε χώρες όπου ισχυρίζονται ότι αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο να υποστούν βασανιστήρια¹⁶⁵, όπως και η χρήση εξαναγκαστικών μεθόδων στο πλαίσιο αυτής.

Εν κατακλείδι, πρόκειται τα πιο λεπτομερή standards που έχουν ποτέ αναπτυχθεί σε διεθνές, περιφερειακό ή εθνικό επίπεδο. Άλλωστε διακρίνονται για την δυναμική τους, καθώς προκύπτουν από την εμπειρία την οποία προσφέρει η δυνατότητα επισκέψεων της Επιτροπής στις χώρες¹⁶⁶, προσφέροντας ευελιξία και προσαρμοστικότητα στα πρότυπα αυτά.

2.3. Η σχέση μεταξύ της CPT και του ΕΔΔΑ, συγκλίσεις και αποκλίσεις

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τη πρόληψη των βασανιστηρίων και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, συμπληρώνουν τρόπον τινά η μία την άλλη. Η CPT δεν θεσπίζει καινούρια πρότυπα, αλλά ενισχύει την ήδη υπάρχουσα προστασία των ατόμων που στερούνται την ελευθερία τους. Αναφορικά με την Επιτροπή, πρόκειται για ένα καθαρά προληπτικό όργανο, ενώ το Δικαστήριο ενεργεί post factum, εκδίδοντας αποφάσεις με δεσμευτική ισχύ. Έχει να κάνει περισσότερο με το παρελθόν και όχι τόσο άμεσα με το μέλλον. Η CPT δεν δεσμεύεται από συγκεκριμένες συνθήκες αν και δύναται να αναφερθεί σε διάφορα νομικά εργαλεία, ενώ το Δικαστήριο είναι υποχρεωμένο να ακολουθήσει συγκεκριμένες νομικές επιταγές. Διαφοροποιήσεις υπάρχουν και ως προς την σύνθεση των οργάνων, καθώς, το Δικαστήριο αποτελείται από νομικούς ενώ η Επιτροπή είναι πολυσύνθετη αποτελούμενη από νομικούς, γιατρούς, εγκληματολόγους κλπ.

¹⁶⁴ Ibid σελ. 39-40

¹⁶⁵ Ibid σελ. 42-43

¹⁶⁶ Malcolm D Evans, Rod Morgan, *Combating Torture in Europe*, ed. Council of Europe publishing, 2001, p.162

Είναι χαρακτηριστικό ότι στο καταστατικό της CPT δεν υπάρχει σχετική ερμηνεία της έννοιας των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής τιμωρίας. Έτσι, όταν επιτελεί τις λειτουργίες της, έχει την δυνατότητα να αναφερθεί και σε άλλα νομικά εργαλεία. Αυτό το οποίο πρέπει να τονιστεί, είναι ότι δεν υφίσταται σχέση ανταγωνισμού¹⁶⁷ μεταξύ τους αλλά αλληλοσυμπλήρωση, κάτι που είναι ευαπόδεικτο μέσα από διάφορες αποφάσεις του ΕΔΔΑ το οποίο πολλάκις έχει κάνει αναφορά σε εκθέσεις της Επιτροπής, δίνοντας έτσι έρρεισμα στις αποφάσεις του¹⁶⁸. Οι πιθανότητες σύγκρουσης είναι αμελητέες, αν και τα δύο όργανα επικεντρώνονται στο ίδιο πεδίο έχοντας οριοθετήσει «σιωπηρά»τα πεδία δράσης τους.

2.4. Το *modus operandi* της CPT υπό το πρίσμα των επισκέψεων, των εκθέσεων, και των συστάσεων

Όπως επανειλημμένα έχει αναφερθεί, η CPT αποτελεί όργανο προληπτικού χαρακτήρα, με κύριο έργο την συλλογή πληροφοριών και την διατύπωση συστάσεων. Η διαδικασία η οποία ακολουθείται από την Επιτροπή συνίσταται στην πραγματοποίηση επισκέψεων, καθώς σύμφωνα με το άρθρο 2 της Σύμβασης «κάθε μέλος θα επιτρέπει τις επισκέψεις σύμφωνα με αυτήν την Σύμβαση, σε κάθε τόπο εντός της δικαιοδοσίας του όπου άτομα στερούνται της ελευθερίας τους από δημόσια αρχή».

α) Τα μέλη της Επιτροπής

Η CPT αποτελείται από μέλη τα οποία είναι ισάριθμα των κρατών-μερών. Εκλέγονται από την Επιτροπή Υπουργών βάσει ενός καταλόγου ονομάτων που προετοιμάζεται από το προεδρείο της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης, για την χρονική περίοδο τεσσάρων ετών, με την δυνατότητα ανανέωσης της θητείας μία

¹⁶⁷ Σχετικά με τα σημεία επαφής και αντίθεσης βλ. Malcolm D Evans, Rod Morgan, *Protecting Prisoners, the Standards of the European Committee for the Prevention of Torture in Context*, ed. Oxford University Press, 1999, p. 85-92

¹⁶⁸ Χαρακτηριστικές αναφορές σε εκθέσεις της CPT έχουν γίνει στις υποθέσεις *Peers v Greece*, Judgment of 21 May 1998, *Aydin v Turkey*, Judgment of 7 March 1996, *Ramirez Sanchez v. France*, Judgment Of 4 July 2006

φορά. Επιλέγονται μεταξύ προσώπων υψηλού ηθικού χαρακτήρα, γνωστών για το κύρος τους στο πεδίο δικαιωμάτων του ανθρώπου, ή με επαγγελματική πείρα σε τομείς που καλύπτονται από την Σύμβαση αυτή¹⁶⁹. Επίσης, λόγω του διεπιστημονικού χαρακτήρα εντολής της Επιτροπής τα μέλη της προέρχονται από διάφορα γνωστικά πεδία, εκτός από νομικοί¹⁷⁰ μέλη είναι και γιατροί, ψυχολόγοι, εγληματολόγοι, διοικητές φυλακών, νοσοκομείων, καθώς και άτομα γνωστά για την δράση τους στον τομέα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

β) Οι ειδικοί

Στο έργο τους τα μέλη συνεπικουρούνται αν το επιθυμούν, από εμπειρογνώμονες και διερμηνείς¹⁷¹. Αυτοί είναι ειδικά εκπαιδευμένα άτομα σε ανθρωπιστικές αποστολές, γιατροί, ειδικοί στην μεταχείριση κρατουμένων, ναρών ατόμων ή ψυχοπαθών, διερμηνείς μειονοτικών γλωσσών. Ωστόσο, η χρήση αυτών των ad hoc ειδικών επιβάλλεται να γίνεται κατ' εξαίρεση και μόνο όταν κρίνεται απαραίτητη για την βοήθεια της Επιτροπής σε συγκεκριμένη επίσκεψη. Πλέον όμως έχουν γίνει ο κανόνας και σε μία πενταμελή ομάδα υπάρχουν συχνά δύο ειδικοί οι οποίοι υπάγονται στις εντολές της. Επίσης, σε κάθε κράτος μέρος, υπάρχει ένας υπάλληλος σύνδεσμος ο οποίος ακολουθεί την Επιτροπή στις έρευνες της και δύναται να την βοηθήσει σε ζητήματα αντιμετώπισης γραφειοκρατικών εμποδίων, αλλά και στις επαφές με αξιωματούχους.

¹⁶⁹ Βλ. άρθρο 4 παρ.2 *Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τη πρόληψη των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας* 1989, ETS No. 126 διαθέσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.cpt.coe.int/en/documents/ecpt.htm>

¹⁷⁰ Στην σημερινή σύνθεση της Επιτροπής οι νομικοί είναι 22, ένας εγληματολόγος, 4 ψυχίατροι, 9 γιατροί, ένας διοικητής φυλακών, ένας μαθηματικός, 3 καθηγητές πολιτικών επιστημών, 3 κοινωνιολόγοι, και ένα μέλος επιτροπής υγείας

¹⁷¹ Βλ. άρθρο 7, παρ.2

γ) Οι επισκέψεις

Σύμφωνα με το άρθρο 2 της Σύμβασης, τα κράτη μέλη θα επιτρέπουν στην Επιτροπή να επισκέπτεται κάθε μέρος το οποίο εμπίπτει στην δικαιοδοσία τους, όπου βρίσκονται έγκλειστα άτομα που στερήθηκαν την ελευθερία τους, ύστερα από απόφαση δημόσιας αρχής. Πρόκειται για αστυνομικά τμήματα, φυλακές, κέντρα κράτησης αλλοδαπών που ζητούν άσυλο ή λαθρομεταναστών, στρατιωτικές φυλακές, αλλά και ψυχιατρικά καταστήματα. Οι επισκέψεις μπορούν να είναι περιοδικές ή ad hoc, όπου σύμφωνα με την πρώτη κατηγορία η Επιτροπή οφείλει να επισκέπτεται όλα τα μέρη συστηματικά, ενώ σύμφωνα με την δεύτερη διεξάγει επισκέψεις κατά προτεραιότητα όταν οι συνθήκες το επιβάλλουν¹⁷². Η γνωστοποίηση της επίσκεψης πρέπει να απευθύνεται στην αρμόδια υπηρεσία του ενδιαφερόμενου κράτους, ώστε να ενημερωθεί έγκαιρα και να μπορεί να εκφράσει πιθανές αντιρρήσεις σχετικά με την επίσκεψη ή με τα άτομα τα οποία την στελεχώνουν. Μετά το πέρας της επίσκεψης, η Επιτροπή συντάσσει έκθεση βάσει των πληροφοριών που συνέλεξε και των γεγονότων που διεπίστωσε, την οποία ανακοινώνει στο ενδιαφερόμενο κράτος, μαζί με τις συστάσεις τις οποίες κάνει. Αυτό γίνεται συνήθως έξι μήνες μετά την πραγματοποίηση της επίσκεψης, ενώ οι εκθέσεις περιλαμβάνουν τα ευρήματα, συστάσεις, σχόλια αλλά και αιτήματα για πρισσότερη ενημέρωση. Σημειωτέον ότι ενώ η εχεμύθεια είναι χαρακτηριστικό της Σύμβασης, η δημοσίευση των εκθέσεων έχει γίνει πλέον ο κανόνας, καθώς κράτη τα οποία δεν προβαίνουν στην δημοσίευση αυτομάτως θεωρούνται ότι έχουν κάτι να κρύψουν.

Πολύ σημαντική είναι η απόφαση διατύπωσης δημόσιας δήλωσης, η οποία λαμβάνεται από τα 2/3 των μελών, σε περίπτωση αποτυχίας βελτίωσης της κατάστασης από το ενδιαφερόμενο μέρος. Πρόκειται για μία δυνατότητα την οποία η Επιτροπή έχει χρησιμοποιήσει φειδωλά, καθώς μέχρι τώρα έχει κάνει δύο δημόσιες δηλώσεις το 1992 και το 1996 για την Τουρκία και δύο αναφορικά με την Τσετσενία, το 2001 και το 2007.

¹⁷² Από τις 252 επισκέψεις που έχει πραγματοποιήσει μέχρι τον Ιούλιο του 2007, οι 156 ήταν περιοδικές, ενώ οι 96 ad hoc

4^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Τα άλλα πρότυπα μη δεσμευτικού χαρακτήρα στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης

4.1. Ο Επίτροπος για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

Στην πληθώρα των πρωτοβουλιών για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, έχουν θέση και οι ενέργειες του Επιτρόπου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, καθώς από το 1999 ενεργεί κάτω από την εντολή προαγωγής των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, έργο το οποίο πραγματώνεται μέσα από τη σύνταξη εκθέσεων, γνώμεων και συστάσεων πολλές από τις οποίες αναφέρονται στα άτομα που στερούνται την ελευθερία τους. Αυτή η δράση ενεργεί συμπληρωματικά στον συνεχή και εποικοδομητικό διάλογο, για την εφαρμογή συγκεκριμένων standards στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Συγκεκριμένα, έχει ενδιαφέρον να δούμε κάποιες απόψεις τις οποίες έχει εκφράσει σχετικά με το θέμα των βασανιστηρίων. Έχει επισημάνει ότι οι συνθήκες κράτησης σε φυλακές πολλών ευρωπαϊκών χωρών, είναι απαράδεκτες, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις η μεταχείριση των κρατουμένων είναι απάνθρωπη και εξευτελιστική. Επισημαίνει το μεγάλο πρόβλημα του υπερπληθυσμού στις φυλακές αλλά και σε άλλα κέντρα κράτησης, το οποίο δύναται να επιφυλάξει άλλα σημαντικά προβλήματα όπως έλλειψη υγιεινής και ιδιωτικότητας, κάτι που ισοδυναμεί με απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση, τα προβλήματα τα οποία δημιουργούν τα μέτρα πειθαρχίας, όπως η απομόνωση, όταν εφαρμόζονται παρατεταμένα¹⁷³. Έχει υπογραμμίσει την ανάγκη ενδυνάμωσης της προστασίας έναντι των βασανιστηρίων, την μη παρέκκλιση από την γενική απαγόρευση προκειμένου να ευοδωθεί ο αγώνας κατά της ακραίας βαρβαρότητας. Εξέφρασε την αντίθεσή του αναφορικά με το “ticking bomb” σενάριο που θέλει την ευλογία

¹⁷³ Viewpoints 2007 “Prisoners should be treated with dignity”

των βασανιστηρίων όταν είναι να σωθούν ανθρώπινες ζωές. Έκρινε ως απαράδεκτη και αμφίβολη την χορήγηση διπλωματικών διαβεβαιώσεων σε περιπτώσεις απέλασης σε χώρες όπου το άτομο κινδυνεύει να υποβληθεί σε βασανιστήρια, ενώ έχει υποστηρίξει πολλάκις την ανάπτυξη θεσμών συνεχούς ελέγχου του καθεστώτος κράτησης¹⁷⁴. Ως προς το θέμα της τρομοκρατίας και της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, είναι απόλυτος καθώς έχει υποστηρίξει την ανάγκη επανεξέτασης από τις χώρες των αντιτρομοκρατικών μέτρων τα οποία αντιτίθενται σε βασικά δικαιώματα, κρίνοντας ως απαράδεκτη την προσπάθεια που γίνεται από χώρες για τον επαναπροσδιορισμό της έννοιας των βασανιστηρίων¹⁷⁵.

Αυτές είναι ορισμένες από τις απόψεις τις οποίες κατά καιρούς έχει εκφράσει ο Επίτροπος, ωστόσο η αντίληψή του σχετικά με το θέμα των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης, είναι έκδηλη και μέσα από τις εκθέσεις τις οποίες συντάσσει μετά από κάθε του επίσκεψη. Ειδικότερα, έχει τονίσει την σημασία βελτίωσης των υλικών συνθηκών διαβίωσης σε φυλακές της Γεωργίας, την δυσαρέσκειά του για την επιβολή της θανατικής ποινής στην Abkhazia, έχει εκφράσει την ανησυχία του σχετικά με την κακομεταχείριση που υφίστανται οι κρατούμενοι στα αστυνομικά τμήματα της Γεωργίας τονίζοντας την ανάγκη εκπαίδευσης και αναμόρφωσης της κουλτούρας των αστυνομικών¹⁷⁶.

Σε επίσκεψή του στην Τσετσενία δεν διεπίστωσε καλύτερη κατάσταση, καθώς οι συνθήκες κράτησης στις φυλακές δεν ήταν ικανοποιητικές, ενώ έδωσε και το στίγμα του σχετικά με τις εξαφανίσεις οι οποίες βαραίνουν τις δυνάμεις ασφαλείας, στο πλαίσιο του ευρύτερου αντιτρομοκρατικού αγώνα¹⁷⁷. Όσον

¹⁷⁴ Viewpoints 2008 "The protection against torture must be strengthened", Viewpoints 2006 "Torture can never, ever be accepted"

¹⁷⁵ Viewpoints 2008 "Serious human rights violations during anti-terror campaign must be corrected - and never repeated"

¹⁷⁶ Follow up report to the recommendations of the Commissioner for Human Rights, following his visit to Georgia from 1 to 10 June 2000

¹⁷⁷ Report of the Commissioner for Human Rights, on his visit to the Chechen Republic of the Russian Federation 25 - 26 FEBRUARY 2006

αφορά γενικότερα την Ρωσία, σε επίσκεψη που πραγματοποίησε το 2004, διεπίστωσε την περίοδο προσαρμογής της χώρας στα ευρωπαϊκά πρότυπα, σε ότι αφορά στο σωφρονιστικό σύστημα, ωστόσο έγινε και δέκτης ιχυρισμών κακοποίησης σε αστυνομικά τμήματα. Επισήμανε την παρεμπόδιση της πρόσβασης των κρατουμένων σε δικηγόρο, σε γιατρό, όπως και την έλλειψη ενημέρωσης για τα δικαιώματά τους και πρότεινε τον εκσυγχρονισμό των ιατρικών υπηρεσιών προκειμένου να αντιμετωπιστούν σοβαρές ασθένειες¹⁷⁸.

Ιδιαίτερης σημασίας είναι και η έκθεση που συνέταξε μετά την πραγματοποίηση της επίσκεψής του στο Ηνωμένο Βασίλειο το 2004, καθώς έλαβε χώρα σε μία ταραγμένη περίοδο λόγω της αντιτρομοκρατικής υστερίας η οποία έπληξε όλο το νομοθετικό, διοικητικό και εκτελεστικό σύστημα του Ηνωμένου Βασιλείου. Εξέφρασε την αντίθεσή του σχετικά με την χρήση των αποδεικτικών στοιχείων τα οποία ήταν αποτέλεσμα βασανιστηρίων, αλλά και σχετικά με την χορήγηση διπλωματικών διαβεβαιώσεων σε περίπτωση απέλασης ενός ατόμου που κινδυνεύει να υποστεί βασανιστήρια. Επίσης, δήλωσε τη δυσαρέσκειά του σχετικά με την αυξανόμενη τάση κράτησης των ατόμων που έχουν κάνει αίτηση χορήγησης ασύλου, προτείνοντας την ανάπτυξη εναλλακτικών τρόπων επίβλεψης¹⁷⁹.

Αναφορικά με την Τουρκία, παρά την αναπροσαρμογή του νομοθετικού της πλαισίου, ο Επίτροπος σημείωσε ότι ακόμα υφίστανται περιστατικά άσκησης βασανιστηρίων από τους αστυνομικούς, αλλά και από τις δυνάμεις ασφαλείας. Οι κρατούμενοι δεν υποβάλλονται σε ιατρικές εξετάσεις και όταν αυτές πραγματοποιούνται, δεν γίνονται με τον σωστό τρόπο, ενώ για πολύ καιρό δεν έχουν πρόσβαση σε δικηγόρο. Ακόμα, σχετικά με την μεταχείριση των γυναικών, συχνή ήταν η υποβολή τους σε εξέταση παρθενίας¹⁸⁰, μία πρακτική που πλέον

¹⁷⁸ Report of the Commissioner for Human Rights, on his visit to the Russian Federation from 15 to 30 July 2004 19 to 29 September 2004, Strasbourg, 20 April 2005

¹⁷⁹ Report of the Commissioner for Human Rights, on his visit to the UK 4th – 12th November 2004, Strasbourg, 8 June 2005

¹⁸⁰ Βλ. σχετικά Chant' Lasco, *Virginity Testing in Turkey: A Violation of Women's Human Rights* Human Rights Brief, Volume 9 Issue 3, 2002

διενεργείται μόνο μετά από την σύμφωνη γνώμη της γυναίκας, ή αν είναι ο μόνος τρόπος συλλογής αποδεικτικών στοιχείων. Επίσης, όπου διατυπώνονται ισχυρισμοί για την πρόκληση βασανιστηρίων, αυτοί δεν τυγχάνουν έρευνας. Ωστόσο, ο Επίτροπος ενθαρρύνει την προσπάθεια προσαρμογής και εναρμονίσης της Τουρκίας με τις άλλες χώρες, η οποία είναι δυνατή μόνο μέσα από την εγκατάλειψη πρακτικών του παρελθόντος¹⁸¹.

Αναφορικά με την Γαλλία, παρά το γεγονός ότι αναγνώρισε την αξία της ως μια δημοκρατική χώρα η οποία σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα, επισήμανε αρκετά αρνητικά σημεία. Σε όλα τα ιδρύματα τα οποία επισκέφτηκε διεπίστωσε το «νοσηρό» φαινόμενο του υπερπληθυσμού, της έλλειψης συνθηκών υγιεινής, κάτι που υπερισχύει και στα αστυνομικά τμήματα και τα κέντρα κράτησης αλλοδαπών, ενώ αποκόμισε την εντύπωση μίας δεύτερης τιμωρίας στους φυλακισμένους. Επιπρόσθετα, η παροχή επιπλέον δυνατοτήτων όπως η τηλεόραση, το φαγητό, χρεώνεται υπερβολικά κάτι το οποίο θεώρησε απαράδεκτο, ενώ έκρινε ως ανεπίτρεπτη την πρακτική κράτησης ατόμων σε απομόνωση για χρόνια¹⁸².

Συμπερασματικά, αυτό το οποίο προκύπτει είναι ότι ο θεσμός του Επιτρόπου λειτουργεί συμπληρωματικά με τα άλλα όργανα του Οργανισμού του Στρασβούργου, ενεργώντας σε ένα πλαίσιο διεξαγωγής επισκέψεων στα κράτη μέλη, συμβάλλοντας με τον δικό του τρόπο στην προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

¹⁸¹ Report of the Commissioner for Human Rights, on his visit to Turkey 11 - 12 June 2003, Strasbourg, 19 December 2003

¹⁸² Report of the Commissioner for Human Rights, on his visit to France from 5 TO 21 September 2005, Strasbourg, 15 February 2006

4.2. Η Επιτροπή Υπουργών

Σημαντική κρίνεται η συμβολή της Επιτροπής Υπουργών, αναφορικά με την ανάπτυξη πρωτοβουλιών για την προστασία των ατόμων που στερούνται της ελευθερίας τους. Δύναται να εκφράσει συμπεφωνημένες προσεγγίσεις σχετικά με προβλήματα τα οποία αντιμετωπίζει η Ευρώπη, αλλά και να κάνει συστάσεις σε κράτη μέλη σχετικά με θέματα που χαρακτηρίζουν την κοινή πολιτική του Οργανισμού. Κατά καιρούς έχει υιοθετήσει σημαντικές συστάσεις σχετικά με το θέμα μεταχείρισης των κρατουμένων, συμβάλλοντας από κοινού με τα άλλα όργανα στην αποτελεσματικότερη προστασία. Τα standards λοιπόν τα οποία υιοθετούνται μέσα από τις συστάσεις του, εκφράζουν την πολιτική συναίνεση των κρατών μελών σχετικά με την μεταχείριση των κρατουμένων, απευθυνόμενα στις εθνικές αρχές κάθε κράτους. Έτσι, πρότυπα όπως οι Ευρωπαϊκοί Σωφρονιστικοί Κανόνες¹⁸³, παρόλο που δεν έχουν δεσμευτική ισχύ, αποτελούν σημαντικό οδηγό για την προσαρμογή του σωφρονιστικού συστήματος των χωρών.

α) Οι Ευρωπαϊκοί Σωφρονιστικοί Κανόνες

Οι Ευρωπαϊκοί Σωφρονιστικοί Κανόνες, αντικατέστησαν τους παλαιότερους κανόνες του 1987¹⁸⁴, προκειμένου να απεικονήσουν τις προόδους που έχουν επιτευχθεί στην ποινική πολιτική, στην σωφρονιστική πρακτική, αλλά και στην διαχείριση εν γένει των φυλακών στην Ευρώπη. Πρόκειται για την ανάδειξη μίας νέας φιλοσοφίας αναφορικά με την μεταχείριση των κρατουμένων. Ωστόσο, η εκτίμηση της επιρροής τους είναι εξαιρετικά δύσκολη καθώς δεν υφίσταται κάποιος μηχανισμός ελέγχου. Γίνεται όμως μία σχετική αναφορά σε

¹⁸³ Recommendation Rec(2006)2 of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules (Adopted by the Committee of Ministers on 11 January 2006 at the 952nd meeting of the Ministers' Deputies) διαθέσιμη στην ιστοσελίδα http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_co-operation/prisons_and_alternatives/ID5603-Compendium%20of%20texts%20relating%20to%20penitentiary%20questions.pdf#xml=http://www.search.coe.int/taxis/search/pdfhi.txt?query=Compendium+of+conventions%2C&pr=Internet_D2&prox=page&ror der=500&rprox=750&rdfreq=500&rwfreq=500&rlead=500&rdepth=250&sufs=1&order=r&mode=&opts=&cq=&sr=&id=484b9aa67

¹⁸⁴ Recommendation No. R (87) 3 of the Committee of Ministers on the European Prison Rules

αυτούς μέσα από αποφάσεις του ΕΔΔΑ, ή και εκθέσεις της CPT, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι τους αποδίδεται εξαιρετική σημασία¹⁸⁵.

Σχετικά με τους τομείς στους οποίους εξακτινώνεται η ενασχόλησή τους, αυτοί είναι οι παρακάτω. Οι συνθήκες κράτησης, οι οποίες αφορούν το θέμα του χώρου ή της επιφάνειας του δαπέδου των κελιών, το θέμα του φωτισμού και το θέμα του εξαερισμού, το θέμα του υπερπληθυσμού των φυλακών, την καθαριότητα των χώρων και την υγιεινή των κρατουμένων, τον ρουχισμό και την κλινοστρωμνή, την ικανοποιητική διατροφή, την νομική αρωγή, την επικοινωνία με τον έξω κόσμο, την εκπαίδευση, την εργασία, την φυσική άσκηση, την ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας, την μεταφορά, τα θετικά μέτρα για τις γυναίκες και τα παιδιά, την ιδιαίτερη βοήθεια σε αλλοδαπούς κρατούμενους, Αναφορικά με τον τομέα της υγείας, υπάρχουν προβλέψεις για την ιατρική περίθαλψη στις φυλακές, για το ιατρικό και το νοσηλευτικό προσωπικό, για την μεταφορά ασθενών κρατουμένων σε ειδικευμένα ιδρύματα, καθώς και για την πνευματική υγεία. Αναφορικά με την τήρηση της τάξεως, αναφέρεται στην λήψη μέτρων ασφαλείας τα οποία εφαρμόζονται στους κρατούμενους, στην πειθαρχία και την τιμωρία, στην χρήση βίας, στα όργανα καθηλώσεως αλλά και στα αιτήματα και παράπονα των κρατουμένων. Επίσης, υπάρχουν προβλέψεις για την διοίκηση και το προσωπικό, για το καθεστώς των υπόδικων και των κατάδικων, αλλά και την κυβερνητική επιθεώρηση και παρακολούθηση.

Σχετικά με την υφιστάμενη σχέση των Κανόνων με τα standards της CPT, αξίζει να σημειωθεί ότι εξυπηρετούν διαφορετικούς σκοπούς. Οι πρώτοι χρησιμοποιούνται ως «ερέθισμα» στην εθνική δράση, ενώ τα δεύτερα διακρίνονται για την δυναμική τους στην ενίσχυση της μεταχείρισης των κρατουμένων¹⁸⁶. Κάποια σύμπτωση είναι πιθανή, ωστόσο τα πρότυπα της CPT διακρίνονται για την λεπτομέρεια τους, κάτι που τους προσφέρει μεγαλύτερη

¹⁸⁵ Χαρακτηριστική αναφορά έχει γίνει στην υπόθεση Ramirez Sanchez v. France, Judgment of 4 July 2006

¹⁸⁶ Βλ. σχετικά Jim Murdoch, *The Treatment of Prisoners - European standards*, ed. Council of Europe publishing, 2006, p. 36-37

νομιμοποίηση. Αναφορές των Κανόνων στις εκθέσεις της υπάρχουν¹⁸⁷, αλλά αποσπασματικές με την επικρατούσα αίσθηση ότι αυτοί αγνοούνται.

β) Τα άλλα πρότυπα της Επιτροπής Υπουργών

Σχετικά νωρίς η Επιτροπή Υπουργών ασχολήθηκε με το θέμα της προστασίας των ατόμων που στερούνται της ελευθερίας τους, αναπτύσσοντας ένα σύνολο αποφάσεων και συστάσεων. Έτσι κάποια από τα θέματα τα οποία ασχολήθηκε ήταν¹⁸⁸ τα εκλογικά, ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα των φυλακισμένων¹⁸⁹, όπου αναγνωρίζει ότι αυτά μπορούν να περιοριστούν μόνο για λόγους ασφαλείας στην φυλακή, η χορήγηση άδειας στους φυλακισμένους βάσει εκπαιδευτικών, εργασιακών, ιατρικών αλλά και οικογενειακών λόγων ως ένας τρόπος εξανθρωπισμού των συνθηκών διαβίωσης¹⁹⁰, την μεταχείριση επικίνδυνων εγκλείστων όπου προτείνει την εφαρμογή μέτρων ασφαλείας με σεβασμό στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια¹⁹¹. Επίσης, ασχολήθηκε με το θέμα των αλλοδαπών κρατουμένων, την ορθότερη μεταχείρισή τους βάσει των ειδικών αναγκών(γλώσσα, ήθη, θρησκεία) και της παροχής ίσων ευκαιριών με τους άλλους κρατούμενους¹⁹², ιδιαίτερη μέριμνα έδειξε και για την εκπαίδευση στην φυλακή την οποία έκρινε ως σημαντική για την επανένταξη του ατόμου στην κοινωνία εξακτινώμενη στους τομείς της πολιτιστικής δραστηριότητας, των σπορ, της κοινωνικής εκπαίδευσης, κλπ¹⁹³. Ακόμα, ασχολήθηκε με το θέμα ελέγχου των

¹⁸⁷ Βλ. για παράδειγμα 1^η Έκθεση για το Η. Βασίλειο παρ.74, 1^η Έκθεση για την Αυστρία παρ.83

¹⁸⁸ Υπάρχουν αρκετές αποφάσεις και συστάσεις οι οποίες έχουν αντικατασταθεί από νεότερες και περισσότερο επεξεργασμένες, γι' αυτό το λόγο δεν θα αναφερθούν όλες

¹⁸⁹ Resolution (62) 2 (*Adopted by the Ministers' Deputies on 1st February 1962*) Electoral, civil and social rights of prisoners Recommendation 195

¹⁹⁰ Recommendation No. R (82) 16 of the Committee of Ministers to member states on prison leave (Adopted by the Committee of Ministers on 24 September 1982 at the 350th meeting of the Ministers' Deputies)

¹⁹¹ Recommendation No. R (82) 17 of the Committee of Ministers to member states concerning custody and treatment of dangerous prisoners (Adopted by the Committee of Ministers on 24 September 1982 at the 350th meeting of the Ministers' Deputies)

¹⁹² Recommendation No. R (84) 12 of the Committee of Ministers to member states concerning foreign prisoners (Adopted by the Committee of Ministers on 21 June 1984 at the 374th meeting of the Ministers' Deputies)

¹⁹³ Recommendation No. R (89) 12 of the Committee of Ministers to member states on education in prison (Adopted by the Committee of Ministers on 13 October 1989 at the 429th meeting of the Ministers' Deputies)

μεταδιδόμενων νοσημάτων όπως το aids και άλλες ασθένειες στην φυλακή, με την ανάπτυξη αποτελεσματικών προληπτικών μέτρων και ιατρικής φροντίδας¹⁹⁴. Το ενδιαφέρον της έδειξε και σχετικά με την επιλογή, τον επαγγελματισμό και την εκπαίδευση του προσωπικού σε φυλακές¹⁹⁵, τις ηθικές και οργανωτικές πτυχές της ιατρικής φροντίδας προκειμένου ο φυλακισμένος να τυγχάνει φροντίδας ανάλογης με αυτή που προσφέρει η κοινότητα¹⁹⁶. Ωστόσο, δεν θα μπορούσε να παραλείψει το φλέγον ζήτημα του υπερπληθυσμού των φυλακών, το οποίο αναγνωρίζει ως μέγιστη πρόκληση στην διαχείριση των φυλακών και στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, διατυπώνοντας συστάσεις για την καταπολέμησή του¹⁹⁷, όπως και το θέμα μεταχείρισης των ατόμων που εκτίουν μακροχρόνια ή ισόβια ποινή προκειμένου να επιτευχθεί η παροχή αξιοπρεπών συνθηκών διαβίωσης και εποικοδομητικής προετοιμασίας για την επανένταξη, σε συνδιασμό πάντα με την διατήρηση της ασφάλειας¹⁹⁸.

Οι συστάσεις και αποφάσεις που έχουν διατυπωθεί από την Επιτροπή Υπουργών, όπως ήδη αναφέρθηκε δεν είναι δεσμευτικής ισχύος. Παρόλα αυτά αποτελούν οδηγό δράσης για τα εθνικά συστήματα με την συνεργία άλλων οργάνων, όπως η Κοινοβουλευτική Συνέλευση που θα εξετάσω παρακάτω.

¹⁹⁴ Recommendation No. R (93) 6 of the committee of ministers to member states concerning prison and criminological aspects of the control of transmissible diseases including aids and related health problems in prison (Adopted by the Committee of Ministers on 18 October 1993, at the 500th meeting of the Ministers' Deputies)

¹⁹⁵ Recommendation No. R (97) 12 of the committee of ministers to member states on staff concerned with the implementation of sanctions and measures (Adopted by the Committee of Ministers on 10 September 1997, at the 600th Meeting of the Ministers' Deputies), επίσης βλ. Resolution (66) 26 on the status, recruitment and training of prison staff, and

Resolution (68) 24 on the status, selection and training of governing grades of staff of penal establishments
¹⁹⁶ Recommendation No. R (98) 7 of the Committee of Ministers to member states concerning the ethical and organizational aspects of health care in prison (*Adopted by the Committee of Ministers on 8 April 1998, at the 627th meeting of the Ministers' Deputies*)

¹⁹⁷ Recommendation No. R (99) 22 of the committee of ministers to member states concerning prison overcrowding and prison population inflation (Adopted by the Committee of Ministers on 30 September 1999 at the 681st meeting of the Ministers' Deputies)

¹⁹⁸ Recommendation Rec(2003)23 of the Committee of Ministers to member states on the management by prison administrations of life sentence and other long-term prisoners (Adopted by the Committee of Ministers on 9 October 2003 at the 855th meeting of the Ministers' Deputies)

4.3. Η Κοινοβουλευτική Συνέλευση

Η Κοινοβουλευτική Συνέλευση αποτελεί των θεματοφύλακα των θεμελιωδών αξιών του Συμβουλίου της Ευρώπης, καθώς υιοθετεί της δικές της συστάσεις και αποφάσεις, διαδραματίζοντας ενεργό ρόλο στην ανάπτυξη πρωτοβουλιών για την προστασία των ατόμων που στερούνται της ελευθερίας τους. Αξίζει να αναφερθούν ορισμένες πρωτοβουλίες σε αυτόν τον τομέα, καθώς έχει κάνει σημαντική εργασία στο θέμα των βασανιστηρίων.

Το θέμα αυτό απασχόλησε την Συνέλευση νωρίς. Έτσι, από το 1968 εξέφρασε την ανησυχία της για τη Ελλάδα και την μεταχείριση των κρατούμενων, ενώ εν έτει 1975 διατυπώνει την σύσταση 768 για τα βασανιστήρια στον κόσμο, όπου αναγνώρισε ότι τα βασανιστήρια είναι από τις πιο φρικτές μορφές βαρβαρότητας που μπορεί να προκαλέσει ο άνθρωπος, προτείνοντας στα κράτη μέλη να αναθεωρήσουν τις συμβάσεις έκδοσης και αμοιβαίας βοήθειας σε ποινικά θέματα, οι οποίες ισχύουν και για κράτη τα οποία χρησιμοποιούν τα βασανιστήρια¹⁹⁹. Αυτή την σύσταση επικαλείται σε μετέπειτα σύσταση για την Διεθνή Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων²⁰⁰, όπου κάλεσε να κράτη μέλη υιοθετήσουν το draft σε μία προσπάθεια συστηματικής καταπολέμησης των βασανιστηρίων. Η προσπάθειά της να ενθαρρύνει την ανάπτυξη νομικών εργαλείων που θα αποτρέψουν τα βασανιστήρια, ενισχύεται και με την υιοθέτηση σύστασης όπου ζητεί από την Επιτροπή Υπουργών να υιοθετήσει το draft της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προστασία των κρατουμένων από τα βασανιστήρια, την απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση²⁰¹, επισημαίνοντας ότι τα νομικά κανάλια τα οποία έχει στην διαθεσή του το άτομο για καταδικάσει

¹⁹⁹ Recommendation 768 (1975) on torture in the world, Text adopted by the Assembly on 3 October 1975 (13th Sitting)

²⁰⁰ Recommendation 909 (1981) on the International Convention against Torture, Text adopted by the Assembly on 26 January 1981 (20th Sitting).

²⁰¹ Recommendation 971 (1983) on the protection of detainees from torture and from cruel, inhuman or degrading treatment or punishment text adopted by the Assembly on 28 September 1983 (13th Sitting).

αυτή την βία, δεν είναι αρκετά καθώς ενεργοποιούνται μετά την αποτρόπαιη πράξη. Με μεταγενέστερη απόφαση πρότεινε την ενδυνάμωση αυτού του συστήματος προστασίας²⁰².

Ακόμα, έδειξε ενδιαφέρον για τις συνθήκες κράτησης των ατόμων σε χώρες του Συμβουλίου της Ευρώπης, σημειώνοντας το πρόβλημα του υπερπληθυσμού, το οποίο οδηγεί στην επιδείνωση των όρων διαβίωσης, καλώντας την Επιτροπή Υπουργών μεταξύ άλλων, να εξετάσει πιθανές εναλλακτικές λύσεις αντί της φυλάκισης²⁰³. Αργότερα προέβη στην πρόταση υιοθέτησης Ευρωπαϊκού Χάρτη των Φυλακών, ο οποίος θα περικλείει θέματα όπως ο υπερπληθυσμός, οι ασθένειες κ.α., τον οποίο η Επιτροπή Υπουργών θα χρησιμοποιούσε ως βάση για την υιοθέτηση Σύμβασης σχετικής με τα δικαιώματα των κρατουμένων²⁰⁴.

Η Συνέλευση δεν θα μπορούσε να μείνει ασυγκίνητη και αδρανής απέναντι στο δράμα της Τσετσενίας, καθώς τόνισε το πρόβλημα της ατιμωρησίας που επικρατούσε σχετικά με τις παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, προτείνοντας μεταξύ άλλων και την δημοσίευση της έκθεσης της CPT από την Ρωσία²⁰⁵. Ακόμα, ασχολήθηκε με το θέμα των αγνοουμένων στην Αρμενία, το Αζερμπαϊτζάν και την Γεωργία, προτείνοντας στην CPT να εξετάσει το ζήτημα μέσω επισκέψεων που θα πραγματοποιήσει²⁰⁶.

Το θέμα της τρομοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έχει απασχολήσει την Συνέλευση κατά κόρον, καθώς ήδη με σύστασή της υπέδειξε

²⁰² Recommendation 1323 (1997) on strengthening the machinery of the European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, Text adopted by the Assembly on 21 April 1997 (9th Sitting).

²⁰³ Recommendation 1257 (1995) on the conditions of detention in Council of Europe member states, Text adopted by the Assembly on 1 February 1995 (5th Sitting)

²⁰⁴ Recommendation 1747 (2006)¹ European prisons charter, Text adopted by the Standing Committee, acting on behalf of the Assembly, on 29 May 2006

²⁰⁵ Resolution 1323 (2003) The human rights situation in the Chechen Republic, Text adopted by the Assembly on 2 April 2003 (13th Sitting)

²⁰⁶ Recommendation 1797 (2007) Missing persons in Armenia, Azerbaijan and Georgia from the conflicts over the Nagorno-Karabakh, Abkhazia and South Ossetia regions, Text adopted by the Standing Committee, acting on behalf of the Assembly, on 24 May 2007

ορισμένα μέτρα τα οποία έπρεπε τα κράτη μέλη να λάβουν υπόψιν τους προκειμένου να καταπολεμήσουν την τρομοκρατία, εξασφαλίζοντας τον σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα²⁰⁷. Ανάμεσα στα μέτρα που πρότεινε ήταν η άρνηση έκδοσης των τρομοκρατών σε χώρες όπου εφαρμόζουν την θανατική ποινή, αλλά και η μη χρήση του άρθρου 15 της ΕΣΔΑ, για τον περιορισμό ελευθεριών. Ακόμα, εξέφρασε την ανησυχία της σχετικά με τις διαδικασίες απέλασης, καθώς σημειώθηκαν αρκετά περιστατικά κακομεταχείρισης, αλλά και θάνατοι κατά το παρελθόν. Έθιξε το πρόβλημα της ελλειπούς εκπαίδευσης των αστυνομικών δυνάμεων και των δυνάμεων ασφαλείας, αλλά και την έλλειψη διαφάνειας ως προς την διεξαγωγή της διαδικασίας, ενώ πρότεινε μεταξύ άλλων την ανάπτυξη συστημάτων ελέγχου της διαδικασίας, αλλά και την συνδρομή γιατρών, ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών²⁰⁸, κατά την διαδικασία της απέλασης.

Το ζήτημα της συμβατότητας των αντιτρομοκρατικών μέτρων με τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ήταν κεντρικό σημείο ενασχόλησης, καθώς μετά την 11^η Σεπτεμβρίου όπως θα δούμε σε επόμενο μέρος της εργασίας, οι παραβιάσεις ήταν πολλές τόσο από την πλευρά των ΗΠΑ αλλά και από την πλευρά των ευρωπαϊκών κρατών. Έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον ως προς την νομιμότητα κράτησης των ατόμων στο Γουαντάναμο, αναγνωρίζοντας την ανάγκη καταπολέμησης της τρομοκρατίας, αλλά μέσα σε πλαίσια²⁰⁹. Υπογράμμισε την νομική «μαύρη τρύπα» η οποία χαρακτηρίζει τους κρατούμενους, την ασυμβατότητα με το γράμμα του δικαίου, καθώς οι κρατούμενοι υποβάλλονταν σε σκληρή, απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση, καταδίκασε την πρακτική των «μυστικών φυλακών», ενώ κάλεσε τα ευρωπαϊκά κράτη να μεριμνήσουν για την απελευθέρωση των πολιτών τους, αλλά και να μην συνεργαστούν με τις ΗΠΑ σε ότι αφορά στην έκδοση των πολιτών τους. Σημαντική δράση όμως κατέδειξε σε ότι αφορά στις μυστικές φυλακές και τις

²⁰⁷ Resolution 1271 (2002) Combating terrorism and respect for human rights, Text adopted by the Assembly on 24 January 2002 (6th Sitting)

²⁰⁸ Recommendation 1547 (2002) Expulsion procedures in conformity with human rights and enforced with respect for safety and dignity, Text adopted by the Assembly on 22 January 2002 (3rd Sitting)

²⁰⁹ Resolution 1433 (2005) Lawfulness of detentions by the United States in Guant' namo Bay Text adopted by the Assembly on 22 January 2002 (3rd Sitting)

έκνομες μεταγωγές κρατουμένων, στις οποίες εμπλέκονται κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης²¹⁰. Υποστήριξε πως ο «ιστός της αράχνης», το δίκτυο αυτό των παράνομων μεταγωγών και κρατήσεων, έγινε με την συνεργασία ή την ανοχή και των ευρωπαϊκών κρατών τα οποία προσπάθησαν να ρίξουν το πέπλο της μυστικότητας σε αυτές τις επιχειρήσεις, καταστρατηγώντας το corpus των νομικών τους υποχρεώσεων με διάφορους τρόπους. Προτείνει στα ευρωπαϊκά κράτη να λάβουν αποτελεσματικά μέτρα ώστε να πάψουν οι παράνομες κρατήσεις και μεταγωγές, να αναθεωρήσουν τις διμερείς συμφωνίες με τις ΗΠΑ και να εξασφαλίσουν ότι είναι σύμφωνες με τα ανθρώπινα δικαιώματα, αλλά και να διεξαχθούν σχετικές έρευνες με τις παράνομες δράσεις.

Στο πλαίσιο της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης, όπως θα εξετάσω σε μεταγενέστερο μέρος, αναλήφθηκαν σημαντικές πρωτοβουλίες σχετικά με την εξισσορόπηση αντιτρομοκρατικών μέτρων και προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αποδεικνύοντας έτσι την δυναμική και την ευαισθησία του οργάνου.

²¹⁰ Resolution 1507 (2006) Alleged secret detentions and unlawful inter-state transfers of detainees involving Council of Europe member states, Text adopted by the Assembly on 27 June 2006 (17th Sitting)

Δεύτερο Μέρος

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΗΣ ΑΠΑΝΘΡΩΠΗΣ Ή ΕΞΕΥΤΕΛΙΣΤΙΚΗΣ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΚΑΙ Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΑ ΚΡΑΤΗ ΜΕΛΗ.

1ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Πανόραμα της ισχύουσας κατάσταση στις χώρες του Συμβουλίου της Ευρώπης, οι νέες προκλήσεις και το δίλλημα της ασφάλειας

1.1. Γενική θεώρηση μέσα από τον φακό των εκθέσεων της CPT

Οι χώρες του Συμβουλίου της Ευρώπης, διακρίνονται για τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και για την θέσπιση κατάλληλων νομικών εργαλείων τα οποία εγγυώνται την προστασία τους. Έτσι μέσα από ένα σύστημα δεσμευτικών και μη δεσμευτικών προτύπων, τα άτομα τα οποία στερούνται της ελευθερίας τους, προστατεύονται. Ή τουλάχιστον έτσι θα έπρεπε. Ενώ η Ευρώπη προσφέρει τα πιο εξελιγμένα και προωθημένα περιφερειακά συστήματα προστασίας, τα κράτη αποτυγχάνουν και δεν ανταπεξέρχονται στις υποχρεώσεις τους. Οι κρατικές αρχές συνεχίζουν να κάνουν τα «στραβά μάτια» σε σοβαρές παραβιάσεις των δικαιωμάτων, διαιωνίζοντας έτσι τα βαθιά προβλήματα τα οποία αντιμετωπίζουν τα άτομα που στερούνται της ελευθερίας τους.

Μόνο το έτος 2007, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, διεπίστωσε 129 παραβιάσεις του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ, από τις οποίες οι 47 έγιναν από την Τουρκία, οι 28 από την Ρωσία, ενώ την περίοδο 1999-2007 διεπιστώθηκαν 381 παραβιάσεις του άρθρου 3²¹¹. Έτσι, μέσα από την νομολογία του ΕΔΔΑ συμπεραίνεται ότι όχι μόνο δεν έχει εξαλειφθεί το φαινόμενο των

²¹¹ Βλ. σχετικά http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/59F27500-FD1B-4FC5-8F3F-F289B4A03008/0/Annual_Report_2007.pdf#xml=http://www.search.coe.int/texis/search/pdfhi.txt?query=orture&pr=Internet_D2&prox=page&rorder=500&rprox=750&rdfreq=500&rwfreq=500&rlead=500&rdepth=250&sufs=1&order=r&mode=&opts=&cq=8&sr=&id=48496693d

βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης, αλλά με το πέρασμα του χρόνου αυξάνονται τα κρούσματα, ειδικά σε συνάρτηση με τις νέες προκλήσεις που έθεσε ο αγώνας κατά της τρομοκρατίας. Επέλεξα να περιγράψω την επικρατούσα κατάσταση σε ότι αφορά στην μεταχείριση των κρατουμένων, υπό το πρίσμα των εκθέσεων της CPT η οποία προσφέρει μία ξεκάθαρη εικόνα σχετικά με τα τεκταινόμενα, και δεδομένου ότι ήδη έχει γίνει μία σχετική προσέγγιση σύμφωνα με τον Επίτροπο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.

Η Τουρκία, πρωταθλητής στις καταδίκες από το ΕΔΔΑ, αν και επιδόθηκε σε μία σχετική προσπάθεια αναμόρφωσης του ποινικού και σωφρονιστικού της συστήματος, απέχει ακόμα από τον πλήρη σεβασμό των ατόμων που στερούνται της ελευθερίας τους, εμμένοντας σε χαρακτηριστικά όπως η κακομεταχείριση στα αστυνομικά τμήματα και οι άθλιες συνθήκες κράτησης. Άλλωστε είναι χαρακτηριστικές οι δύο δημόσιες δηλώσεις οι οποίες έγιναν από την CPT το 1992²¹² και το 1996²¹³. Η πρώτη, είχε ως βάση τα σωματικά και ψυχολογικά βασανιστήρια τα οποία εφαρμόζονταν κατά κόρον στους κρατούμενους ως υπόπτους για τρομοκρατία. Μέχρι την τρίτη της επίσκεψη στην Τουρκία, τίποτα δεν είχε αλλάξει, βασανιστήρια εξακολουθούσαν να εφαρμόζονται, ενώ ανακαλύφθηκε εξοπλισμός βασανιστηρίων σε πολλά αστυνομικά τμήματα. Σύμφωνα με την Επιτροπή η νομοθεσία κατά των βασανιστηρίων δεν ήταν τίποτα άλλο από κενό γράμμα για την Τουρκία. Σε μεταγενέστερη επίσκεψη που πραγματοποίησε στην Τουρκία, αναγκάστηκε να προβεί σε δεύτερη δημόσια δήλωση, καθώς για μια ακόμα φορά βρήκε αποδείξεις άσκησης βασανιστηρίων σε αστυνομικά τμήματα, επισημαίνοντας το γεγονός της γενικότερης συγκαλύψης και από τους γενικούς εισαγγελείς, ενώ η δυνατότητα υπεράσπισης του κατηγορουμένου καθίσταται ανέφικτη λόγω των διώξεων που υφίστανται. Αρκετά χρόνια μετά, η Τουρκία φαίνεται να ξυπνά από το λήθαργο και να ενεργοποιείται σχετικά με την βελτίωση του σωφρονιστικού και ποινικού της συστήματος. Το φαινόμενο της κακομεταχείρισης στα αστυνομικά τμήματα έχει μειωθεί, αλλά δεν

²¹² PS 1,

²¹³ PS 2,

έχει εξαλειφθεί²¹⁴, ενώ εξακολουθεί να υφίσταται η καθυστέρηση πρόσβασης σε δικηγόρο²¹⁵. Επίσης, οι συνθήκες των κελιών στα αστυνομικά τμήματα ήταν απογοητευτικές²¹⁶, όπως και οι συνθήκες υγιεινής, ενώ βελτίωση σημειώθηκε ως προς τον τρόπο ανάκρισης των υπόπτων²¹⁷. Το πρόβλημα του υπερπληθυσμού στις φυλακές εξακολουθούσε να υφίσταται²¹⁸, όπως και περιστατικά κακομεταχείρισης ασθενών σ ψυχιατρικά καταστήματα²¹⁹.

Αναφορικά με την Ρωσία, η οποία ακολουθεί στις καταδίκες από το ΕΔΔΑ, τα πράγματα εξακολουθούν να είναι αρνητικά. Το 2000 η Επιτροπή επισκέφθηκε για πρώτη φορά την περιοχή του Βόρειου Καυκάσου, επικεντρώνοντας την προσοχή της στους κρατούμενους, υπόπτους για εγκλήματα στην Τσετσενία, διαπιστώνοντας το γεγονός της εκτεταμένης κακομεταχείρισης. Δεδομένου ότι η κατάσταση δεν βελτιώθηκε, εξέδωσε την πρώτη της δημόσια δήλωση τον Ιούλιο του 2001²²⁰, κάτι το οποίο επαναλήφθηκε και το 2003²²¹. Σύμφωνα με την δεύτερη δημόσια δήλωση, η Επιτροπή υποστήριξε ότι έλαβε αρκετά παράπονα κακομεταχείρισης, ενώ άλλα άτομα ήταν τρομοκρατημένα καθώς είχαν δεχτεί απειλές για να μην μιλήσουν, καθώς διεπίστωσε και την διενέργεια ειδικών επιχειρήσεων απαγωγής ατόμων. Η κατάσταση δεν άλλαξε ούτε τέσσερα χρόνια μετά, αφού η Επιτροπή εξέδωσε την τρίτη της δημόσια δήλωση²²², καθώς η πρακτική των βασανιστηρίων από αστυνομικούς και δυνάμεις ασφαλείας συνεχιζόταν, χωρίς να διενεργούνται αποτελεσματικές έρευνες πάνω στο θέμα. Έτσι πρακτικές όπως ηλεκτροσόκ, χτυπήματα και

²¹⁴ Βλ. σχετικά Report to the Turkish Government on the visit to Turkey carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 7 to 14 December 2005, CPT/Inf (2006) 30, par.19

²¹⁵ Ibid par.23

²¹⁶ Ibid par.30

²¹⁷ Ibid par. 34

²¹⁸ Ibid par. 41

²¹⁹ Ibid par, 59

²²⁰ Public statement concerning the Chechen Republic of the Russian Federation (made on 10 July 2001), CPT/Inf (2001) 15

²²¹ Public statement concerning the Chechen Republic of the Russian Federation (made on 10 July 2003) CPT/Inf (2003) 33

²²² Public statement concerning the Chechen Republic of the Russian Federation (made on 13 March 2007) Strasbourg, 13 March 2007

καψίματα συμβάδιζαν με τις ιατρικές γνωματεύσεις²²³, ενώ χρησιμοποιείτο εκτεταμένα η απαγωγή και παράνομη κράτηση στην Τσετσενία²²⁴.

Η κατάσταση χαρακτηρίζεται ως καλύτερη σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι αυτές δεν πάσχουν. Ειδικότερα ως προς το Ηνωμένο Βασίλειο, φαίνεται ότι δεν υπάρχει σημαντική μείριμνα στην ψυχική υγεία των ατόμων, ενώ οι κρατούμενοι υπό την Αντιτρομοκρατική Πράξη 2000, αντιμετωπίζουν αρκετά προβλήματα, όπως η παρεμπόδιση πρόσβασης σε δικηγόρο²²⁵. Ακόμα, είναι εμφανές το πρόβλημα του υπερπληθυσμού των φυλακών όπου κατά την Επιτροπή συνιστά παράγοντα πρόκλησης απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης²²⁶. Στην Γαλλία, δεν έχουν σημειωθεί αρκετά παράπονα κακομεταχείρισης στα αστυνομικά τμήματα, παρά μόνο από τους υπόπτους για τρομοκρατία²²⁷. Οι συνθήκες κράτησης στα αστυνομικά τμήματα είναι ιδιαίτερα άσχημη, καθώς σε κάποια οι κρατούμενοι περνούν πολλές ώρες, χωρίς κρεβάτια, κουβέρτες, και με ανεπαρκή φωτισμό και εξαερισμό²²⁸.

Στην Γεωργία, σημειώθηκαν αρκετά προβλήματα, όπως ο υπερπληθυσμός στις φυλακές, η απομόνωση σε μικρούς ακατάλληλους θαλάμους, αλλά και οι ακατάλληλες συνθήκες παραμονής σε κελιά στρατιωτικών μονάδων. Αναφορικά με την κακομεταχείριση σε αστυνομικά τμήματα, αυτή είχε μειωθεί σημαντικά από το 2005, κατά 80% με περιορισμένες μόνο αναφορές²²⁹. Επίσης, η Επιτροπή

²²³ Report to the Government of the Russian Federation on the visits to the North Caucasian region carried out by the European Committee for the prevention of torture and inhuman or degrading treatment or punishment (CPT) from 25 April to 4 May and 4 to 10 September 2006, adopted on 10 November 2006, par. 16

²²⁴ Ibid par.27

²²⁵ Report to the United Kingdom Government on the visit to the United Kingdom carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 20 to 25 November 2005, CPT/Inf (2006) 28, par.34

²²⁶ Report to the Government of the United Kingdom on the visit to the United Kingdom and the Isle of Man carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 12 to 23 May 2003, CPT/Inf (2005) 1, par. 16

²²⁷ Rapport au Gouvernement de la R^epublique fran^aaise relatif ` la visite effectu^ee en France par le Comit^e europ^een pour la pr^evention de la torture et des peines ou traitements inhumains ou d^egradants (CPT) du 27 septembre au 9 octobre 2006, CPT/Inf (2007) 44, par.13

²²⁸ Ibid par. 26-35

²²⁹ Report to the Georgian Government on the visit to Georgia carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT), from 21 March to 2 April 2007, CPT/Inf (2007) 42, par. 10

διεπίστωσε ελλείψεις αναφορικά με την παροχή θεραπείας σε κρατούμενους με ψυχικά προβλήματα, αν και αυτοί αποτελούν σημαντικό ποσοστό των εγκλείστων²³⁰.

Αναφορικά με την κατάσταση στα Σκόπια, αυτή κρίνεται ιδιαίτερα δυσμενής. Έτσι, σημαντικός αριθμός ατόμων ισχυρίστηκε ότι υπέστη κακομεταχείριση από αστυνομικούς, κατά την σύλληψη ή κατά την ανάκριση²³¹. Όσον αφορά στις συνθήκες κράτησης, αυτές κρίνονται μη ικανοποιητικές, καθώς τα κελιά ήταν σκοτεινά και βρώμικα²³², ενώ υπήρχαν και μυστικοί, μη εξουσιοδοτημένοι χώροι κράτησης²³³. Ακόμα, και στις φυλακές σημειώθηκαν αρκετά περιστατικά κακομεταχείρισης κρατουμένων με ράβδους και άλλα μέσα²³⁴, όπως και σε ασθενείς ψυχιατρικών καταστημάτων²³⁵, ενώ οι συνθήκες κράτησης κρίνονται ανεπαρκείς, τόσο στους μεν όσο και στους δε.

Θλιβερή όμως είναι και η κατάσταση στο Μαυροβούνιο, καθώς σε επίσκεψή της η Επιτροπή δέχτηκε πολλά παράπονα για κακομεταχείριση, κατά την σύλληψη και κατά την ανάκριση. Κάποιες από τις πρακτικές τις οποίες αναγνώρισε η Επιτροπή, ήταν χτυπήματα με γροθιές και κλωτσιές, το χτύπημα στις παλάμες των χεριών, η φάλαγγα, η ασφυξία με την τοποθέτηση σακκούλας στο κεφάλι, το ηλεκτροσόκ, η υποχρέωση βρώσης αλατιού χωρίς την παροχή νερού ή άλλης τροφής²³⁶. Επίσης, οι συνθήκες κράτησης στα αστυνομικά

²³⁰ Ibid. par 83

²³¹ Report to the Government of "the former Yugoslav Republic of Macedonia" on the visit to "the former Yugoslav Republic of Macedonia" carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 15 to 26 May 2006, CPT/Inf (2008) 5, par. 12

²³² Ibid. par .24

²³³ Ibid. par. 32

²³⁴ Ibid. par. 44

²³⁵ Ibid. par. 131

²³⁶ Report to the Government of Serbia and Montenegro on the visit to Serbia and Montenegro carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 16 to 28 September 2004, CPT/Inf (2006) 18, par.30

τμήματα ήταν εξαιρετικά ελλειπή²³⁷, όπως και αυτές των φυλακών οι οποίες ήταν αποτέλεσμα της χρόνιας αμέλειας και του υπερπληθυσμού²³⁸.

Συμπερασματικά, βλέπουμε ότι το καθεστώς μεταχείρισης των κρατουμένων μεταβάλλεται από χώρα σε χώρα. Τα πράγματα είναι λίγο καλύτερα στις δυτικές ευρωπαϊκές χώρες, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η κατάσταση είναι ικανοποιητική. Μαύρες τρύπες, υπάρχουν σε όλες τις χώρες, ενώ οι περισσότερες δεν μπορούν να ανταποκριθούν στις ευρωπαϊκές επιταγές. Μήπως τελικά η χρόνια προσπάθεια νομικού εξανθρωπισμού δεν έχει αποφέρει καρπούς στο πρακτικό κομμάτι;

1.2. Η παγκόσμια πάλη κατά της τρομοκρατίας και το ακριβό τίμημα που πληρώνει η ανθρωπότητα

α) Οι ανακριτικές τεχνικές, οι έκνομες μεταγωγές και οι «μαύροι τόποι»

Ο σημερινός πόλεμος που διεξάγεται σ' ολόκληρο τον πλανήτη μετά την 11η Σεπτέμβρη, ο περίφημος «πόλεμος κατά της τρομοκρατίας», αφήνει το δικό του στίγμα στην εκγύμναση της κοινωνίας στη βία και την ανελευθερία. Στο όνομα της «ασφάλειας» και της «καταπολέμησης της τρομοκρατίας» προωθείται τα τελευταία χρόνια μια ιστορικών διαστάσεων περιστολή των δικαιωμάτων και των ελευθεριών, βάζοντας σε κίνδυνο το κανονιστικό πλαίσιο το οποίο εξελίχθηκε με το πέρασμα των χρόνων. Η επίθεση στους δίδυμους πύργους καταδικάστηκε παγκοσμίως, ενώ από την πλευρά των ανθρωπίνων δικαιωμάτων υποστηρίχθηκε ότι η χρήση των πολιτικών αεροπλάνων για την διάπραξη του εγκλήματος κατά πολιτών, συνιστά έγκλημα κατά της ανθρωπότητας²³⁹. Από την

²³⁷ Ibid. par. 42-43

²³⁸ Ibid. par. 93

²³⁹ Βλ. σχετικά *Human Rights After September 11*, International Council on Human Rights Policy, 2002, p.9, Paul Hoffman, *Human Rights and Terrorism*, Human Rights Quarterly 26 2004, p.937

μέρα εκείνη εγκαινιάστηκε ένα νέο είδος πολέμου, όπου οι Συμβάσεις της Γενεύης δεν είχαν καμμία ισχύ²⁴⁰.

Από την 11^η Σεπτεμβρίου, οι ΗΠΑ μετέφεραν περίπου 750 άτομα, υπόπτους για τρομοκρατία στο Γουαντάναμο, οι οποίοι κρατούνταν σε ειδικά κελιά ασφαλείας, χωρίς ωστόσο να τους αναγνωρίζεται νομικό status. Επίσης, οι ΗΠΑ επιδόθηκαν σε πρακτικές τύπου απαγωγής και μεταφοράς των ατόμων σε μυστικούς τόπους, αλλά και σε απελάσεις και εκδόσεις σε χώρες όπου ήταν γνωστό ότι εφαρμόζονταν βασανιστήρια²⁴¹. Το πιο σοκαριστικό είναι όμως οι ανακριτικές τεχνικές οι οποίες εφαρμόστηκαν στους κρατούμενους, οι οποίες μπορούν να χαρακτηριστούν ως βασανιστήρια, κάτι που δεν υποστηρίζει η πλευρά των ΗΠΑ. Από αναφορές που έγιναν από πρώην κρατούμενους στο Γουαντάναμο αλλά και από άλλα στρατόπεδα κράτησης των ΗΠΑ, προκύπτουν οι εξής ανακριτικές τεχνικές. Η βύθιση στο νερό, ενώ ο κρατούμενος είναι δεμένος, η πρόκληση σωματικών τραυμάτων σε απόκρυφα σημεία του σώματος, η στέρηση του ύπνου, η πολύωρη ορθοστασία, η αφυδάτωση και η πείνα. Το όλο σκηνικό συμπληρώνεται με την απειλή της βιασμού κατά τη διάρκεια της ανάκρισης, το βίαιο ξύρισμα της γενειάδας του κρατουμένου, όταν πρόκειται για ισλαμιστή. Ανάμεσα στις ανακριτικές μεθόδους ήταν και η κάλυψη του κεφαλιού με κουκούλα κατά τη διάρκεια της μεταφοράς και της ανάκρισης, εικόνες που είδαμε στις αμερικανικές φυλακές του Ιράκ, όπου βασανίζονταν συλληφθέντα μέλη της ιρακινής αντίστασης, η συνεχόμενη ανάκριση για πάνω από 20 ώρες, ώστε να εξαντλείται σωματικά και ψυχικά ο κρατούμενος.

²⁴⁰ Βλ. σχετικά *Guant'namo: America's war on human rights*, www.openDemocracy.net, p.2, και David P. Forsythe, *United States Policy toward Enemy Detainees in the "War on Terrorism"*, *Human Rights Quarterly* 28 (2006), p.472,

²⁴¹ Ibid, p. 473

Η ορθοστασία που διαρκεί πάνω από 4 ώρες, το ξεγύμνωμα του κρατουμένου και η χρήση σκυλιών για τον εκφοβισμό του²⁴²,

Όλες αυτές οι τεχνικές αναμφισβήτητα απετέλεσαν παραβίαση του ανθρωπιστικού δικαίου, της Διεθνούς Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων, αλλά και του εθνικού δικαίου των ΗΠΑ, ωστόσο κατά τον πρόεδρο Bush δεν υφίστατο ουδεμία παραβίαση καθώς τα βασανιστήρια είχαν λάβει διαφορετική εννοιολογική χροιά και ότι γινόταν ήταν θεμιτό για λόγους στρατιωτική αναγκαιότητας.

Εικόνα 2. Εικόνες ντροπής από τον βασανισμό κρατουμένων στα αμερικανικά στρατόπεδα.

β) Οι χώρες του Συμβουλίου της Ευρώπης ως συνένοχες στο έγκλημα. Η αμφισβήτηση του νομικού κεκτημένου

Η υστερία που επικράτησε μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, δεν δινόταν να μην συμπαράσχει και τις ευρωπαϊκές χώρες σε ένα ανελέητο κυνήγι μαγισσών. Αρκετές ευρωπαϊκές χώρες, κατά το παρελθόν είχαν αντιμετωπίσει το φαινόμενο της τρομοκρατίας, ωστόσο τα μέτρα τα οποία είχαν λάβει ήταν νομοθετικά, διοικητικά και κυρίως με τον μανδύα της νομιμότητας. Η σύμπραξη με τις ΗΠΑ στον αγώνα κατά της τρομοκρατίας οδήγησε σε άλλες μεθόδους οι οποίες δεν συμβάδίζουν με το νομικό παρελθόν και παρόν της Ευρώπης, θέτοντας προκλήσεις

²⁴² Ibid, p. 475 και JORDAN J. PAUST, *Executive Plans and Authorizations to Violate International Law Concerning Treatment and Interrogation of Detainees*, COLUMBIA JOURNAL OF TRANSNATIONAL LAW, 43, p.832

στο σύστημα της ΕΣΔΑ²⁴³. Έτσι, πολλές χώρες έδωσαν την δική τους απάντηση στην τρομοκρατία, μεταβάλλοντας το νομοθετικό τους πλαίσιο, το οποίο απορρίπτει βασικά κατοχυρωμένα δικαιώματα, αλλά και προβαίνοντας σε μυστικές δραστηριότητες, σε συνεργία με τις ΗΠΑ.

Ειδικότερα σε ότι αφορά στο Ηνωμένο Βασίλειο, μετά τις επιθέσεις στους δίδυμους πύργους, έθεσε σε ισχύ την νομοθεσία **Anti-Terrorism, Crime and Security Act 2001**²⁴⁴, σύμφωνα με την οποία ήταν δυνατή η επ'αόριστον κράτηση αλλοδαπών χωρίς δίκη εάν ήταν αδύνατη η μεταφορά τους στο εξωτερικό. Οι κρατούμενοι μπορούσαν να υποβάλλουν έφεση στην Special Immigration Appeals Commission (SIAC), βάσει του ισχυρισμού ότι κρατούνται έχοντας ως βάση στοιχεία τα οποία ήταν αποτέλεσμα βασανιστηρίων. Ωστόσο, η πράξη αυτή κρίθηκε παράνομη από το ανώτατο όργανο της Βουλής των Λόρδων το οποίο περιέγραψε ως ανάθεμα την χρήση των βασανιστηρίων ως μέσο αποκόμισης αποδεικτικών στοιχείων²⁴⁵, κλείνοντας την πόρτα στην κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου²⁴⁶. Ακόμα, η **Anti-Terrorism, Crime and Security Act 2001** κρίθηκε παράνομη από την Βουλή των Λόρδων, δεδομένου ότι ήταν ασύμβατη με την ΕΣΔΑ, θέτοντας εμπόδια έτσι στην ασύδοτη πρακτική των χωρών.

Σε ότι αφορά άλλες χώρες, το πρόσχημα του πολέμου κατά της τρομοκρατίας χρησιμοποιήθηκε ποικιλοτρόπως, ανάλογα με τις ανάγκες και τις προσδοκίες της καθεμίας. Η Ρωσία εξαπόλυσε επιθέσεις στην Τσετσενία, συνδέοντας τον πόλεμο με την Τσετσενία με την καταπολέμηση του Μπίν Λάντεν. Η Ισπανία εφάρμοσε την ήδη αυστηρή αντιτρομοκρατική νομοθεσία που έχει θεσπίσει, η οποία επιτρέπει την *incommunicado* κράτηση, τις μυστικές

²⁴³ Colin Warbrick, *The European Response to Terrorism in an Age of Human Rights*, *EJIL*, 2004, Vol. 15 No. 5, p. 995

²⁴⁴ Διαθέσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.opsi.gov.uk/acts/acts2001/20010024.htm

²⁴⁵ Περισσότερα για την απόφαση βλ. Tobias Thienel, *The Admissibility of Evidence Obtained by Torture under International Law*, *EJIL*, 2006, Vol. 17 No. 2, 349-367 και *Foreign Acts of Torture and the Admissibility of Evidence The Judgment of the House of Lords in A and Others v. Secretary of State for the Home Department (No. 2)*, *Journal of International Criminal Justice* 4 (2006), 401-409

²⁴⁶ Για αντιδράσεις που δημιουργήθηκαν βλ. *Dangerous Ambivalence: UK Policy on Torture since 9/11*, November 2006, Human Rights Watch, p.16

κρατήσεις, αλλά και την προδικαστική κράτηση μέχρι τέσσερα χρόνια, όπλο το οποίο χρησιμοποίησε κυρίως για την πάταξη των βάσκων αυτονομιστών²⁴⁷.

Όμως το σοβαρό πρόβλημα δεν έγκειται τόσο στα μέτρα τα οποία έλαβαν εσωτερικά οι χώρες, αλλά σε άλλες πράξεις στις οποίες προέβησαν με την συνεργασία των ΗΠΑ. Εκατοντάδες άνθρωποι έχουν απαχθεί, «εξαφανιστεί» και μεταφερθεί παράνομα, και συνήθως μυστικά, σε χώρες όπου αντιμετωπίζουν βασανιστήρια, κακομεταχείριση και άλλες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Βρίσκονται υπό αυθαίρετη και παράνομη κράτηση είτε από αξιωματούχους των Η.Π.Α. είτε από αξιωματούχους άλλων χωρών μετά από αίτημα των Η.Π.Α, οι οποίες ηγούνται αυτού του δικτύου έκνομων μεταγωγών ή «εξαιρετικών αποδόσεων»²⁴⁸ (extraordinary renditions) όπως τις έχουν ονομάσει οι αμερικάνικες αρχές. Ευρωπαϊκά αεροδρόμια, μεταξύ των οποίων και ελληνικό, χρησιμοποιήθηκαν από παράνομες πτήσεις που μετέφεραν υπόπτους για τρομοκρατία σε τόπους κράτησης εκτός κάθε προστασίας του διεθνούς δικαίου, ενώ σύμφωνα με εκθέσεις της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης²⁴⁹ επιβεβαιώθηκε ότι η αμερικανική κεντρική υπηρεσία πληροφοριών (CIA) λειτούργησε κέντρα μυστικών κρατήσεων στην Πολωνία και τη Ρουμανία. Η έκθεση δεν αποκλείει την πιθανότητα να λειτούργησαν κέντρα κράτησης της CIA και σε άλλες χώρες μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Σύμφωνα με την πρώτη έκθεση, κάποια ευρωπαϊκά κράτη είχαν ενεργό δράση σε αυτές τις επιχειρήσεις, ενώ κάποια άλλα απλά τις ανέχονταν. Κάποιες από τις ενέργειες στις οποίες επιδίδονταν ήταν η σύλληψη και παράδοση του κρατουμένου στις ΗΠΑ, η χορήγηση του εναέριου χώρου τους για την πραγματοποίηση των μεταγωγών, αλλά και των αεροδρομίων τους ως χώρος

247 Για τον αντίκτυπο του πολέμου κατά της τρομοκρατίας βλ. *In the Name of Counter-Terrorism: Human Rights Abuses Worldwide* A Human Rights Watch Briefing Paper for the 59th Session of the United Nations Commission on Human Rights, March 25, 2003

248 Κατά την διεξαγωγή αυτών των αποδόσεων λαμβάνουν χώρα πολλές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων όπως χτυπήματα σε όλο το σώμα, υποχρεωτικό γύμνωμα και φωτογράφιση, τοποθέτηση σακκούλας στο κεφάλι, πείνα και αποπροσανατολισμός

249 *Alleged secret detentions and unlawful inter-state transfers of detainees involving Council of Europe member states*, Doc. 10957 12 June 2006, *Secret detentions and illegal transfers of detainees involving Council of Europe member states*, second report, Doc. 11302 rev. 11 June 2007, διαθέσιμες στην ιστοσελίδα <http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/>

στάθμευσης. Επίσης, κάποιες συμμετείχαν άμεσα στην ανάκριση των υπόπτων, αλλά και στην κράτηση σε μυστικές τοποθεσίες. Στην πρώτη έκθεση αναφέρθηκαν η Ρουμανία και η Πολωνία ως χώρες οι οποίες είχαν τέτοιες μυστικές τοποθεσίες. Στην δεύτερη έκθεση της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης, υπογραμμίζεται το γεγονός έλλειψης συνεργασίας των ευρωπαϊκών χωρών , σε ότι αφορά την κατάργηση της μυστικότητας την οποία επικαλούνταν προκειμένου να εμποδίσουν τις δικαστικές και κοινοβουλευτικές έρευνες για την ύπαρξη παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Συμπερασματικά, τα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, συμμετείχαν σε αυτήν την τραγωδία με ποικίλους τρόπους, αναιρώντας τρόπον τινά την αξιοθαύμαστη νομική προσπάθεια χρόνων για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το δίκαιο παραμένει. Παραμένει όμως και όταν η πράξη είναι εντελώς αντίθετη;

1.3. Η απάντηση της Επιτροπής Υπουργών ως ευγενής προσπάθεια για την αποτροπή της της διασάλευσης του νομικού τοπίου

Το Συμβούλιο της Ευρώπης έδειξε ποικιλοτρόπως την ανησυχία του μέσα από αποφάσεις , αναφορές και συστάσεις της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης και της Επιτροπής Υπουργών, ωστόσο πρέπει να γίνει ιδιαίτερη μνεία στις Guidelines της Ε.Υ. για τα ανθρώπινα δικαιώματα και το πόλεμο κατά της τρομοκρατίας²⁵⁰, τις οποίες υιοθέτησε την επαύριο των τρομοκρατικών επιθέσεων στους δίδυμους πύργους. Πρόκειται για ένα πολύ σημαντικό κείμενο, άρτιο δικαιοπολιτικά αλλά και νομικά αν και δεν φέρει έννομο αποτέλεσμα. Δομείται στη βάση ότι η

²⁵⁰ Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on human rights and the fight against terrorism, 804th meeting – 11 July 2002, διαθέσιμες στην ηλεκτρονική διεύθυνση <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=804/4.3&Sector=secCM&Language=lanEnglish&Ver=0003&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75>

τρομοκρατία αποτελεί επίθεση στα ανθρώπινα δικαιώματα και την ασφάλεια, ωστόσο τα κράτη οφείλουν να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα και ειδικά την Ευσδα, ενώ όλα τα αντιτρομοκρατικά μέτρα τα οποία λαμβάνουν τα κράτη πρέπει να είναι νόμιμα. Χαράσσει έτσι την διαχωριστική γραμμή την οποία δεν πρέπει να περάσουν τα κράτη κατά την διεξαγωγή του αγώνα κατά της τρομοκρατίας.

Ήδη από το προίμιο, γίνεται αναφορά στην υποχρέωση σεβασμού των διεθνών εργαλείων για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κατά την αντιτρομοκρατική δράση. Στο άρθρο 3 επιτάσσει ότι όλα τα μέτρα που λαμβάνονται από τα κράτη πρέπει να είναι νόμιμα, ενώ όταν ένα μέτρο περιορίζει τα ανθρώπινα δικαιώματα οι περιορισμοί πρέπει να κρίνονται αναγκαίοι και ανάλογοι ως προς τον σκοπό που θέλουν να πετύχουν.

Σύμφωνα με το άρθρο 4, η χρήση βασανιστηρίων ή απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης, απαγορεύεται εντελώς, σε όλες τις περιπτώσεις, και ειδικά κατά τη σύλληψη, ανάκριση και κράτηση ενός ατόμου το οποίο είναι ύποπτο ή καταδικασμένο για τρομοκρατικές ενέργειες, ανεξαρτήτως της φύσης των πράξεων για τις οποίες είναι ύποπτο ή έχει καταδικαστεί. Σύμφωνα με το άρθρο 11, κάθε άτομο το οποίο στερείται της ελευθερίας του πρέπει σε όλες τις περιστάσεις να τυγχάνει σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας., όμως γίνεται λόγος για το περιορισμό ορισμένων δικαιωμάτων των κρατούμενων προσώπων, όπως η αλληλογραφία και ο διαχωρισμός, μέτρα τα οποία πρέπει να είναι αναλογικά του επιθυμούμενου σκοπού.

Σε ότι αφορά στο άσυλο, την επαναπροώθηση και την απέλαση, προβλέπεται ότι είναι υποχρέωση κάθε χώρας η οποία έλαβε αίτηση χορήγησης ασύλου να εξασφαλίσει ότι η επαναπροώθηση του αιτούντος στη χώρα καταγωγής του ή σε άλλη χώρα, δε θα τον εκθέσει σε θανατική ποινή, βασανιστήρια απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση²⁵¹, ενώ πρέπει να γίνεται με σεβασμό στην φυσική ακεραιότητα και αξιοπρέπεια του ατόμου. Αναφορικά με τη πρακτική της έκδοσης, η έκδοση ενός ατόμου σε μια χώρα όπου έχει το

²⁵¹ Άρθρο 12

κίνδυνο να καταδικαστεί σε θανατική ποινή, μπορεί να μη γίνει δεκτή, εκτός αν έχει λάβει αρκετές εγγυήσεις ότι το άτομο δε θα καταδικαστεί σε θανατική ποινή. Ακόμα, η έκδοση ενός ατόμου μπορεί να μη γίνει δεκτή αν το άτομο κινδυνεύει να υποστεί βασανιστήρια, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία²⁵². Σημειωτέον ότι στις guidelines επαναβεβαιώνεται η δυνατότητα παρέκκλισης από ορισμένες διεθνείς υποχρεώσεις στο πόλεμο κατά της τρομοκρατίας, σε κατάσταση πολέμου ή εθνικού επείγοντος, στο μέτρο που απαιτείται από την περίπτωση, μέσα στα όρια του διεθνούς δικαίου και αφού το κράτος γνωστοποιήσει στις αρμόδιες αρχές την υιοθέτηση αυτών των μέτρων. Ωστόσο, αναφέρεται ότι τα κράτη δεν δύνανται να παρρεκλίνουν από το δικαίωμα στη ζωή αλλά και από την απαγόρευση κατά των βασανιστηρίων, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης²⁵³.

Εν ολίγοις πρόκειται για ένα κείμενο εξαιρετικά σύντομο, λιτό και πρακτικό ταυτόχρονα, καθώς σκοπός της Ε.Υ ήταν να γίνουν ξεκάθαρες και εφαρμόσιμες από όλα τα κράτη. Επιμένουν στην λογική του «πρέπει» και όχι του «δεν πρέπει», Δεν αποτελούν κάτι καινούριο, αλλά ενσωματώνουν ήδη υπάρχουσα νομοθεσία και αρχές με έναν εύληπτο τρόπο. Δεν είναι δεσμευτικές και δεν απαιτούν υπογραφή και επικύρωση. Δεν συστήνουν κάποιο μηχανισμό επίβλεψης αλλά βασίζονται στο θεσπισμένο δικαιοδοτικό σύστημα του Σ.τ.Ε. Δεν αφορούν μόνο την Ευρώπη αλλά και άλλες χώρες εκτός Σ.τ.Ε ως χρήσιμη πηγή διεθνούς έμπνευσης²⁵⁴. Αυτό που απομένει είναι η πολιτική θέληση των κρατών ώστε να μην αποτελούν απλά ευχολόγιο, κάτι το οποίο θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε σήμερα, καθώς οι συνταγματικές ελευθερίες παραβιάζονται κατάφωρα.

²⁵² Άρθρο 13

²⁵³ Άρθρο 15

²⁵⁴ Βλ. Wolfgang Benedek, Alice Yotopoulos-Marangopoulos(eds), *Antiterrorist Measures and Human Rights*, ed. Martinus Nijhof Publications, 2004, p. 30

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Ελλάδα και βασανιστήρια, το «ένοχο;» παρελθόν...

2.1. Η ευαισθητοποίηση της Ελλάδας ως προς τα βασανιστήρια και η Κυπριακή Υπόθεση

Η Ελλάδα αναμφισβήτητα αποτελεί τον πολιτιστικό πυρήνα της Ευρώπης αλλά και την μητέρα της δημοκρατίας, με θεσμούς ενός κράτους-δικαίου. Είναι χαρακτηριστική η σταθερή πορεία εναρμόνισης της ελληνικής έννομης τάξης στις επιταγές της νέας ευρωπαϊκής δημόσιας τάξης²⁵⁵, ενώ είναι γνωστή η ευαισθησία και ο ζήλος που δείχνει η χώρα στο θέμα του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτό δε σημαίνει ότι δεν υπήρξαν εμπόδια σε αυτήν την πορεία, αρκετά από τα οποία εξακολουθούν να υφίστανται. Η Ελληνική πραγματικότητα στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και δη της μεταχείρισης των ατόμων που στερούνται της ελευθερίας τους, υποφέρει από αγκυλώσεις τις οποίες θα εξετάσουμε σε επόμενο μέρος.

Η Ελλάδα έδειξε από νωρίς την προσήλωσή της στο ευρωπαϊκό νομικό κεκτημένο, με την πραγματοποίηση δύο προσφυγών το 1956 και το 1957, κατά του Ηνωμένου Βασιλείου. Ο λόγος ήταν τα σκληρά κατασταλτικά μέτρα που είχε εφαρμόσει το Ηνωμένο Βασίλειο, προκειμένου να αντιμετωπίσει τη έκρυθμη που επικρατούσε στην Κύπρο, από τις αρχές της δεκαετίας του '50. Αυτά περιλάμβαναν χιλιάδες συλλήψεις, στρατόπεδα συγκεντρώσεως, βασανιστήρια κρατουμένων²⁵⁶, μαστίγωση εφήβων «προς σωφρονισμόν», κλπ. Η ελληνική κυβέρνηση επέλεξε να μην μείνει θεατής μπροστά σε αυτήν την τραγική κατάσταση και κατέθεσε προσφυγή²⁵⁷ κατά του Ηνωμένου Βασιλείου στις 7 Μαΐου 1956 ενώπιον την Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, η οποία υπήρξε και η πρώτη διακρατική προσφυγή στην ιστορία του

²⁵⁵ Η Ελλάδα κύρωσε την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου με τον νόμο 2329/1953

²⁵⁶ Σύμφωνα με ελληνικές καταγγελίες, ανάμεσα στα χρησιμοποιούμενα βασανιστήρια ήταν και το κινέζικο μαρτύριο της σταγόνας, όπου μόνο μία σταγόνα νερού έπεφτε από κάποιο ύψος στο ίδιο ακριβώς σημείο του σώματος του βασανιζόμενου, δημιουργώντας αφόρητους πόνους

²⁵⁷ Νο. 176/1957

δικαιοδοτικού συστήματος της ΕΣΔΑ. Κατά το στάδιο εξέτασης παραδεκτού της προσφυγής, η ελληνική πλευρά παραιτήθηκε της καταγγελίας για πέντε περιπτώσεις βασανιστηρίων σε κρατούμενους, ωστόσο μετά από 15 μήνες επανήλθε με νέα προσφυγή²⁵⁸, όπου κατήγγειλε 49 περιπτώσεις βασανιστηρίων ή κακής μεταχείρισης οι οποίες έλαβαν χώρα στην Κύπρο από τις Βρετανικές αστυνομικές ή στρατιωτικές δυνάμεις. Αν και οι δύο αποφάσεις της Επιτροπής δεν έχουν περάσει στην «ιστορία», ωστόσο η επιμονή της Ελλάδας ήταν παραδειγματική και κατάφερε την ταχεία ανάκληση κατασταλτικών μέτρων του Ηνωμένου Βασιλείου. Έτσι παρατηρείται η προθυμία και προσκόλληση της χώρας μας στο νομικό κεκτημένο, η οποία παρέμεινε κάνοντας μια παύση κατά την διάρκεια του διδακτορικού καθεστώτος.

2.2. Τα βασανιστήρια στην Ελλάδα και η Ελληνική Υπόθεση, από ενάγουσα εναγόμενη

21 Απριλίου 1967 ήταν η μέρα που η Ελλάδα πέρασε σε μια σκοτεινή περίοδο σε ότι αφορά στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Το στρατιωτικό πραξικόπημα είχε ως αποτέλεσμα να αρχίσουν μαζικές διώξεις πολιτών αντιφρονούντων και άλλες παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η επιβολή του πραξικοπήματος δυσaráεστησε πολλές ευρωπαϊκές χώρες οι οποίες δεν μπορούσαν να αποδεχτούν την κατάσταση στην οποία είχε περιπέσει το «λίκνο της δημοκρατίας». Έτσι, οι Σκανδιναβικές χώρες Δανία, Σουηδία, Νορβηγία, κατέθεσαν τρεις πανομοιότυπες προσφυγές κατά της Ελλάδας στις 20 Ιουνίου 1967, ενώ ακολούθησε και τέταρτη προσφυγή της Ολλανδίας²⁵⁹. Ανάμεσα στις καταγγελίες, αργότερα συμπεριλήφθηκε και η κατηγορία παραβίασης του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Συγκεκριμένα, ισχυρίστηκαν ότι στην Ελλάδα υπήρχε μεγάλος αριθμός πολιτικών κρατούμενων οι οποίοι υποβάλλονταν σε βασανιστήρια από αξιωματικούς της αστυνομίας. Σύμφωνα με

²⁵⁸ Νο 299/1957

²⁵⁹ Νος 3321/67, 3322/67, 3323/67, 3344/67 αντίστοιχα

την Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ως κυριότερες μορφές βασανιστηρίων αναγνωρίστηκαν η φάλαγγα και η «ταράτσα»²⁶⁰ στο κτίριο της Ασφάλειας στην οδό Μπουμπουλίνας, αλλά και το ηλεκτροσόκ, η εκρίζωση των τριχών της κεφαλής και της ηβικής χώρας, τα χτυπήματα στα γεννητικά όργανα, η «κινέζικη» σταγόνα και ο διαρκής θόρυβος. Σύμφωνα με τον Διεθνή Ερυθρό Σταυρό²⁶¹, από τους 131 κρατουμένους που εξέτασε οι 46 είχαν υποστεί βασανιστήρια, ωστόσο στην πραγματικότητα ο αριθμός αυτός ήταν μεγαλύτερος. Η Επιτροπή διεπίστωσε την γενική αποτυχία της Αθήνας να ασκήσει διώξεις κατά των βασανιστών ή να διεξάγει σχετική έρευνα, συμπεραίνοντας ότι προσπαθούσε να κρύψει την αλήθεια.

Είναι τραγική ειρωνεία το γεγονός ότι οχτώ χρόνια μετά την πρώτη διακρατική υπόθεση, όπου προσφεύγουσα ήταν η Ελλάδα, η ίδια χώρα βρέθηκε με την ίδια ακριβώς κατηγορία, την χρήση βασανιστηρίων. Ωστόσο, παρατηρείται μια αλλαγή στάσης καθώς η Επιτροπή συμπεριφέρθηκε τότε με μεγάλη ευγένεια προς την Μεγάλη Βρετανία, διεξήγαγε τις έρευνες με μεγάλη μυστικότητα και η Επιτροπή Υπουργών δημοσίευσε την Έκθεση μετά από 39 χρόνια. Στην «Ελληνική Υπόθεση» η Επιτροπή αρνήθηκε κάποιες δικονομικές διευκολύνσεις προς την Ελλάδα, τήρησε την μυστικότητα, ωστόσο η Επιτροπή Υπουργών έδωσε αμέσως στην δημοσιότητα την Έκθεση της Επιτροπής, ίσως σε μια προσπάθεια εξευτελισμού του δικτατορικού καθεστώτος²⁶². Η Ελλάδα επλήγη με αυτή την υπόθεση, οδηγήθηκε εκτός του οργανισμού του Στρασβούργου αλλά επανήλθε στην τροχιά του δικαίου και του ευρωπαϊκού προσανατολισμού, μένοντας τυπικά τουλάχιστον προσηλωμένη στις αξίες του ευρωπαϊκού νομικού πολιτισμού.

Η πτώση της στρατιωτικής δικτατορίας το 1974, παρά το γεγονός ότι έθεσε τέλος στα συστηματικά βασανιστήρια των πολιτικών κρατουμένων, τα βασανιστήρια και η κακομεταχείριση δεν εξαλείφθηκαν ως πρακτική των

²⁶⁰ Σχετίζεται με το πλυσταριό του κτιρίου της Ασφάλειας, όπου υπήρχε ένα μπάνιο μέσα στο οποίο λάμβαναν χώρα τα βασανιστήρια βλ. Μίντσης Γ., *Οι Διακρατικές Προσφυγές στα Πλαίσια της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2003, σ. 212

²⁶¹ General Report, May 1967-March 1968, p.17

²⁶² Μίντσης Γ., *Οι Διακρατικές Προσφυγές στα Πλαίσια της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2003, σ. 224

κρατικών ελληνικών αρχών. Το 1991 η Διεθνής Αμνηστία έλαβε πληροφορίες για 45 υποθέσεις όπου αστυνομικοί είχαν βασανίσει και κακομεταχειριστεί άτομα υπό κράτηση²⁶³. Η κατάσταση δυστυχώς δεν βελτιώθηκε και τα σκοτεινά χρόνια της δικτατορίας εξακολουθούν να στοιχειώνουν την ελληνική πραγματικότητα όπως θα δούμε και σε επόμενο μέρος της εργασίας.

2.3. Το νομικό πλαίσιο πλαίσιο το οποίο κατοχύρωνει το άτομο και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια στην Ελλάδα (Σύνταγμα, σωφρονιστικός κώδικας, ποινικός κώδικας..)

Η Ελλάδα είναι μια χώρα η οποία διακρίνεται τυπικά για την προσήλωσή της στον ευρωπαϊκό νομικό πολιτισμό, ο οποίος της παρέχει τα υποδείγματα διαμόρφωσης του νομικού της τοπίου. Ωστόσο η χώρα μας προτού αρχίσει η διαδικασία περιφερειακής ομογενοποίησης σε ότι αφορά την προαγωγή και των σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, έθεσε τα δικά της πρότυπα.

Η συνταγματική απαγόρευση των βασανιστηρίων προβλέπεται σε όλα τα Ελληνικά Συντάγματα και έχει την ελληνική ιστορική της ρίζα στα Συντάγματα της Επανάστασης του 21. Ήδη από εκείνη τη μεγάλη εποχή οι Έλληνες έχοντας, κάτω από την Τουρκοκρατία, τη φρικτή εμπειρία των βασανιστηρίων ως μεθόδου άσκησης της κρατικής εξουσίας, προβλέψανε στα Συντάγματα του αγωνιζόμενου για την ελευθερία του Έθνους «την δια παντός κατάργησιν των βασανιστηρίων» ως ηθικής αρχής που προστατεύει τόσο την υπόσταση του κάθε ανθρώπου, όσο και την ίδια την πολιτεία από διαστροφές της εξουσίας της. Πράγματι η απαγόρευση των βασανιστηρίων διατυπώθηκε στο άρθρο 99 του Συντάγματος της Επιδαύρου (1821), στο άρθρο 85 του Συντάγματος του Άστρους (1822), στο άρθρο 18 του Συντάγματος της Τροιζήνης (1827), στο άρθρο 43 του Συντάγματος του Άργους (1829). Την απαγόρευση αυτή επανέλαβαν και όλα τα μεταγενέστερα Συντάγματα. Προβλέπεται συγκεκριμένα στο άρθρο 13 του Συντάγματος του

²⁶³ Οι πιο διαδεδομένες μέθοδοι βασανιστηρίων ήταν, σύμφωνα με την Διεθνή Αμνηστία, γροθιές, κλωτσιές, χτυπήματα με ραβδιά, η φάλαγγα, το κρέμασμα μετά χτυπημάτων, το ηλεκτροσόκ, αλλά και εξευτελισμοί του τύπου ξεγύμνωμα γυναικών, χτυπήματα και έκθεση στα μάτια των ανδρών αστυνομικών, βλ. σχετικά Amnesty International, *Greece, Torture and Ill Treatment*, 1992 σ. 4-28

1844, στο άρθρο 18 του Συντάγματος του 1864, στο άρθρο 18 του Συντάγματος του 1911, στο άρθρο 17 του Συντάγματος του 1927, το οποίο μάλιστα επιχείρησε με ερμηνευτική δήλωση και ορισμό των βασανιστηρίων, και στο άρθρο 18 του Συντάγματος του 1952.

Το Σύνταγμα όμως του 1975 έκανε ένα περαιτέρω βήμα και προέβλεψε όχι μόνο την απαγόρευση, αλλά και την τιμωρία των βασανιστηρίων και των αναλόγων προς αυτά φαινομένων. Γι' αυτό το λόγο και το άρθρο 7 παρ. 2 περιλαμβάνει και τη συνταγματική εντολή προς το νομοθέτη να προβλέπει με νόμο την τιμωρία αυτή²⁶⁴. Το σημαντικό αυτό βήμα οφείλεται στις τραγικές εμπειρίες του λαού μας κατά την περίοδο της επτάχρονης δικτατορίας, η οποία εφάρμοσε ως μέθοδο στήριξής της, τα βασανιστήρια και στιγματίστηκε γι' αυτό το λόγο από το Συμβούλιο της Ευρώπης με την ιστορική του απόφαση 1969/1970.

Ο ποινικός κολασμός των βασανιστηρίων ήταν αναγκαίος και για λόγους εθνικής αξιοπρέπειας και διεθνούς συνέπειας της χώρας μας, αναφορικά με τις υπόλοιπες χώρες. Όπως αναφέρθηκα ήδη, το Σύνταγμα του 1975 απαγόρευε ήδη τα βασανιστήρια, αλλά το Σύνταγμα υπέστη τροποποιήσεις, το 1986 και το 2001. Όμως το άρθρο περί βασανιστηρίων παρέμεινε αμετάβλητο. Σύμφωνα με το Σύνταγμα, το τοπίο αναφορικά με τα βασανιστήρια έχει ως εξής: «*Τα βασανιστήρια, οποιαδήποτε σωματική κάκωση, βλάβη υγείας, ή άσκηση ψυχολογικής βίας, καθώς και κάθε άλλη προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, απαγορεύονται και τιμωρούνται, όπως νόμος ορίζει*».

Στον Ποινικό Κώδικα αποτυπώνεται ο κολασμός του βασανιστή, ειδικότερα στο Άρθρο 137^A υπό τον τίτλο **Βασανιστήρια και άλλες προσβολές της ανθρώπινης αξιοπρέπειας προβλέπονται τα εξής:** «1. Υπάλληλος ή στρατιωτικός, στα καθήκοντα του οποίου ανάγεται η δίωξη ή η ανάκριση ή η εξέταση αξιόποινων πράξεων ή πειθαρχικών παραπτωμάτων ή η εκτέλεση ποινών ή η φύλαξη ή η επιμέλεια κρατουμένων, τιμωρείται με κάθειρξη, εάν υποβάλλει σε

²⁶⁴ βλ. σχετικά με τα πρώτα Συντάγματα Αλέξανδρος Σβώλος, *Τα Ελληνικά Συντάγματα 1822-1975/1986: Η Συνταγματική Ιστορία της Ελλάδος*, εκ. Στοχαστής, 1998

βασανιστήρια κατά την εκτέλεση αυτών των καθηκόντων πρόσωπο που βρίσκεται στην εξουσία του με σκοπό: α) να αποσπάσει από αυτό η από τρίτο πρόσωπο ομολογία κατάθεση, πληροφορία ή δήλωση ιδίως αποκήρυξης ή αποδοχής πολιτικής ή άλλης ιδεολογίας β) να τιμωρήσει γ) να εκφοβίσει αυτό ή τρίτα πρόσωπα. Με την ίδια ποινή τιμωρείται υπάλληλος ή στρατιωτικός, που με εντολή των προϊσταμένων του ή αυτοβούλως σφετερίζεται τέτοια καθήκοντα και τελεί τις πράξεις του προηγούμενου εδαφίου.

2. Βασανιστήρια συνιστούν, σύμφωνα με την προηγούμενη παρ. κάθε μεθοδευμένη πρόκληση έντονου σωματικού πόνου ή σωματικής εξάντλησης επικίνδυνης για την υγεία ή ψυχικού πόνου ικανού να επιφέρει σοβαρή ψυχική βλάβη, καθώς και κάθε παράνομη χρησιμοποίηση χημικών, ναρκωτικών ή άλλων φυσικών ή τεχνικών μέσων με σκοπό να κάμψουν τη βούληση του θύματος.

1) Σωματική κάκωση, βλάβη της υγείας, άσκηση παράνομης σωματικής ή ψυχολογικής βίας και κάθε άλλη σοβαρή προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, που τελείται από τα πρόσωπα, υπό τις περιστάσεις και για τους σκοπούς που προβλέπει η παρ.1, εφόσον δεν υπάγεται στην έννοια της παρ.2, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον 3 ετών, αν δεν τιμωρείται βαρύτερα με άλλη διάταξη. Ως προσβολές της ανθρώπινης αξιοπρέπειας θεωρούνται ιδίως: α) η χρησιμοποίηση ανιχνευτή αλήθειας β) η παρατεταμένη απομόνωση γ) η σοβαρή προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας.

2) Δεν υπάγονται στην έννοια του άρθρου αυτού πράξεις ή συνέπειες συμφυείς προς τη νόμιμη εκτέλεση ποινής ή άλλου νόμιμου περιορισμού της ελευθερίας ή προς άλλο νόμιμο μέτρο δικονομικού καταναγκασμού».

Σύμφωνα με το Άρθρο 137B υπογραμμίζονται οι Διακεκριμένες περιπτώσεις, όπου : « 1. Οι πράξεις της πρώτης παραγράφου του προηγούμενου άρθρου τιμωρούνται με κάθειρξη τουλάχιστον 10 ετών: α) αν χρησιμοποιούνται μέσα ή τρόποι συστηματικού βασανισμού, ιδίως κτυπήματα στα πέλματα του θύματος (φάλαγγα) ή ηλεκτροσόκ ή εικονική εκτέλεση ή παραισθησιογόνες ουσίες β)

αν έχουν ως αποτέλεσμα τη βαριά σωματική βλάβη του θύματος γ) αν ο δράστης τελεί τις πράξεις κατά συνήθεια ή κρίνεται από τις περιστάσεις τέλεσης ως ιδιαιτέρως επικίνδυνος δ) αν ο υπαίτιος ως προϊστάμενος έδωσε την εντολή τέλεσης της πράξης. 2. Τιμωρούνται με κάθειρξη μέχρι 10 έτη οι πράξεις της παρ.3 του προηγ. άρθρου, όταν συντρέχουν οι περιπτώσεις β, γ και δ της προηγούμενης παραγράφου. 3. Αν οι πράξεις του προηγούμενου άρθρου επέφεραν το θάνατο του θύματος επιβάλλεται ισόβια κάθειρξη».

Σύμφωνα με το Άρθρο 137Γ ορίζονται οι **Παρεπόμενες ποινές**, όπως «η καταδίκη για πράξεις των άρ. 137^Α και 137Β συνεπάγεται αυτοδίκαιη αποστέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων, διαρκή σε περίπτωση καταδίκης σε ισόβια κάθειρξη, δεκαετή τουλάχιστο σε περίπτωση κάθειρξης και πενταετή τουλάχιστο σε περίπτωση φυλάκισης, εφόσον άλλη διάταξη δεν προβλέπει βαρύτερη αποστέρηση. Επίσης συνεπάγεται ανικανότητα απόκτησης των ιδιοτήτων που προβλέπεται στη περίπτωση 1 του άρ.63, διαρκή σε περίπτωση καταδίκης σε κάθειρξη και δεκαετή σε περίπτωση καταδίκης σε φυλάκιση».

Τέλος, σύμφωνα με το Άρθρο 137Δ, υπάρχουν και κάποιες **Γενικές διατάξεις** όπως « 1. Κατάσταση ανάγκης ουδέποτε αποκλείει τον άδικο χαρακτήρα των πράξεων των άρθρων 137^Α και 137Β. 2. Προσταγή προϊσταμένου, που αφορά τις πράξεις των άρ. 137^Α και 137Β ουδέποτε αποκλείει τον άδικο χαρακτήρα τους. 3. Σε περίπτωση που οι πράξεις των άρ. 137^Α και 137Β, τελούνται υπό καθεστώσ σφετερισμού της λαϊκής κυριαρχίας, η προθεσμία της παραγραφής αρχίζει μόλις αποκατασταθεί η νόμιμη εξουσία. 4. Ο παθών των πράξεων των άρθρων 137^Α και 137Β δικαιούται να απαιτήσει από το δράστη και από το δημόσιο, οι οποίοι ευθύνονται εις ολόκληρον, αποζημίωση για τις ζημίες που υπέστη και χρηματική ικανοποίηση για ψυχική οδύνη ή ηθική βλάβη».

Συνεπώς, εκ πρώτης όψεως το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο, μοιάζει να παρουσιάζει μηδενική ανοχή στο έγκλημα των βασανιστηρίων, ενώ η προσπάθεια προστασίας του ατόμου από τέτοιου είδους απάνθρωπη μεταχείριση και διατήρησης της αξιοπρέπειάς του, φαίνεται και από τον Ελληνικό Σωφρονιστικό

Κώδικα. Ο Σωφρονιστικός Κώδικας του 1999 διακρίνεται για την επιστημονική του αυτοτέλεια ενώ βασίζεται στις αρχές του σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων του κρατουμένου, της συμμετοχής του εγκλείστου σε προγράμματα αγωγής μεταχείρισης και απασχόλησης εφόσον το επιθυμεί ο ίδιος, και της ελαχιστοποίησης της παραμονής του σε κλειστά ιδρύματα κράτησης²⁶⁵. Από το προισχύσαν τιμωρητικό πρότυπο που δίεπε την μεταχείριση των κρατουμένων, το καθεστώς των φυλακών τέλεσε υπό προνοιακό, θεραπευτικό σύστημα μέχρι να φτάσει στην υιοθέτηση του δικαιικού προτύπου. Ο νέος Σ.Κ. αποτελεί μια προσπάθεια ριζικής βελτίωσης σε ότι αφορά το καθεστώς φυλάκισης μεριμνώντας για τα πολιτικά και ατομικά δικαιώματα του κρατουμένου, για την διατήρηση της επικοινωνίας με τον εξωτερικό περίγυρο, για την ημιελεύθερη διαβίωση. Ειδικότερα, κάποιες από τις διατάξεις αφορούν στον διαχωρισμό των κρατουμένων, στην υγιεινή, στην υγειονομική περίθαλψη, στην διατροφή, στην εκπαίδευση και στην επαγγελματική κατάρτιση, στην σωματική άσκηση, στα μέτρα πειθαρχίας²⁶⁶, στην μεταγωγή, αλλά και στα καθήκοντα του προσωπικού.

Συνεπώς, η πρόνοια για την διατήρηση της σωματικής ακεραιότητας και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας του ατόμου που στερείται της ελευθερίας του, είναι διάχυτη στο νομοθετικό σύστημα της Ελλάδας. Ωστόσο, η καλή θέληση δεν βρίσκει πάντα πρακτική εφαρμογή καθώς το αποκρουστικό παρελθόν της δικτατορίας μοιάζει να στοιχειώνει ακόμα την ελληνική πραγματικότητα.

²⁶⁵ Καλλιόπη Σπινέλλη, Νέστορας Κουράκης, *Σωφρονιστική Νομοθεσία*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2001, σ. xxix

²⁶⁶ Άρθρο 66, παρ.2 «Απαγορεύεται η θέσπιση και επιβολή πειθαρχικών ποινών που αποτελούν βασανιστήρια ή συνεπάγονται σωματική κάκωση, βλάβη γείας ή άσκηση ψυχολογικής βίας. Επίσης, απαγορεύονται πειθαρχικές ποινές που συνιστούν στέρηση οποιουδήποτε θεμελιώδους δικαιώματος του κρατουμένου από τα προβλεπόμενα στα άρθρα 4 έως 6 του παρόντος ή προσβάλλουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια ή μπορούν να οδηγήσουν σε διατάραξη των ψυχικών ή πνευματικών λειτουργιών»

3^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Το ακόμα πιο ένοχο παρόν ...

3.1 *Η Ελλάδα ως «κολαστήριο ανθρώπινων ψυχών», επισκόπηση του σωφρονιστικού συστήματος της χώρας υπό το πρίσμα των εκθέσεων οργάνων του Συμβουλίου της Ευρώπης*

α) Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την πρόληψη των βασανιστηρίων

Η χώρα μας όπως ήδη επισημάνθηκε, έγινε συμβαλλόμενο μέρος στην Σύμβαση για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας το 1991. Από το 1993 μέχρι σήμερα η Επιτροπή έχει πραγματοποιήσει οχτώ επισκέψεις, ενώ όλες οι εκθέσεις της έχουν δοθεί στην δημοσιότητα²⁶⁷. Οι χώροι τους οποίους έχει επισκεφτεί είναι φυλακές, αστυνομικά τμήματα, κέντρα κράτησης αλλοδαπών, ψυχιατρεία σε όλη την Ελλάδα. Ωστόσο, αξίζει να παρατηρηθεί *prima facie* ότι παρά την συχνότητα των επισκέψεων η Ελλάδα έδειξε ελάχιστα σημάδια βελτίωσης ως προς την μεταχείριση των κρατουμένων, χωρίς ευτυχώς να φτάσει την Επιτροπή να ασκήσει την ακραία αρμοδιότητα της δημόσιας δήλωσης.

1. Οι Εκθέσεις από το 1993 έως το 2001

Σε ότι αφορά την πρώτη επίσκεψη της Επιτροπής στην Ελλάδα, αυτή παρατήρησε στην Έκθεσή²⁶⁸ που συνέταξε τα εξής: Συνάντησε μεγάλο αριθμό προσώπων που διατείνονταν ότι είχαν υποστεί κακοποίηση κατά την αστυνομική κράτηση, ενώ οι γροθιές, κλωτσιές, ραπίσματα, χτυπήματα στα πόδια, ήταν η πιο κοινή μορφή κακοποίησης κατά τους ισχυρισμούς. Επίσης, κάποιοι αναφέρθηκαν σε εφαρμογή πρακτικών όπως η φάλαγγα και το ηλεκτροσόκ. Οι ιατρικές εξετάσεις των ιατρών της αποστολής επιβεβαίωσαν τους ισχυρισμούς, ενώ

²⁶⁷ Για τις Εκθέσεις αλλά και τις απαντήσεις που δόθηκαν από το ελληνικό κράτος βλ. την ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.cpt.coe.int/en/states/grc.htm>

²⁶⁸ Report to the Government of Greece on the visit to Greece carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 14 to 26 March 1993, CPT/Inf (94) 20

βρέθηκαν σε αστυνομικά τμήματα ξύλινες ράβδοι και χειροκίνητα μηχανήματα για ηλεκτροσόκ. Έτσι, η Επιτροπή κατέληξε ότι ορισμένες κατηγορίες κρυστουμένων διέτρεχαν σημαντικό κίνδυνο κακοποίησης και βασανιστηρίων. Αναφορικά με τις συνθήκες κράτησης στα αστυνομικά καταστήματα, οι συνθήκες σε κελιά της Λάρισας και της Θεσσαλονίκης ήταν τέτοιες ώστε συνέστησε να τεθούν αμέσως εκτός λειτουργίας. Οι συνθήκες κράτησης στο Κέντρο Μεταγωγών Πειραιώς ήταν τόσο άσχημες που η Επιτροπή θα μπορούσε να τις περιγράψει ως απάνθρωπες. Συνέστησε την άμεση και ευρεία ανακαίνιση των εγκαταστάσεων ή αν αυτή δεν ήταν δυνατή, το κέντρο Μεταγωγών να μεταφερθεί αλλού. Σε ότι αφορά στις φυλακές, δεν βρήκε στοιχεία βασανισμών, ούτε άκουσε ισχυρισμούς σωματικής κακοποίησης από τους φύλακες, με εξαίρεση τις Φυλακές Λάρισας. Ωστόσο, κοινό πρόβλημα όλων των φυλακών, κάτι που επισημαίνεται και στις μεταγενέστερες εκθέσεις, ήταν ο υπερπληθυσμός και συνέστησε να δοθεί υψηλή προτεραιότητα στην μείωση του συνωστισμού αυτού. Σε ότι αφορά στα ψυχιατρικά καταστήματα που επισκέφτηκε, δεν άκουσε ισχυρισμούς για βασανιστήρια ή κακομεταχείριση άλλου είδους. Ομως, διάφορες καταστάσεις που παρατηρήθηκαν σχετικά με τις συνθήκες διαβίωσης πλησίαζαν την απάνθρωπη και ταπεινωτική μεταχείριση, κάτι το οποίο συνδέεται με την ανεπάρκεια των διαθέσιμων μέσων τόσο σε προσωπικό όσο και σε υλικές εγκαταστάσεις. Στα καταστήματα τα οποία επισκέφτηκε, η θεραπεία των ασθενών συνίστατο στην χορήγηση φαρμάκων και δεν είχαν δραστηριότητες ή παρακίνηση για να ζωογονήσουν τις δραστηριότητές τους. Έτσι συνέστησε στις Ελληνικές αρχές να αναπτύξουν διάφορα προγράμματα θεραπευτικών δραστηριοτήτων. Στο τέλος της Έκθεσης συναθροίζονται όλες οι συστάσεις προς τις Ελληνικές αρχές οι οποίες αφορούσαν στην εγγύηση βασικών δικαιωμάτων των κρατουμένων όπως η επαφή με δικηγόρο και η εξέταση από γιατρό, η υγιεινή και καθαριότητα, η καθημερινή άσκηση, η μείωση του συνωστισμού των φυλακών, η εύκολη πρόσβαση σε γιατρό, η εγκατάλειψη πρακτικών όπως η απομόνωση ατόμων με HIV και η αντικατάσταση από την παροχή πληροφόρησης κλπ.

Αναφορικά με την απάντηση²⁶⁹ της ελληνικής πλευράς, έχω να παρατηρήσω τα εξής. Η απάντηση δόθηκε από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, Υγείας αλλά και το Υπουργείο Δικαιοσύνης. Σύμφωνα με αυτή, οι αστυνομικοί τυγχάνουν επαρκούς εκπαίδευσης στις σχολές ενώ το προσωπικό των φυλακών και κέντρων κράτησης αλλοδαπών είναι άριστα επιλεγμένο, σχετικά με τις συνθήκες κράτησης ήδη διεξάγονταν σημαντικές εργασίες συντήρησης και επιδιώρθωσης σε αστυνομικά τμήματα. Ακόμα, υπογραμμίζει ότι η Επιτροπή στηρίχθηκε σε γενικούς και ασαφείς ισχυρισμούς ατόμων και παραθέτει περιπτώσεις αστυνομικών όπου κινήθηκαν εναντίον τους ποινικές διαδικασίες για την κακοποίηση κρατουμένων.

Η δεύτερη επίσκεψη της Επιτροπής στην Ελλάδα έγινε αποκλειστικά στο Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Αττικής για Παιδιά στην Ραφήνα, προκειμένου να διαπιστώσει τυχόν βελτιώσεις που έγιναν μετά από την πρώτη της επίσκεψη. Σύμφωνα με την Έκθεσή της²⁷⁰, δεν δέχθηκε παράπονα για κακομεταχείριση, το περιβάλλον του νοσοκομείου ήταν φιλικό και οι σχέσεις προσωπικού και ασθενών αρκετά καλές. Οι κοιτώνες των ασθενών βρίσκονταν σε καλή κατάσταση, οι σωματικοί περιορισμοί και η απομόνωση τερματίστηκαν, αλλά θεραπείες όπως η ψυχοθεραπεία βρίσκονταν ακόμα σε εμβρυακό στάδιο.

Σχετικά με την τρίτη της επίσκεψη στην Ελλάδα, αυτή αποτελούσε την δεύτερη περιοδική. Στην Έκθεσή²⁷¹ που συνέταξε, θίχτηκαν τα παρακάτω ζητήματα. Επισκέφθηκε αστυνομικά τμήματα, φυλακές και ψυχιατρικά καταστήματα τόσο της Αθήνας αλλά και της περιφέρειας. Δέχτηκε παράπονα από κρατουμένους αλβανικής καταγωγής για κακομεταχείριση, ωστόσο λιγότερα από το 1993 και όχι τόσο σοβαρά ώστε να αντιστοιχούν σε βασανιστήρια. Επρόκειτο περισσότερο για γροθιές και κλωτσιές κατά την σύλληψη και την ανάκριση. Σε

²⁶⁹ CPT/Inf (94) 21

²⁷⁰ Report to the Government of Greece on the visit to Greece carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 4 to 6 November 1996, CPT/Inf (2001) 17 [Part 1]

²⁷¹ Report to the Government of Greece on the visit to Greece carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 25 May to 6 June 1997, CPT/Inf (2001) 18 [Part 1]

ότι αφορά τις συνθήκες κράτησης, στα αστυνομικά τμήματα σημειώθηκε μικρή βελτίωση σε ότι αφορά στην υγιεινή, ωστόσο ο συνωστισμός και η επ'αόριστον κράτηση παρέμεναν σημαντικό πρόβλημα, με αποτέλεσμα οι κρατούμενοι να διανυκτερεύουν στους διαδρόμους. Ειδικότερα, έκανε εκ νέου νύξη για το Κέντρο Μεταγωγών Πειραιά το οποίο παρέμενε σε άθλια κατάσταση και συνέστησε την μεταφορά του. Επίσης, στο αστυνομικό τμήμα Δραπετσώνας χαρακτήρισε τις συνθήκες κράτησης ανεπίτρεπτες. Σε ότι αφορά τα κέντρα κράτησης αλλοδαπών όπως στο Ελληνικό οι συνθήκες δεν είχαν βελτιωθεί, ενώ χαρακτήρισε απάνθρωπες τις συνθήκες κράτησης λαθρομεταναστών στα Ιωάννινα οι οποίοι δεν είχαν πρόσβαση σε νερό και ήταν εκτεθειμένοι στο κρύο. Αναφορικά με τις φυλακές, σημαντικό πρόβλημα παρέμενε ο υπερπληθυσμός αν και είχε υπάρξει κάποια βελτίωση σε σχέση με το παρελθόν. Υπήρξαν κάποιοι περιστασιακοί ισχυρισμοί για κακομεταχείριση στις Φυλακές Διαβατών, ωστόσο πιο σοβαρό χαρακτηρίστηκε το πρόβλημα βίας μεταξύ των εγκλείστων. Επίσης, σε ότι αφορά στα ψυχιατρικά καταστήματα, πρότεινε οι Ελληνικές Αρχές να επανεξετάσουν το θέμα σωματικού περιορισμού του ασθενή με σκοπό την ακινητοποίησή του. Οι συστάσεις της αυτήν την φορά δεν διέφεραν κα πολύ από τις προηγούμενες. Συνέστησε την παροχή κατάλληλων συνθηκών για την παραμονή των κρατουμένων στα αστυνομικά τμήματα, την αλλαγή τοποθεσίας του Κέντρου Μεταγωγών Πειραιά, το κλείσιμο του κέντρου κράτησης μεταναστών στα Ιωάννινα, την παροχή του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο αλλά και γιατρό κλπ.

Η απάντηση της ελληνικής πλευράς χαρακτηρίζεται από μια προσπάθεια άμυνας. Το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης²⁷² ισχυρίστηκε ότι τα κελιά βρίσκονται σε καλή κατάσταση, καθώς όλα έχουν επαρκή φωτισμό, εξαερισμό αλλά και χώρο, ενώ πραγματοποιούνταν εργασίες ανακαίνισης σε αρκετά αστυνομικά τμήματα. Όμως σε ότι αφορά στο Κέντρο Μεταγωγών Πειραιά παραδέχτηκε ότι οι συνθήκες κρίνονται ως ανεπαρκείς δεδομένης της παλαιότητας του κτιρίου και

²⁷² Response of the Ministry of Public Order to the reports of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) on its visits to Greece from 25 May to 6 June 1997 and 26 October to 2 November 1999

δήλωσε ότι ξεκίνησε την διαδικασία μεταφοράς του παράλληλα με τις προσπάθειες που γίνοναν για την βελτίωση των συνθηκών. Σύμφωνα με το Υπουργείο Δικαιοσύνης το πρόβλημα του υπερπληθυσμού δικαιολογείται από την αύξηση των αλλοδαπών και την αύξηση της εγκληματικότητας. Ωστόσο η κατάσταση διαβίωσης στις φυλακές κρίθηκε γενικά καλή ενώ αναμενόταν και η κατασκευή δέκα νέων φυλακών τα επόμενα δύο χρόνια.

Στην τέταρτη επίσκεψη που πραγματοποίησε η Επιτροπή το 1999²⁷³ η οποία επικεντρώθηκε κυρίως στα αστυνομικά τμήματα παρατήρησε τα εξής. Δέχτηκε αρκετά παράπονα από αλλοδαπούς για κακομεταχείριση, ιδιαίτερα στο αστυνομικό τμήμα Ομόνοιας όπου ανέφεραν ξυλοδαρμούς. Σε ότι αφορά στις συνθήκες κράτησης τα κελιά χώλαιναν, καθώς δεν υπήρχε τήρηση υγιεινής, απαραίτητες υλικές συνθήκες, ενώ υπήρχε συνωστισμός. Όλα αυτά θα μπορούσαν να κριθούν ως απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση. Ακόμα, τα κέντρα κράτησης αλλοδαπών δεν βρίσκονταν σε καλύτερη κατάσταση όπως και η μεταχείριση αυτών αφού στερούνταν επικοινωνίας με δικηγόρο, αλλά ιατρικής εξέτασης. Η Επιτροπή, ζήτησε από τις ελληνικές αρχές να τις παρέχουν πληροφορίες σχετικά με τις εγγήσεις που δίνονται στους αλλοδαπούς για τη αποτροπή μεταφοράς τους σε χώρα όπου κινδυνεύουν να υποστούν βασανιστήρια.

Το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης²⁷⁴ απάντησε ότι οι συνθήκες κράτησης σε αστυνομικά τμήματα ήταν καλές, ενώ ήδη βρισκόταν σε πρόοδο η αγορά νέων κτιρίων για την στέγαση των αστυνομικών τμημάτων. Όσο για τα βασανιστήρια και την κακοποίηση, τιμωρούνταν αυστηρά από το ελληνικό δίκαιο, ενώ τα διάφορα παράπονα που είχαν διατυπωθεί εξετάζονταν ενδελεχώς από δικαστικές και διοικητικές διαδικασίες.

²⁷³ Report to the Government of Greece on the visit to Greece carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 26 October to 2 November 1999, CPT/Inf (2001) 18 [Part 2]

²⁷⁴ Response of the Ministry of Public Order to the reports of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) on its visits to Greece from 25 May to 6 June 1997 and 26 October to 2 November 1999

Εν έτει 2001, η Επιτροπή πραγματοποίησε την τρίτη περιοδική επίσκεψη²⁷⁵ στην Ελλάδα και συγκεκριμένα σε αστυνομικά τμήματα και φυλακές της Αθήνας και της περιφέρειας, αλλά και σε στρατιωτικά κέντρα κράτησης. Όσον αφορά τα αστυνομικά τμήματα, μεγάλος αριθμός ατόμων ισχυρίστηκε ότι υπέστη κακομεταχείριση από αστυνομικούς κατά την σύλληψη την ανάκριση και την μεταφορά, δεχόμενος κλωτσιές, γροθιές αλλά και χτυπήματα με ράβδους. Η Επιτροπή πρότεινε όταν υφίστανται ισχυρισμοί κακομεταχείρισης να παρεμβαίνει εισαγγελέας και να πραγματοποιείται άμεσα ιατρική εξέταση του κρατουμένου. Όσο για τα άτομα που υφίστανται κακοποίηση, πρέπει να ενθαρρύνονται να κάνουν καταγγελία. Υπογράμμισε την συνεχιζόμενη ασχημη κατάσταση των υλικών συνθηκών διαβίωσης. Σε ότι αφορά στις φυλακές επισήμανε την πρόοδο που έχει επιτευχθεί σχετικά με το κτίσιμο νέων φυλακών, αλλά και την συνεισφορά του νέου Σωφρονιστικού Κώδικα. Ωστόσο, αναμφισβήτητα το μεγάλο εμπόδιο για την εγγύηση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας του εγκλείστου παρέμενε ο υπερπληθυσμός. Όσο για την κακομεταχείριση στις φυλακές, δεν έλαβε παράπονα παρά μόνο για τις φυλακές του Μαλανδρινού, όπου δεν προσέφερε ούτε δραστηριότητες στους φυλακισμένους αναπαράγοντας το πρότυπο του ιδρυματισμού.

Σύμφωνα με την ελληνική κυβέρνηση²⁷⁶, η εφαρμογή βασανιστηρίων ή άλλης κακομεταχείρισης και ψυχολογικής βίας που έχει αντίκτυπο στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια, αποτελεί πειθαρχικό παράπτωμα αλλά και ποινικό αδίκημα, κατάλληλα τιμωρούμενο από την ελληνική δικαιοσύνη. Σε ότι αφορά τις συνθήκες κράτησης, γινόταν προσπάθεια αυτές να βελτιωθούν με την έκδοση διαταγμάτων προς τα αστυνομικά τμήματα, ιδιαίτερα σε ότι αφορά στην κράτηση των αλλοδαπών που υπόκεινταν στην διαδικασία της απέλασης. Επιπλέον, παρουσιάζεται ως προσηλωμένη στα διεθνή νομικά πρότυπα επισημαίνοντας τον

²⁷⁵ Report to the Government of Greece on the visit to Greece carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 23 September to 5 October 2001, CPT/Inf (2002) 31

²⁷⁶ Response of the Government of Greece to the report of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) on its visit to Greece from 23 September to 5 October 2001, CPT/Inf (2002) 32

ανθρωπισμό και το ενδιαφέρον της, ενώ παρατέθηκαν και μελλοντικά σχέδια για το χτίσιμο νέων φυλακών ως θεραπεία για το πρόβλημα του συνωστισμού, σε συνάρτηση με άλλα μέτρα εναλλακτικά των ποινών.

2. Οι Εκθέσεις του 2006 και 2008

Αναμενόμενο θα ήταν μετά από τόσα χρόνια συνεχών συστάσεων και επισκέψεων η Ελλάδα να προσαρμοστεί στις απαιτήσεις της Ευρώπης, ωστόσο παρέμεινε στην εγγενή δυσλειτουργικότητα η οποία την χαρακτήριζε τα προηγούμενα χρόνια χωρίς ουσιαστικά βήματα βελτίωσης.

Το 2005 έλαβε χώρα η τέταρτη περιοδική επίσκεψη της Επιτροπής στην Ελλάδα. Επισκέφτηκε αστυνομικά τμήματα, κέντρα κράτησης αλλοδαπών, φυλακές στην Αθήνα και στην περιφέρεια, αλλά και το Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Κέρκυρας και κέντρα κράτησης σε λιμεναρχεία της Χίου και της Μυτιλήνης. Είναι χαρακτηριστικό ότι έκανε τρεις άμεσες παρατηρήσεις²⁷⁷ όπως προβλέπεται στο άρθρο 8 παρ.5 της Σύμβασης, αφορώσες σε περιπτώσεις κακομεταχείρισης στην Βέννα, στις απαράδεκτες συνθήκες κράτησης στον Πέπλο και την Μυτιλήνη, αλλά και στα αναρίθμητα προβλήματα στις Δικαστικές Φυλακές Χίου. Οι ελληνικές αρχές ενημέρωσαν σχετικά την Επιτροπή για τις βελτιώσεις σύμφωνα με τις άμεσες αυτές παρατηρήσεις τον Νοέμβριο του 2005 και τον Ιανουάριο του 2006. Δυστυχώς, για μια ακόμα φορά η Επιτροπή διεπίστωσε ότι βασικά δικαιώματα των κρατουμένων δεν τηρούνται ενώ συνεχίζεται η εκτεταμένη χρήση βίας της αστυνομίας σε άτομα που στερούνται της ελευθερίας τους. Σημαντικός αριθμός ατόμων δήλωσε ότι υπέστη κακομεταχείριση από αστυνομικούς κυρίως με κλωτσιές, γροθιές, αλλά και με χτυπήματα με αντικείμενα κατά την σύλληψη και κατά την ανάκριση. Σε ορισμένες περιπτώσεις αυτού του είδους η μεταχείριση θα μπορούσε να ισοδυναμεί με βασανιστήρια. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση ενός άνδρα κινεζικής καταγωγής όπου κρατείτο στο Ελληνικό για ενάμιση χρόνο, χωρίς να έχει επικοινωνήσει ποτέ με

²⁷⁷ Report to the Government of Greece on the visit to Greece carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 27 August to 9 September 2005, CPT/Inf (2006) 41

κανένα ενώ είχε εμφανήσει και συμπτώματα σοβαρής ψυχικής διαταραχής. Αυτός ο άνθρωπος είχε παραμεληθεί από το προσωπικό και οι μόνοι που τον βοηθούσαν να φάει και να πλυθεί ήταν οι άλλοι κρατούμενοι. Επιπλέον αυτός ο άνδρας είχε τοποθετηθεί σε ένα μικρό κελί για αρκετούς μήνες. Σύμφωνα με την Επιτροπή, αυτό το άτομο έτυχε μεταχείρισης που θα μπορούσε να ισοδυναμεί με απάνθρωπη μεταχείριση. Έτσι, ζήτησε οι ελληνικές αρχές να μεταδώσουν το μήνυμα της μηδενικής ανοχής στην κακομεταχείριση των κρατουμένων το οποίο πρέπει να ενισχυθεί με πολιτική βούληση. Επίσης υπογράμμισε ότι πρέπει να ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα ώστε τα άτομα τα οποία υπέστησαν κακομεταχείριση, να μπορούν να υποβάλλουν επίσημη καταγγελία και πρότεινε την δημιουργία συστήματος τακτικών επισκέψεων στα ιδρύματα από ανεξάρτητη αρχή.

Σε ότι αφορά στις συνθήκες κράτησης, αυτές μόνο ικανοποιητικές δεν γινόταν να χαρακτηριστούν καθώς ενώ οι χώροι κράτησης ενώ κανονικά προορίζονταν για μικρές περιόδους παραμονής, το διάστημα κράτησης επεκτεινόταν επικίνδυνα. Η κατάσταση είχε βελτιωθεί σε ορισμένα κέντρα κράτησης, όμως στο αστυνομικό τμήμα της Ομόνοιας η κατάσταση χαρακτηρίστηκε οικτρή. Ειδικότερα, επτά ή και περισσότερα άτομα συνωστίζονταν σε ένα κελί, χωρίς κλινοσκεπάσματα, επαρκή φωτισμό και εξαερισμό, τροφή και νερό, αλλά και με δυσκολία πρόσβασης στην τουαλέτα. Η παραμονή προσώπων για περισσότερους από τρεις μήνες υπό αυτές τις συνθήκες θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση. Επίσης στον χώρο κράτησης η Επιτροπή παρατήρησε την τοποθέτηση χειροπέδων στα πόδια ενός πάγκου όπου αναμφίβολα το άτομο το οποίο θα ήταν δεμένο σε αυτές θα έπρεπε να ξαπλώσει στο πάτωμα ή σε άλλη ανορθόδοξη στάση. Η Επιτροπή έκανε συστάσεις σχετικά με την διατήρηση της υγιεινής στα κελιά, αλλά και σχετικά με τη διατροφή και την άσκηση των κρατουμένων, ενώ έδωσε έμφαση και στο θέμα της επικοινωνίας με δικηγόρο και εξέτασης από γιατρό.

Κατά την επίσκεψη στα κέντρα κράτησης αλλοδαπών στην Βέννα και στην Μυτιλήνη, δέχτηκε ισχυρισμούς κρατουμένων για κακοποίηση από τους αστυνομικούς. Τα ιατρικά πορίσματα των γιατρών της Επιτροπής συμβάδιζαν με αυτούς τους ισχυρισμούς, όμως οι εξετάσεις των ελληνικών αρχών ήταν φαλκιδευμένες.

Σε ότι αφορά στις φυλακές, για μια ακόμα φορά υπογραμμίστηκε το θέμα του συνωστισμού, καθώς την περίοδο της επίσκεψης της Επιτροπής, το σύστημα των φυλακών λειτουργούσε στο 170% της επίσημης χωρητικότητας. Τα αποτελέσματα του υπερπληθυσμού ήταν ορατά σε όλες τις φυλακές. Η χωρητικότητα των φυλακών από 3.900 το 1993, είχε αγγίξει τους 5.584 το 2005, ενώ τα σχέδια κατασκευής άλλων έξι φυλακών μέχρι το 2007 δεν επαρκούσαν για την αντιμετώπιση του προβλήματος. Παράπονα κακοποίησης δεν υπήρξαν, παρά μόνο στις γυναικείες φυλακές Κορυδαλλού, όπου κάποιες κρατούμενες κατήγγειλαν την πρόκληση σωματικής και λεκτικής βίας από άνδρες φύλακες. Επίσης, ανησυχία προκάλεσε στην Επιτροπή το γεγονός ότι οι κρατούμενες στον Κορυδαλλό υποβάλλονταν συστηματικά σε εξέταση των γεννητικών οργάνων κάθε φορά που αποχωρούσαν από τη φυλακή, αλλά και κατά την επιστροφή τους. Σύμφωνα με την Επιτροπή, εξετάσεις τέτοιας φύσεως πρέπει να γίνονται με σεβασμό στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια και από ειδικό γιατρό. Ακόμα, χαρακτήρισε ως εξευτελιστική μεταχείριση την πρακτική παροχής χαπιών στις νεοφερμένες γυναίκες και την τοποθέτησή τους σε απομόνωση για πέντε μέρες, ελέγχοντας με κάμερα την χρήση της τουαλέτας.

Σχετικά με τις συνθήκες διαβίωσης, επισημαίνεται εκ νέου το χρόνιο πρόβλημα του υπερπληθυσμού στις φυλακές. Σε ορισμένες δεν υπήρχαν αρκετά κρεβάτια ούτε αξιοπρεπή καθαρά κλινοσκεπάσματα, ενώ δεν υπήρξε βελτίωση ως προς την παροχή δραστηριοτήτων στους εγκλείστους οι οποίοι έχουν ως κύρια σχολία την παρακολούθηση τηλεόρασης. Σύμφωνα με εκτίμηση της Επιτροπής, οι συνθήκες διαβίωσης σε ορισμένες φυλακές όπου πλήττονται σοβαρά από τον συνωστισμό θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση. Ακόμα, σε ότι αφορά στην υγειονομική περίθαλψη των

κρατουμένων, πολλοί εξέφρασαν παράπονα για την δυσκολία πρόσβασης σε γιατρούς αλλά και για τον τρόπο με το οποίο αντιμετωπίζονταν από το ιατρικό προσωπικό. Στα ψυχιατρικά νοσοκομεία η κατάσταση δεν ήταν ιδανική, καθώς επικρατούσε ένα αυστηρό περιβάλλον, δεν προσφέρονταν ουσιαστικές μορφές θεραπείας στους ασθενείς και η χρήση του σωματικού περιορισμού ήταν υπερβολική κάτι το οποίο η Επιτροπή ζήτησε να περιοριστεί.

Σε απάντηση²⁷⁸ που έδωσε η ελληνική κυβέρνηση, χαρακτήρισε ως πολύτιμες τις συστάσεις της CPT, δηλώνοντας ότι θα τις λάβει σοβαρά υπόψη στην αναμόρφωση του σωφρονιστικού συστήματος. Ανέφερε τις προσπάθειες που γίνονται για την βελτίωση της πρακτικής της αστυνομίας, με εγκυκλίους από τον Αρχηγό της Ελληνικής Αστυνομίας προς τα αστυνομικά τμήματα. Ακόμα, ανέφερε περιπτώσεις όπου υπήρχαν παράπονα για κακομεταχείριση και τις ανάλογες ενέργειες που έγιναν από την πλευρά της δικαιοσύνης, σε ποιές υπήρξαν πειθαρχικές και ποινικές διώξεις. Δήλωσε ότι η κατάσταση στα αστυνομικά τμήματα και στα κέντρα κράτησης αλλοδαπών βρίσκεται σε φάση βελτίωσης, αναφορικά με την καθαριότητα, την χωρητικότητα, την παροχή τροφής και νερού, την επικοινωνία με δικηγόρο αλλά και την εξέταση από γιατρό. Σε ότι αφορά στην μεταχείριση των κρατουμένων σε φυλακές, επισήμανε ότι το Υπουργείο Δικαιοσύνης επιδεικνύει μηδενική ανοχή σε περιπτώσεις κακομεταχείρισης τους, ενώ ως προς το θέμα εξέτασης των γεννητικών οργάνων των γυναικών εγκλειστών, υποστήριξε ότι είναι αναγκαία για την αποτροπή εισαγωγής στην φυλακή ναρκωτικών ουσιών και δεν γίνεται αδιακρίτως. Επίσης, στο πλαίσιο αναμόρφωσης της ψυχιατρικής περίθαλψης, αναπτύχθηκαν θεραπευτικές δραστηριότητες για τους ασθενείς, με την βοήθεια ειδικού προσωπικού.

Συνεπώς, η Ελλάδα προσπάθησε να δώσει μια βελτιωμένη εικόνα ως προς τις συστάσεις της Επιτροπής, ως ένδειξη συμμόρφωσης με τις επιταγές της. Ωστόσο δεν μπορώ να υποστηρίξω ότι αυτή η εικόνα συμβαδίζει με την

²⁷⁸ Response of the Government of Greece to the report of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) on its visit to Greece from 27 August to 9 September 2005 , CPT/Inf (2006) 42

πραγματικότητα όπως άλλωστε έδειξε και η μεταγενέστερη έκθεση της Επιτροπής. Είναι χαρακτηριστικό ότι στην Έκθεση του 2006 η Επιτροπή προειδοποίησε την Ελλάδα ότι αν δεν βελτίωνε την κατάσταση βάσει των συστάσεων που της απηύθυναν θα κινούσε την διαδικασία του άρθρου 3 παρ. 2 της Σύμβασης, το οποίο προβλέπει την διατύπωση δημόσιας δήλωσης. Έτσι, η Επιτροπή έκρινε ως ανεπαρκείς τις απαντήσεις που έδωσε η Ελλάδα, ωστόσο προτού προβεί στην σύνταξη δημόσιας δήλωσης αποφάσισε να κάνει άλλη μια επίσκεψη στην Ελλάδα προκειμένου να προωθήσει έναν ειλικρινή διάλογο με τις ελληνικές αρχές.

Στο κλίμα αυτό, πραγματοποίησε επίσκεψη στην Ελλάδα το 2007, η οποία επικεντρώθηκε σε αστυνομικά τμήματα, σε κέντρα κράτησης αλλοδαπών, σε φυλακές στην Αθήνα και στην περιφέρεια. Στην Έκθεση²⁷⁹, υπογράμμισε ότι δεν σημειώθηκε βελτίωση σε ότι αφορά στην μεταχείριση των ατόμων που βρίσκονται υπό κράτηση. Άτομα υπό κράτηση έκαναν παράπονα για περιστατικά κακομεταχείρισης με γροθιές, κλωτσιές αλλά και με χτυπήματα από ράβδους. Στην αντίληψη της Επιτροπής έπεσε και ένα βίντεο το οποίο είδε το φώς της δημοσιότητας, με την κακοποίηση δύο αλλοδαπών σε αστυνομικό τμήμα της Ομόνοιας. Επίσης, έλαβε παράπονα για κακομεταχείριση από άτομα τα οποία βρίσκονταν σε αναμονή της απέλασής τους. Για μια ακόμα φορά πρότεινε σε περιπτώσεις ισχυρισμών κακοποίησης, να παρεμβαίνει εισαγγελέας και να διατάσσει ιατρική εξέταση, ακόμα και αν το άτομο δεν φέρει εμφανή τραύματα. Υπογράμμισε την ανεπάρκεια των αστυνομικών τμημάτων και των συνοριακών σταθμών σχετικά με τις υλικές συνθήκες, στα οποία τα άτομα μπορούσαν να παραμείνουν σε κράτηση μόνο για περιορισμένο χρονικό διάστημα. Η Επιτροπή επισκέφτηκε έντεκα αστυνομικά τμήματα στην Αθήνα και στον Έβρο, από τα οποία μόνο τα τρία παρείχαν σχετικά ανεκτές συνθήκες κράτησης. Τα υπόλοιπα δεν είχαν επαρκή φωτισμό, εξαερισμό, κλινοσκεπάσματα, ήταν βρώμικα και δεν υπήρχε σε κάποια η δυνατότητα άσκησης. Τέτοιου είδους συνθήκες θα

²⁷⁹ Report to the Government of Greece on the visit to Greece carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 20 to 27 February 2007, CPT/Inf (2008) 3

μπορούσαν εύκολα να χαρακτηριστούν ως απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση, ενώ πρότεινε την παροχή κλινοσκεπασμάτων, την επισκευή των κελιών ώστε να υπάρχει φωτισμός και εξαερισμός, όπως και βήματα για την τήρηση υγιεινής των κρατουμένων. Απαράδεκτες ήταν και οι συνθήκες κράτησης στα κέντρα κράτησης αλλοδαπών, καθώς σε πολλά δεν υπήρχαν κρεβάτια, υπήρχε δυσκολία πρόσβασης στην τουαλέτα, δεν υπήρχε επαρκής φωτισμός και εξαερισμός, χαρακτηρίζονταν από έλλειψη καθαριότητας και αρκετοί από τους αλλοδαπούς κρατούνταν σε αυτές τις συνθήκες για περισσότερους από οχτώ μήνες όπως στον Ασπρόπυργο και στον Πειραιά. Η Επιτροπή πρότεινε να γίνουν τα κατάλληλα βήματα για την βελτίωση αυτών των συνθηκών, αλλά και να επανδρωθούν τα κέντρα αυτά με καταρτισμένο προσωπικό. Επίσης, υπήρχε δυσκολία πρόσβασης σε δικηγόρο αλλά και σε γιατρό σε αστυνομικά τμήματα αλλά και σε κέντρα κράτησης αλλοδαπών. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση θανάτου ενός Ιρανού στο αστυνομικό τμήμα Ομόνοιας, ο οποίος υπέφερε από συμπτώματα στέρησης ναρκωτικών και παρά το γεγονός ότι ζητούσε απελπισμένα επί μέρες την συνδρομή γιατρού δεν την έλαβε ποτέ.

Αναφορικά με την επικρατούσα κατάσταση στις φυλακές, σημείωσε ότι δεν υπήρξαν ουσιαστικές βελτιώσεις από το 2005 ενώ εξακολουθούσε να υφίσταται το πρόβλημα του υπερπληθυσμού²⁸⁰. Επίσης, εξακολουθούσε η έλλειψη παροχής δραστηριοτήτων στους κρατούμενους, ενώ η κατάσταση ως προς την παροχή ιατρικής περίθαλψης ήταν απαράδεκτη. Σύμφωνα με τα συμπεράσματα της Επιτροπής, οι ελληνικές αρχές δεν έχουν λάβει τα κατάλληλα μέτρα ώστε να αποτρέψουν την κακομεταχείριση και να πολεμήσουν την ατιμωρησία. Μια ολοκληρωμένη προσέγγιση του προβλήματος από τα αρμόδια Υπουργεία θα μπορούσε να βοηθήσει στην επίλυση του προβλήματος και στην ανάληψη δυναμικών πρωτοβουλιών, ωστόσο στο μέλλον θα υπάρχει πάντα η πιθανότητα ενεργοποίησης του άρθρου 10 σε περίπτωση μη βελτίωσης της κατάστασης.

²⁸⁰ Είναι χαρακτηριστικό ότι στις ανδρικές φυλακές Κορυδαλλού καταγράφηκαν 2.043 κρατούμενοι ενώ η επίσημη χωρητικότητα της φυλακής ήταν στα 640 άτομα

Η απάντηση²⁸¹ της ελληνικής πλευράς δόθηκε από το Υπουργείο Εσωτερικών. Σύμφωνα με αυτή, η κατάσταση στα αστυνομικά τμήματα ήταν καλή, καθώς προστατευόταν η ανθρώπινη αξιοπρέπεια αλλά και η σωματική ακεραιότητα. Βέβαια δήλωσε ότι μέτρα για την βελτίωση της κατάστασης λαμβάνονται διαρκώς, ενώ τα υπάρχοντα προβλήματα οφείλονται στην ακαταλληλότητα των κτιρίων τα περισσότερα από τα οποία είναι παλιά, αλλά και στην ανεπάρκεια χώρων. Προέβη σε ανάλυση της κατάστασης σε κάθε κέντρο κράτησης αλλοδαπών, σε ότι αφορά τις υλικές συνθήκες αλλά και την πρόσβαση σε γιατρό και ανέφερε τις διαδικασίες επιδιόρθωσης που λαμβάνουν χώρα σε ορισμένα κτίρια. Αναφορικά με την μεταχείριση των κρατουμένων κάποιες υποθέσεις κακοποίησης εξετάστηκαν από πειθαρχική πλευρά, για κάποιες κινήθηκαν ποινικές διαδικασίες. Ειδικότερα σχετικά με την υπόθεση των δύο αλλοδαπών κρατουμένων που διατάχθηκαν να χτυπήσουν ο ένας τον άλλον, διατάχθηκε ένορκη διοικητική εξέταση και οι δύο αστυνομικοί που έδωσαν αυτές τις διαταγές τέθηκαν σε διαθεσιμότητα και διώχθηκαν ποινικά για την πρόκληση βασανιστηρίων.

Σύμφωνα με το Υπουργείο Δικαιοσύνης, είχε ήδη υλοποιηθεί ένα πρόγραμμα για την κατασκευή επτά νέων φυλακών με συνολική χωρητικότητα 2.700 κρατουμένων, ενώ μέχρι τις αρχές του 2008 θα είχαν ολοκληρωθεί τα έργα. Η ιατρική περίθαλψη παρέχεται κανονικά χωρίς προβλήματα και σύμφωνα με όσα προβλέπει ο νόμος, ενώ παρέχονται και προγράμματα απεξάρτησης από τα ναρκωτικά.

Συμπερασματικά, η κατάσταση την οποία έχει διαπιστώσει η Επιτροπή από την πραγματοποίηση της πρώτης της επίσκεψης στην Ελλάδα, δεν διαφοροποιείται σημαντικά αλλά τολμώ να αναφέρω ότι έχει επιδεινωθεί. Η ίδια δυσλειτουργικότητα αποτυπώνεται και σε εκθέσεις του Επιτρόπου, της ECRI, αλλά και των ελληνικών ΜΚΟ, στιγματίζοντας την χώρα.

²⁸¹ Response of the Government of Greece to the report of the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) on its visit to Greece from 20 to 27 February 2007, CPT/Inf (2008) 4

β) Ο Επίτροπος για τα δικαιώματα του ανθρώπου

Εκτός από της αναλυτικές και απογοητευτικές εκθέσεις της CPT, ο Επίτροπος για τα Δικαιώματα του ανθρώπου επισκέφτηκε δύο φορές την χώρα μας και συνέταξε δύο εκθέσεις.

Στην πρώτη έκθεση²⁸² το 2002, ο Επίτροπος έκανε αναφορά στο πρόβλημα του συνωστισμού στις φυλακές και συνέστησε την όσο το δυνατόν ταχύτερη κατασκευή των νέων φυλακών οι οποίες θα αποσυμφορήσουν την κατάσταση. Ακόμα, έθιξε το θέμα κακομεταχείρισης αλλοδαπών και ρομά από τα αστυνομικά όργανα, προτείνοντας την παροχή σωστής εκπαίδευσης στους αστυνομικούς αλλά και την ενσωμάτωση στις δυνάμεις ασφαλείας εκπροσώπων μειονοτήτων. Επίσης, υπογράμμισε τις άθλιες συνθήκες κράτησης αλλοδαπών που περιμένουν να απελαθούν, σε ακατάλληλα κελιά για μεγάλο χρονικό διάστημα και πρότεινε την λήψη ουσιαστικών μέτρων όπως την κατασκευή κτιρίων κατάλληλων για την παραμονή αυτών.

Στην δεύτερη έκθεση²⁸³ του το 2005, επανέλαβε ότι το πρόβλημα του υπερπληθυσμού στις φυλακές είχε επιδεινωθεί, ενώ υπογράμμισε ότι το 40% των εγκλείστων ήταν αλλοδαποί. Πληροφορήθηκε από τις ελληνικές αρχές ότι είχε ήδη ξεκινήσει ένα πρόγραμμα εναλλακτικών ποινών για την μείωση του πληθυσμού, αλλά καμμία από τις 17 νέες φυλακές δεν είχε ολοκληρωθεί. Επίσης έπεσε στην αντιληψή του το γεγονός ότι απαγορευόταν η επιτόπια έρευνα από ανεξάρτητους παρατηρητές ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ενώ όλα αυτά συνέτειναν στην δημιουργία αρνητικής εικόνας για το σωφρονιστικό σύστημα στην Ελλάδα. Όσον αφορά στην μεταχείριση των αλλοδαπών, υπογράμμισε την ανάγκη των ποινικών διώξεων σε εγκλήματα ρατσιστικού χαρακτήρα, ενώ πρότεινε την λήψη κατάλληλων μέτρων ώστε οι αλλοδαποί που αναμένουν την απέλασή τους να τυγχάνουν μεταχείρισης με σεβασμό στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Επίσης

²⁸² REPORT BY MR ALVARO GIL-ROBLES, COMMISSIONER FOR HUMAN RIGHTS ON HIS VISIT TO THE HELLENIC REPUBLIC 2- 5 JUNE 2002, CommDH(2002)5

²⁸³ FOLLOW-UP REPORT ON THE HELLENIC REPUBLIC (2002 – 2005) Assessment of the progress made in implementing the recommendations of the Council of Europe Commissioner for Human Rights , CommDH(2006)13

πρότεινε την βελτίωση των υλικών συνθηκών για την παραμονή ατόμων που έχουν κάνει αίτηση χορήγησης ασύλου, αφού αναγνώρισε την σημαντική πρόοδο που έχει επιτευχθεί.

γ) Η Επιτροπή κατά του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας

Η ιδιοσυγκρασία της Ελλάδας ως προς το θέμα των βασανιστηρίων και της κακομεταχείρισης αναδύεται και μέσα από τις εκθέσεις της ECRI, σε ότι αφορά τους αλλοδαπούς. Στην πρώτη έκθεση που συνέταξε το 1996, απήλυθε προβλήματα ρατσισμού και μισαλλοδοξίας, διακρίσεων ως προς τους αλλοδαπούς, τους ρομά και τους μουσουλμάνους. Στην δεύτερη έκθεση²⁸⁴ ασχολήθηκε με τα παρακάτω. Επισημάνε ότι αρκετές φορές οι αλλοδαποί και οι ρομά δεν τυγχάνουν σωστής μεταχείρισης όταν βρίσκονται υπό κράτηση και δεν έχουν πρόσβαση σε δικηγόρο. Επίσης, αρκετοί πέφτουν θύματα κακοποίησης από αστυνομικούς ενώ σχεδόν ποτέ δεν κινείται η διαδικασία έρευνας για αυτά τα περιστατικά και όποτε κάνουν καταγγελία υφίστανται πιέσεις να την αποσύρουν. Η ECRI πρότεινε να ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα όπως η σωστή εκπαίδευση των αστυνομικών αλλά και η ενσωμάτωση στην αστυνομία αυτών των αδύναμων ομάδων.

Αναφορικά με την τρίτη έκθεση²⁸⁵ της Επιτροπής, επισημαίνεται ότι δεν έχει επιτευχθεί σημαντική βελτίωση ως προς τις συστάσεις που περιλάμβανε η δεύτερη έκθεσή της. Αναγνωρίζει ότι έχουν καταβληθεί προσπάθειες ως προς την κατάρτιση και ευαισθητοποίηση των αστυνομικών για τα ανθρώπινα δικαιώματα, ενώ χαιρετίζει την εγκύκλιο της 4^{ης} Ιουλίου 2003 του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης περί μεταχείρισης των ατόμων που κρατούνται από τις αστυνομικές αρχές. Όμως εξέφρασε την ανησυχία της σχετικά με καταγγελίες ρομά που υπέστησαν σωματική βία κατά την σύλληψη αλλά και κατά την κράτηση, αλλά και σχετικά με την ατιμωρησία των αστυνομικών. Τέλος, υπογράμμισε ότι τα περιστατικά

²⁸⁴ Second report on Greece Adopted on 10 December 1999 Strasbourg CRI (2000) 32

²⁸⁵ Third report on Greece

Adopted on 5 December 2003 and made public on 8 June 2004 CRI (2004) 24

αστυνομικής βίας πρέπει να παραπέμπονται στο δικαστήριο και να εκδικάζονται το ταχύτερο δυνατόν. Συνεπώς, οι αγκυλώσεις της Ελλάδας ως προς τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι εμφανείς και μέσα από τις προαναφερθείσες εκθέσεις, οι οποίες σκιαγραφούν με όχι τόσο καλό τρόπο της επιδόσεις της χώρας ως προς τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των αλλοδαπών και των μειονοτήτων, παρά το γεγονός ότι είναι μια πολυπολιτισμική χώρα.

δ) Η Εθνική Επιτροπή για τα δικαιώματα του ανθρώπου

Η Εθνική Επιτροπή για τα δικαιώματα του ανθρώπου Η ΕΕΔΑ αποτελεί συμβουλευτικό όργανο της Πολιτείας σε θέματα προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Σύμφωνα με τον ιδρυτικό της Νόμο²⁸⁶ η ΕΕΔΑ έχει διάφορες αρμοδιότητες²⁸⁷:

Η Εθνική Επιτροπή για τα δικαιώματα του ανθρώπου ασχολήθηκε εκτενώς με το θέμα της μεταχείρισης των ατόμων που στερούνται της ελευθερίας τους, μέσα από αποφάσεις τις οποίες έλαβε αλλά και μέσα από επιτόπιες επισκέψεις που πραγματοποίησε σε χώρους κράτησης ατόμων. Κάποιες χαρακτηριστικές ενέργειές της είναι οι εξής. Γνωμοδότησε επί του σχεδίου Προεδρικού Διατάγματος του Υπουργείου Δημοσίας Τάξης για τον Κώδικα

²⁸⁶ Ν. 2667/1998 (ΦΕΚ Α' 281/1998)

²⁸⁷ Έχει τις εξής αρμοδιότητες (α) Την εξέταση ζητημάτων που αφορούν στην προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου τα οποία εγείρει είτε η Κυβέρνηση είτε η Διάσκεψη των Προέδρων της Βουλής ή προτείνονται από τα μέλη της ή από Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις.
(β) Την υποβολή συστάσεων και προτάσεων, την εκπόνηση μελετών, την υποβολή εκθέσεων και γνωμοδοτήσεων για τη λήψη νομοθετικών, διοικητικών ή άλλων μέτρων που συμβάλλουν στη βελτίωση της προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.
(γ) Την ανάπτυξη πρωτοβουλιών για τη ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης, και των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης σε θέματα σεβασμού των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.
(δ) Την ανάληψη πρωτοβουλιών για την καλλιέργεια του σεβασμού των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού συστήματος.
(ε) Τη διατήρηση μόνιμης επικοινωνίας και συνεργασίας με διεθνείς οργανισμούς, παρεμφερή όργανα άλλων χωρών, καθώς και εθνικές ή διεθνείς Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις.
(στ) Την γνωμοδότηση για εκθέσεις που πρόκειται να υποβάλει η χώρα σε διεθνείς οργανισμούς για θέματα προστασίας Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.
(ζ) Τη δημόσια γνωστοποίηση των θέσεων της ΕΕΔΑ με κάθε πρόσφορο τρόπο.
(η) Την σύνταξη ετήσιας έκθεσης για την προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.
(θ) Την οργάνωση Κέντρου Τεκμηρίωσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.
(ι) Την εξέταση της προσαρμογής της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις του διεθνούς δικαίου για την προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και τη σχετική γνωμοδότηση προς τα αρμόδια όργανα της Πολιτείας. βλ σχετικά την ιστοσελίδα της Επιτροπής http://www.nchr.gr/category.php?category_id=114

Δεοντολογίας του Αστυνομικού, εξέφερε τη γνώμη της²⁸⁸ σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρ. 1 παρ. 6 περιπτ. β' ν. 2667/1998 «Σύσταση Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και της Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής» (ΦΕΚ Α'281/18.12.1998). Το κείμενο αυτό το χαρακτήρισε αδύναμο από πλευράς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και πρότεινε αναδιατυπώσεις σημαντικών άρθρων, ενώ ως προς τα βασανιστήρια πρότεινε την προσθήκη *«Ο αστυνομικός οφείλει να γνωρίζει και να τηρεί τους νόμους και τους συνταγματικούς και τους διεθνείς κανόνες σύμφωνα με τους οποίους όλοι, ανεξαιρέτως, έχουν δικαίωμα στην ελευθερία, στην προσωπική ασφάλεια και στην ελευθερία κυκλοφορίας και ότι ουδείς συλλαμβάνεται και κρίνεται χωρίς την τήρηση της νόμιμης διαδικασίας. Απαγορεύονται απολύτως και χωρίς εξαίρεση, τα βασανιστήρια και κάθε άλλη σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση.»*

Ακόμα, δεν έμεινε ασυγκίνητη ως προς τον «πόλεμο κατά της τρομοκρατίας» και εξέδωσε σχετικές αποφάσεις. Μια από αυτές αφορούσε στην πρακτική των έκνομων μεταγωγών και την ενδεχόμενη ελληνική εμπλοκή. Η ΕΕΔΑ θεώρησε αυτές τις πρακτικές παράνομες σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, επειδή παρακάμπτουν οποιαδήποτε δικαστική ή διοικητική διαδικασία, όπως για παράδειγμα την έκδοση. Επιπροσθέτως, τόνισε ότι μια «παράδοση κρατουμένου» συνήθως συμπεριλαμβάνει πολλαπλές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως απαγωγή, αυθαίρετη σύλληψη και κράτηση και παράνομη μεταγωγή χωρίς την τήρηση της διαδικασίας που προβλέπεται στο νόμο. Πρότεινε ανάμεσα σε άλλα, στην ελληνική κυβέρνηση να ζητήσει από την κυβέρνηση των ΗΠΑ να δηλώσει εάν χρησιμοποίησε αεροδρόμια ή στρατιωτικές βάσεις της στην Ελλάδα ή τον ελληνικό εναέριο χώρο, για τους σκοπούς έκτακτων παραδόσεων κρατουμένων και να δηλώσει ότι οι έκνομες μεταγωγές και οι πτήσεις έκνομων μεταγωγών δεν επιτρέπονται και να ξεκινήσει ή να συνεχίσει δικαστικές και κοινοβουλευτικές έρευνες για την πρακτική των έκνομων μεταγωγών και να συνεργαστεί πλήρως για την ολοκλήρωσή τους. Ακόμα, εξέδωσε ψήφισμα για τον

²⁸⁸ Εισηγητές: Η Πρόεδρος κα Αλίκη Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου και η κα Χρυσούλα Μουκίου, Δικηγόρος Δρ.Ν., Επιστημονική Συνεργάτης ΕΕΔΑ.

τερματισμό της λειτουργίας του στρατοπέδου κράτησης Γουαντάναμο, πρότεινε την απελευθέρωση των κρατουμένων αλλά και την παροχή εγγύησης ότι δεν θα σταλούν σε χώρα όπου θα υποστούν βασανιστήρια. Επίσης, πραγματοποίησε επισκέψεις σε καταστήματα κράτησης όπως στις Φυλακές Κορυδαλλού με αφορμή την αίτηση των συνηγόρων των εγκλειστών μελών της 17 Νοέμβρη με την οποία ζήτησαν την παρέμβασή της για τις συνθήκες διαβίωσης των πελατών τους στις μονάδες ειδικής ασφαλείας, τις οποίες περιέγραψαν με πολύ μελανά χρώματα. Γενικά οι υλικές συνθήκες στην φυλακή ήταν αρκετά άσχημες, ενώ χαρακτηριστικός ήταν ο συνωστισμός. Όσον αφορά τα μέλη της 17 Νοέμβρη, οι συνθήκες κράτησής τους θεωρήθηκαν άσχημες καθώς βρίσκονταν απομονωμένοι από τους άλλους εγκλειστούς, σε σκοτεινά κελιά, ενώ δεν μπορούν να αθληθούν και να έχουν άλλες δραστηριότητες. Ακόμα, διατύπωσε την γνώμη ότι η Ελλάδα πρέπει να προσχωρήσει στο Πρωτόκολλο για την πρόληψη των βασανιστηρίων και άλλης σκληρής, απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας της Σύμβασης του ΟΗΕ, το οποίο θεώρησε ειδικής σημασίας για την προστασία των κρατουμένων. Ανάμεσα στις δράσεις της συγκαταλέγεται και η πρόταση για την υπογραφή και επικύρωση του 13^{ου} Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ που προβλέπει την κατάργηση της θανατικής ποινής σε όλες τις περιπτώσεις, αλλά και παρατηρήσεις σε εκθέσεις του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

ε) Ο Συνήγορος του Πολίτη

Ο Συνήγορος του Πολίτη είναι Ανεξάρτητη Αρχή²⁸⁹ και ερευνά ατομικές διοικητικές πράξεις ή παραλείψεις ή υλικές ενέργειες οργάνων των δημόσιων υπηρεσιών που παραβιάζουν δικαιώματα ή προσβάλλουν νόμιμα συμφέροντα φυσικών ή νομικών προσώπων.

Το θέμα της μεταχείρισης των ατόμων που στερούνται της ελευθερίας τους τον έχει απασχολήσει πολλάκις. Έχει διατυπώσει απόψεις ως προς το

²⁸⁹ Ιδρύθηκε με το Νόμο 2477/97 και ξεκίνησε τη λειτουργία του την 1η Οκτωβρίου 1998. Το νομοθετικό πλαίσιο της λειτουργίας του ρυθμίζεται από τις διατάξεις του Ν. 3094/03. Παρέχει τις υπηρεσίες του δωρεάν και κατά την πρώτη πενταετία λειτουργίας (1998-2002) είχε δεχθεί 41.865 αναφορές, βλ σχετικά την ιστοσελίδα http://www.synigoros.gr/what_mission.htm

σωφρονιστικό σύστημα της χώρας, το οποίο θεωρεί ότι πάσχει σοβαρά δεδομένου του υπερπληθυσμού που υποβαθμίζει τις συνθήκες διαβίωσης, άλλωστε πολλά προβλήματα των φυλακών τα έχει αναδείξει στα πορίσματα και τις εκθέσεις τους με νηφάλιο τρόπο.

Ειδικότερα, έχει συντάξει πόρισμα το 2007 σχετικά με την παραμονή των κρατουμένων στα αστυνομικά κρατητήρια, μετά από παράπονα που δέχτηκε από κρατουμένους σε αστυνομικά κρατητήρια της Θεσσαλονίκης αφού διηγήρησε αυτεπάγγελτη έρευνα. Πράγματι, παρατήρησε την μακρά παραμονή των κρατουμένων εκεί, παρόλο που οι υποδομές δεν το υποστήριζαν αυτό λόγω του μικρού χώρου και της έλλειψης υγιεινής, κατάσταση που χαρακτήρισε ως απάνθρωπη. Ακόμα, διηγήρησε πλήθος αυτοψιών σε αστυνομικά τμήματα και φυλακές όπως στο αστυνομικό τμήμα της Ομόνοιας το 1999 όπου οι συνθήκες κράτησης θεωρήθηκαν εντελώς ακατάλληλες. Διεπίστωσε ότι οι χώροι κράτησης ήταν πολύ μικροί, ενώ δεν υπήρχαν κρεβάτια, επαρκής φωτισμός, και χαρακτηριστική ήταν η έλλειψη καθαριότητας. Το 2000 επισκέφτηκε τις Δικαστικές Φυλακές Ιωαννίνων, όπου διαπίστωσε τις απάνθρωπες συνθήκες διαβίωσης των κρατουμένων λόγω του συνωστισμού που επικρατούσε, αλλά και το αστυνομικό τμήμα Ηρακλείου. Το 2001 πραγματοποίησε επίσκεψη στα αστυνομικά κρατητήρια Χίου, όπου η κατάσταση χαρακτηρίστηκε δραματική, καθώς οι κοιτώνες δεν είχαν εξαερισμό και φωτισμό και υπήρχε πρόβλημα παροχής επαρκούς τροφής και πόσιμου νερού. Το ίδιο έτος πραγματοποίησε αυτοψία και στον 7^ο όροφο του Αστυνομικού Μεγάρου Αττικής, όπου διεπίστωσε ότι κρατείτο διπλάσιος αριθμός αλλοδαπών από τον προβλεπόμενο. Οι συνθήκες υγιεινής ήταν ανεπίτρεπτες ενώ η παραμονή των ατόμων εκεί ξεπερνούσε τους έξι μήνες. Υπό το φως αυτών των συνθηκών έκανε ανάλογες προτάσεις για την διάρκεια παραμονής, την τροφή, την καθαριότητα κ.α. Εκείνο το διάστημα επισκέφτηκε και τους χώρους κράτησης οικονομικών μεταναστών και προσφύγων στην Κώ, όπου συμπέρανε τον συνωστισμό των κρατουμένων, τις άσχημες συνθήκες υγιεινής, αλλά και την ανεπάρκεια ιατρικής περίθαλψης την οποία προσέφεραν εθελοντικά «οι Γιατροί του Κόσμου». Το έτος 2004,

πραγματοποίησε επιτόπια έρευνα στις νοσοκομειακές μονάδες και στα αστυνομικά κρατητήρια Ιωαννίνων σχετικά με τη διαδικασία ακούσιου εγκλεισμού ψυχασθενών, ενώ το 2005 στο γενικό κατάστημα κράτησης Μαλανδρινού. Εκεί η κατάσταση γενικά ήταν καλή αλλά διεπίστωσε προβλήματα παροχής νερού και θέρμανσης, επικοινωνίας με τον εξωτερικό περίγυρο.

Ανάμεσα στις ενέργειες του Συνηγόρου του Πολίτη συγκαταλέγεται και η διατύπωση έκθεσης το 2004 με θέμα την Πειθαρχική-Διοικητική Διερεύνηση Καταγγελιών σε βάρος Αστυνομικών Υπαλλήλων οι οποίοι παρεβαίνουν τα όρια του επαγγελματισμού και προβαίνουν σε επιλήψιμη συμπεριφορά. Χαρακτηριστική είναι σε αυτήν την περίπτωση σύμφωνα με την έκθεση, η απογοητευτική αντιμετώπιση εκ μέρους της ΕΛ.ΑΣ όπου σε μεγάλο ποσοστό κρίνουν τις καταγγελίες κατά αστυνομικών ως αβάσιμες, κάτι που απαξιώνει σε μεγάλο ποσοστό την Ελληνική Αστυνομία. Ο Συνήγορος του Πολίτη σε αυτή την έκθεση υπεισέρχεται στο ευαίσθητο αυτό θέμα και εξετάζει την πορεία των μέχρι τώρα καταγγελιών για αυθαιρεσίες αστυνομικών. Ακόμα, διετύπωσε σχόλια σχετικά με το προσχέδιο του Κώδικα Δεοντολογίας του Αστυνομικού, όπου οι εισηγήσεις του έγιναν δεκτές, αλλά και άποψη σχετικά με το πως πρέπει να γίνονται οι προσαγωγές ατόμων.

Συμπερασματικά, πρόκειται για έναν αρκετά σημαντικό θεσμό που επιβλέπει την επικρατούσα κατάσταση σε ότι αφορά το τοπίο των δικαιωμάτων των ατόμων που στερούνται της ελευθερίας τους, μέσα από τις δράσεις του οποίου διαπιστώνεται για μια ακόμα φορά η δυστοκία των ελληνικών αρχών.

3.2. Οι καταδίκες της Ελλάδας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο

Η Ελλάδα επιδέχθηκε σκληρή κριτική από τα όργανα του Συμβουλίου της Ευρώπης, προσδίδοντας αρνητικό πρόσημο σε ότι αφορά την μεταχείριση των ατόμων που για οποιονδήποτε λόγο στερούνται της ελευθερίας τους. Εκτός από τις διάφορες εκθέσεις που κατά καιρούς δημοσιεύτηκαν εξευτελίζοντας και μειώνοντας το εθνικό κύρος της χώρας, δεν ήταν δυνατόν να μην δώσει το στίγμα

του το ΕΔΔΑ το οποίο εξέδωσε συνολικά 6 καταδικαστικές αποφάσεις για παραβιάσεις του άρθρου 3. Συγκριτικά με τις καταδίκες άλλων χωρών όπως η Τουρκία και η Ρωσία ο αριθμός αυτός φαίνεται αμελητέος, ωστόσο είναι εύλογο να γίνει μια αναφορά σε αυτές τις υποθέσεις οι οποίες καταδεικνύουν την σκληρή πλευρά του νόμου. Πρόκειται για προσφυγές ατόμων που υπέστησαν κακομεταχείριση κατά την σύλληψη και κράτησή τους, αλλά και για προσφυγές λόγω των άθλιων συνθηκών διαβίωσης.

Είναι χαρακτηριστική η υπόθεση Peers κατά Ελλάδος²⁹⁰, αφορώσα στις απάνθρωπες συνθήκες διαβίωσης ενός βρεταννού υπηκόου στις φυλακές του Κορυδαλλού. Ο αιτών σύμφωνα με τους ισχυρισμούς του περιορίστηκε στην μονάδα απομόνωσης, σε ένα μικρό κελί χωρίς επαρκή φωτισμό, εξαερισμό σε συνδιασμό με την έλλειψη υγιεινής, καθώς γύρω από το φαγητό του έπαιζαν γάτες. Ο Peers δεν μπορούσε να επικοινωνήσει με το προσωπικό που δεν γνώριζε αγγλικά, ενώ ήταν υποχρεωμένος να χρησιμοποιεί την τουαλέτα παρουσία του συγκρατούμενού του. Ισχυρίστηκε ότι οι συνθήκες αυτές ήταν απάνθρωπες και εξευτελιστικές, καθώς είχαν πάνω του δυσμενείς συνέπειες σωματικές αλλά και ψυχικές. Το Δικαστήριο, στην εξαγωγή της απόφασής του στηρίχθηκε στο πόρισμα της CPT η οποία είχε πραγματοποιήσει επίσκεψη στις φυλακές, ενώ αν και θεωρούσε ότι δεν υπήρχε πρόθεση των Αρχών να υποτιμήσουν τον αιτούντα έκρινε ότι οι συνθήκες κράτησης τον επηρέασαν αρνητικά, έπληξαν την ανθρώπινη αξιοπρέπειά του και δημιούργησαν αισθήματα αγωνίας και μειονεξίας ικανά να τον εξευτελίσουν και να κάμψουν τη φυσική ή ηθική του αντίσταση. Κατά συνέπεια οι συνθήκες κράτησης του στην απομόνωση ης πτέρυγας Δέλτα υπήρξαν ταπεινωτικές και παραβίαση του άρθρου 3.

Συναφής είναι και η υπόθεση Dougoz κατά Ελλάδος²⁹¹, όπου ο αιτών κατήγγειλε τις συνθήκες κράτησης στο αστυνομικό τμήμα Δραπετσώνας. Σύμφωνα με αυτόν, στο κελί διέμεναν πολλά άτομα χωρίς κρεβάτια και κλινοσκεπάσματα, με ανεπαρκή φωτισμό και εξαερισμό, χωρίς πρόσβαση σε

²⁹⁰ Peers v. Greece, Judgment of 19 April 2001

²⁹¹ Dougoz v. Greece, Judgment of 6 June 2001

γιατρό και δυνατότητα άσκησης. Αργότερα μεταφέρθηκε στα κρατητήρια της Αλεξάνδρας όπου οι συνθήκες δεν διέφεραν, μέχρι την απέλασή του το 1998. Το Δικαστήριο εξετίμησε στην έκδοση της απόφασης και τα πορίσματα της CPT στην έκθεση που συνέταξε το 1997. Έτσι, έκρινε ότι οι συνθήκες κράτησης τόσο στο αστυνομικό τμήμα Αλεξάνδρας αλλά και στο τμήμα Δραπετσώνας λόγω του υπερπληθυσμού, της απουσίας κρεβατιών και της παρατεταμένης περιόδου κράτησης, ισοδυναμούσε με εξευτελιστική μεταχείριση αντίθετη του άρθρου 3.

Αναφορικά με την υπόθεση *Caja κατά Ελλάδα*²⁹², εντάσσεται στο πλαίσιο των ήδη αναφερθέντων, καθώς η καταγγελία αφορούσε τις απαράδεκτες συνθήκες κράτησης. Ειδικότερα, πρόκειται για ένα Αλβανό υπήκοο ο οποίος συνελήφθη με την κατηγορία της διακίνησης ναρκωτικών και κρατήθηκε στο αστυνομικό τμήμα Λάρισας. Σύμφωνα με τον αιτούντα υπήρχε συνωστισμός στα κρατητήρια, δεν υπήρχαν κρεβάτια, εγκαταστάσεις υγιεινής, εξαερισμός και φωτισμός ενώ οι κρατούμενοι έπρεπε να πληρώνουν για την παροχή φαγητού. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, τα κρατητήρια δεν προσφέρονταν παρά μόνο για βραχεία περίοδο κράτησης, έτσι η 3μηνη κράτηση του αιτούντα θεωρήθηκε εξευτελιστική μεταχείριση.

Αξίζει να αναφερθεί και η υπόθεση *Σερίφι κατά Ελλάδα*²⁹³, όπου ο αιτών κατηγορήθηκε για την συμμετοχή του στην τρομοκρατική οργάνωση 17 Νοέμβρη και κρατήθηκε στην ειδική μονάδα ασφαλείας της φυλακής του Κορυδαλλού. Ο αιτών υπέφερε από σκλήρυνση κατά πλάκας και υπέβαλλε αίτηση για να αφεθεί ελεύθερος λόγω της σοβαρότητας της ασθένειας κάτι το οποίο απορρίφθηκε. Το 2004 υπέβαλλε εκ νέου αίτημα για να αφεθεί ελεύθερος το οποίο έγινε και δεκτό. Το Δικαστήριο παρατήρησε ότι παρά την σοβαρότητα και την επιδείνωση της ασθένειας, οι Αρχές δεν παρείχαν καμμίας φύσεως ιατρική βοήθεια, παρά μόνο μετά από πολλές προσπάθειες του κρατουμένου ο οποίος αντιμετώπιζε αρκετές δυσκολίες ως προς την πραγματοποίηση των ιατρικών εξετάσεων. Έτσι, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι ο τρόπος αντιμετώπισης της ασθένειας του αιτούντα είχε ως

²⁹² *Kaja v. Greece*, Judgment of 27 July 2006

²⁹³ *Serifis v. Greece*, Judgment of 2 November 2006

αποτέλεσμα την πρόκληση επιπρόσθετης οδύνης και αποτελούσε παραβίαση του άρθρου 3.

Σχετικά με το θέμα χρήσης υπέρμετρης βίας από αστυνομικό όργανο, αν και είναι συχνό το φαινόμενο τέτοιας μεταχείρισης στην Ελλάδα δεν υπάρχουν αρκετές προσφυγές και καταδίκες. Στην υπόθεση Zelilof κατά Ελλάδας²⁹⁴, ο αιτών έπεσε θύμα ξυλοδαρμού από αστυνομικούς σε αστυνομικό μπλόκο. Οι ιατρικές εξετάσεις στις οποίες υπεβλήθη επιβεβαίωναν τους ισχυρισμούς του, ωστόσο η καταγγελία στην οποία προέβη απορρίφθηκε ως αβάσιμη, καθώς δεν δόθηκε ουσιαστική προσοχή από τους εισαγγελείς. Σύμφωνα με το Δικαστήριο, η αυτοάμυνα την οποία ισχυρίστηκαν οι αστυνομικοί δεν δικαιολογούσε τον τραυματισμό του αιτούντα, άρα ήταν θύμα απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης. Ακόμα, έκρινε ότι στοιχειοθετήθηκε και άλλη παραβίαση του άρθρου 3 λόγω της αναποτελεσματικότητας της διοικητικής αλλά και της δικαστικής έρευνας.

Στο ίδιο μήκος κύματος βρισκόταν και η απόφαση για την υπόθεση Μπέκος και Κουτρόπουλος²⁹⁵ κατά Ελλάδας, η οποία αφορά στην κακοποίηση δύο ρομά από αστυνομικούς κατά την σύλληψή τους για την απόπειρα διάρρηξης ενός καταστήματος. Ο κ. Μπέκος κατήγγειλε ότι κατά την ανάκριση ξυλοκοπήθηκε και δέχθηκε σεξουαλικές απειλές με ένα μεταλλικό αντικείμενο, ενώ ο κ. Κουτρόπουλος δέχτηκε χτυπήματα με αντικείμενο στην πλάτη και στο στομάχι. Αμφότεροι δήλωσαν ότι άκουγαν ο ένας τις κραυγές του άλλου. Η διοικητική έρευνα που διενεργήθηκε πρότεινε την θέση σε διαθεσιμότητα των δύο αστυνομικών που προέβησαν σε αυτές τις πράξεις, όμως κάτι τέτοιο δεν έγινε. Αλλά και οι ποινικές διώξεις που ασκήθηκαν εναντίον τους δεν έφεραν αποτέλεσμα. Σύμφωνα με το Δικαστήριο η σωματική βία την οποία υπέστησαν οι αιτούντες δημιούργησε αισθήματα αγωνίας και μειονεξίας αλλά και υπέρμετρο πόνο και οδύνη έτσι ώστε να χαρακτηριστεί ως απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση. Επίσης, η αναποτελεσματικότητα της έρευνας των ισχυρισμών

²⁹⁴ Zelilof v. Greece, Judgment of 24 May 2007

²⁹⁵ Bekos and Koutropoulos v. Greece Judgment of 13 December 2005

κακοποίησης από τις Αρχές, θεωρήθηκε και αυτή ως παραβίαση του άρθρου 3 αφού δεν τέθηκαν ποτέ σε διαθεσιμότητα οι αστυνομικοί και δεν υπήρξε κάποιου είδους τιμωρία.

Εν κατακλείδι, είναι περιορισμένος ο αριθμός των υποθέσεων οι οποίες άχθηκαν στο Δικαστήριο, κάτι το οποίο προξενεί έκπληξη και απορία συγχρόνως δεδομένης της άθλιας κατάστασης στην οποία έχει περιπέσει η Ελλάδα σε ότι αφορά την μεταχείριση των κρατουμένων. Η χώρα μας ίσως να μην έχει καταδικαστεί από το ΕΔΔΑ όσο θα έπρεπε, αλλά σίγουρα είναι καταδικασμένη στα μάτια των Ελλήνων πολιτών και των άλλων ευρωπαϊκών κρατών τα οποία λαμβάνουν εις γνώση την συνολική εικόνα που επικρατεί μέσω των «ραπισμάτων» που δέχεται η Ελλάδα από εκθέσεις οργάνων του Συμβουλίου της Ευρώπης. Ίσως τελικά αυτές να είναι και περισσότερο αποτελεσματικές και ζωτικές για την αναμόρφωση της επικρατούσας πραγματικότητας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο Οργανισμός του Στρασβούργου κατόρθωσε να αποτελέσει σημείο συναίνεσης για τα Ευρωπαϊκά κράτη στο πεδίο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τα οποία δέχθηκαν να τεθούν υπό την επίβλεψη ενός ανώτερου συστήματος δημοκρατικών αρχών και αξιών. Τα κράτη, προκειμένου να αποφύγουν τα πικρά λάθη του παρελθόντος, απαλλάχθηκαν από την εγωιστική τους συμπεριφορά και συνέτειναν στην ανάπτυξη του νομικού ευρωπαϊκού πολιτισμού. Η Ευρωπαϊκή Δημόσια Τάξη αναδύθηκε και απετέλεσε πρότυπο για άλλα νομικά συστήματα τα οποία εμπνεύστηκαν από τις αρχές και τους θεσμούς της.

Τόσο αρνητικά αλλά και θετικά σημεία αυτής της Ευρωπαϊκής Δημόσιας Τάξης αναδείχθηκαν μέσα από την ανάλυση επιμέρους θεμάτων της παρούσας εργασίας. Είναι αναμφισβήτητο ότι τα Ευρωπαϊκά πρότυπα παρέχουν μια προωθημένη αντίληψη αναφορικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα και ειδικότερα σχετικά με την προστασία ατόμων που στερούνται της ελευθερίας τους, προσφέροντας τα κατάλληλα νομικά εργαλεία για την διαφύλαξη της αξιοπρέπειάς τους. Ενώ η Ευρωπαϊκή προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων αυτών αποτελεί το «κόσμημα» του νομικού πολιτισμού με ακρογωνιαίο λίθο την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, η συνεργασία των διαφόρων οργάνων όπως η Κοινοβουλευτική Συνέλευση, η Επιτροπή των Υπουργών, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, η CPT, η ECRI, ο Επίτροπος για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου παρά τους αισιόδοξους προγραμματισμούς και τις θετικές ενέργειες, δεν έφεραν ουσιαστικά αποτελέσματα και δεν οδήγησαν στην ριζική αλλαγή των εθνικών νοοτροπιών και πολιτικών. Ο 21^{ος} αιώνας, χαρακτηρίζεται από σημαντικές ελλείψεις σε ότι αφορά τον σεβασμό των δικαιωμάτων των ατόμων που βρίσκονται υπό κράτηση, τα Ευρωπαϊκά κράτη αποτυγχάνουν και δεν ανταποκρίνονται στις υποχρώσεις τους, κάτι το οποίο έγινε φανερό μέσα από τις σελίδες της εργασίας αυτής.

Όσο δυναμική ήταν η παρουσία της Ευρώπης στην χαρτογράφηση ενός πλαισίου κατοχύρωσης των δικαιωμάτων των ατόμων αυτών, αλλό τόσο ανεπαρκής και χωρίς συνοχή κρίνεται ως προς την εφαρμογή του. Η ρητορική χρόνων έμεινε χωρίς ουσιαστικό αντίκρουσμα στην πράξη καθώς τα κράτη περιφρονούν βασικά δικαιώματα των ατόμων. Τα βασανιστήρια, η εξευτελιστική και ταπεινωτική μεταχείριση, οι άθλιες συνθήκες διαβίωσης σε καταστήματα κράτησης, είναι ενδεικτικά της μεσαιωνικής κατάστασης στην οποία έχει περιπέσει η Ευρώπη η οποία αποτελούσε το φωτεινό και ελπιδοφόρο παράδειγμα για άλλα δικαιοκράτη. Οι καλές προθέσεις υπάρχουν, όπως και οι σεβαστές προσπάθειες «θεραπείας» των εθνικών συστημάτων. Ωστόσο, η νοοτροπία των κρατών δύσκολα δαμάζεται ακόμα και από τα πιο σκληροπυρηνικά όργανα του Οργανισμού, όπως το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο. Τι έγινε αν η Τουρκία και η Ρωσία έχουν τις περισσότερες καταδίκες στο ΕΔΔΑ; Τι έγινε και αν η Ελλάδα «κατάπιε» κεραυνούς από την CPT λόγω της εκτεταμένης απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης των ανθρώπων που βρίσκονται έρμαιοι των κρατικών αρχών; Η ατιμωρησία θα εξακολουθεί να βασιλεύει, η περιφρόνηση των δημοκρατικών αξιών θα διαιωνίζεται, απορρέουσα από την ηθική δειλία των κρατών τα οποία αδυνατούν να κατανοήσουν την ανάγκη αλλαγής προσανατολισμού. Ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας έδωσε ζωή στις ασύμβατες πρακτικές των κρατών και το ντελίριο το οποίο χαρακτηρίζει τον 21^ο αιώνα έθεσε σημαντικά διλήμματα στις κρατικές ηγεσίες οι οποίες «ακύρωσαν» τις νομοπαραγωγικές προσπάθειες χρόνων και θυσίασαν τα ανθρώπινα δικαιώματα στον βωμό της δημόσιας ασφάλειας. Τα βασανιστήρια, οι έκνομες μεταγωγές και οι μυστικές φυλακές φανερώνουν το μένος των δυτικών κρατών για τον «εξορκισμό» της τρομοκρατίας. Πρόκειται για ενέργειες στις οποίες αναμείχθηκαν αρκετά Ευρωπαϊκά κράτη, μεταξύ των οποίων φέρεται και η Ελλάδα.

Η χώρα μας, το πάλαι ποτέ λίκνο της δημοκρατίας, με μακρά φιλελεύθερη παράδοση, παρά τις αποσπασματικές προσπάθειες που έκανε δεν κατόρθωσε να εκσυγχρονισθεί και συμμορφωθεί με τις επιταγές του Ευρωπαϊκού

οικοδομήματος. Το εθνικό γόητρο επλήγη και μάλιστα με βάνανσο τρόπο. Οι εκθέσεις της CPT έφεραν στο φώς τις αναχρονιστικές πρακτικές των ελληνικών αρχών οι οποίες έδειξαν πλήρη περιφρόνηση προς το ευρωπαϊκό νομικό κεκτημένο. Η Ελλάδα κινδύνεψε να βρεθεί στην δύσκολη θέση να αντιμετωπίσει την δημόσια δήλωση από την πλευρά της Επιτροπής, ωστόσο της εδόθη ακόμα μια ευκαιρία για συμμόρφωση την οποία δεν εκμεταλλεύτηκε ιδιαίτερα. Το μέλλον θα δείξει αν όντως άξιζε την ευκαιρία αυτή ή αν απλά αδιαφόρησε.

Είναι καιρός τα κράτη να αντιληφθούν τις υποχρεώσεις τους. Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια είναι σημαντικό στοιχείο της προσωπικότητας του ατόμου, η απώλεια αυτής ισοδυναμεί με διαφορετικό είδος θανάτου. Η σωματική και ψυχική ακεραιότητα θα πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα των αρχών, ώστε το άτομο το οποίο στερείται της ελευθερίας του να μην στερείται βασικά δικαιώματα σε μια εξανθρωπισμένη κοινωνία. Η τήρηση των Ευρωπαϊκών προτύπων και η αυστηρή παρακολούθηση με τις συνακόλουθες κυρώσεις, αποτελούν τρόπους μέσω των οποίων η κατάσταση θα βελτιωθεί. Επιπλέον, το κάθε κράτος πρέπει να συνειδητοποιήσει από μόνο του την ανάγκη υιοθέτησης αυτών των προτύπων, όπως υποστήριζε και ο Γκάντι με την φράση «Γίνε εσύ η αλλαγή που θέλεις για τον κόσμο». Εγώ απλά θα ήθελα να προσθέσω «Αρκεί να το θέλεις».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Α. Μαγγανάς, *Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Αποφάσεις και Πρακτική του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, 2002
- Γ. Πανούση, Σ. Αλεξιάδη, *Βασικοί Κανόνες για την Μεταχείριση των Κρατουμένων, Κώδικες*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 1990
- Γ. Μίντσης, *Οι Διακρατικές Προσφυγές στα Πλαίσια της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2003
- Δ.Δ. Σπινέλλη, Τσήτσουρα Α. , *Κρατούμενοι και Δικαιώματα του Ανθρώπου*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα, 1996
- Εμ. Ρούκουνας, *Διεθνής Προστασία Ανθρώπινων Δικαιωμάτων*, ΙΜΔΑ, βιβλιοπωλείο της Εστίας, Αθήνα, 1995
- Ι. Δ. Σαρμάς, *Η Νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Αναλυτική Μελέτη Μεγάλων Θεμάτων*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 1998
- Κ.Α. Σμιτσή, *Η Απαγόρευση των Βασανιστηρίων και των Άλλων Τρόπων Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας στο Διεθνές Δίκαιο*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 1996
- Κ. Κοσμάτου *Η Διάρκεια του Εγκλεισμού σε Ψυχιατρικό Κατάστημα Κατά το Άρθρο 70 του Ποινικού Κώδικα*, εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 1998
- Ν. Κουράκης, *Συμβολές στη μελέτη της ανακριτικής*, εκδ. . Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2004
- Π. Γρηγορίου, *Η προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου στο ευρωπαϊκό δικαιοδοτικό σύστημα, Ζητήματα Ευρωπαϊκής Διακυβέρνησης και Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, Νικόλας Βερνίκος(επιμ.), εκ. Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2004

- Στ. Περράκης, *Διαστάσεις της Διεθνούς Προστασίας Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, β' έκδοση, Εκδ. Α.Ν. Σάκουλα, Αθήνα- Κομοτηνή, 2003
- Στ. Περράκης, *Η σημασία της υπόθεσης Λοϊζίδου και οι συνέπειες των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στη διεθνή δικαιοταξία*. Μερικές παρατηρήσεις. Επετηρίδα Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων , 2000, εκ. Σιδέρης
- Στ. Περράκης, *Δικαιώματα του Ανθρώπου και Ευρωπαϊκή Δημόσια Τάξη. Σκέψεις Πάνω στις Διαστάσεις μιας Αναδύομενης Νομικής Διαδρομής Ανάμεσα στην Πραγματικότητα και την Ουτοπία*, Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου, Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης, τ.21, ειδικό τεύχος Σεπτέμβριος 2001, σ. 384

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Επιστημονικά εγχειρίδια

- A. Cassese, *Inhuman states, imprisonment, detention and torture in Europe today*, ed. Cambridge, 1996
- A. Cassese, *The International Fight against Torture*, ed. Baden-Baden: Nomos, 1991
- B. James, *Barbarism in Greece: A Young Lawyer's Inquiry Into the Use of Torture in Contemporary Greece, with Case Histories and Documents*, 1970, ed. NY: Walker and Company
- Jim Murdoch, *The Treatment of Prisoners - European standards*, ed. Council of Europe publishing, 2006
- J.T. Parry, *Escalation and Necessity: Defining Torture at Home and Abroad*, in S. Levinson ed. *Torture : A Collection* Oxford: Oxford University Press, 2004

- Malcolm D Evans, Rod Morgan, *Preventing Torture: A Study of the European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment* ed. Oxford University Press, 1998
- Malcolm D Evans, Rod Morgan, *Combating Torture in Europe*, ed. Council of Europe publishing, 2001
- Malcolm D Evans, Rod Morgan, *Protecting Prisoners, the Standards of the European Committee for the Prevention of Torture in Context*, ed. Oxford University Press, 1999

Επιστημονικά περιοδικά

- A. Cassese, *A new approach to human rights, the European Committee for the Prevention of Torture*, AJIL, 1983, p.130
- Alastair Mowbray, *The European Convention on Human Rights: The Abolition of Capital Punishment and Recent Cases*, Human Rights Law Review 2002 2: 311-329
- Alex Birtles, *The European Committee for the Prevention of Torture and the Electronic Recording of Police Interviews with Suspects*, Human Rights Law Review 2001 1: 67-82
- Chant' Lasco, *Virginity Testing in Turkey: A Violation of Women's Human Rights*, Human Rights Brief, Volume 9, Issue 3, 2002, p. 10
- Colin Warbrick, *The European Response to Terrorism in an Age of Human Rights*, EJIL, 2004, Vol. 15 No. 5, 989–1018
- Darius Rejali, *Modern torture as a civic marker: solving a global anxiety with a new political technology*, Journal of Human Rights, V. 2, NO. 2 JUNE 2003, 153–171
- David Hope, *Torture*, ICLQ, 2004, Issue 4 53: 807-832
- Ed Bates, *State Immunity for Torture*, Human Rights Law Review, 2007 7: 651-680
- Ed Bates, *The Al Adsani Case, State Immunity and the International Legal Prohibition on Torture*, Human Rights Law Review 2003 3: 193-224

- Erica de Wet, *The Prohibition of Torture as an International Norm of Ius Cogens and its Implications for National and Customary Law*, EJIL, 2004, Vol. 15 No.1, 97-121
- Eyal Benvenisti, *The Role of National Courts in Preventing Torture of Suspected Terrorists* EJIL 1997 8: 596-612
- Gauthier de Beco, *Life sentences and human dignity*, The International Journal of Human Rights V 9, No. 3, 2005, 411–419
- Gobind Singh Sethi, *The European Court of Human Rights' Jurisprudence on Issues of Forced Disappearances*, Human Rights Brief Volume 8, Issue 3, 2001 p.29
- Henry Forbes Smith, Mark Freeman, *The Mandatory Reporting of Torture by Detention Center Officials: An Original Proposal*, Human Rights Quarterly, 27 2005, 327–349
- John A. Radsan, *A Better Model for Interrogating High-Level Terrorists*, Temple Law Review 79 no4 1227-89 2006
- Jordan J. Paust, *Executive Plans and Authorizations to Violate International Law Concerning Treatment and Interrogation of Detainees*, Columbia Journal of Transnational Law, 2005 43:811
- J. Barrett, *The Prohibition of Torture under International Law, Part 2: The Normative Content*, The International Journal of Human Rights, V.5, N.2, 2001, 1-29
- Laraine Hanlon, *UK Anti-Terrorism Legislation: Still Disproportionate?* The International Journal of Human Rights, V. 11, No. 4, 2007, 481–515
- Louis-Philippe F. Rouillard, *Misinterpreting the Prohibition of Torture Under International Law: The Office of Legal Counsel Memorandum*, AU International Law Review Volume 21, No. 1
- Malcolm D Evans, *Getting to Grips with Torture*, ICLQ, 2002, Issue 2 51: 365-383
- Maureen Ramsay, *Can the torture of terrorist suspects be justified?* The International Journal of Human Rights, V. 10, No. 2, 2006, 103–119

- Michael K. Addo, Nicholas Grief, *Does Article 3 of the European Convention on Human Rights Enshrine Absolute Rights?* 1998, Vol. 9 ,510-524
- Nigel S. Rodley, *The Prohibition of Torture: Absolute Means Absolute*, *Denver Journal of International Law and Policy* 34 no1 145-60 Spr 2006
- P. Hudson, *Does the Death Row Phenomenon Violate a Prisoner's Human Rights under International Law?* *EJIL* 2000 Vol.11: 833-856
- P. Van Reenen, *Routine police torture: towards a personalistic analysis and strategy*, *Journal of Human Rights* V. 1, NO. 4 DECEMBER 2002, 541–558
- Patrick Hudson, *Does the Death Row Phenomenon Violate a Prisoner's Human Rights under International Law?* *EJIL* 2000, Vol. 11 No.4, 833-856
- Paul Hoffman, *Human Rights and Terrorism*, *Human Rights Quarterly* 26 2004, 932–955
- Rebecca B. Schechter, *Intentional Starvation as Torture: Exploring the Gray Area Between Ill-Treatment and Torture*, *AU International Law Review*, Volume 18, No. 5
- Robert K. Goldman, *Trivializing Torture: The Office Of Legal Counsel's 2002 Opinion Letter And International Law Against Torture*, *Human Rights Brief*, Volume 12, Issue 1, p.1 2004
- Robert McCorquodale and Rebecca La Forgia, *Taking off the Blindfolds: Torture by non-state actors*, *Human Rights Law Review* 2001 1: 189-218
- Roland Bank, *International Efforts to Combat Torture and Inhuman Treatment: Have the New Mechanisms Improved Protection?* *EJIL*, 1997 8: 613-637
- Sangeeta Shah, *The UK's Anti-Terror Legislation and the House of Lords: The Battle Continues*, *Human Rights Law Review* 2006 6: 416-434
- Stephanie J. Spencer, *A and Others v. Secretary: The Use of Torture Evidence against Criminal Defendants*, *Temple International and Comparative Law Journal* 21 no1 205-29 September 2007
- Sebastiaan Verelst, *Life imprisonment and human rights in Belgium*, *Human Rights Law Review* 2003 3: 279-290

- Stelios Perrakis, *L' action des institutions internationales pour l'`tablissement d'un ordre des droits de l'homme. Exp`rience r`cente, bilan et perspectives*, Annuaire International des Droits de l' Homme, v.2, 2007, ed. Ant. Sakkoulas-Bruylant, Ath`nes-Bruxelles,
- Sumner B. Twiss, *Torture, Justification, and Human Rights: Toward an Absolute Proscription*, Human Rights Quarterly 29, 2007, 346–367
- T. Dunne, *COMMENT: After 9/11: What Next for Human Rights?* The International Journal of Human Rights, V.6, N.2, 2002, 93-102
- Tobias Thienel, *The Admissibility of Evidence Obtained by Torture under International Law*, EJIL, 2006, Vol. 17 No. 2, 349–367
- Vaughan Lowe, *Clear and Present Danger: Responses to Terrorism*, ICLQ, Issue 1, 54, 2005, 185-196

ΣΥΜΒΑΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 1950

Πρωτόκολλο 6 σχετικά με την Κατάργηση της Θανατικής Ποινής ,1983

Πρωτόκολλο 13 σχετικά με την Κατάργηση της Θανατικής Ποινής σε Όλες τις Περιπτώσεις, 2002

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας, 1987

Πρωτόκολλο 1 στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας 1993

Πρωτόκολλο 2 στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας, 1993

Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 1948

Διεθνές Σύμφωνο Περί Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων, 1966

Προαιρετικό Πρωτόκολλο στο Διεθνές Σύμφωνο Περί Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων, 1966

Δεύτερο Προαιρετικό Πρωτόκολλο στο Διεθνές Σύμφωνο Περί Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων για την Κατάργηση της Θανατικής Ποινής, 1991

Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων και Άλλης Σκληρής Απάνθρωπης και Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας, 1984

Αμερικανική Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 1969

Πρόσθετο Πρωτόκολλο στην ΑΣΔΑ για την Κατάργηση της Θανατικής Ποινής, 1990

Διαμερικανική Σύμβαση για την Πρόληψη και Τιμωρία των Βασανιστηρίων, 1984

Διαμερικανική Σύμβαση για τις Βιαιές Εξαφανίσεις Προσώπων, 1994

Σύμβαση Περί Προστασίας του Αμάχου Πληθυσμού Εν Καιρώ Πολέμου, Γενεύη 1949

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

<http://www.counterpunch.org>

<http://www.hrw.org/un/chr59/counter-terrorism-bck.pdf>

<http://www.amnesty.org.gr/campaigns/stoptorture/gitmoformerdet.htm>

<http://www.amnesty.org/en/library/info/POL10/001/2008/en>

<http://assembly.coe.int>

<http://assembly.coe.int/Communication/Brochure/Bro01-e.pdf>

<http://www.cpt.coe.int/en/about.htm>

<http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/>

<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=804/4.3&Sector=secCM&Language=lanEnglish&Ver=0003&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75>

<http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2001/20010024.htm>

<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=804/4.3&Sector=secCM&Language=lanEnglish&Ver=0003&BackColorInternet=9999CC&BackColorIntranet=FFBB55&BackColorLogged=FFAC75>

[http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/59F27500-FD1B-4FC5-8F3F-](http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/59F27500-FD1B-4FC5-8F3F-F289B4A03008/0/Annual_Report_2007.pdf#xml=http://www.search.coe.int/texis/search/pdfhi.txt?query=torture&pr=Internet_D2&prox=page&rorder=500&rprox=750&rdfreq=)

[F289B4A03008/0/Annual_Report_2007.pdf#xml=http://www.search.coe.int/texis/search/pdfhi.txt?query=torture&pr=Internet_D2&prox=page&rorder=500&rprox=750&rdfreq=](http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/59F27500-FD1B-4FC5-8F3F-F289B4A03008/0/Annual_Report_2007.pdf#xml=http://www.search.coe.int/texis/search/pdfhi.txt?query=torture&pr=Internet_D2&prox=page&rorder=500&rprox=750&rdfreq=)

500&rwfreq=500&rlead=500&rdepth=250&sufs=1&order=r&mode=&opts=&cq=8&sr=
&id=48496693d

<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/114.htm>

<http://www.openDemocracy.net>,

http://www.synigoros.gr/what_mission.htm

http://www.nchr.gr/category.php?category_id=114

<http://www.mrct.org/index.html>

<http://www2.ohchr.org/english/law/>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

(Εκθέσεις της CPT για την Ελλάδα)

CPT/Inf (2006) 41

**Report to the Government of Greece
on the visit to Greece
carried out by the European Committee
for the Prevention of Torture and Inhuman
or Degrading Treatment or Punishment (CPT)**

from 27 August to 9 September 2005

The Government of Greece has requested the publication of this report and of its response. The Government's response is set out in document CPT/Inf (2006) 42.

Strasbourg, 20 December 2006

APPENDIX I

LIST OF THE CPT'S RECOMMENDATIONS, COMMENTS AND REQUESTS FOR INFORMATION

A. Law enforcement agencies

Torture and other forms of ill-treatment

recommendations

- appropriate action to be taken to avoid a repetition in the future of the kind of situation referred to in paragraph 15 (paragraph 15);
- the Greek authorities to strenuously reiterate the message of zero tolerance of ill-treatment of detained persons and to reinforce it with a statement at the appropriate political level (paragraph 16);
- the Greek authorities to seek to integrate human rights concepts into practical professional training for high-risk situations such as the apprehension and questioning of suspects. Further, specific training should be provided to those police officers who carry out custodial duties, emphasising their duty of care and the responsibility they have for all detainees during their time of detention in police stations (paragraph 17);
- whenever criminal suspects brought before a prosecutor or judge allege ill-treatment by law enforcement officials, the prosecutor/judge to record the allegations in writing, order immediately a forensic medical examination and take the necessary steps to ensure that the allegations are properly investigated. Such an approach should be followed whether or not the person concerned bears visible external injuries (paragraph 19);
- even in the absence of an express allegation of ill-treatment, the prosecutor/judge to request a forensic medical examination whenever there are other grounds to believe that a person brought before him could have been the victim of ill-treatment (paragraph 19)
- appropriate steps to be taken to ensure that persons who may have been victims of ill-treatment by law enforcement officials are not dissuaded from lodging a formal complaint (paragraph 19);
- the Greek authorities to establish a system of regular visits to law enforcement establishments by an independent authority, having regard to the remarks made in paragraph 21 (paragraph 21).

requests for information

- the current treatment of the person referred to in paragraph 15 (paragraph 15);
- statistics for the period 2004 and 2005 regarding criminal and disciplinary sanctions against police officers concerning excessive or irregular use of force, as well as the number of sworn administrative cases opened, and statistics on the follow-up taken in respect of these cases (paragraph 20);

- the outcome of the sworn administrative examinations in respect of the Committee's findings in border guard stations (Ferres, Iasmos, Soufli and Tychemo) and special holding facilities for aliens (Mytilini and Venna) (paragraph 20).

Conditions of detention

recommendations

- the Greek authorities to take determined action to implement the recommendations outlined in paragraphs 32 to 34 in respect of the places visited and, if necessary, other places (paragraph 31);

- the situation as regards cell occupancy rates, lighting and ventilation to be reviewed, in the light of the remarks made in paragraph 32 (paragraph 32);

- the Greek authorities to comply with the CPT's longstanding recommendations that all persons detained overnight be provided with a clean mattress and blankets (and bed sheets during summer months). This implies that arrangements should be made to clean mattress and blankets at appropriate intervals (paragraph 32);

- firm instructions to be issued to ensure that cells and sanitary facilities used by detained persons are kept in a reasonable state of cleanliness, and that such persons have ready access to a proper toilet facility at all times. Detained persons should also be in a position to wash and, in appropriate circumstances, to change their clothes and take a shower; persons detained for an extended period should also be provided with toiletries (e.g. soap and towel, toothpaste, etc.) (paragraph 32);

- all persons detained for 24 hours or longer to be offered the opportunity of outdoor exercise every day (paragraph 32);

- clear instructions to be issued with a view to ensuring that detained persons receive appropriate food at regular intervals (including at least one full meal every day), and that they have ready access to drinking water at all times (paragraph 33);

- the Greek authorities to take immediate steps to bring to an end the practice of holding persons, in particular immigration detainees, for prolonged periods in ordinary law enforcement agency detention facilities; they should be accommodated in centres specifically designed for such use, taking due account of the criteria repeatedly advanced by the CPT (paragraph 34);

- the Greek authorities to take the necessary steps as regards Petro Rali special holding facility, in the light of the remarks made in paragraph 36 (paragraph 36).

comments

- there can be no justification for the placement of handcuffs in the manner described (paragraph 25).

requests for information

- the arrangements for heating the border guard detention facilities in Ferres and Iasmos during the winter months (paragraph 27);
- clarification as to the purpose of the cage-like cell at Hellenikon holding centre mentioned in paragraph 29, as well as information on the frequency of its occupancy (paragraph 29).

Safeguards against the ill-treatment of detained persons

recommendations

- the Greek authorities to clearly circumscribe in law when the exercise of the right to inform a third party of one's custody can be delayed and any such a delay to be made subject to appropriate safeguards (i.e. any delay to be recorded in writing along with the reason, and to require the approval of the prosecutor or judge) and strictly limited in time (paragraph 38);
- the Greek authorities to reiterate to all law enforcement personnel the legal obligation to grant access to a lawyer from the very outset of a person's deprivation of liberty and, when appropriate, to arrange for the presence of an interpreter (paragraph 39);
- the Greek authorities to review the existing arrangements concerning access to a doctor and the provision of health care for persons held in police stations, in light of the remarks made in paragraph 41 (paragraph 41);
- the Greek authorities to take the necessary measures to ensure that any practice of coercion to sign slips acknowledging receipt of information on rights is ended, and that the information sheets and receipts exist in sufficient quantities in the relevant languages (paragraph 42);
- the Greek authorities to develop and introduce individualised custody records in line with the remarks made in paragraph 43 (paragraph 43);
- the Greek authorities to draw up a Code of Conduct for interrogations, in accordance with the proposals made by the Committee (paragraph 44).

comments

- the Greek authorities are invited to remind police officers that information sheets setting out the rights of detained persons should systematically be given to all persons deprived of their liberty at the very outset of custody (paragraph 42).

Establishments under the Ministry of Merchant Marine

recommendations

- containers of the type used in Chios never to be used to hold persons for more than a few hours and always to be equipped with suitable seating and adequate ventilation (paragraph 46);

- the cell at the Port Authority of Mytilini to be taken out of use until such time as it has been properly renovated (paragraph 46);
- the Greek authorities to take the necessary steps as regards recording of detention, in the light of the remarks made in paragraph 47 (paragraph 47).

requests for information

- a copy of the plans of the new Chios Port Authority detention facility as well as its proposed capacity (paragraph 46).

Special Holding Facilities for Aliens

recommendations

- the Greek authorities to fundamentally revise their approach towards the accommodation of immigration detainees, in the light of the remarks made in paragraph 50 (paragraph 50);
- the Greek authorities to ensure that the recommendations made in paragraphs 16 and 17 are implemented equally vis-à-vis law enforcement officials charged with supervising special holding facilities for foreigners (paragraph 58);
- with respect to all the centres visited:
 - repair work to be carried out immediately so that: all centres have functioning toilet and shower facilities with a constant supply of water, including warm water; windows, doors etc. are in place and function effectively to shield detainees from inclement weather and wind; properly functioning heating systems are installed, where absent.
 - all detainees to be allocated a bed and provided with a mattress and clean bedding;
 - all detainees to be provided with the necessary products and equipment to keep their accommodation clean, as well as with products for personal hygiene (i.e. toilet paper, soap, toothpaste, toothbrush, etc.);
 - those detainees without appropriate clothing and footwear to be provided with the requisite items;
 - all detainees to spend a large proportion of the day outside their cells and to have at least one hour of outdoor exercise a day; in times of overcrowding they should benefit from a far more generous outdoor policy (paragraph 64);
- the Greek authorities to take the necessary measures as regards basic commodities, in the light of the remarks made in paragraph 64 (paragraph 64);
- the Greek authorities to carry out a thorough assessment without further delay into the appropriate level of health care staff in special holding facilities for aliens, taking into consideration the remarks made in paragraph 65 (paragraph 65);
- a systematic medical screening of all detained foreigners, including for transmissible diseases, to be introduced. Such screening should be carried out in a way that respects medical confidentiality (paragraph 66);

- a personal and confidential medical file to be opened for each detainee, containing diagnostic information as well as an ongoing record of the foreigner's state of health and of his treatment, including any special examinations he has undergone. In the event of transfer, the file should be forwarded to the doctors of the receiving establishment (paragraph 67);
- the Greek authorities to take the necessary steps to provide an appropriate range of activities for persons detained in the special holding facilities for aliens (paragraph 68);
- the Greek authorities to take resolute action to ensure the foreigner detention facilities are adequately staffed by properly qualified and trained persons, taking into consideration the remarks made in paragraph 72 (paragraph 72).

comments

- the provision of products, in sufficient quantities, for personal hygiene can contribute significantly towards the prevention of the spread of transmissible diseases (paragraph 64);

requests for information

- the arrangements for managing and operating the foreigner detention centres under the new Law on Aliens (Law No. 3386) (paragraph 48);
- the comments of the Greek authorities on the remarks made in paragraph 56 concerning the forensic medical examination of the 11 persons held at Venna Special Holding Facility (paragraph 56);
- the outcome of the sworn administrative examinations opened in respect of the Committee's findings in both the Mytilini and Venna special holding facilities for aliens (paragraph 58);
- clarification of the time limits for asylum applications (paragraph 69);
- comments of the Greek authorities on the remarks made in paragraph 70 concerning contact with the outside world (paragraph 70).

B. Prisons

Preliminary remarks

recommendations

- the Greek authorities to continue to pursue vigorously multi-faceted policies designed to put an end to overcrowding in prisons, having regard *inter alia* to the principles set out in Recommendation No. R (99) 22 and other pertinent Recommendations of the Council of Europe's Committee of Ministers to member States (paragraph 77);
- the Greek authorities to pursue their efforts to develop and introduce a comprehensive classification system, followed by an individualised risk and needs assessment, for each prisoner (paragraph 78).

requests for information

- detailed information on the measures taken by the Greek authorities to end overcrowding in prisons (paragraph 77);
- an indication of the timetable for the implementation of the proposed clarification system (paragraph 78);
- a copy of the envisaged programme under axes three and four of the Ministry of Justice's plan to ameliorate the prison service for the year 2006 generally and, more specifically, for those prisons visited by the delegation (paragraph 79).

Ill-treatment

recommendations

- the Greek authorities to deliver the clear message to staff at Korydallos Women's Prison, in particular male prison officers, that both physical ill-treatment and verbal abuse of prisoners are not acceptable and will be dealt with severely (paragraph 80);
- when allegations of ill-treatment are brought to the attention of the prison management, those staff members concerned to be transferred to duties not requiring day to day contact with the prisoners, pending the results of the investigation (paragraph 80);
- the Greek authorities to review the practice of intimate internal examinations at Korydallos Women's Prison and to ensure: that they are only carried out when absolutely necessary; that they are performed by a medical practitioner, who is not the treating doctor of the person concerned; and that they are done under conditions which respect human dignity (paragraph 81);
- the Greek authorities to immediately end the practice at Korydallos Women's Prison of giving all new arrivals laxatives and monitoring their use of the toilet by video camera (paragraph 81);
- the Greek authorities to immediately end the practice at Korydallos Women's Prison of giving all new arrivals laxatives and monitoring their use of the toilet by video camera for five days (paragraph 81);
- the Greek authorities to devise a national strategy concerning inter-prisoner violence (paragraph 83).

Conditions of detention

recommendations

- without prejudice to the full application of Article 21 of the Prison Law in due course:
 - immediate steps to be taken to devise a phased programme to reduce the occupancy levels in Korydallos Men's Prison from the current three or more prisoners per 9,5 m² cell to no more than two per cell;

- the occupancy levels in the dormitories of Korydallos Women's Prison and Chios and Komotini Judicial Prisons to be reduced, having regard to the remarks made in paragraphs 88 to 92;
- the 9m² individual cells in Korydallos Women's Prison in no cases to accommodate more than two persons (preferably they should accommodate only one);
- additional efforts to be made to maintain the establishments visited in a good state of repair and to improve the living environment of prisoners, in the light of the remarks made in paragraphs 84 to 92 (paragraph 97);

- the Greek authorities to devise means for improving substantially the programmes of activities on offer to inmates (both remand and sentenced) in Korydallos Men's and Women's Prisons and Chios and Komotini Judicial Prisons. Such programmes should be further expanded as the overcrowding is reduced; permitting prisoners themselves to take initiatives in this area, under appropriate supervision, might also be considered (paragraph 100);

- the Greek authorities to review the situation of long-term prisoners in all prison establishments and to draw up a detailed plan to introduce the intended new measures (paragraph 100).

comments

- the CPT trusts that the measures mentioned in paragraph 98 as regards Chios Judicial Prison will be sustained and further measures taken (paragraph 98).

requests for information

- a detailed timetable for the proposed renovation of the different Wings at Korydallos Women's Prison (paragraph 97);

- information about the number of workshop places available in Korydallos Women's Prison for 2005 and 2006 and the amount of time spent by prisoners on the activity concerned (paragraph 100).

Health care services

recommendations

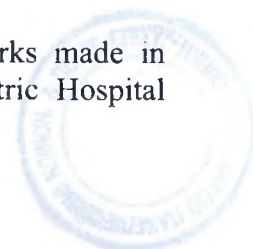
- the Greek authorities to urgently re-examine the general state of health care services in prison establishments, so as to bring them into compliance with the provisions of the law. Improving health care in prison will necessitate *inter alia* the hiring of additional qualified medical staff (paragraph 101);

- as an initial measure, steps to be taken immediately to ensure:

- at Korydallos Men's Prison, the recruitment of two full-time general practitioners and at least an additional four qualified nurses, one of whom should be a qualified mental health nurse;
- at Korydallos Women's Prison, the recruitment of a full-time general practitioner and an additional three qualified nurses, one of whom should be a qualified mental health nurse;

- at Komotini Judicial Prison, the recruitment of an additional qualified nurse and the provision of specialist medical care on a regular basis, the most urgent need being for a psychiatrist (paragraph 106);

- a detailed needs assessment to be carried out in all prisons, having regard to their particular characteristics, to determine the requirements in terms of health care staff (paragraph 106);
- in each prison, a senior doctor to be appointed as the head of health care, with a responsibility for managing the health care service and ensuring there is a regular consultation process among the staff (paragraph 107);
- every newly-arrived prisoner to be properly interviewed and physically examined by a medical doctor as soon as possible after his admission. Save for exceptional circumstances, that interview should be carried out on the day of admission, especially insofar as remand establishments are concerned. Such medical screening on admission could also be performed by a fully qualified nurse reporting to a doctor (paragraph 109);
- a personal medical file to be opened for each prisoner, containing diagnostic information as well as an ongoing record of the prisoner's state of health, of any special examinations he has undergone and of his treatment. In the event of the prisoner being transferred, the file should be forwarded to the head of the medical service in the receiving establishment (paragraph 110);
- the authorities to take additional steps to ensure that the confidentiality of medical data is respected, in compliance with the Prison Law (paragraph 110);
- any information of relevance within a prisoner's personal medical record to only be communicated to the Prison, Labour and Disciplinary Councils by the head of the health care service in each prison. None of the non-medical staff, including the Directors of the prisons, should have access to the prisoner's personal medical record (paragraph 110);
- the Greek authorities to establish systems to ensure that in all prison establishments, inmates who are HIV positive can be cared for and treated without recourse to transfer to Korydallos Prison Hospital. Further, they should institute a health information programme in all prisons about transmissible diseases, and prison staff should be given specific training on the issue of transmissible diseases (paragraph 112);
- the Greek authorities to ensure that the precepts raised in paragraph 113 as regards prisoners tested for HIV are fully respected in practice (paragraph 113);
- a comprehensive strategy to be drawn up for the provision of assistance to all prisoners with drug-related problems (paragraph 115);
- the Greek authorities to ensure that the nursing complement at Korydallos Prison Hospital is adequate to meet the needs of the patients at all times (paragraph 116);
- the Greek authorities to take the necessary measures in light of the remarks made in paragraph 118 as regards the isolation unit of Korydallos Prison Psychiatric Hospital (paragraph 118);

- the Greek authorities to take the necessary steps to fill the vacant health care posts within Korydallos Prison Psychiatric Hospital, *inter alia* by filling all the posts of psychiatrist and by substantially revising the number of nursing staff and staff involved in therapeutic activities (paragraph 120);
- the Greek authorities to ensure that all staff at Korydallos Prison Psychiatric Hospital are provided with appropriate training to carry out their duties professionally; further, a determined effort should be made to develop psycho-social rehabilitation treatment programmes (paragraph 120);
- the drug rehabilitation programmes at Korydallos Prison Psychiatric Hospital to be made available to all those patients in need thereof (paragraph 121);
- the Greek authorities to remedy the problems referred to in paragraph 122 (paragraph 122).

requests for information

- clarification as to whether a transfer of responsibility for prison health care from the Ministry of Justice to the Ministry of Health remains under active consideration and, if so, information on the timescale envisaged for the transfer of responsibility (paragraph 102);
- as regards Chios Judicial Prison, confirmation of the recruitment of a general practitioner, on a half time basis, and at least one full-time qualified nurse as well as of the making of regular visits by other medical staff, such as a dentist (paragraph 106);
- the results of the needs assessment as regards health care staff requirements, along with a plan for taking the necessary measures (paragraph 106);
- the policy intentions regarding Korydallos Prison Psychiatric Hospital, including as regards plans to address the issue of overcrowding (paragraph 117);
- the plans and timetable regarding the building of the new transit unit at Korydallos Prison Psychiatric Hospital (paragraph 119).

Other issues related to the CPT's mandate

recommendations

- a review of the current staffing levels to be carried out in all the prisons and, in the light of the review, provision to be made to recruit additional staff (paragraph 124);
- training in control and restraint techniques to be made available to all prison officers (paragraph 125);
- the Greek authorities to review the arrangements for visits, with a view to allowing them to take place under reasonably open conditions. Further, a more generous visiting time to be offered and special rules on visiting arrangements for difficult-to-access prisons to be drawn up, which should address *inter alia* the length of visits and possible forms of assistance to visitors (paragraph 127);

- the Greek authorities to ensure that all placements in a segregation unit are in accordance with the provisions of the Prison Law, properly authorised and correctly recorded in the relevant register (paragraph 128);
- the segregation cells in Chios and Komotini Judicial Prisons to be urgently renovated, in the light of the remarks made in paragraph 129; in addition to access to natural light, adequate artificial lighting and ventilation, these cells should also be equipped with a bed and suitable seating; preferably, a table should be installed as well (paragraph 129);
- the material conditions in the segregation unit at Korydallos Men's Prison to be substantially improved, in the light of the remarks made in paragraph 130, and all prisoners undergoing disciplinary punishment to be offered at least one hour of outdoor exercise per day (paragraph 130);
- the Greek authorities to seek to develop the existing inspection procedures, in the light of the remarks made in paragraph 132 (paragraph 132);
- conditions under which prisoner transport takes place to be reviewed, in the light of the remarks made in paragraph 134. In particular, the cubicle occupancy rate should be reduced, and regular rest-stops should be ensured (paragraph 134);
- all transport vehicles to be sufficiently lit and ventilated and heated appropriately (paragraph 134).

comments

- Chios Judicial Prison has only one telephone for more than 160 prisoners and it often becomes the object of disputes (paragraph 126).

requests for information

- information on whether the process of selecting and training a hundred new prison officers has now been completed and, if so, to which prisons they have been allocated (paragraph 124);
- detailed information on the courses that all new prison officers undertake upon joining the service, as well as information on the in-service training facilities for existing staff (paragraph 125);
- detailed information on the training provided as regards control and restraint techniques, and the numbers of officers concerned (paragraph 125);
- a copy of the report relating to the most recent inspections of Korydallos Women's Prison (paragraph 132);
- the comments of the Greek authorities on the frequent transfer of prisoners from one prison to another around the country (paragraph 133).

C. Psychiatric establishments: Corfu Psychiatric Hospital

Preliminary remarks

recommendations

- nursing staff at Corfu Psychiatric Hospital to be reminded that all forms of ill-treatment of patients are unacceptable and will be dealt with severely (paragraph 138).

requests for information

- the comments of the Greek authorities on the respective roles, and areas of mutual cooperation, of the Ministry of Health and the Ministry of Justice in the area of forensic psychiatry (paragraph 135);
- information as to when the planned removal of patients from the main site has taken place and the four remaining wards are de facto closed (paragraph 137);
- details, in due course, about the closed ward to be established at Corfu General Hospital (paragraph 137).

Living conditions and treatment

recommendations

- the Greek authorities to take appropriate measures in light of the remarks made in paragraph 141 (paragraph 141);
- increased efforts to be made at Corfu Psychiatric Hospital to develop therapeutic and psycho-social rehabilitation (paragraph 142);
- an individual treatment plan to be established for each patient at Corfu Psychiatric Hospital, based on a multidisciplinary approach (paragraph 142);
- the necessary steps to be taken to ensure the holding of regular staff meetings (paragraph 143).

Staff

recommendations

- the Greek authorities to strive to reinforce the number of qualified staff at Corfu Psychiatric Hospital (paragraph 144).

Restraints

recommendations

- the Greek authorities to introduce a protocol or guidelines on the use of restraints in Corfu Psychiatric Hospital, taking into account the remarks made in paragraphs 145 and 146 (paragraph 146).

Safeguards relating to involuntary hospitalisation and discharge

recommendations

- the Greek authorities to ensure that Law 2071/92 is scrupulously implemented (paragraph 147);

- the Greek authorities to take the appropriate measures, including amending the legislation on psychiatry, to ensure that involuntary treatment is clearly circumscribed in law, in light of the remarks made in paragraph 148 (paragraph 148);

- the Greek authorities to ensure that all patients in Corfu Psychiatric Hospital have access to complaints forms in a language they understand, and that the Committee for the Control of Patients Rights is encouraged to take a more proactive approach to their role, *inter alia* by carrying out on-site visits to the hospital at their own initiative (paragraph 150).

requests for information

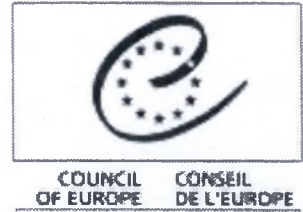
- whether there is an automatic review at regular intervals of the need to continue the placement of patients who remain in hospital, on an involuntary basis, beyond six months (paragraph 147);

- the comments of the Greek authorities on the remarks made in paragraph 149 as regards the lack of clarity over some patients' legal status (paragraph 149).

Other issues related to the mandate of the CPT

recommendations

- the Greek authorities to pursue the training courses for police officers organised under the auspices of the Hellenic Psychiatric Association, and to ensure that all persons responsible for the transport of patients in need of involuntary hospitalisation receive appropriate training (paragraph 151).

CPT/Inf (2008) 3

**Report to the Government of Greece
on the visit to Greece
carried out by the European Committee
for the Prevention of Torture and Inhuman
or Degrading Treatment or Punishment (CPT)
from 20 to 27 February 2007**

The Government of Greece has requested the publication of this report and of its response. The Government's response is set out in document CPT/Inf (2008) 4.

Strasbourg, 8 February 2008

APPENDIX I

LIST OF THE CPT'S RECOMMENDATIONS, COMMENTS AND REQUESTS FOR INFORMATION

Cooperation between the CPT and the Greek authorities

comments

- the Greek authorities should take the necessary steps to ensure that all law enforcement officials are fully aware of the obligations of the Parties to the Convention (paragraph 7).

requests for information

- comments of the Greek authorities on establishing appropriate structures for ensuring an ongoing and more effective dialogue with the CPT (paragraph 8).

Law enforcement agencies

Torture and other forms of ill-treatment

recommendations

- the Greek authorities to strenuously reiterate the message of zero tolerance of ill-treatment of detained persons and to reinforce it with a statement at the appropriate political level (paragraph 16);
- a comprehensive protocol regulating deportations, in particular as regards the use of coercive measures, to be drawn up (paragraph 16);
- whenever persons brought before a prosecutor or judge allege ill-treatment by law enforcement officials, the prosecutor/judge should record the allegations in writing, order immediately a forensic medical examination and take the necessary steps to ensure that the allegations are properly investigated. Such an approach should be followed whether or not the person concerned bears visible external injuries. Even in the absence of an express allegation of ill-treatment, the prosecutor/judge should request a forensic medical examination whenever there are other grounds to believe that a person brought before him could have been the victim of ill-treatment. If necessary, the relevant legal provisions should be amended (paragraph 17);
- the Greek authorities to take appropriate steps to ensure that threats and intimidation by the police never impede access to medical care (paragraph 18);

- injuries observed in the course of medical examinations should be recorded together with the relevant statements of the detainee. Whenever injuries are recorded by a doctor which are consistent with allegations of ill-treatment, this information should be systematically brought to the attention of the relevant prosecutor, who should order immediately a forensic medical examination (paragraph 19).

requests for information

- the outcome of the investigation into the case of alleged ill-treatment at Petru Rali Alien detention facility referred to in paragraph 14 (paragraph 14);

- concrete information on the functioning of the forensic medical services in Greece, in the light of the remarks in paragraph 20 (paragraph 20).

Conditions of detention

police and border guard stations

recommendations

- the Greek authorities to take determined action to implement the recommendations outlined in paragraph 25 in respect of the places visited and, as necessary, other places of detention (paragraph 25);

- the situation as regards cell occupancy rates, lighting and ventilation to be reviewed, in the light of the remarks made in paragraphs 22 to 25 (paragraph 25);

- the Greek authorities to comply with the CPT's longstanding recommendation that all persons detained overnight to be provided with a bed or plinth, and a clean mattress and clean blankets (and bed sheets during summer months). This implies that arrangements should be made to have mattresses and blankets cleaned at appropriate intervals (paragraph 25);

- cells to be equipped with a means of rest (e.g. a chair or bench) and to be kept in a satisfactory state of repair and in a clean and hygienic condition (paragraph 25);

- firm instructions to be issued to ensure that sanitary facilities used by detained persons are kept in a reasonable state of cleanliness, and that such persons have ready access to a proper toilet facility at all times. Detained persons should also be in a position to wash and, in appropriate circumstances, to change their clothes and take a shower; persons detained overnight should also be provided with toiletries (e.g. soap and towel, toothpaste, etc.) (paragraph 25);

- all persons detained for 24 hours or longer to be offered the opportunity of outdoor exercise every day (paragraph 25);

- the Greek authorities to take immediate steps to bring to an end the practice of holding persons, in particular immigration detainees, for prolonged periods in ordinary law enforcement detention facilities; they should be accommodated in centres specifically designed for such use, taking due account of the criteria repeatedly advanced by the CPT (paragraph 25).

holding facilities for aliens

recommendations

- with respect to all the centres visited:

- repair work to be carried out immediately so that: all centres have functioning toilet and shower facilities with a constant supply of water, at an appropriate temperature; appropriate artificial lighting is installed, and access to natural light and ventilation improved.
- all detainees to be allocated a bed/plinth and provided with a clean mattress and clean bedding;
- occupancy rates to be revised so as to offer a minimum of 4m² of space per detainee;
- all detainees to be provided with the necessary products and equipment to keep their accommodation clean, as well as with products for personal hygiene (i.e. toilet paper, soap, toothpaste, toothbrush, etc.);
- all detainees to have unimpeded access to toilet facilities;
- all detainees to be allowed to spend a large proportion of the day outside their cells and have at least one hour of outdoor exercise a day (paragraph 32).

- the Greek authorities to take the necessary steps to provide an appropriate range of activities for persons detained in holding facilities for aliens (paragraph 33);

- the Greek authorities to take resolute action to ensure that detention facilities for immigration detainees are adequately staffed by properly qualified and trained persons (paragraph 34);

- a systematic medical screening of all immigration detainees, including for transmissible diseases, to be introduced. Such screening should be carried out in a way that respects medical confidentiality (paragraph 35);

- an appropriate health-care service to be established for every detention facility for immigration detainees (paragraph 36).

Safeguards against ill-treatment

recommendations

- the Greek authorities to take immediate steps to ensure that all persons deprived of their liberty by law enforcement officials have an effective right to notify a close relative or third party of their choice of their situation, and to have access to a lawyer, as from the very outset of their deprivation of liberty (paragraph 38);

- the Greek authorities to take immediate steps to bring to an end the practice of holding persons, in particular immigration detainees, for prolonged periods in ordinary law enforcement detention facilities; they should be accommodated in centres specifically designed for such use, taking due account of the criteria repeatedly advanced by the CPT (paragraph 25).

holding facilities for aliens

recommendations

- with respect to all the centres visited:

- repair work to be carried out immediately so that: all centres have functioning toilet and shower facilities with a constant supply of water, at an appropriate temperature; appropriate artificial lighting is installed, and access to natural light and ventilation improved.
- all detainees to be allocated a bed/plinth and provided with a clean mattress and clean bedding;
- occupancy rates to be revised so as to offer a minimum of 4m² of space per detainee;
- all detainees to be provided with the necessary products and equipment to keep their accommodation clean, as well as with products for personal hygiene (i.e. toilet paper, soap, toothpaste, toothbrush, etc.);
- all detainees to have unimpeded access to toilet facilities;
- all detainees to be allowed to spend a large proportion of the day outside their cells and have at least one hour of outdoor exercise a day (paragraph 32).

- the Greek authorities to take the necessary steps to provide an appropriate range of activities for persons detained in holding facilities for aliens (paragraph 33);

- the Greek authorities to take resolute action to ensure that detention facilities for immigration detainees are adequately staffed by properly qualified and trained persons (paragraph 34);

- a systematic medical screening of all immigration detainees, including for transmissible diseases, to be introduced. Such screening should be carried out in a way that respects medical confidentiality (paragraph 35);

- an appropriate health-care service to be established for every detention facility for immigration detainees (paragraph 36).

Safeguards against ill-treatment

recommendations

- the Greek authorities to take immediate steps to ensure that all persons deprived of their liberty by law enforcement officials have an effective right to notify a close relative or third party of their choice of their situation, and to have access to a lawyer, as from the very outset of their deprivation of liberty (paragraph 38);

- the Greek authorities to review the existing arrangements concerning access to a doctor and the provision of health care for persons held in police stations, in the light of the remarks made in paragraphs 39 and 40 (paragraph 40);
- the Greek authorities to ensure that forms setting out the rights of persons brought into police custody be systematically provided to such persons, in the appropriate languages, at the very outset of their custody (paragraph 42);
- the Greek authorities to take immediate steps to ensure proper custody records are kept in all places where persons are deprived of their liberty (paragraph 43);
- the Greek authorities to develop and introduce an individualised custody record (paragraph 43).

requests for information

- the conclusions of the investigation concerning the case of death in custody in Omonia Police Station referred to in paragraph 41, including a copy of the autopsy report and information on any action taken (paragraph 41);
- steps taken to pursue the initiative to broaden the mandate of the Greek Ombudsman to carry out inspections of detention areas of the Hellenic Police (paragraph 44).

Prisons

Ill-treatment

recommendation

- the Greek authorities to deliver the clear message to staff at Korydallos Men's Prison that physical ill-treatment of prisoners is not acceptable and will be the subject of severe sanctions (paragraph 47).

request for information

- the results of the investigation into the case referred to in paragraphs 46 and 47 (paragraph 48).

Conditions of detention

recommendations

- the Greek authorities to take concrete steps to reduce the overcrowding in Korydallos Men's Prison and to improve the material conditions (paragraph 49);
- greater efforts to be invested to improve substantially the programme of activities on offer to prisoners at Korydallos Men's Prison (paragraph 50).

Health-care services

recommendations

- the Greek authorities to urgently re-examine the general state of the health-care services in prison establishments, in order that they might be compliant with the provisions of the law (paragraph 51);
- increased efforts to be made to hire additional qualified health-care staff (paragraph 51);
- the Greek authorities to take immediate steps to recruit, at Korydallos Men's Prison, the equivalent of at least two full-time general practitioners and four additional qualified nurses, one of whom should be a qualified mental-health nurse. Thereafter, the health-care staff should be progressively increased until the appropriate levels are attained (paragraph 52);
- every newly arrived prisoner to be properly interviewed and physically examined by a medical doctor as soon as possible after admission. Save for exceptional circumstances, that interview/examination should be carried out on the day of admission. Such medical screening could also be performed by a fully qualified nurse reporting to a doctor (paragraph 53);
- the Greek authorities to take the necessary measures to ensure that individualised medical records are systematically and comprehensively completed, and that medical confidentiality is guaranteed in accordance with the law (paragraph 54)

Other issues related to the CPT's mandate

recommendations

- the Greek authorities to review the current staffing levels at Korydallos Men's Prison, in the light of the remarks made in paragraph 55 (paragraph 55)
- the Greek authorities to ensure that all prisoners undergoing disciplinary punishment are offered at least one hour of outdoor exercise per day. Further, such prisoners should be provided with reading materials, if they so desire, and should be offered a shower at least once a week (more frequently if the circumstances warrant, taking into account the European Prison Rules) (paragraph 56);
- the Greek authorities to give due consideration to the possibility for an independent body, such as the Ombudsman's Office, to carry out prison visits, taking into account the remarks made by the Committee in its previous reports (paragraph 57).

requests for information

- the future purpose of the segregation units located opposite D and E Wings at Korydallos Men's Prison (paragraph 56).

APPENDIX II

**LETTER SENT BY THE PRESIDENT OF THE CPT
TO THE PERMANENT REPRESENTATIVE OF GREECE
ON 18 DECEMBER 2006**

Strasbourg, 18 December 2006

Dear Ambassador

Thank you for your letter of 21 September 2006 in which you provided the European Committee for the prevention of torture and inhuman or degrading treatment or punishment (CPT) with a response in respect of the report drawn up by the Committee further to its periodic visit in August/September 2005.

The CPT appreciates the information provided by the Greek authorities, in particular as regards the section of the report dealing with psychiatry. However, it notes that no response has been provided in respect of some 25 recommendations contained in the visit report, concerning notably the sections on the police, foreigners and prisons. In the light of the response received and with a view to furthering our dialogue, I would like to make a number of initial observations on behalf of the Committee in respect of these three sections of the visit report.

Police establishments

In the visit report, the CPT highlighted several cases of alleged ill treatment by the police and border guards. Further, the Committee has, through its recommendations and remarks, identified the safeguards that could be reinforced in order to prevent ill-treatment. For example, it made concrete recommendations concerning the need for:

- a) independent inspection of police and border guard facilities;
- b) a standard forensic medical examination of an acceptable quality;
- c) a policy of appropriate sanctions for proven cases of ill-treatment.

J..

Mr Constantin Yerocostopoulos
Ambassador
Permanent Representative of Greece
to the Council of Europe
21, place Broglie
67000 Strasbourg

The CPT noted that in the response of the Greek authorities only limited attention was paid to the preventive measures of ill treatment proposed by the Committee. With the exception of paragraph 21, which addresses specifically the establishment of an independent police inspectorate, none of the Committee's remarks and recommendations receive proper consideration. This is very disappointing. The CPT's findings illustrate that the Greek authorities need to take a far more proactive stance as regards the prevention of ill treatment of persons in police custody. In the Committee's view the establishment, for example, of an independent police inspectorate would provide a clear signal that the Greek authorities are committed to tackling seriously the phenomenon of ill-treatment by the police.

Foreigner holding centres

As regards ill-treatment at the Venna special holding facility, the CPT has made various critical remarks on both the investigation carried out by the Rodopi police authorities and the quality of the examination by the Head of the Thrace Medical Forensic Service. Instead of addressing these issues in a considered manner, the response reiterates the position communicated to the Committee's delegation at the time of the visit; it does not address the concerns raised by the CPT as to the inconsistent, contradictory and unsatisfactory nature of the initial explanation given by the Greek authorities.

In respect of the specific case of Mr. G.Y.G. (paragraph 15 of the report), the response does not enable the CPT to assess whether he is being provided with proper care. The justification for his detention is not an issue for the CPT as long as the detention is lawful.

The CPT believes that foreign nationals who are administratively detained or whose sole misdemeanor is illegal residence should not be held in police stations, prisons or other facilities which replicate a purely carceral approach. It is for this reason that the Committee made its comments on the Petrou Rali special holding facility, with a view to adapting it to the specific needs of immigration detainees. In this respect, the CPT would appreciate receiving further information regarding the numbers held in this facility and the regime applicable to all the persons detained therein for the period June to September 2006.

In the response, welcome reference is made to setting up new special holding facilities for aliens, taking into account CPT standards. The Committee would like to receive more precise information about where such holding facilities will be established.

In this context, the CPT would also like to receive further information relating to the "modern" reception centre in Mytilini, with a capacity of 250, which is referred to in the response submitted by the Greek authorities but which does not appear in the list of such centres contained in Annex 1 to the response.

Prisons

A meaningful dialogue on prison issues is hampered by the fact that so many of the CPT's recommendations have not yet received a response. The Committee would appreciate receiving complementary information concerning these matters. Nevertheless, there are certain issues upon which the CPT would like to comment at this stage.

In relation to HIV positive prisoners, the CPT stated in paragraph 111 of the report on the 2005 visit that such prisoners should be integrated into the general prison population unless medical necessity demands a transfer to a health care facility. The CPT wishes to make clear that, unlike what is implied in the Greek authorities' response, it is not proposing special facilities for HIV positive prisoners in local prisons.

The Committee also has misgivings concerning the decision to leave {...} in Korydallos Women's Prison on duty within the prison, pending criminal proceedings against him. {...} should be setting a good example and the Greek authorities should be sending a clear message that ill-treatment is unacceptable and will not be tolerated. An apology from {...} can hardly be considered sufficient to justify keeping him in his present position, especially as the CPT's delegation received more recent allegations about {...}, which it reported to the Greek authorities. The CPT would appreciate the comments of the Greek authorities on this matter.

The CPT looks forward to continuing its dialogue with the Greek authorities further to these initial observations.

Yours faithfully

Silvia Casale
President of the European Committee for
the Prevention of Torture and Inhuman
or Degrading Treatment or Punishment

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Τηλ. 210 - 92 01 001

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

19 ΜΑΙ. 2015

ΠΑΝΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

002000108860